

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİR TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRMESİ OLARAK KIŞ TURİZMİ
VE
KIŞ TURİZMİ AÇISINDAN AZERBAJCAN'IN
GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN ARZ POTANSİYELİ**

Mirza MURSALOV

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ebru GÜNLÜ

2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Bir Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Olarak Kış Turizmi ve Kış Turizmi Açısından Azerbaycan’ın Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Arz Potansiyeli*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih /... /.....

Mirza MURSALOV

İmza

TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı Soyadı: Mirza Mursalov
Anabilim Dalı: Turizm İşletmeciliği
Programı: Turizm İşletmeciliği
Tez Konusu: Bir Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Olarak Kış Turizmi ve Kış Turizmi Açısından Azerbaycan'ın Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Arz Potansiyeli
Sınav Tarihi ve Saati: /... /....., :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA **OY BİRLİĞİ**
DÜZELTİLMESİNE * **OY ÇOKLUĞU**
REDDİNE **

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***

Öğrenci sınava gelmemiştir. **

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (TÜBA, Fulbright vb.) aday olabilir.
Tez mevcut hali ile basılabilir.
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.
Tezin basımı gerekliliği yoktur.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Bir Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Olarak Kış Turizmi ve Kış Turizmi
Açısından Azerbaycan'ın Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Arz Potansiyeli**

Mirza MURSALOV

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Turizm İşletmeciliği Programı

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, son yıllarda turizmi kalkınmanın bir aracı olarak görmekte, turizm sektörüne büyük bir önem vermektedirler. Ayrıca söz konusu ülkeler turizm arz potansiyelini değerlendirerek, mevcut kaynaklarını kullanarak, turizm aktivitesine katılmayı ön planda tutmaktadırlar. Özellikle turizm faaliyetinin 12 aya yayılma çabasına önemli açılımlar sağlayan kış turizminin önemi artırmaktadır.

Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizmi arz potansiyelinin ortaya koyulması bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle kış turizmi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra genel olarak Azerbaycan'ın ve Guba – Haçmaz bölgesinin turizm pazarındaki yeri ve Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizm arz potansiyeli ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Son olarak kış turizmi açısından Guba – Haçmaz bölgesinin nitel analizinin sonuçlarına dayanarak bölgede kış turizminin geliştirilmesi için mevcut potansiyel imkanlar değerlendirilmiş ve günümüzde Azerbaycan'da büyük önem taşıyan “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” projesi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1) Turistik Ürün, 2) Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, 3) Kış Turizmi, 4) Kış Sporları, 5) Guba Haçmaz Turizm Bölgesi, 6) Şahdağ Kış Turizm Merkezi.

ABSTRACT

Master Thesis

**Winter Tourism as a Touristic Product and Supply Potential of Winter Tourism
in Guba – Hacmaz Tourism District of Azerbaijan**

Mirza MURSALOV

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Tourism Management

Tourism Management Program

Nowadays, in developed and developing countries tourism is considered the main part of progress. That's why these countries makes an attention on the development of tourism sector. Besides that by appreciating of their supply potential and by using these sources these countries give a big importance to join to tourism activities. Especially winter tourism makes a great importance to increase touristic activities from 3-4 months to 12 months.

The main purpose of this study is to find out the supply potential of winter tourism in Guba – Hacmaz region. First of all in this study, universal dimensions of winter tourism were examined. Then the place of Azerbaijan and Guba – Hacmaz region in tourism sector and the supply potential of winter tourism in Guba – Hacmaz region was researched.

At the last stage of this study by the qualitative analyze the potential opportunities of winter tourism in Azerbaijan were evaluated and was given an information about “ Shahdag Winter Tourism Center” which nowadays plays more important role in tourism sector of Azerbaijan.

Keywords: 1) Touristic Product, 2) The Variety of Touristic Products, 3) Winter Tourism, 4) Winter Sports, 5) Guba – Hacmaz Touristic Region, 6) Shahdag Winter Touristic Center.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ SINAV TUTANAĞI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
EKLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRMEŞİ VE KIŞ TURİZMİ.....	4
1.1. TURİSTİK ÜRÜN VE TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRMEŞİ.....	4
1.1.1. Turistik Ürün.....	4
1.1.1.1. Turistik Ürün Kavramı.....	5
1.1.1.2. Turistik Ürünü Oluşturan Faktörler.....	6
1.1.1.3. Turistik Ürünün Özellikleri.....	7
1.1.2. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi.....	8
1.1.2.1. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kavramı.....	8
1.1.2.2. Turistik Ürün Çeşitlendirmesinin Önemi.....	9
1.1.2.3. Turistik Ürün Çeşitleri.....	11
1.1.2.3.1. Deniz Turizmi.....	11
1.1.2.3.2. Kongre Turizmi.....	11
1.1.2.3.3. Sağlık Turizmi.....	12
1.1.2.3.4. Av Turizmi.....	13
1.1.2.3.5. İnanç Turizmi.....	14
1.1.2.3.6. Spor Turizmi.....	14
1.1.2.3.7. Ekoturizm.....	14
1.1.2.3.8. Dağ Turizmi.....	15

1.1.2.3.9.	<i>Kış Turizmi</i>	15
1.2. KİŞ TURİZMİ		16
1.2.1.	Kış Turizmi Tanımı	17
1.2.2.	Kış Turizmi ile İlgili Diğer Tanım ve Terimler	18
1.2.3.	Kış Turizminin Yararları	21
1.2.3.1.	Ekonomik Yararları.....	22
1.2.3.2.	Toplumsal Yararları.....	24
1.2.4.	Kış Turizminin Diğer Turistik Ürün Çeşitleri ile İlişkisi	27
1.2.4.1.	Dağ Turizmi ile İlişkisi.....	28
1.2.4.2.	Spor Turizmi ile İlişkisi.....	30
1.2.4.3.	Sağlık Turizmi ile İlişkisi.....	31
1.2.5.	Dünya Turizm Hareketleri İçinde Kış Turizmi	32
1.2.5.1.	Avusturya.....	33
1.2.5.2.	İsviçre.....	36
1.2.5.3.	Fransa.....	40
1.2.5.4.	Türkiye.....	42
1.2.5.5.	Diğer Ülkeler.....	44
1.2.6.	Kış Sporları ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi	49
1.2.6.1.	Kış Sporları ve Türleri.....	49
1.2.6.1.1.	<i>Kar Sporları (Kayak Sporları)</i>	49
1.2.6.1.2.	<i>Buz Sporları</i>	58
1.2.6.2.	Kış Sporlarının Turizm Sektöründeki Yeri ve Önemi.....	61
1.2.7.	Kış Olimpiyatları ve Kış Turizmi ile İlişkisi	62
1.2.7.1.	Olimpik Kış Spor Branşları.....	64
1.2.7.2.	Kış Olimpiyatlarını Düzenlemenin Faydaları.....	65
1.2.7.2.1.	<i>Tanıtım</i>	65
1.2.7.2.2.	<i>Bölge Altyapısının Gelişimi</i>	66
1.2.7.2.3.	<i>Turizm</i>	67
1.2.7.2.4.	<i>Ekonomiye Katkı</i>	68
1.2.7.2.5.	<i>Eğitim ve İşgücü</i>	70
1.2.7.2.6.	<i>Olimpiyat Sonrası Kullanım</i>	70
1.2.8.	Kış Turizmi Merkezlerinde Yer Alan Başlıca Kullanımlar	71

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAJCAN TURİZMİNİN GENEL DURUMU VE GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN KIŞ TURİZM ARZ POTANSİYELİ	73
2.1. AZERBAJCAN'IN FİZİKİ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ	73
2.1.1. Coğrafi Konumu	73
2.1.2. Jeomorfolojik Özellikleri	77
2.1.2.1. Dağlar.....	77
2.1.2.2. Ovalar.....	78
2.1.3. Hidrografik Özellikleri	78
2.1.3.1. Akarsular.....	78
2.1.3.2. Göller.....	79
2.1.3.3. Yeraltı Sular.....	79
2.1.4. İklim Özellikleri	79
2.1.5. Toprak Özellikleri	80
2.1.6. Doğal Bitki Örtüsü	81
2.1.7. Hayvan Toplulukları	81
2.1.8. Çevre ve Çevre Sorunları	82
2.1.9. Doğayı Koruma Alanları	84
2.2. AZERBAJCAN'DA TURİZM	86
2.2.1. Azerbaycan Turizminin Tarihsel Gelişimi	86
2.2.2. Azerbaycan Turizminin Mevcut Durumu	91
2.2.3. Azerbaycan Turizminin Başlıca Sorunları	95
2.2.3.1. Dış Etkenlerden Kaynaklanan Sorunlar.....	95
2.2.3.2. Doğrudan Turizme İlişkin Sorunlar.....	96
2.2.4. Azerbaycan'da Turizm İşletmeleri	99
2.2.4.1. Konaklama İşletmeleri.....	100
2.2.4.2. Ulaşım İşletmeleri.....	103
2.2.4.2.1. Demiryolu Ulaştırması.....	105
2.2.4.2.2. Karayolu Ulaştırması.....	106
2.2.4.2.3. Denizyolu Ulaştırması.....	107
2.2.4.2.4. Havayolu Ulaştırması.....	108
2.2.4.3. Seyahat İşletmeleri.....	109

2.2.5. Azerbaycan'ın Turizm Bölgeleri	111
2.2.5.1. Bakü – Apşeron Turizm Bölgesi.....	111
2.2.5.2. Şirvan Turizm Bölgesi.....	113
2.2.5.3. Gence – Gazah Turizm Bölgesi.....	114
2.2.5.4. Şeki – Zagatala Turizm Bölgesi.....	116
2.2.5.5. Guba – Haçmaz Turizm Bölgesi.....	117
2.2.5.6. Lenkeran – Astara Turizm Bölgesi.....	117
2.2.5.7. Garabağ Turizm Bölgesi.....	119
2.2.5.8. Nahçıvan Turizm Bölgesi.....	120
2.2.6. Azerbaycan'da Gelişmekte Olan Turistik Ürün Çeşitleri	120
2.2.6.1. Deniz Turizmi.....	121
2.2.6.2. Av Turizmi.....	121
2.2.6.3. Sağlık Turizmi.....	122
2.2.6.4. Kültür Turizmi.....	123
2.2.6.5. Ekoturizm.....	123
2.2.6.6. Kış Turizmi.....	124
2.3. AZERBAJCAN'DA KIŞ TURİZMİ VE GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN KIŞ TURİZMİ ARZ POTANSİYELİ	125
2.3.1. Azerbaycan'da Kış Turizmi	125
2.3.2. Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Kış Turizmi Arz Potansiyeli	127
2.3.2.1. Bölgenin Fiziki Coğrafi Özellikleri.....	127
2.3.2.1.1. <i>Jeomorfolojik ve Hidrografik Özellikleri</i>	128
2.3.2.1.2. <i>İklim Özellikleri</i>	129
2.3.2.1.3. <i>Toprak, Bitki Örtüsü ve Hayvan Toplulukları</i>	131
2.3.2.2. Bölgenin İdari Bölgeleri.....	131
2.3.2.2.1. <i>Siyezen Rayonu</i>	132
2.3.2.2.2. <i>Deveçi Rayonu</i>	132
2.3.2.2.3. <i>Haçmaz Rayonu</i>	133
2.3.2.2.4. <i>Guba Rayonu</i>	134
2.3.2.2.5. <i>Gusar Rayonu</i>	135
2.3.2.3. Bölgenin Sosyal ve Ekonomik Özellikleri.....	136
2.3.2.4. Ulaşım Olanakları.....	138
2.3.2.4.1. <i>Demiryolu</i>	138
2.3.2.4.2. <i>Karayolu</i>	139

2.3.2.5.	Turizm Endüstrisi Durumu	140
2.3.2.5.1.	<i>Doğal Çekicilikler</i>	140
2.3.2.5.2.	<i>Kültürel Çekicilikler ve Tarihi Anıtlar</i>	143
2.3.2.5.3.	<i>Konaklama İşletmeleri</i>	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIŞ TURİZMİ AÇISINDAN GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN

ANALİZİ	149
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	149
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	150
3.2.1. Verilerinin Toplanması	150
3.2.2. Örneklem	151
3.2.3. Analiz	152
3.2.4. Sınırlılık	152
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI	153
3.3.1. Azerbaycan'ın Kış Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular	153
3.3.2. Guba – Haçmaz Bölgesinin Kış Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular	156
3.3.3. “Şağdah Kış Turizm Merkezi” Projesi	160
3.3.3.1. Projenin Amaçları	161
3.3.3.2. Arazinin Rölyef ve İklim Özellikleri	161
3.3.3.3. Projenin Gelişmesi	164
3.3.3.4. Merkezde Yer Alacak Başlıca Kullanımlar	166
3.3.3.4.1. <i>Kayak Alanları</i>	166
3.3.3.4.2. <i>Kayak Mekanik Tesisleri</i>	167
3.3.3.4.3. <i>Yerleşim Alanları</i>	168
3.3.3.4.4. <i>Diğer Kullanımlar</i>	169
3.3.3.5. Ekolojik Etkiler	171
3.3.3.6. Yerli Nüfusun Tepkisi	172
SONUÇ VE ÖNERİLER	173
KAYNAKLAR	176
EKLER	183

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşmiş Devletleri
AED	:	Birleşik Arap Emirlikleri Dirheminin Uluslararası Kodu
AGTK	:	Azerbaycan Genç Turizm Kulübü
AHY	:	Azerbaycan Hava Yolları
AR-GE	:	Araştırma Geliştirme
AŞ	:	Anonim Şirket
AZ	:	Azerbaycan'ın Uluslararası Kodu
AZM	:	Azerbaycan Manatının Uluslararası Kodu
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	:	Birleşmiş Milletler
DEÜ	:	Dokuz Eylül Üniversitesi
DPT	:	Devlet Planlama Tekilatı
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
FIS	:	Milletlerarası Kayakçılar Federasyonu
ENİT	:	İtalyan Turizm Dairesi
MÖ	:	Milattan Önce
MS	:	Milattan Sonra
NHL	:	Ulusal Hokey Ligi
PTT	:	Posta Telefon Telgraf
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAO	:	Türk Anonim Ortaklığı
TİKA	:	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRY	:	Türk Lirasının Uluslararası Kodu
TUSİAB	:	Azerbaycan Türk Sanayici İş Adamları Örgütü
TÜRSAB	:	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
UHİMŞ	:	Umumittifak Hemkarlar İttifakları Merkezi Şurası
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı

TABLOR LİSTESİ

Tablo 1.1.:	Kayak Sporunun Yapılış Amaçlarına Göre Anket Sonucu.....	26
Tablo 1.2.:	Fransa'nın Önde Gelen Kayak Merkezleri ve Bu Merkezlerde Yer Alan Yatak ve Mekanik Tesis Sayıları.....	40
Tablo 1.3.:	Türkiye'nin Kış Turizmi Merkezleri.....	43
Tablo 1.4.:	Kış Olimpiyatları Tarihi.....	63
Tablo 1.5.:	Toplam Katılan Ülke, Akredite Katılımcı ve Oyun Sayısı.....	67
Tablo 2.1.:	Azerbaycan'daki Doğayı Koruma Alanları.....	84
Tablo 2.2.:	Azerbaycan'daki Doğa Parkları.....	85
Tablo 2.3.:	Azerbaycan Turizmindeki Gelişmeler.....	93
Tablo 2.4.:	Azerbaycan'a Gelen Turist Sayısı (2003-2007).....	94
Tablo 2.5.:	Azerbaycan'dan Giden Turist Sayısı (2005-2007).....	94
Tablo 2.6.:	Azerbaycan'da Konaklama İşletmeleri ve Kapasiteleri (2001-2007).....	101
Tablo 2.7.:	Azerbaycan'daki Konaklama İşletmelerinin Ülke Çapında Dağılımı.....	102
Tablo 2.8.:	Azerbaycan'da Ulaşım İşletmelerinin Yolcu Taşımacılığı.....	105
Tablo 2.9.:	Azerbaycan'da Demiryolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri.....	106
Tablo 2.10.:	Azerbaycan'da Karayolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri.....	107
Tablo 2.11.:	Azerbaycan'da Denizyolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri.....	108
Tablo 2.12.:	Azerbaycan'da Havayolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri.....	109
Tablo 2.13.:	Azerbaycan'daki Seyahat İşletmelerinin Temel Göstercileri.....	110
Tablo 2.14.:	Bakü - Apşeron Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi.....	112
Tablo 2.15.:	Şirvan Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi.....	114
Tablo 2.16.:	Gence - Gazah Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi.....	115
Tablo 2.17.:	Şeki - Zagatala Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi.....	117
Tablo 2.18.:	Lenkeran - Astara Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi.....	118
Tablo 2.19.:	Guba - Haçmaz Bölgesinde Karayollarının Uzunluğu (2007 Yılı).....	139
Tablo 2.20.:	Guba - Haçmaz Bölgesindeki Konaklama Tesisleri ve Rayonlara Göre Dağılımı.....	146
Tablo 3.1.:	Kış Turizm Açısından Geliştirilmesi Önerilen Bölgeler.....	157
Tablo 3.2.:	Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Kayak Alanları.....	166
Tablo 3.3.:	Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Kayak Mekanik Tesisleri.....	167
Tablo 3.4.:	Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Yerleşim Alanları.....	169
Tablo 3.5.:	Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Hizmet Verecek Diğer Kullanımlar.....	170

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.:	Azerbaycan Haritası.....	74
Şekil 2.2.:	Azerbaycan'ın Ulaşım Haritası.....	104
Şekil 2.3.:	Siyezen Rayonunun Haritası.....	132
Şekil 2.4.:	Deveçi Rayonunun Haritası.....	133
Şekil 2.5.:	Haçmaz Rayonunun Haritası.....	134
Şekil 2.6.:	Guba Rayonunun Haritası.....	135
Şekil 2.7.:	Gusar Rayonunun Haritası.....	136
Şekil 3.1.:	Şahdağ Kış Turizm Merkezi İçin Ayrılan Alan.....	162
Şekil 3.2.:	“Şahdağ Kış Turizm Merkezi” Projesi.....	163

EKLER LİSTESİ

EK 1	Görüşme Formu.....	183
EK 2	Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi.....	184

GİRİŞ

SSCB'nin dağılması ile birlikte kapılarını dünyaya yeni açan ülkelerden biri de Azerbaycan oldu. 1991'de bağımsızlığını aldıktan sonra, Pazar ekonomisine geçiş kararını alan ve yabancı sermayeye kapılarını açan Azerbaycan günümüzde en büyük petrol ihracatı yapan ülkelerden biridir.

Azerbaycan ekonomisinde turizm, petrol sektöründen sonra en karlı ve en değerli sektöre çevrilebilir. Çünkü, turizm ülkeye döviz girdisi sağlayarak ödemeler dengesindeki açıkların kapatılmasını, dış ticareti, bölgesel ekonomi ile alt ve üst yapımı olumlu etkiler. Turizmin gelişmesi sadece gelir kaynağı olarak değil, aynı zamanda sosyal problemlerin çözülmesinde, özellikle istihdamın artırılmasında, nüfusun refah seviyesinin ve manevi zenginliğinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır.

Günümüzde birçok ülkeler dünya turizm piyasasındaki pazar payını genişletmek, turizm gelirlerini arttırmak amacıyla turistik ürün çeşitlendirmesine önem vermektedirler.

Turizmde aşama yapmış ülkeler kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanısıra, ayrıca turizm çeşitliliğini artırmak, turizm mevsimini uzatmak ve vasıflı turizm personel istihdamını yıl boyu sürekli kılmak amacı ile ülkelerinin sahip olduğu kış turizmi olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanma yoluna girmişlerdir.

Aynı zamanda tatillerini genellikle yaz mevsiminde geçiren insanlar, bu alışkanlıklarını kış mevsiminde de sürdürmeye başlamışlar ve kış turizmi hareketlerinin hızlanmasına neden olmuşlardır. Dolayısıyla, bu yönde giderek büyüyen talebi karşılayabilmek üzere, turizmde gelişmiş ülkeler, kış turizminin yoğunlaştığı yöreler, orta yükseklikte, ormanlık ve kırlık yerleri değerlendirmek hususunda başarılı çalışmalar yapmışlardır.

Bu açıdan, "Azerbaycan'da 2007-2016 yılları için turizmin gelişmesine dair Devlet Programı" projesinde de bir sıra önemli konularla yanısıra turizmin çeşitlendirmesi amaç edilmiştir. Bu projede kış turizmi turistik ürün çeşidine özellikle ilgi verilmiştir.

Kış turizmi turistik ürünlerini sunan ülkelerin turizm faaliyetlerini bütün yıla yayma politikasında büyük bir avantaj elde etmektedir. Çünkü, kış turizm merkezlerinin geliştirildiği dağlık bölgeler her mevsim çekiciliklerini sürdürmektedir. Dağlık bölgeler yaz aylarında da güzel manzaralarla ve serinlikleri ile de turistleri çekmektedir. Kış aylarında kış turizm merkezi olarak kullanılan bu yerler yaz aylarında doğa turizmi, yayla turizmi, gençlik kampları, kongre turizmi, dağ turizmi gibi diğer etkinlikler için de kullanılabilir.

Azerbaycan'ın dağlık bölgeleri kış turizminin yaratılması için gereken potansiyele sahiptir. Azerbaycan'la çok yakın ulusal ilişkisi olan Avusturya ve komşu Türkiye ülkelerinde kış turizmi geliştirilmektedir. Bu bakımdan bu ülkelerin tecrübesinden yararlanarak Azerbaycan'da da bu turizm çeşidini yaratmak ve geliştirmek olanağı vazgeçilmezdir.

Azerbaycan'da kış turizminin geliştirilmesi için doğal imkanlar mevcuttur. Çünkü, Azerbaycan alanının 2/3 hissesi dağlardan oluşmaktadır. Azerbaycan'ın %31'i 200-1000 m yükseklikler arasında, %19.5'i 1000-2000 m yükseklikler arasında, %6.5'i 2000-3000 m yüksekliklerde ve %1'i 3000 m'den yüksekte yerleşmektedir.

Ayrıca kış turizminin geliştirilmesinde büyük öneme sahip olan iklim özellikleri de Azerbaycan'da bu turizm çeşidinin yaratılmasına olasılık yaratmaktadır. Burada kar örtüsünün devamlılığı alçak dağlık bölgelerde 20 gün, orta dağlık bölgelerde 80-120, yüksek dağlık bölgelerde ise 160-250 günden fazladır. Büyük Kafkas'ın 3900 m'den yüksek dağlarında kar örtüsü yıl boyu devamlıdır.

Bu çalışma toplam olarak 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, turistik ürün ve turistik ürün çeşitlendirmesi ile ilgili temel kavramlar açıklanmış, kış turizmi ile ilgili genel bilgiler, kış turizminin dünyadaki yeri, önemi ve yararları ile ilgili konular anlatılmıştır.

İkinci bölüm Azerbaycan'ın fiziki coğrafyasıyla ilgili genel bilgilerle başlamakta, sonra Turizm sektörünün Azerbaycan'daki durumu açıklanmakta ve en son Guba – Haçmaz bölgesinin turizm pazarındaki yeri ve Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizm arz potansiyeli ortaya koyulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizmi açısından nitel analizinin sonuçlarına dayanarak bölgede kış turizminin geliştirilmesi için mevcut

potansiyel imkanlar değerlendirilmiş ve bugüne kadar Azerbaycan'da olmuş geçmiş turizm projelerinin içinde en büyüğü olan "şahdağ K1ř Turizm Merkezi" projesi ile ilgili en güncel bilgiler verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRMESİ VE KIŞ TURİZMİ

1.1. TURİSTİK ÜRÜN VE TURİSTİK ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRMESİ

Günümüzde ulusal ve uluslararası turizme katılanların sayısındaki artış turizm pazarını da geliştirmektedir. Hem turizm pazarına olan talebin artması hem de rekabetin artması turizm arz kaynaklarının çeşitlenmesini zorunlu kılmıştır. Turistik işletmeler ürünlerini çeşitlendirerek daha çok turist çekmekte ve turizm pastasından daha çok pay almaya çalışmaktadırlar¹.

1.1.1. Turistik Ürün

Ürün, bir istek ve gereksinmeyi karşılamak üzere tüketim, kullanım, ele geçirme veya dikkate alınması için pazara sunulan herhangi bir şeydir. Başka bir ifade ile ürün, “bir istek ya da gereksinimi karşılayabilecek olan ve dikkat çekme, sahiplik, kullanım ya da tüketim için bir pazara sunulabilen bir şeydir².” Ancak turistik ürün turizmin sektörel özellikleri nedeni ile diğer ürünlere göre daha farklılık göstermektedir.

Turizm faaliyetleri kapsamında turistlere sunulan her türlü bileşen aslında turistik ürünü oluşturmaktadır. Ürünün kompozisyonundaki bu çeşitlilik, turistik ürün kavramının tanımını ve kapsamının belirlenmesini güçleştirmektedir. Bu noktada, turistik tanıma ve pazarlamanın temel ögesi olan turistik ürünün tanımı konusunda tüm uzmanlarca kabul görmüş tek bir tanım yoktur. Turistik ürüne farklı

¹ Murat İBRAGİMOV, *Ürün Çeşitlendirmesi Açısından Kış Turizmi ve Almatı Çimbulak – Medeu Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2001, s. 11.

² Orhan İÇÖZ, *Turizm İşletmelerinde Pazarlama*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001, s. 11.

bakış açılarıyla yaklaşıldığında değişik tanımlar ortaya çıkmıştır. Bu tanımların ortak özelliği, ürünün birçok alt üründen oluşan toplam bir ürün olduğudur³.

1.1.1.1. Turistik Ürün Kavramı

Dar anlamda turistik ürün, turist ne satın alırsa odur. Geniş anlamda ise turistik ürün; turist gittiği yerlerde her neler yapmış, hangi olanakları kullanmış, hangi malları yoğaltmış ve hangi hizmetlerden yararlanmış ise bütün bunların bileşiminden oluşur. Bu nedenle gidilen her turistik yerin, ziyaretçilerine sunduğu bir turistik ürün veya ürünleri olabilir. Örneğin, Bursa, ziyaretçilerine kışın kayak yapma; yazın ise dolaşma, tırmanma ve ferahlama için dağlar, göller, akarsulardan, kaplıcalardan oluşan bir çevre sunar. Antalya; Akdeniz güneşi, denizi ve kumunun oluşturduğu bir ürün ile ziyaretçilerini kucaklar. Turistler gittikleri yerlerde kalacakları süre boyunca yapmak istedikleri etkinlikleri ve kullanacakları hizmetlerin seçimlerini yaparlar. Bu anlamda gidilen yer ürünü, bir mağazadan bir malı beğenip satınalmaya benzer. Eğer alıcı malın evine teslim edilmesini isterse, “eve teslim” koşulu, satınalmanın bir parçasıdır ve ona göre bir ödeme yapılır. Benzer biçimde, bir turistin tatil yapacağı yere gitmesi, turizm ürününün önemli bir parçasını oluşturur⁴.

Turistik ürün, “turistin seyahati boyunca yararlandığı konaklama, yeme içme, ulaştırma, eğlence ve diğer birçok servislerin bileşimidir⁵.”

Turizmde ürün iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, bir ülke veya bir yörenin sahip olduğu tüm doğal, tarihi ve turistik kaynakların oluşturduğu turistik üründür. İkincisi ise, “tüketicilerin yer değiştirmelerin ve tatil yapmalarına imkan veren tüm hizmetler yani bir paket turu oluşturan turistik hizmetlerin tümüdür⁶.”

Turizm işletmeleri genelde bir turistin ihtiyacını tek başına karşılayamazlar. Bir otel, bir uçak veya bir tren kendi başına yalnızca turizm yapamaz. Bu nedenle,

³ Özge ADAN, **Bir Turistik Ürün Çeşidi Olarak Termal Turizm ve Ege Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, s. 16.

⁴ Harun ERDOĞAN, **Uluslar Arası Turizm**, İkinci Baskı, Bursa, 1995, s. 40.

⁵ Saime ORAL, **Türk Turizm Pazarlamasında Dağıtım – Fiyat Politikaları ve Turist Profili Analizi**, İstiklal Matbaası, İzmir. 1988, s. 96.

⁶ Necder HACIOĞLU, **Turizm Pazarlaması**, 4. Baskı, Bursa, 2000, s. 39.

turizm pazarlaması, çeşitli unsurlarıyla bir araya getirilmiş bir ürün temeline dayanmaktadır. Bir ürünün gerçekleşmesi için, enformasyon ve haberleşme unsurlarını da eklemek gerekir. Turist açısından önemli olan, en iyisini, en ucuzunu veya en önemlisi olan hoşuna gidenini seçebilmektir. Turizm işletmelerinde veya pazarlamasında amaç da; tüketicinin en iyi şekilde tatmini ile üreticilere optimal bir kar sağlama arasında uzlaştırıcı bir denge kurmayı sağlamaktır. Burada birbirini tamamlayan kuruluşların pazarlama çabaları söz konusudur⁷.

Sonuç olarak, “turizm ürünü, gidilen belirli bir yerde, özellikle turistlerin kullanımı ve turistlere hizmet vermesi için oluşturulmuş tesisler, olanaklar ve hizmetlerin bütünü olarak tanımlanabilir⁸.”

1.1.1.2. Turistik Ürünü Oluşturan Faktörler

Bir turistik ürünü oluşturan unsurlar genel olarak üç temel başlık altında toplanabilir⁹:

1. Turistleri çeken bir ülkenin veya bölgenin doğal, kültürel, tarihi, sanatsal varlıkları ve değerleri,
2. Turiste hizmet veren işletmeler otel, motel, restoran, eğlence ve spor tesisleri, seyahat acenteleri,
3. Turistin yer değiştirmesini, gidilecek yere ulaşmasını sağlayan taşımacılık işletmeleri.

Yukarıdaki temel elemanlar bir turistik ürünü oluşturan unsurlardır. Bileşik bir özellik taşıyan turizm ürünü veya paket tur kendisini oluşturan unsurlara göre aşağıdaki kriterler dikkate alınarak incelenebilir¹⁰:

- a) *Çekicilik*; Turistin gideceği bir yeri başka bir yere tercih etmesini etkileyen turizm ürünü unsurudur. Çekicilik faktörü yöresel, ulusal düzeyde olduğu gibi uluslararası nitelikte de olabilir. Çekicilik faktörü mekan yerden başka, olay

⁷ y.a.g.e., s. 40.

⁸ Harun ERDOĞAN, a.g.e., s. 41.

⁹ Necder HACIOĞLU, a.g.e., s. 40.

¹⁰ y.a.g.e., s. 40.

çekiciliği şeklinde de olabilir. Yer çekiciliği, Antalya, Kuşadası, Göreme veya dağ, deniz, kum, güneşli yerler vb. Olay çekiciliği ise, fuar, sergi, konferans, olimpiyatlar, sanat gösterileri vb. olabilir.

- b) *Turizm Hizmet İşletmeleri İmkanları*; Turistik işletmeler doğrudan turist akımı yaratmayabilirler. Fakat, olay ve yer çekiciliği olan yerlerde turizm hizmet işletmeleri yoksa turistik ürün de oluşmayacaktır. Yeme içme, konaklama ve eğlence tesisleri olmadan turizm ürünü olmayabilir.
- c) *Ulaşılabilirlik*; Yer ve olay çekiciliği, hizmet işletmeleri olan yerlerin kullanılan, tüketilen bir turistik ürün olmaları onlara ulaşımıyla doğru orantılıdır. Ulaşılabilirlik, fiziki mesafe, zaman ve ulaşım masrafları ile ölçülür ve değerlendirilir. Bir turistik ürünün ulaşılabilirliği onun kolay ve ekonomik oluşuna bağlıdır. Yoğun nüfuslu yerleşim merkezlerine yakın yerler, ulaşım en kolay ve en çok turist çeken yerlerdir.

1.1.1.3. Turistik Ürünün Özellikleri

Turistik ürünün elle tutulamayan unsurlardan oluşması ve hizmetlerin standartlaşmaması turistik ürünün diğer mal ve ürünlerden farklı özellikler taşımasına neden olur¹¹. Turistik ürünün taşıdığı bu farklı özellikleri şu şekilde inceleyebiliriz:

1. Turistik ürün, üretildiği yerde tüketilmesi zorunludur. Tüketici turist turistik mal ve hizmetin üretildiği yere gitmek zorundadır.
2. Genelde insanlar, tüketim malı satın alırken bir birine yakın ve belirgin bazı amaçlar güderler ve benzer bir fayda beklerler. Oysa turizm olayına katılan herkesin amacı ve beklediği fayda farklıdır.
3. Diğer ürünlerin, bu ürünlerden yararlanan kişiler için bir kullanım değeri ve kullanıldıktan sonra devredilebilmeleri ile bir değişim değeri vardır. Fakat turistik ürün, sadece kullanımdan dolayı yararlanma değerine sahiptir.
4. Turistik ürüne olan talep, genellikle kişilerin gelir düzeyine, yeterli boş zamanına ve turizm bilincine bağlıdır. Bu ise turistik ürüne somut unsurlar kadar soyut özellikler de katar.

¹¹ Özge ADAN, a.g.e., s. 25.

5. Bileşik ürün niteliğindedir. Turistik ürün birden fazla hizmetin (konaklama, yeme içme, eğlence, ulaştırma) bir araya gelmesiyle oluşur.
6. Stok edilemez. Hizmet veya ürünün zamanında satılması gereklidir (otel yatağı, uçak koltuğu depo edilememektedir).
7. Turistik ürün diğer endüstrilerde üretilen mal ve hizmetlerin tersine önce satılır sonra üretilir.
8. Turistik ürün son tüketicisinin emrine sunulmaya hazır bir üründür. Bitmemiş yada yarı işlenmiş bir turistik üründen söz edilemez.
9. Turistik ürünlerde subjektif değerlendirme daha fazladır.
10. Turistik üründe, çekicilik, yararlılık ve kolay elde edilebilirlik özelliklerinin olması lazımdır.
11. Marka'ya bağımlılık çok azdır. Turistik ürün bir ülke veya bir yöre olabilir. İmaj kavramı önemlidir.
12. Turizm ürünleri emek yoğun üretim şeklinde olup otomasyon çok azdır.
13. Standartlaştırma yapılması çok azdır. Özellikle hizmet veya servislerin tek düze aynı kalıplarda olması mümkün değildir.

1.1.2. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi

Günümüzde değişen yaşam koşulları ile birlikte tüketicilerin beğenileri ve istekleri değişmektedir. Bu durum şüphesiz turistik tüketicileri de etkilemekte ve değişen turistik talebi karşılayabilmek için turistik ürün çeşitlendirmesi zorunlu hale gelmiştir.

1.1.2.1. Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kavramı

Tüm dünyada talebin hızla değişmesi ile birlikte turizm etkinlikleri de değişme ve çeşitlenme eğiliminde olmasına yol açmıştır. “Turizm piyasasındaki payı arttırmak iç ve dış rekabet koşullarına uyum sağlamak amacıyla çeşitli yöntemlerle turizm arzını artırma ve farklılaştırma yönündeki faaliyetlere turistik çeşitlendirme adı verilmektedir¹².”

¹² Gözde EMEKLİ, **Turistik Ürün Çeşitlendirmesinde Termal Turizm Örneği ve İzmir**, 3. Ulusal Turizm Sempozyumu, İzmir, 7-8 Kasım 2002.

Turistik ürün çeşitlenmesinin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “Başlı başına çekim gücü olan ve çekim gücü doğrultusunda talep yaratan turistik ürünlere turistik ürün çeşidi denir¹³.”

“Turizm piyasasında turistik ürünler üreten bir birey veya turizm işletmesinin, mevcut turizm piyasası payını geliştirmek amacıyla, çeşitli yöntemlerle turizm arzını artırma ve farklılaştırma yönündeki faaliyetlerine turistik çeşitlendirme denir¹⁴.”

Birbirinden şekli ve ismiyle ayrılan her ürün bir çeşittir. Çeşitli turistik ürünler, bir bütün olarak turistik ürünü oluştururlar. Turistik ürün çeşitlendirmesinde genellikle turistlerin isteklerindeki gelişmeler, rekabet gibi çevresel faktörler etkili olabilmektedir. Bu nedenle turistlerin değişikliğe uğrayan ihtiyaçlarını ve davranışlarını belirlemek ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda turistik ürün üretmek ve çeşitlendirmeye gitmek gerekmektedir.

1.1.2.2. Turistik Ürün Çeşitlendirmesinin Önemi

Turistik ürün çeşitlendirmesi, işletme düzeyinde olduğu kadar bölgesel, ülkesel düzeyde de gerçekleşmektedir. “Sosyal bir kurum olan devlet herhangi bir girişimde bulunurken, olayın sadece ekonomik boyutu ile değil, sosyal boyutu ile de ilgilenmek zorundadır. Bir ülke için dünya turizm piyasasındaki pazar payını genişleterek, turizm gelirlerini arttırmak çeşitlendirmenin en önemli sebebidir. Bunun yanında atıl durumdaki kaynakların kullanımlarını daha etkin hale getirmek ve turizmin yararlarının bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlamakta devlet için önemlidir¹⁵.”

Ülkesel veya bölgesel düzeyde yapılan ürün çeşitlendirme, genellikle turizmin sağladığı ekonomik faydalardan yararlanmak amacıyla yapılmaktadır. Ülkeler veya bölgelerin atıl halindeki arz potansiyelini değerlendirerek turizme kazandırması sonucu pazar payını arttırmakta ve turizmden sağladığı gelirlerini çoğaltmaktadır. İsviçre bölgesel dengesizliği gidermek açısından Alp dağı bölgesindeki arz potansiyelini değerlendirerek kış turizmine kazandırmıştır. Böylece

¹³ Alp TİMUR, **Turistik Ürün Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Ders Notları. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Programı, İzmir, 1999.

¹⁴ Osman KULU, **Turizmde Arz Kaynaklarının Çeşitlendirmesi ve Ege Bölgesinde Alternatif Turizm Potansiyeli**, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s. 39.

¹⁵ y.a.g.e., s. 7.

kış turizmine yönelik turistik talepten daha çok pay alarak günümüzde kış turizmi açısından gözde merkez haline gelmiştir. Bu aynı zamanda bölgede ekonominin canlanmasına, istihdamın artmasına da neden olmuştur.

Turistik ürün çeşitlendirmesinin şu nedenlerden dolayı önemi artmaktadır¹⁶:

- Turizmin sürekli gelişme eğiliminde olması, buna karşın talebin de sürekli olarak değişmesi, çeşitlendirme faaliyetlerinin önemini artırır.
- Ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Turistik ürün çeşitlendirmesi; üretim faktörlerini, potansiyel kaynakları ve üretici güçleri harekete getirmek suretiyle büyüme hızına, başka bir anlatımla gayri safi milli hasılanın artışına katkıda bulunmaktadır¹⁷.
- Yerli ve yabancı turistlerin artan turistik ihtiyaçlarına yeterince cevap verebilmek açısından turistik çeşitlenme önemlidir. O nedenle doğal ve beşeri turistik arz verilerinin dengeli ve dikkatlice mümkün olduğu kadar turizm piyasasında değerlendirmeleri gerekir.
- Turizmde çeşitlendirme, ülkede istihdam artışı da sağlar. Turistik ürün çeşitlendirmesiyle otomasyona ve makineleşmeye pek az olanak veren turizm sektöründeki “emek yoğun” üretim tekniği özelliği nedeniyle iş alanları açmak suretiyle emek arz talebi arasında denge kurmaktadır¹⁸.
- Turizmde çeşitlenme, insanların adeta doğaya yeniden dönüşlerini hızlandırır. Yeni coğrafik mekanların turizm amacıyla çeşitlendirilmeleri, insanların tabiatı hırpalamaksızın, aksine onu koruyarak ondan yararlanma düşüncelerini geliştirir.
- Özellikle gelişen ülkelerde turizmin çeşitlenmesi, ulusal turizm bilincinin gelişmesi, bunun sonucu olarak iç turizm verilerinin tanınması ve iç turizmin canlanması yönündeki hedefleri kolaylaştırır.
- Çeşitlendirme, potansiyel turistik verilerin değerlendirilmesi, ürün çeşitliliğinin sağlanması bakımından yeni yatırımcıları turizm piyasasına çeker.

¹⁶ y.a.g.e., s. 40.

¹⁷ Hasan OLALI, **Turizm Politikası ve Planlaması**, Yön Ajans, İstanbul, 1990, s. 34.

¹⁸ y.a.g.e., s. 34.

- Turistik çeşitlenme, ülkenin dış tanıtımı bakımından yeni fırsatlar yaratır.

1.1.2.3. Turistik Ürün Çeşitleri

Turizmin çeşitleri konusunda pek çok kaynakta çoğu zaman birbirlerinden farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni, turizmin çeşitlerinin çoğu zaman birbirleri ile olan yakın ilgisi ve kendi aralarında kesin çizgilerle ayrılmamalarıdır¹⁹.

“Turizmin Çeşitlendirmesi” kavramı, katılanların amaçlarına göre turizm kriteri ile yakından ilgilidir. Çünkü, turizmin çeşitlendirmesi ile hedef kitledeki kişilerin farklı amaçlarla turizme katılması planlanmaktadır. Bu nedenle, katılanların amaçlarına göre turizm kriterlere göre oluşturulan turizm çeşitleri aynı zamanda turizmin çeşitlendirmesi bağlamında geliştirilen turizm çeşitleriyle örtüşmektedir.

İnsanlar çok çeşitli amaçlarla turizm faaliyetine katılmaktadırlar. Turistik ürün çeşitleri ile ilgili açıklamalara aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

1.1.2.3.1. Deniz Turizmi

Deniz Turizminde kişilerin “deniz kum güneş” üçlüsü olarak değerlendirilen deniz ya da kıyı turizminden yararlanması söz konusudur. Dünyada turizme katılan turistlerin önemli bir bölümü deniz turizmine yönelik amaçlarla seyahat etmektedir.

Deniz turizmi aynı zamanda kurvaziye turizmini de kapsamaktadır. Günümüz modern turizm anlayışı içinde, kurvaziye turizminin önemli bir yeri vardır. Havayollarında yaşanan rötarlar, yüksek fiyatlar ve yolculuk güzergahının görülememeği gibi dezavantajlar nedeniyle kurvaziye seyahatler özellikle yaşlı ve sosyoekonomik durumu yüksek Avrupalı turistler tarafından tercih edilen bir deniz turizmi olmaktadır²⁰.

1.1.2.3.2. Kongre Turizmi

Dünyada son yıllarda gelişmekte olan önemli turizm çeşitleri arasında kongre turizmi de bulunmaktadır. Her kongre bir turistik hareket nedenidir. Her yıl giderek

¹⁹ Nazmi KOZAK, Meryem AKOĞLAN, Metin KOZAK, **Genel Turizm: İlkeler – Kavramlar**, Geliştirilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 13.

²⁰ y.a.g.e., s. 22.

artan kongre organizasyonları, bu turizm türünün geleceğinin oldukça parlak olduğunu göstermektedir.

Turizmin çeşitleri arasında %20'nin üzerinde bir ciro payına sahip olan kongre turizmi, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Hong Kong, Tayland, Singapur gibi ülkelerin ana turizm kaynaklarını oluşturmaktadır.

Gerçekleştirilen konferans ve kongrelere katılımın ödül amaçlı olarak gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan “*insentive*” (*ödül turizmi*) turizm çeşidi de bu turizm türü içinde yer almaktadır, *insentive* turizm, DTÖ rakamlarına göre yıllık en az %5'lik bir hızla gelişme göstermektedir²¹.

1.1.2.3.3. Sağlık Turizmi

Sanayileşme ve kentleşme sonucu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunları, insan sağlığını bozan, işgücü verimini azaltan bir yaşama ortamına neden olmaktadır. Beslenme bozuklukları, sinirsel yoğunlukları artıran, bu ortamın yarattığı sorunları gidermek amacıyla Almanya, Fransa, İtalya vb. ülkeler kaplıca, deniz ve iklim gibi kaynak değerlerinden yararlanma yollarını aramış, başlangıçta halk sağlığını ve işgücü verimini korumak amacıyla sürdürülen bu çabalar, sonraları iç ve dış turizm olayı ile bütünleşen sağlık turizmine temel teşkil eden kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi uygulamalara dönüşmüştür²².

Kür ve tedavi amacı ile belirli bir zaman için yer değiştiren insanlar, gittikleri yerlerde konaklama, beslenme, kür ve tedavi uygulaması, dinlenme ve eğlenme gereksinimlerini karşılayacak alt ve üst yapı tesislerine gerek duymaktadırlar. Ekonominin arz ve talep kuralı içinde işlerlik kazanan bu olay, günümüzde sağlık turizmi olarak adlandırılan önemli bir turizm türünü oluşturmuştur.

Kür kuralları gereğince kaplıca, deniz ve iklim kürlerinde 3 hafta süre ile kür yapılmasının öngörülmesi ise, sağlık turizmi merkezlerinde yer alan yatırımlar için çok güvenilir ve karlı işletme türü yaratır.

²¹ y.a.g.e., s. 23.

²² Azize TUNÇ, Firuzan SAÇ, **Genel Turizm: Gelişimi Geleceği**, Detay Yayın Evi, Ankara, 1998, s. 21.

Sağlık turizmini 2 alt başlık şeklinde ele almamız olasıdır. Bunlardan biri Termalizm, diğeri ise Klimatizmdir²³.

Termalizm; mineralize termal sular ile çamurları kaynağın yöresindeki çevre ve iklim faktörleri bileşiminde insan sağlığına olumlu katkı sağlamak üzere, uzman doktor denetim ve programında, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, diyet gibi destek tedavilerle koordineli kür uygulamalarına termalizm denmektedir. Bu amaçla yapılan turizm hareketi de “termal turizm” olarak adlandırılmaktadır.

Klimatizm; sağlıklı iklim ortamında bulunmayı ifade etmektedir. Klimatik kaynaklar; dağlar, mağaralar vb. yerlerdir.

1.1.2.3.4. Av Turizmi

“Av turizmi, avcılarının yaşadıkları yerden değişik bir bölge veya ülkede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacı ile gerçekleştirdikleri seyahatlerden oluşan ve gidilen ülke ve bölge ekonomisine oldukça önemli katkılar sağlayan bir turizm türüdür²⁴.”

Bu turizm çeşidinde avlanmak üzere seyahat eden insanlara dönük hizmetler sunulmaktadır. Bazen avlanacak olan hayvanlar önceden üretme çiftliklerinde beslenmekte ve avlanmaları için doğaya bırakılmakta ve ardından da, bu hayvanlara yönelik av turizmi yapılmaktadır. “Av turizmi, bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak, doğaya zarar vermeden yapılan, sadece olgunluğa erişmiş hayvanların avlanması olayıdır²⁵.”

Av turizmi, bilinçli ve kurallara uygun olarak yapılması durumunda her yönden olumlu etkileri olan bir turizm türüdür. Bir yandan ülkenin yaban hayatını koruyup geliştirirken, diğeryandan da, önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Av turizminin önemsendiği ülkelerde av hayvanları sayıca artmakta, çevreye ve yaban hayatına özen gösterme duygusu gelişmektedir. Ayrıca, av turizminin yapıldığı yörelerde, usulsüz avcılığın azaldığı ve oto kontrolün sağlandığı da görülmektedir.

²³ y.a.g.e., s. 22.

²⁴ Zehra EGE, **Bir Rekreasyon Türü Olarak Av Turizmi ve Türkiye’de Av Turizminin Geliştirilmesi ile İlgili Bir Model Önerisi**, Doktora Tezi, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996, s. 54.

²⁵ Nazmi KOZAK ve Diğeryerleri, a.g.e., s. 27.

1.1.2.3.5. İnanç Turizmi

Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri “*inanç turizmi*” olarak tanımlanmaktadır. Değişen turist isteklerine bağlı olarak tüm dünyada gelişme gösteren inanç turizmi kapsamında mevcut kültür değerlerinin korunması, turizme kazandırılması ve tanıtılması hedeflenmektedir²⁶.

Başka bir tanıma göre “inanç turizmi; dinlerce kutsal sayılan beldeleri ziyaret etmek, dinsel ayin ve törenlere katılmak veya bunları izlemek ve hac gibi dini görevleri yerine getirmek amacıyla yapılan seyahat ve konaklamaların oluşturduğu faaliyetler bütünüdür²⁷.”

1.1.2.3.6. Spor Turizmi

Spor turizmi; spor aktivitelerine katılmak veya spor aktivitelerini izlemek için ikamet ettiği yerden başka bir yere ticari olmayan nedenlerle yapılan seyahattir.

Uluslararası bir spor organizasyonlarına izleyici, katılımcı, gazeteci, sporcu aileleri gibi grupların katılımı, çok sayıda insanın seyahat etmesini, konaklamasını ve alışveriş yapmasını sağlamaktadır. Tabii bu da organizasyonu yapan ev sahibi ülkenin turizmde bir ürün çeşitlenmesini sağladığı gibi ülkenin tanıtımını yaparak da ülke turizmine katkı sağlamaktadır.

1.1.2.3.7. Ekoturizm

Turistlerin devamlı değişen istek ve ihtiyaçları tatmin etmek için geliştirilen turistik ürünlerden biri de ekoturizmdir. Turizmin gelişmesi ile doğal alanların gittikçe tahrip olması ve azalması, onları koruma kaygısını da beraber getirmiştir. Ekoturizmin ortaya çıkması ile bu tür turizmin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bütün dünyada kentleşmenin ve sanayileşmenin hızlı bir şekilde artması, gelecekte ekoturizme olan ilginin de artacağını göstermektedir.

Bazı yazarlar ekoturizmi şu şekilde tanımlamaktadırlar: “ekoturizm, nispeten dokunulmamış ya da bozulmamış doğal alanlara manzaralarını ve yabancı bitki ve

²⁶ y.a.g.e., s. 28.

²⁷ Ahmet AKTAŞ, **Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi**, Ofset Repromat Matbaacılık Tic. San. Ltd. Şti., Ankara, 1989, s. 7.

hayvanlarını olduğu kadar, varsa, mevcut kültürel özelliklerini de inceleme, görme öğrenme gibi belirli bir amaçla seyahat etmektir²⁸.”

1.1.2.3.8. Dağ Turizmi

“Dağ turizmi, dağ ikliminde bulunma, hem tatil, hem de dağ sporu yapmayı kapsayan bir turizm çeşididir²⁹.”

Dağların temiz ve güzel havasından yararlanmak üzere insanların dağlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri turizm türüdür. Dağ turizmi “yürüyüş” ve “tırmanma” şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Giderek kirlenen kentlerin yaşanılmaz hale gelmeye başlaması ile, dağ turizmi gibi insan ile doğayı yakınlaştıran turizm türlerinin gelişmesine yol açmaktadır³⁰.

1.1.2.3.9. Kış Turizmi

Kış turizmi konusu bir sonraki bölümde detaylı şekilde ele alınmaktadır.

²⁸ Nazmiye ÖZGÜÇ, **Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 153.

²⁹ Akın İLKİN ve M. Zeki DİNÇER, **Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi. Ekonomik ve Sosyal Sorunlar – Çözüm Önerileri Dizisi (2)**, TOBB Yayını No 217, Ankara, 1991, s. 74.

³⁰ Nazmi KOZAK ve Diğerleri, a.g.e., s. 27.

1.2. KIŞ TURİZMİ

Günümüzde, sanayileşme ve şehirleşme sürecinin başlaması ile birlikte, çalışan insanların tatil yapma ve dinlenme ihtiyaçları giderek artmıştır. Yaşam standardının yükselmesi ile birlikte tatillerini yaz mevsiminde geçiren insanların, kışın da tatile çıkmaya başlamaları ile birlikte, kış turizminde bir gelişme görülmüştür.

İnsanlar, dinlenmek, tatil geçirmek ve sağlıklı bir ortamda bulunmak üzere orta yükseklikteki karlı, dağlık ve ormanlık yörelere yönelmişlerdir. Bu yönelme, zamanla, doğa araştırmaları, geziler, yürüme, tırmanma ve kış sporları gibi sportif amaçlı hareketleri de bünyesine alarak, yaygın olarak yapılan ve birbirine bağımlı olarak gelişen kış turizmi ve kış sporlarının büyümesine neden olmuştur.

“Kış turizmi turistik ürünleri, turistlere temiz dağ havasından yararlanma, doğa ile yakınlaşma, sportif faaliyetlere katılarak fiziki ve manevi açıdan daha sağlıklı olma gibi imkanları sunmaktadır³¹.”

Kış turizmi turistik ürününün tasarım merkezinde kayak alışkanlığı bulunmaktadır. Kayak hobisi, kayma becerisi edinen insanlarda, tutku derecesine varan düzeylerde alışkanlıklara ulaşabilmektedir. Kış turizmi turistik ürünü, diğer turizm türleri, yanında eğlence, animasyon vb. faaliyetlerle desteklenerek, çekici bir duruma getirilmektedir. Konaklama, ulaşım, iletişim gibi altyapı hizmetleri, kış koşullarında, sürekli ve kullanıma hazır tutulduğu gibi, özellikle kayak pistleri, telesiyaj ve teleski imkanları kalitesinin de yüksek olması gerekmektedir³².

Kış turizmi turistik ürünlerini sunan ülkelerin turizm faaliyetlerini bütün yıla yayma politikasında büyük bir avantaj elde etmektedir. Çünkü, kış turizm merkezlerinin geliştirildiği dağlık bölgeler her mevsim çekiciliklerini sürdürmektedir. Dağlık bölgeler yaz aylarında da güzel manzaralarla ve serinlikleri ile de turistleri çekmektedir. Kış aylarında kış turizm merkezi olarak kullanılan bu yerler yaz aylarında doğa turizmi, yayla turizmi, gençlik kampları, kongre turizmi, dağ turizmi gibi diğer etkinlikler için de kullanılabilir.

³¹ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 25.

³² Ahmet İNCEKARA, **Doğu Anadolu'da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1998-18, İstanbul, 1998, s. 1.

Kış turizm merkezlerini geliştirmek büyük yatırımlar gerektirdiğinden ancak devlet teşviki ile mümkün olmaktadır. Devlet teşviki ile özel sektörler harekete geçerek turistik çekiciliklere sahip beyaz karla örtülmüş dağlık bölgelerde büyük yatırımlar gerçekleřtirmektedir³³.

1.2.1. Kış Turizmi Tanımı

“Kış turizmi, genellikle karlı ortamlarda yapılan ve kış sporları uygulamalarının ağırlıklı olarak geliştirildiğii merkez ve alanlar üzerinde yoğunlaşan bir turizm hareketidir³⁴.”

Diğer bir tanım ise; “kış turizmini özellikle dağların karla kaplı olduğu zamanlarda gerçekleştirilen sportif ağırlıklı bir turizm çeşidi olarak ifade etmektedir³⁵.”

Başka bir tanıma göre; “kış turizmi, odağında kayak sporunun bulunduğu ve buna uygun karlı ve eğimli alanlara yapılan seyahatleri, konaklama ve diğer hizmetlerden yararlanmayı kapsayan faaliyet ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir³⁶.”

Kış turizmi, karlı ortamlara bağılı bir takım hareketleri ağırlıkla kapsadığı için, belli yükseklik ve eğime sahip, kayak ve diğer yürüyüş, tırmanış gibi alışkanlıkların yapılabilmesine imkan sağılayan yerlerin varlığını öncelikle gerekli kılar. Kayağa uygun kaliteli kar varlığı da, kış turizminin en önemli bileşenleri arasındadır. Karın uzun bir süre kalması, kayak yapılabilme süresini arttırmaktadır.

Diğer taraftan, belli yükseklikteki yerlere, kayakçıları taşıyacak temel bazı mekanik tesislerin bulunması da gerekmektedir. Telesiyej ve teleski gibi tesisler, kayakçıların başlama noktalarına ulaşmasını sağılayan temel altyapı araçlarıdır.

Konaklama ve ulaşım, kış turizmi turistik ürünü açısından daha fazla önem arzeder. Belli yüksekliklerde konaklama tesisleri kurmak, kalitesinin devamını sağılamak önemlidir. Ayrıca, karlı ve eğimli arazi parçalarında, ulaşımına sürekli açık

³³ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 27.

³⁴ İsmet ÜLKER, **Dağ Turizmi**, T.C. Turizm Bakanlığı, Devran Matbaacılık, Ankara, 1992, s. 12.

³⁵ Akın İLKİN ve M.Zeki DİNÇER, a.g.e., s. 72.

³⁶ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 3.

olarak bulundurulacak karayolu ve havaalanı hizmetlerinin yerine getirilmesi, ürün zincirinin temel tamamlayıcısıdır.

Kayak sporu çerçevesinde gelişen kış turizmi turistik ürünü talebi, yerli açıdan da belli bir düzeye ulaşmalıdır. Bütünüyle dış talebe dönük bir kış turizmi sektörünün gelişmesi mümkün değildir. O açıdan, kayak faaliyetlerinin başlangıcı ve toplumsal ilgi, kış turizminin gelişmesinde temel ön koşul olarak sayılabilir.

Kış turizm merkezleri sadece kayakla sınırlı değildir. Birçok kış turizm merkezleri, kış mevsiminin doğal özelliklerinden ve iklimsel şartlarından faydalanarak turistik ürünler geliştirmişlerdir. Örneğin, Finlandiya'nın Laplandya bölgesindeki "Lumilina" buz sarayı, Guinness rekorlar kitabına girerek dünyanın en büyük buz duvarını oluşturmaktadır. -5°C soğukta buzdan yapılmış otelde kalmak ve bardaklarına kadar her şeyi buzdan yapılmış malzemelerden yararlanarak eğlenmek için her yıl yüz binlerce turist buraya akın etmektedir. Ayrıca Norveç'teki ve Finlandiya'daki Hucky köpeklerinin çektiği kızak yarışmalarına katılmak için binlerce turist buraya gelmektedir. Bunun yanında buzları delerek balık avlama, kar üstünde at yarışları ve atlı kızak gezileri gibi birçok turistik faaliyetlere katılmak için turistler kış turizm merkezlerine akın etmektedirler.

1.2.2. Kış Turizmi ile İlgili Diğer Tanım ve Terimler

Kış turizmi ile ilgili diğer tanım ve terimleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Kış Sporları;

"Belirli araç ve gereçler kullanılarak, belirli kurallara uyularak, belirli özelliklere sahip karlı ve buzlu ortamlar üzerinde bireysel veya toplu olarak yapılan serbest ve yarışma amaçlı spor uygulamalarıdır³⁷."

Kayak Sporları;

"Farklı yükseklik, uzunluk ve eğimlere sahip karlı yamaçlar veya yüzeylere sahip ortamlarda, farklı özellikte kayaklar, kayak araç ve gereçleri kullanılarak yapılan bir spor dalıdır³⁸."

³⁷ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 12.

Buz Sporları;

“Yapay olarak hazırlanmış belirli özellik ve ölçülere sahip, açık ve kapalı mekanlarda, buzlu zemin ve stadlarda paten ile yapılan bir spor türüdür. Buz sporları, patenli sürat yarışları, artistik paten, buz hokeyi ve kızak yarışları gibi spor türlerini kapsar. Bu sporların yapılmasında da kendilerine özgü belirli kuralları vardır³⁹.”

Kış Sporları Merkezleri;

“Kayak uygulamalarına olanak veren, özel olarak düzenlenmiş karlı alanlar ile konaklama, günübirlik ve bunların yan tesislerini içeren farklı büyüklükte ve özellikte spor amaçlı yerleşimler veya düzenlemelerdir⁴⁰.”

Kayak Alanı;

“Kayak sporu uygulamalarına olanak sağlayan karlı ortamlardır. Bu alanlar kayak uygulamalarının türlerine ve yapılış kurallarına uygun olarak seçilir ve düzenlenir. Bu alanlar üzerinde öğretim, serbest kayak ve yarışmaların yapıldığı kayak pistleri ve kayakçıları taşıyan kayak mekanik tesisleri bulunur⁴¹.”

Kayak Pisti;

“Kayak öğrenimi ve öğrenimin geliştirilmesi, serbest kayma veya kayak yarışmaları için kullanılan, her uygulama türüne göre genişlik, uzunluk, eğim, yükseklik farkları gösteren, özel olarak düzenlenmiş karlı zeminlerdir⁴².”

Kayak pistleri eğitim pistleri, orta pist, iyi pist ve zor pist gibi birçok gruba ayrılmaktadır.

Eğitim pistleri, kısa mesafeli genellikle 500-600m olan ve eğimi fazla olmayan, yeni kayakçılara hizmet eden pistlerdir. Orta pistler, nispeten daha uzun 5-6 km bulan ve eğimi de fazla olmayan daha çok amatör kayakçılar tarafından

³⁸ y.a.g.e., s. 12.

³⁹ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 34.

⁴⁰ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 12.

⁴¹ y.a.g.e., s. 13.

⁴² y.a.g.e., s. 13.

kullanılan pistlerdir. Zor pistler ise, eğimi %40'ı bulan, genellikle beceri kazanmış kayakçılar tarafından kullanılan pistlerdir⁴³.

Kayak Mekanik Tesisleri;

Kayak alanları ve Kış sporları merkezlerine özgü taşıma veya ulaşım araçlarıdır. Kayak mekanik tesislerinin türleri ve genel özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

- *Teleski “Askılı Taşıyıcı”*; Motor gücü ile direkler üzerinde dönen bir halata bağlı, makaraya sarılı, tek veya çift askılı kayakçı taşıyıcı tesisleridir. Karlı yüzeylerde genellikle kısa mesafelerden başlayarak, 1200-1500 m'e kadar olan düzgün eğimli ve arızalı olmayan yamaçlarda kullanılır. Yalnız kayaklı insan taşıyan (kayaklı insanı yamaç yukarı çeken) ve kış mevsimi kullanılan bu tesislerin hızları 0-4 m/san, askı araları ise 10-15 m arasında değişir⁴⁴. Sporcu sağlığı bakımından, bu tesislerin taşıma süresi genel olarak 20 dakikanın altında tutulur.
- *Telesiyej “Sandalyalı Taşıyıcı”*; Motor gücü ile direkler üzerinde dönen bir halata bağlı, tek veya çift 3 veya 4 kişilik sandalyalı tesislerdir. Kayaklı veya kayaksız insan taşıyabilen bu mekanik tesisler genellikle arızalı, yükseklik farkı fazla olan yamaçlarda kurulur ve işletilirler. Motor gücüne ve mekanik donanımına bağlı olarak genellikle 1500 m'e kadar olan uzunluklar ile 500 m dolayındaki yükseklikleri katederler. Tesis hızları 0-3 m/san, sandalya araları 10-20 m arasında değişebilir⁴⁵. Sporcu sağlığı bakımından, bu tesislerin taşıma süresi 20 dakikanın altında tutulur.
- *Telekabin “Gondol Lift”*; İki veya dört kişilik kapalı kabin taşıyıcılarıdır. Genellikle engebeli arazilerde ve 3000 m'den uzun mesafelerde kullanılır. Hızı ve taşıma kapasitesi telesiyeje göre daha yüksektir. Yaz ve kış kullanıma olanak sağlayan bir mekanik tesis türüdür. Azami sürati 5-6 m/sn'dir.

⁴³ Hayati DOĞANAY, **Erzurum'da Kayak Sporları Turizmi ve Başlıca Sorunları**, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı, Ankara, 1987, s. 44.

⁴⁴ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 13.

⁴⁵ y.a.g.e., s. 14.

- *Teleferik*; Genellikle 10 kişi ile 200 kişi arasında taşıma kapasitesine sahip, kitle taşıma amacına dönük araçlardır. Kara ulaşımı çok sınırlı ya da mümkün olmayan arazilerde ve uzun mesafeler için yaz kış, hızlı ve yüksek kapasitede taşıma olanağı veren mekanik tesislerdir. Azami sürati 10-12 m/sn'dir.
- *Dağ Treni*; Eğimi olmayan arazilerde öngörülen, ray üzerinde hareket eden, kitle taşıma amacı ile kullanılan mekanik tesislerdir. Çok büyük yatırım harcamasını gerektirdiğinden kış turizminin çok geliştiği ülkelerde kullanılır.
- *Baby Lift*; Yeni kayağa başlayanlar ile küçükler için kayak eğitimi sağlamak amacıyla karlı zemin üzerinde, kayakçıları yukarıya doğru taşıyan mekanik tesislerdir. Bu tesislerin uzunluğu 300-350 m'i geçmez. Genellikle çok az eğimli olan zeminlerde kullanılır. Azami sürati 2,2 m/sn'dir⁴⁶.

Snowtrack;

Snowtrack, kar ezme makinesidir. Kış turizm merkezlerinde karların veya pistlerin ezilmesi için kullanılmaktadır. Günümüzde önde gelen birçok kayak merkezinde kullanılmaktadır. Geceleri karlar ezilerek, sabahları kayakçılara yepyeni bir pistte kayma imkanını sunmaktadır⁴⁷.

1.2.3. Kış Turizminin Yararları

Günümüz dünyasında, turizmde aşama yapmış ülkeler kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanısıra, ayrıca turizm çeşitliliğini artırmak, turizm mevsimini uzatmak ve vasıflı turizm personel istihdamını yıl boyu sürekli kılmak amacı ile ülkelerinin sahip olduğu Kış turizmi olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanma yoluna girmişlerdir⁴⁸.

Dağlık bölgelerde alt yapının geliştirilmesi zor olduğundan kış turizmi diğer turistik ürün çeşitlerine kıyasla daha çok yatırıma gerek duyan bir turistik ürün çeşididir. Fakat dağlık bölgeleri rasyonel bir şekilde değerlendirilerek doğru yatırımlar yapılırsa, bu turizm çeşidi devletin hem ekonomisine katkıda bulunur, hem

⁴⁶ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 35.

⁴⁷ y.a.g.e., s. 35.

⁴⁸ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 8.

de toplumsal açıdan yararlar sağlar. Alp dağlarına sahip Avrupa ülkeleri, ekonomik açıdan gelişmemiş dağlık bölgelerde yaşayan insanların göçünü durdurmak amacı ile dağlık bölgelerin turistik arz potansiyelini değerlendirerek, kış turizmini geliştirmişler. Kış turizmi geliştikçe yeni iş yerleri açılmış, bölgelerin ekonomisi kalkınmıştır. Sonuç; göç başarıyla durdurulmuş ve ülke ekonomisine büyük katkılar sağlanmıştır. Günümüzde de bu bölgeler dünyanın en önemli kış turizm merkezlerindedir. Bu açıdan kış turizminin sağladığı yararları “Ekonomik Yararları” ve “Toplumsal Yararları” olarak iki ana başlık altında incelenmiştir.

1.2.3.1. Ekonomik Yararları

Kış turizmi, ev sahibi ülkelerin turizm faaliyetlerini 12 aya yayma çabalarına önemli açılımlar sağlamaktadır. Klasik turizm türlerinde işletmecilik yapan firmalar, yerli veya yabancı olsun, son yıllarda yayla turizmi, kış turizmi, sağlık turizmi vb. aktivitelerle, faaliyet çeşitliliğine yönelmektedirler. Bu onlara, ellerindeki personel ve diğer imkanların zaman itibarıyla etkin kullanım yönünde fırsatlar sunmaktadır⁴⁹.

Kış turizmi faaliyetleri, buldukları bölgelerin yerel, ekonomik gelişme gayretlerine de önemli destekler sağlamaktadır. Gıda, ulaşım sektörleri ürünlerinden önemli derecede faydalanan turizm faaliyetleri, istihdam açısından da bölgesel talep yaratmaktadır.

Genel olarak kış turizminin ekonomiye sağladığı yararları şu şekilde belirtebiliriz:

- Sosyal ve ekonomik açıdan yeterince kalkınmamış olan dağlık ve ormanlık yörelerin kalkınmasına katkıda bulunur ve gelişmesini hızlandırır.
- Turizm mevsimini yazdan kışa aktararak uzatır ve turizm çeşitliliğini sağlar.
- Yaz mevsimi çalışan, fakat kış mevsimi işsiz kalan vasıflı turizm personelinin yıl boyu ve sürekli olarak istihdamını sağlar.

Kış turizmi yatırım ve işletme faaliyetleri, kuruluş yeri etrafında bulunan diğer sektörlerden girdi sağlayarak, kaynak yaratmaya yardımcı olur. Pratik bir kural

⁴⁹ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 1.

olarak, turizmde (gecelemeli, gecelemez) turizm harcamalarının yaklaşık %50'sinin bölge halkına gelir olarak yansıdığı farz edilmektedir. Bu harcamaların ve yaratılan katma değer bir kısmı kişi ve işletmelerin tali kazancı durumundadır. Hizmetler sektörü içinde yer almakla birlikte turizm, taşıdığı özellikler nedeniyle, diğer sektörlerle yakın ilişki içindedir. Turizm sektörü, turistik ihtiyaçların karşılanmasında ekonominin bütün sektörlerinden yararlandığı gibi, bazı sanayi kollarını içine almakta, bazılarını kendi ihtiyacına göre şekil vermekte, bir kısmını da yeniden meydana getirmektedir⁵⁰.

Turizm İsviçre'nin iktisaden gelişmiş ve gelişmemiş bölgeleri arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmaya yönelik, bölgesel politika hedeflerine ulaşmada oldukça önemli katkılar sağlamaktadır. Toplam İsviçre turizm hareketlerinin %60'dan fazlası, iktisaden daha geri şartları bulunan Voralpinen ve Alpinen bölgesinde yoğunlaşmıştır. İsviçre dağlık yörelerinin bütününde, istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, çalışan her üç kişiden birinin turizm alanında olduğu tespit edilmiştir. İsviçre turizminin dağlık alanlardan geliştirilmesi birinci derecede bu yörelerin kalkındırılmasıyla ilgili görülmüş, dağlık yöreler için yatırım destekleri, Federal Kanunla birlikte, bölgesel politika aracı olarak düzenlenmiştir⁵¹.

Bütün bunların sonucunda, bölgesel teşviklerden yararlanan yerlerde turizmin gelişmesi sonucu, bu bölgeler göç vermekten kurtulmuş, tersine göç alan, nüfusu artan yöreler konumuna gelmiştir.

İsviçre'de kış turizminin ülke ekonomisi açısından önemini belirlemek amacıyla yapılmış bir araştırma sonucu değerlendirilerek Krippendorf raporu ortaya sunulmuştur. Krippendorf raporu, Unesco'nun Biyosfer programının araştırma plan serilerinin özeti ve Pays d'Enhaut, Aletsch, Grindelwald ve Davos'un da temelini oluşturur. Krippendorf raporunda, aşağıda şekilde turizmin 7 muhtemel faydası tanımlanmaktadır⁵²:

1. Turizm insan topluluklarının dağlardan göçünü durdurabilir.

⁵⁰ Abdülkadir KOŞAN, **Turizm Faktörünün Bölgeler Arası Dengesizliği Gidermede Etkisi Ve Erzurum Palandöken Kış Sporları Turizm Merkezi Projesi**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 33.

⁵¹ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 21.

⁵² M. Allan WILLIAMS and Gareth SHAW, **Tourism and Economic Development**, Western European Experiences, Pinter Publishers Limited, London, 1988, s. 88.

2. Turizm istihdamın artmasını sağlamaktadır.
3. Turizm devlet gelirlerini arttırmaktadır.
4. Turizm alt yapının gelişmesini sağlamaktadır.
5. Turizm, bölgesel yatırımları arttırmaktadır.
6. Turizm, tarım sektörünün gelişmesine ve kırsal bölgelerin yönetimine katkıda bulunmaktadır.
7. Turizm dağlık bölgelerdeki halkın geçimini sağlamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi kış turizm merkezlerinin geliştirilmesi bölgeye ekonomik açıdan gelir sağladığı gibi istihdamın artmasını da sağlamaktadır. Kış turizm merkezlerinin geliştirilmesi bölge halkına yeni istihdam olanaklarını sunmaktadır. Dağlık bölgelerin bütün mevsim çekiciliklerini kaybetmemesi turizm faaliyetlerini tüm yıla yayma imkanlarını da elde etmektedirler. Bununla beraber istihdamın tüm yıl süreklilik kazanmasına neden olmaktadır. Ayrıca diğer sektörleri de etki ederek bölge ekonomisini canlandırmaktadır.

Kış turizminde toplam ciro ve değer yaratma etkilerinin yaz turizminden daha fazla olduğu gözlenmiştir. Yapılan bir araştırma kış turizmine katılan her bir turist için bir gecelik konaklamasında yaz mevsimine kıyasla kışın %37'lik fazla harcama yaptığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum, "kış sporlarının yapılmasına uygun olan" alanlarda turizm açısından daha ileri bir ekonomik şansın olduğunu göstermektedir⁵³.

1.2.3.2. Toplumsal Yararları

Kış turizminin diğer çok önemli yararları; dağlık bölgelerin sağlıklı ikliminin ve genellikle kış sporlarının sağlamlık bakımından topluma verdiği yararlarıdır.

Sağlıklı iklimde bulunma, gerek insan sağlığının korunması, gerekse o yörenin çekiciliği bakımından büyük önem taşır. Genel olarak güneşten yoksun, nemli, hava kirlenmesi bulunan yörelerde turizm hareketlerinin planlanması mümkün değildir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan çevre sorunları ve hava kirlenmesi, sağlıklı bir iklimde ve doğal çevrede bulunma gereksinmelerini ön plana çıkarır.

⁵³ Abdülkadir KOŞAN, a.g.e., s. 64.

Sağlıklı iklimde bulunma amacı güdülen Dağ turizmi ve Dağ sporları hareketleri bakımından önemli olan ise, bu hareketlerin sürdürüldüğü ortamlarda; havanın temiz oluşu, deniz seviyesinden yükseklik, güneşlilik, normal sıcaklık değerleri ve havadaki bağıl nem oranının insan bünyesine ve sağlığına yaptığı olumlu etkilerdir⁵⁴.

Deniz seviyesinden 800 m yükseklikte başlayarak 2000 m'e kadar uzanan yükseklik kuşağı, sağlıklı iklim tanımına uygun ve insan sağlığının korunması bakımından en çekici yerleri teşkil eder. Bilindiği üzere bu yükseklik kuşağı, çoğu kez orta yükseklikteki dağlık yöreler ile orman örtülerinin yayılış gösterdiği alanları kapsar.

Tıp açısından sağlıklı bir insanın bünyesi, deniz seviyesinden 2000 m yüksekliğe kadar herhangi bir rahatsızlık duymaz. 2000-3000 m yükseklik kuşağı ise sürekli yaşama ve oturma alanı olarak değil, “Günübirlik Yaşama Ortamı” olarak tanımlanır ve insan sağlığının korunması yönünden de yine bazı olumluluklar gösterir. Bu durum normal sağlıklı insanlar için geçerlidir⁵⁵.

- 1) 800-3000 m yükseklik kuşağında, yükseklik kazanıldıkça havanın basıncı ve yoğunluğu azalır. Havadaki bağılnem ve oksijen azalır. Bu nedenle güneş ışınları daha etkili olur. Işımaya “radyasyon”a bağlı olarak artan Ultraviyole Işınları, her 1000 m'de % 15 oranında bir artış göstererek havadaki Ozon “O₃” oluşumunu artırır. Bu nedenle yüksek yöreler için “Ozon Jenaratörü” deyiimi kullanılır. Bilindiği üzere Ozon “O₃” indirgen bir özellik taşır ve havada bulunan kirletici atıkları indirgeyerek, havanın doğal yolla ve sürekli olarak temizlenmesine olanak sağlar.
- 2) Yükseldikçe, havada bulunan oksijen oranı azalır. Bu olay “oksijen açlığı” denilen duruma, solunum organlarının daha yoğun çalışarak güçlenmesine ve insan kanının temizlenerek yenilenmesine sebep olur.
- 3) Genellikle çam ormanları ile kaplı bulunan bu yörelerde rüzgarın aşırı etkisi kırılır, sıcaklık oynamaları azalır ve havadaki nem oranı düzenli kılınır. Bunlara ek olarak iğne yapraklı çamların, yaprakları aracılığı ile salgıladığı

⁵⁴ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 3.

⁵⁵ y.a.g.e., s. 5.

koku, sinir sistemi üzerinde uyarıcı ve olumlu etki yapar. Bu nedenlerle yaz mevsimi ılıman iklime sahip orta yükseklikteki “Dağlık ve Ormanlık Yörelere”, kış mevsiminde ise (nemli, bulutlu, kirli ve hava basıncı yüksek ova ve vadi tabanlarına göre) etkili güneş ışıması, düşük nem oranı, basınç azlığı nedeni ile daha sıcak ve insan sağlığı bakımından da daha sağlıklı yaşama koşullarına sahip bulunur.

Kış aylarında dağlık bölgelerdeki temiz havaların yararları yanında, kış sporlarının da kendine özgü insan sağlığına verdiği yararları büyüktür. Spor yapmak, insanların bedenlerini fiziksel geliştirdiği gibi, ruhun ve beyinin de sağlıklı gelişmesini sağlamaktadır.

Orta Avrupa ülkelerinde kayak sporu yapanlar arasında Weiss/Russo tarafından 1990 yılının başında yapılan bir anket sonucu kayak sporunun ne amaçla yaptıkları sorusuna verilen cevaplardan aşağıdaki şekilde bir tablo (Tablo 1.1.) meydana çıkmıştır⁵⁶. Tablodan da görüldüğü gibi %24’ü kayağın güzel ve %21’i sağlıklı bir spor olduğunu söylemektedir.

Tablo 1.1.: Kayak Sporunun Yapılış Amaçlarına Göre Anket Sonucu

Amacı	Yüzdesi
1. Güzel Spor	24
2. Sağlıklı Spor	21
3. Çok Enteresan Spor	17
4. Heyecan Verici	15
5. Çok Dinamik Spor	14.5
6. Temiz Spor	5
7. Zeka Sportu	2.5
TOPLAM	100

Kaynak: Cevdet BEREKET, **İstatistiklerle Kayak Sportu**, Türk Kayak Vakfı Yıllığı, Ankara, 1997.

⁵⁶ Cevdet BEREKET, **İstatistiklerle Kayak Sportu**, Türk Kayak Vakfı Yıllığı, Ankara, 1997.

Kışın orta yükseklikteki dağlık yörelerde yapılan sportif faaliyetler, insanların solunum organlarının daha yoğun çalışarak güçlenmesine ve insan kanının temizlenerek yenilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca tıp araştırmacılarına göre, deniz seviyesinden yüksek yerlerde yaşayanlarda Hemoglobinin artışı görülür. Hemoglobinin artışı ise, kandaki alyuvarların artışlarına bağlı bulunmaktadır. Bu artışlar insanların dağa çıkmasından 48 saat sonra kendini göstermektedir ve 6 hafta kadar sürmektedir. Bu durum kan basıncını ve dolayısı ile kan dolaşımını hızlandırmaktadır ve sportif faaliyetlere katılımı sonucu insanların kas ve hücrelerinin güçlenerek daha sağlıklı olmasına neden olmaktadır.

Kanada gibi gelişmiş ülkeler kış sporlarının toplum açısından önemini belirterek, bu sporların yaygınlaşması için çaba göstermektedir. Kanada’da dinlenme amaçlı kayakçılığı geliştirmek ve yaygınlaştırmak için Kanada Kayak Kurulu’nu kurmuşlar. Kanada Kayak Kuruluşu, bütün ülke vatandaşlarının bu spor türü ile ilgilenmesi için eğitim, yetiştirme ve yaygınlaşma programlarını geliştirmektedirler. Hatta özürlü insanların da bu sporu yapmaları için programlar hazırlayarak, özürsüzlüler için kitapçıklar bastırmaktadır. Kanada’da kayakla uğraşanların sayısı bazı eyaletlerde %30’a kadar çıkmaktadır. Kanada Kayak Kurulu birçok dernek ve birliklerden oluşmaktadır⁵⁷.

Aynı şekilde halk sağlığının korumasına çalışılan Amerika ve Avrupa ülkelerinde, Japonya’da her yaşta insanın özellikle okul çağındaki çocukların yaz ve kış mevsimlerinde orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanlarda kamp yapmaları öngörülmektedir. Kalış süresi ise en az 3 hafta olarak düzenlenir⁵⁸.

1.2.4. Kış Turizminin Diğer Turistik Ürün Çeşitleri ile İlişkisi

“Kış turizmi turistik ürünü, karlı ve yüksek yerlerde icra edilebilen, kayak tırmanma, yürüyüş gibi temel hareketlerin etrafında şekillendiği için, mevsimlik bir karakter arzeder⁵⁹.”

Kış turizmi, kayak ve diğer karla bağlı hobilerin yapılmasına imkan sağlayan yerlerde, tatillerini geçirmeye karar veren turist kitlesini kavramaya yöneliktir.

⁵⁷ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 46.

⁵⁸ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 5.

⁵⁹ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 4.

Ancak, bu tür turizm talebinde bulunan insanlar, kış turizmini destekleyen diğer turizm türlerine de ilgi duyarlar. Bu bağlamda, sağlık turizmi, av turizmi, kültür turizmi, doğa turizmi gibi tamamlayıcı ve destek turizm türleri, kış turizmi arzını zenginleştiren ve çekiciliği arttıran faktörlerdir. Bu unsurlar, kış turizmi turistik ürününün asıl bileşenlerini destekleyen, ilave özelliklerdir.

Diğer taraftan, kış turizminin mevsimlik karakterini, diğer mevsimlerde yoğun olarak talep edilen, özellikle yaz aylarına ilişkin klasik turizm türleri de, işletmecilik açısından tamamlamaktadır.

Kış turizminde faaliyet gösteren turizm firmaları, yaz aylarında diğer yörelerde farklı turizm faaliyetleri göstermektedirler. Personel ve diğer bir takım teçhizat açısından, kullanım kolaylıkları ve istihdamın sürekli kılınabilmesi, faaliyetlerde devamlılıkları ve dolayısıyla maliyet avantajlarını ortaya çıkarmaktadır.

Kış turizmi tesislerinin, kış mevsimi dışındaki süre zarfında; kongre fuar toplantı, spor veya gençlik turizmi için kamplar, dağ doğa ve yayla turizmi faaliyetlerine tahsis edilebilmesi mümkündür⁶⁰.

Bütün maharet bu tür fırsat ve imkanları bir ürün biçiminde tasarlayarak sunabilecek bir organizasyonu yapabilmek, onu da potansiyel pazarlara sunabilmekten ibarettir.

Genellikle yerleşimi dağlık bölgelerde olan, kendi bünyesinde kış sporlarını kapsayan ve sağlamlık bakımından yararlı olan kış turizmi turistik ürün çeşidinin en belirgin ilişkisi Dağ Turizmi, Spor Turizmi ve Sağlık Turizmi turistik ürün çeşitleri ile mevcuttur. Bu açıdan kış turizminin bu turistik ürün çeşitleri ile ilişkisinin daha detaylı incelenmesine gerek duyulmaktadır.

1.2.4.1. Dağ Turizmi ile İlişkisi

“Dağ turizmi, dağ ikliminde bulunma, hem tatil, hem de dağ sporu yapmayı kapsayan bir turizm çeşididir⁶¹.”

Başka bir tanıma göre; Dağların temiz ve güzel havasından yararlanmak üzere insanların dağlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri turizm türüdür. Dağ turizmi “yürüyüş” ve “turmanma” şeklinde gerçekleştirilebilmektedir.

⁶⁰ y.a.g.e., s. 4.

⁶¹ Akın İLKİN ve M. Zeki DİNÇER, a.g.e., s. 74.

Tanımlardan anlaşılın bu ki dağ turizmi kendinde dağda yapılan tım spor aktivitelerini, sadece yırüyüş veya sadece dağların temiz ikliminde bulunarak sakin bir tatil yapma gibi tım olanakları kendinde kapsamaktadır. Bu açıdan kış turizmi ile dağ turizmi arasında sıkı bir bağın olması göz önündedir. Çünkü genellikle kış turizmi merkezleri dağlık yörelerde yerleşmekte ve kış sporlarının en önemlisi olan kayak sporu için gereken kayak pistini dağların eğimli ve düzgün zeminli yamaçları oluşturmaktadır.

Birçok dağlık bölge önemli turizm destinasyonları halindedirler. Birincisi, sıcak, nemli, ekvatorial ve tropikal iklimlerde dağlar serinlikleriyle bir çekicilik oluşturmaktadırlar. İkincisi, dağlardaki manzaralar, uygun olmayan hava koşullarında bile, turistlere çekici gelir. Gerçekten de, Alpler'deki birçok turizm merkezinde yaz ziyaretçilerinin sayısı, dağlar en nemli dönemlerinde oldukları halde, kış ziyaretçilerinin aşar. Son olarak, dağlar kış sporları için geliştirilebilmektedir. Kayak sporu özel iklim koşulları gerektirir: İyi bir kar kalitesi (kuru ve gevşek), bol güneş ışığı, az rüzgar, yeterli uzunlukta bir kış mevsimi (en az 120 gün) ve kayakla ilgili temel yatırımları ekonomik açıdan haklı kılacak bir kar örtüsü⁶².

Gerçekten de eğimli, engebeli dağlık bölgeleri kış aylarında karla kaplanması sonucu kayak sporu meraklıları için heyecanlı, adrenalini yükselten, mükemmel spor yapma yerlerine dönüşmektedirler. Ayrıca birçok spor türünün de yapılmasına ve ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mesela, dağ tırmanışları bütün mevsim yapılabilmesiyle beraber snowboard, heliski, kızak yarışları, yüksek dağlardaki açık hava buz patenleri kış aylarında dağlarda yapılan spor türleridir.

Araştırma zamanı incelenen birçok kaynaklarda yazarlar kış turizmi dağ turizmi ile beraber hesap olunarak "Dağ ve Kış Turizmi" olarak tek bir turistik ürün çeşidi olduğu kanısındadırlar veya kış turizminin dağ turizmin bir alt kısmı olduğu göstermektedirler. Kış turizmi ile dağ turizmi ne kadar yakın ve benzer olsalar da onları bir turistik ürün çeşidi veya birbirlerinin alt kısmı hesaplanması yanlış bir yaklaşımdır. Birçok kış turizmi sporları genellikle dağlarda yapılsa da daha önce ismini andığım Norveç'teki ve Finlandiya'daki Hucky köpeklerinin çektiği kızak yarışmaları, buzları delerek balık avlama, kar üstünde at yarışları ve atlı kızak gezileri gibi birçok turistik faaliyetlerin yapılması için yerleşim olarak dağlık

⁶² Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s. 61.

bölgeler şart değildir. Bu tür turistik aktivitelerin yapılması için şart özellik karlı bölgelerin olmasıdır. Genelde bu aktiviteler şimal bölgelerin soğuk iklim kuşaklarında yapılmaktadırlar. Aynı şekilde dağ turizmi için de kar özellik olarak görülmemektedir. Bu da bu turistik ürün çeşitlerini birbirinden ayıran bir özelliktir.

Ayrıca kış turizm merkezinin yaratılması için yerleşim olarak dağlık bölgenin şart olmamasına dair en güzel örnek Dubai’da çölün ortasında inşa edilmiş Ski Dubai kayak merkezidir.

1.2.4.2. Spor Turizmi ile İlişkisi

Spor turizmi; spor aktivitelerine katılmak veya spor aktivitelerini izlemek için ikamet ettiği yerden başka bir yere ticari olmayan nedenlerle yapılan seyahattir.

Uluslararası bir spor organizasyonlarına izleyici, katılımcı, gazeteci, sporcu aileleri gibi grupların katılımı, çok sayıda insanın seyahat etmesini, konaklamasını ve alışveriş yapmasını sağlamaktadır. Doğal olarak bu da organizasyonu yapan ev sahibi ülkenin turizmde bir ürün çeşitlenmesini sağladığı gibi ülkenin tanıtımını yaparak da ülke turizmine katkı sağlamaktadır.

Kış turizm merkezlerinin temelinde duran kış sporları bu merkezlerin en büyük çekici unsurudur. Turistler kış turizm merkezlerine heyecan verici bir spor olarak algılanan kış sporları ile uğraşmak veya seyirci olarak katılmak için akın etmektedirler.

Spor ve turizmin ortak yönü uluslararası ilişkileri geliştirmek, kültür aktarımı ve dostluk köprüleri kurmaktır. Bu nedenle birbirine paralel olarak gelişmektedirler⁶³.

Spor ve turizm arasında hiçbir ilişki olmadığı savunulamaz. Spor aktivitelerine katılma veya izleme eğlence turizmi için güçlü bir motive olgusudur. Spor olaylarına katılma “seyahat deneyiminin” önem ve amacını geliştirmektedir. Çok sayıda tur operatörleri spor içeren inclusive (her şey dahil) turlarına ilginin daha çok arttığını ileri sürmektedirler. Tatil köylerinin gelişmesi, yatırımı, yeniden yapılması için spor çok önemli etken olabilmektedir. Bazı yerlerde spor olayları o bölgede turizmin şekillenmesi için ana unsur oluşturmaktadır. Örneğin, Münih’teki

⁶³ Gıyasettin DEMİRHAN, **Dağcılıkta Spor – Turizm – Çevre İlişkisi**, Anatolia Aylık Turizm ve Kültür Sanat Dergisi, 3(3), 1992, s. 26.

Olimpik Tatil Köyü ve Kanada Olimpik Parkı, Calgary, Alberta. v.b. İngiltere Turist Bürosu, 1991 yılındaki bütün tatil amaçlı seyahatlerin %11 spor aktivitelerine katılma şeklinde gerçekleştiğini söylemektedir. Mintel tarafından yapılan bir araştırmada ise, İngiltere'deki tatil amaçlı ülke içi seyahatlerin %22 spor aktivitelerine katılma veya izleme şeklindedir. Buna benzer göstergeler Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da da ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde Mintel'in araştırmasına göre, spor içeren turizm aktivitelerinin sayısı da artmaktadır. 1997 yılı (Spots Market Place Directory) açıklamalarına göre Amerika'da turizm olanakları ile 130'dan fazla spor çeşidi yapılabilmektedir.

1.2.4.3. Sağlık Turizmi ile İlişkisi

Sanayileşme ve kentleşme sonucu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunları, insan sağlığını bozan, işgücü verimini azaltan bir yaşama ortamına neden olmaktadır. Beslenme bozuklukları, sinirsel yoğunlukları artıran, bu ortamın yarattığı sorunları gidermek amacıyla Almanya, Fransa, İtalya vb. ülkeler kaplıca, deniz ve iklim gibi kaynak değerlerinden yararlanma yollarını aramış, başlangıçta halk sağlığını ve işgücü verimini korumak amacıyla sürdürülen bu çabalar, sonraları iç ve dış turizm olayı ile bütünleşen sağlık turizmine temel teşkil eden kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi uygulamalara dönüşmüştür⁶⁴.

Ekonominin arz ve talep kuralı içinde işlerlik kazanan bu olay, günümüzde sağlık turizmi olarak adlandırılan önemli bir turizm türünü oluşturmuştur.

Sağlık turizmini 2 alt başlık şeklinde ele almamız olasıdır. Bunlardan biri Termalizm, diğeri ise Klimatizmdir.

“Termalizm; mineralize termal sular ile çamurları kaynağın yöresindeki çevre ve iklim faktörleri bileşiminde insan sağlığına olumlu katkı sağlamak üzere, uzman doktor denetim ve programında, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, diyet gibi destek tedavilerle koordineli kür uygulamalarına termalizm denmektedir. Bu amaçla yapılan turizm hareketi de “termal turizm” olarak adlandırılmaktadır⁶⁵.”

Klimatizm ise, sağlıklı iklim ortamında bulunmayı ifade etmektedir. Klimatik kaynaklar; dağlar, mağaralar vb. yerlerdir.

⁶⁴ Azize TUNÇ, Firuzan SAÇ, a.g.e., s. 21.

⁶⁵ y.a.g.e., s. 22.

Sağlıklı iklim tanımına uygun ve insan sağlığına yararı bakımından en çekici yerler arasında dağlık yöreler yer almaktadır. Bu dağlık yöreler aynı zamanda bizim konumuz olan kış turizminin de en önemli yerleşim alanı sayılmaktadır. Daha önceki bölümlerde de dağlık bölgelerde bulunmanın ve kış sporlarının genelde insan sağlığına olan pozitif etkilerden bahsettik. Bütün bunlar dikkate alınarak kış turizmi ile sağlık turizmi arasındaki mevcut olan bağlar görülebilmektedir.

1.2.5. Dünya Turizm Hareketleri İçinde Kış Turizmi

Günümüz dünyasında, turizmde aşama yapmış ülkeler kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanısıra, ayrıca turizm çeşitliliğini artırmak, turizm mevsimini uzatmak ve vasıflı turizm personel istihdamını yıl boyu sürekli kılmak amacı ile ülkelerinin sahip olduğu kış turizmi olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanma yoluna girmişlerdir.

Aynı zamanda tatillerini genellikle yaz mevsiminde geçiren insanlar, bu alışkanlıklarını kış mevsiminde de sürdürmeye başlamışlar ve kış turizmi hareketlerinin hızlanmasına neden olmuşlardır. Dolayısıyla, bu yönde giderek büyüyen talebi karşılayabilmek üzere, turizmde gelişmiş ülkeler, kış turizminin yoğunlaştığı yöreler, orta yükseklikte, ormanlık ve kırlık yerleri değerlendirmek hususunda başarılı çalışmalar yapmışlardır. Özellikle Orta Avrupa ülkelerinden İsviçre ve Avusturya'nın Alp dağlarında yarattıkları turizm olanaklarının, döviz girdileri açısından İspanya kıyıları ile yarıştığı bilinmektedir⁶⁶.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avrupa ülkelerinden Avusturya, İsviçre, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya ile bazı Balkan ülkelerini, Kış turizminin gelişimi konusunda büyük aşamalar yapmışlardır. 2003 yılı sonu itibari ile, dünya üzerinde yaklaşık 70 Milyon dolayında insan Dağ ve Kış sporları yapmaktadır. Bunun yarısını ise Avrupalı dağcı ve kayakçılar oluşturmaktadır⁶⁷.

Ancak Kış turizminde aşama yapmış bu ülkelerdeki turizm hareketleri incelendiği zaman gezi, araştırma, yürüyüş, kış sporları, sağlıklı iklimde bulunma ve

⁶⁶ TURİZM BAKANLIĞI, *Türkiye'de Turizm Yatırım Olanakları Ve Yatırım Süreci*, T.C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997, s. 22.

⁶⁷ İsmet ÜLKER, *Dağlarımız*, T.C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s 18.

iklim krlerini kapsamına alan kış turizmi ile kış sporlarının merkezlerinin birlikte geliştirildiği görülür.

Orta Avrupa ve Alp dağlık yöresinde yer alan Fransa, İsviçre. Batı Almanya, İtalya, Avusturya ve Yugoslavya gibi lkeler Dağ ve Kış turizminde büyük hamleler yapmışlardır. Bu konudaki bazı değerlendirmeler için Avusturya, Fransa ve İsviçre inceleme konusu yapılmıştır.

1.2.5.1. Avusturya

Avusturya, karların ve valslerin ülkesidir. lke, bembeyaz karlara sahip kış turizm merkezleri ile dünyanın birçok yerinden gelen turistlere ev sahipliği yapmaktadır. Sık ormanlarla kaplı yüksek dağlar ve bu dağlarda yer alan şirin köyleri ile meşhurdur. Sahip olduğu kayak pistleri birçok kış sporlarını yapmasına imkan sağlamaktadır. Avusturya'nın kış turizm merkezlerinde kayak sporu yanında, dağ bisikleti, tırmanış, atlı kızaklarla gezi, kar üzerinde at yarışları, kar motosikleti gibi birçok turistik faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca Wolfgang Amadeus Mozart ve Herbert von Karajan gibi ünlü bestecilerin kenti olan Slazburg, "Mzikseverlerin Mekke'si" olarak anılıyor.

Avusturya'da Kış sporları, dolayısıyla Kış turizmi yapılan merkez sayısı 325 olup, bunlardan 82 tanesi uluslararası niteliktedir. Yapılan araştırma ve tespit çalışmalarına göre, sadece uluslararası nitelikli bu merkezlerde yer alan toplam yatak sayısı yaklaşık olarak 450,000 olarak belirlenmiştir. Bu merkezleri yılda yaklaşık olarak 5 milyon dolayında Dağ ve Kış sporları yapan yabancı turist ziyaret etmektedir. Kış sporları amacı ile dağlara giden bu insanların ortalama kalış süresi ise 7 gün olarak belirlenmiřtir⁶⁸.

Avusturya'yı yılda 16 milyon dolayında yabancı turist ziyaret etmektedir. Bu turizm hareketi içinde Dağ ve Kış turizmi yapanların oranı %22-25 arasında değişmektedir.

Avusturya'nın kış turizminde en büyük pazarı Almanya'dır. Kış turizmi için ülkeye gelen turistlerin üçte ikisini Alman turistler oluşturmaktadır. Alman turistlerin bu ülkeyi tercih etmelerinde iki neden bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "yakınlık" unsurudur. Diğerisi ise, Avusturya'ya yönelik talebi artırmak için kar garantili

⁶⁸ y.a.g.e., s. 19.

programların hazırlanmasıdır. Diğer bir deyişle, turistlerin Avusturya seyahatlerinde gittikleri yerde eğer yeteri kadar kar bulunmuyorsa, müşteriler ücretsiz olarak kar bulunan yerlere taşınmaktadırlar. Bunun yanısıra, Slazburg turistlere “Slazburg’un Kayak Vatandaşı Belgesi” vererek, onlara ülke çapında istedikleri yerde kayak yapma olanağı sağlıyorlar. Bu Avusturyalıların tabiriyle turistin “Kayak Jokeri” olması demektir⁶⁹.

Avusturya’daki Kış sporları ve Kış turizmi merkezlerinde toplam 3300 dolayında teleski, 450 dolayında telesiyej, 140 dolayında telekabin ve teleferik, 4 adet dağ treni kurulmuştur. Öncelikle ve yukarıda değinilen 82 merkezde yer alan toplam mekanik tesis ise 2083’tür. Avusturya; ilki 1964, ikincisi 1976 olmak üzere Innsbruck’ta iki kez kış olimpiyatı düzenlemiştir. Avusturya’nın önde gelen Kış sporları merkezlerinden sadece Innsbruck’da 20,000 dolayında yatak, 34 adet mekanik tesis Saalbach’ta ise yine 20,000 yatak, 37 mekanik tesis bulunmaktadır⁷⁰.

Avusturya’daki bazı kayak merkezlerinin adı: Kitsbuhel, Zell am See, St. Anton, Zurs ve Mayrhofen’dır. Bunlardan Zurs merkezi, yüksek gelirli, çoğunlukla Alman turistlerin tercih ettiği bir merkez durumundadır. Mayrhofen ise, aksine orta gelirli insanların kayak imkanına sahip olduğu bir merkez durumundadır⁷¹.

Turizm gelirleri, Avusturya’nın ihracat gelirlerinin yaklaşık %50 daha fazlasını meydana getirir. 1990’lı yılların başında yapılan bir araştırma, sektörde 174,000 kişinin istihdam edildiğini ortaya koymuştur⁷².

Avusturya bu turizm çeşidini bir program dahilinde ele alarak başlamış ve her türlü yan hizmet üniteleriyle birlikte konaklama tesislerini, spor için gerekli araç ve gereçleri üreten birimleri ve sporcuyu yönlendiren, eğiten uzman kadroyu kurmuş, geliştirmiş ve uluslararası pazarda söz sahibi olmuşlardır⁷³.

Bölgesel gelişme fikri çerçevesinde 1979 yılında az gelişmiş kırsal alanların kalkındırılmasıyla ilgili olarak Avusturya Başbakanlığının özel aksiyon planı

⁶⁹ Nermin AKSOY, **Kış Turizminde Bu Yıl Alplerin Yüzü Gülüyor**, TÜRSAB, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Yayını, Ocak, Sayı 180, 1999, s. 48.

⁷⁰ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 19.

⁷¹ DPT, **Erzurum – Palandöken Kış Sporları Merkezi Ve Turizm Master Plan Çalışması: Nihai Rapor**, (DPT için hazırlayan: DELCAN İNT: CO, Temel Mühendislik A.Ş.) Ankara, 1993, s. 10-2, s. 10-3.

⁷² Abdülkadir KOŞAN, a.g.e., s. 62.

⁷³ Akın İLKİN ve M. Zeki DİNÇER, a.g.e., s. 73.

yardımıyla farklı projeler desteklenerek, teşvik edilmiştir. Programın kapsadığı saha sadece dağlık alanlarla sınırlı kalmamış, ülkenin iktisaden problemlili tüm sahaları bu projeye dahil edilmiştir. Uygulanan özel program, turizm ile birlikte tarım, enerji ve endüstriyel üretim sahalarındaki projelere de özellikle önem verilmiştir. Program, turizmi teşvik yoluyla, turizmin bölgesel gelişme şansını artırma amacına dönüktür. Turizmin bölge ekonomisine olan pozitif etkileri, özellikle Alpler'in batı kesimindeki birçok bölgenin finansal gücü, gelir vb. göstergelerde kendini göstermektedir. Kaldı ki, bu bölgeler, turizmin olmaması halinde, mahal şartları nedeniyle, zayıf ve problemlili kırsal alanlar olarak sayılmış olacaktı. Kış turizmi her şeyden önce, gençlere yönelik spor aktivitelerini içeren ve satın alma gücü yüksek olan kesimle ilgili olup, bu kesim kış mevsiminde en az ikinci kez tatil yapanlardan oluşmaktadır. Yapılan bir araştırma, kış turizmine katılan her bir turistini bir gecelik konaklamasında, yaz mevsimine kıyasla kışın %37'lik fazla bir harcama yaptığını ortaya koymuştur. Bu durum, kış sporlarının yapılmasına uygun olan alanlarda, turizm açısından daha ileri bir ekonomik şansın olduğunu göstermektedir⁷⁴.

Sözü edilen Özel Aksiyon Planı çerçevesinde daha önceleri de çok sayıda turistik proje teşvik edilerek desteklenmiştir. Sağlıklı bir çevrede bedensel hareketler için spor yapmaya uygun alanların yanında, hijyenik şartlarda beslenmeyi dikkate alan tesisler de desteklenmiştir. Turizmin bütün yıl boyu devam etmesi amacıyla, özellikle kış mevsimindeki merkezi arz faktörü olan kayakla mukavemet yürüyüşüne fırsat veren (40 km'ye varan) yollar, Alp kayak sporlarına uygun alanlar ve çeşitli ek arz faktörleri (kızak kayma vb.) ile entegrasyona gidilmiştir. Proje halkın geniş bir kısmı tarafından desteklenmiş, turizm ürünleri ile çok iyi bir gelir şansı elde etmişlerdir⁷⁵.

Avusturya'da kış ve dağ turizmine yönelik merkezlerin geliştirilmesi yanında, sağlık turizmi sahasında da farklı ve tamamlayıcı projeler uygulanmıştır.

Bütün bu uygulamalardan anlaşılmalıdır ki, kırsal marjinal alanlarda, turizmin sınırlı bir şansı vardır. Genelde bir bölgenin turistik uygunluğu ve alt yapı arzı (otel, motel, kayak, mekanik tesisleri vb.) yeterli olmamakta ve ağır finansal güçlüklerle

⁷⁴ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 9.

⁷⁵ y.a.g.e., s. 10.

karşılaşılmaktadır. Avusturya, bu nedenle, bölgesel turizm politikasında, nitelik taleplerinin dikkate alınması yanında, bölgesel özgünlüğü muhafaza etme ve tabii çevrenin korunması stratejileri üzerinde de önemle durmaktadır⁷⁶.

Daha önce kış turizminde daha çok kış sporlarına ağırlık veren Avusturya, son zamanlarda programlarını değiştirerek, spora dayalı programlar yerine, rahatlık, gastronomi ve folkloru öne çıkarmaktadır. Bu türden yapılan yeni düzenlemelerden sonra Avusturya, Avrupa pazarında, kış turizmi pazarında yeni eski gücüne kavuşmayı hedefliyor. Avusturya, kış programlarına spor yerine rahatlık ve kültürel etkinliklere ağırlık vermeye başlamasıyla birlikte, hedef pazar olarak de gençlerden çok yaşlılara yönelmeye başlamaktadır. Avusturya'nın yeni dönemde kış turizmindeki parolası “Yumuşak kış”tır⁷⁷.

1.2.5.2. İsviçre

Dağ turizmi ve Kış sporlarının bir başka vatani olan İsviçre’de hem genel turizm hareketlerinin hem de Dağ turizminin en ileri uygulamalarının yapıldığı dünyaca bilinen bir gerçektir.

Alplerde 1900’lerin başında, bizdeki yaylacılık ve sağlıklı iklimde bulunma, keşif gibi amaçlarla başlayan dağcılık, daha sonra kış aylarına da yayılır. Dağlarda konforlu sanatoryumlar ve oteller yanyana yer alır. Birinci dünya savaşından sonra kayak sporunun yaygınlaşması, Alpleri vazgeçilmez kış turizm merkezleri durumuna getirir. Wengen, Mürren, Saas Fe, Gstaad gibi merkezler kurulur. Talep arttıkça yeni merkezler, mekanik tesisler, kayak pistleri kurulur. Günümüz Avusturya’sında Innsbruck gibi, Davos’da İsviçre’nin en ünlü kış turizmi merkezidir⁷⁸.

İsviçre’de uluslararası nitelikte 53 Dağ turizmi ve Kış sporları merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde yaklaşık 450,500 yatak, 1550 adet mekanik tesis yer almaktadır. Bu merkezlerden sadece Crans – Montana’da 30,000 yatak, İsviçre dağ evlerinde ise 76,500 yatak bulunmaktadır⁷⁹.

⁷⁶ Abdülkadir KOŞAN, a.g.e., s. 62-65.

⁷⁷ Nermin AKSOY, a.g.e., s. 48.

⁷⁸ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 9.

⁷⁹ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 19.

Yılda yaklaşık 20 milyon turisti ağırlayan İsviçre'nin, nüfus başına 3 turiste hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Turizm İsviçre ekonomisinde 3. sektör olup toplam 300,000 kişiye istihdam sağlamaktadır⁸⁰.

İsviçre'nin yüzölçümü çok büyük değildir, fakat iklim, bitki örtüsü ve yerleşim karakteri olarak değişiklik gösteren farklı coğrafi mekanların bütününden oluşan bir ülke konumundadır. Ayrıca buna bağlı olarak ülke vatandaşları da, farklı milletlerden ve kültürler oluşmaktadır ve Almanca, Fransızca, İtalyanca gibi farklı lisanslarda konuşmaktadırlar. Bu çeşitlilik İsviçre'ye bütün dünyadan turist gelmesinde büyük rol oynamaktadır.

İsviçre turizm endüstrisi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında zengin ziyaretçilerin muhteşem manzara ile Alp dağlarının temiz havasını ve kayak sporunun olanakları ile dağcılığını kastedmesinden sonra gelişmeye başlamıştır. En popüler yeri ise, Alp bölgesidir ve ziyaretçilerin yarısından fazlasını çekmektedir. Burada İsviçre'nin ticaret sembolü olarak, dağ tepelerinde yatan muhteşem kar, buzla kaplı vadiler ve gelişmiş kış sporları olanakları kabul edilir. Turizm, o bölgedeki toplum ve çevrenin gelişmesini sağlamış, tarım ve orman ekonomisi ile birleşmesini sağlayan hassas yaklaşımları gerektirmiştir⁸¹.

Avusturya'da olduğu gibi İsviçre'de de kış turizminin en önemli pazarı Almanya'dır. İsviçre'ye giden kayakçı turistler arasında İngilizler ve İtalyanlar da önemli bir yer tutmaktadır. Kış turizmini geliştirmek isteyen tur operatörleri, kış turizmine yönelik giyecek ve spor malzemeleri üreticisi ve satıcıları ile işbirliği yaparak satış arttırmaya çalışmaktadırlar. Bu yolla satışlarda %10'luk bir artış elde edilmiştir⁸².

İsviçre'nin iki defa Kış Olimpiyatları oyunlarına ev sahipliği yapması ülkenin kış turizm merkezlerinin tanıtımındaki önemi büyüktür. İsviçre turizmi, Kış Olimpiyat oyunları sonrası kazandığı tecrübeler sayesinde, saat, ilaç, gıda, makine,

⁸⁰ Abdülkadir KOŞAN, a.g.e., s. 56.

⁸¹ G.Brian BONIFACE and Chris COOPER, **The Geography of Travel & Tourism**, Second Edition, Butterworth – Heinemann Ltd. Linacre House, Jordan Hill, Oxford, 1994, s. 105.

⁸² Nermin AKSOY, a.g.e., s. 48.

silah ve kimya sanayilerinde olduğu gibi, kış turizminde de kendine özgü yönetim ve mimari tarzları geliştirecek derecede uzmanlaşmış bir ülke durumuna gelmiştir⁸³.

Turizm İsviçre'nin iktisaden gelişmiş ve gelişmemiş bölgeleri arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmaya yönelik, bölgesel politika hedeflerine ulaşmada, oldukça önemli katkılar sağlamaktadır. Toplam İsviçre turizm hareketlerinin %60'dan fazlası iktisaden çok az şartlara sahip bulunan Voralpen ve Alpinen bölgesinde yoğunlaşmıştır. Çok sayıdaki dağlık yörelerde, turizm yoluyla istihdam yaratma imkanları bulunmuş ve bu yörelere gelir akışı nedeniyle turizm, göçü önleyici bir fonksiyon üstlenmiştir⁸⁴.

1993 yılında yayınlanan bir araştırmanın sonuçları, bahsedilen bölge kazançlarını daha somut halde sunmaktadır. Bu araştırma, Mittelebunden Kanton Bölgesel Birliği tarafından, "Dağlık Alanlarda Turizmi Ekonomik Önemi" konulu bir pilot çalışmadır. Sözü edilen bölge İsviçre'nin birçok yöresiyle benzer özellik gösterdiğinden, ülkenin bütününe, çıkan sonuçları genellemek mümkündür. Araştırma sonuçlarına göre, bölgede işgücünün %51'i doğrudan ve dolaylı olarak turizme bağımlıdır. Ayrıca, bölgesel gayri safi üretime denk gelen oranda bir yüzdenin turizm kesimi tarafından yaratıldığı ortaya çıkmıştır. İktisadi etkilerin analizinde turizm ile kazanılan gelirlerin ekonomik politik sonuçları hesaba katıldığında, istihdam alanları ve ekonomik faaliyetlerin sadece %51'de kalmadığı, istihdamda %71'lik bir oranın turizme bağlı olduğu belirlenmiştir. Ticari hayatın en canlı olduğu dönem, bölge açısından kış aylarıdır. Dağ istasyonları gelirlerinin %95'ini yılın en soğuk aylarında elde etmektedir. İkinci konutlar önemli bir iktisadi faktördür. Turist harcamalarının %40'ı geceleme, %25'i yiyecek içeceğe, %20'si perakende alışverişlere, %14'ü dağ istasyonu ve pistlerine ve %4'ü de ekstralara harcandığı görülmüştür. Bir turist günde ortalama, kış mevsiminde 100, yaz mevsiminde 75 İsviçre Frangı harcamaktadır⁸⁵.

İsviçre ulusal sosyal politikaları, bölgesel gelişme farklılıklarını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Dengesizliği giderme, bölge politikalarının temel hedefidir. Bölgeler arası gelir dağılımındaki eşitsizliğe ve göçü önlemeye yönelik tedbirler, bu

⁸³ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 84.

⁸⁴ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 11.

⁸⁵ y.a.g.e., s. 12.

tür politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Hedeflenen bölgeler İsviçre'nin iktisaden en marjinal alanları olan dağlık yöreleridir. Ancak turizmin gelişmesine imkan veren bu bölgeler, göç vermekten öte, turizm sektöründe işgören yeni nüfusla beslenmiş, bir anlamda göç alan bölgeler haline gelmiştir. 1940-1980 yılları arasında, tipik turizm kantonları olan Tessin, Wallis ve Graubünden'de nüfus artışı İsviçre'nin ve diğer dağlık yörelerin ortalaması üzerinde olmuştur. Buna karşılık, turizmin olmadığı diğer dağlık yörelerde nüfus gittikçe azalmıştır. İsviçre dağlık yörelerinin bütününde, istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, çalışan her üç kişiden birinin turizm alanında olduğu tespit edilmiştir. Turizm sektörü burada en önemli işveren olarak gelişmiştir. Dağlık bir yöre olan Gründwizwald Kantonu'nda, yıl boyu istihdam sağlayan işyerlerinin %56'sı doğrudan, %33'ü de dolaylı olarak turizme bağlıdır⁸⁶.

İsviçre turizminde; taşıma ulaştırma sektörünün fonksiyonu da vazgeçilmez bir halkadır. Kara, hava ve demiryolları, çok yoğun olarak kullanılır. Ülkede 4000 tren ile her gün 240,000 km uzunluğunda demiryolu kat etmek mümkündür. Dolayısıyla İsviçre, dünyanın en yoğun demiryolu ağına sahip ülkelerden biridir. 1990 yılında demiryolu ile yaklaşık 271 milyon kişi taşınmıştır. Ülkede toplam 1850 turistik taşıma tesisi, 1900 km uzunluğundaki parkurda turizm taşımacılığı yapar. Bunlar, dağ treni, teleferik, telesiyej, gondol, taşıma istasyonları gibi dağ ve kayak sporunda yani kış turizminde temel ulaştırma tesisleridir. Bu tesisler doğrudan bir işveren ve dolaylı olarak da turistik gelişmenin lokomotifi görevini üstlenmişlerdir. 1990 yılında, adı geçen ulaştırma tesislerinde 9000 personel istihdamı sağlamışlar ve bu tesislerin varlığına bağlı olarak çalışan dağ restoranlarında ve kayak okullarında da ayrıca istihdam yaratmışlardır. Yaklaşık 200 kayak okulunda 3000-4000 kayak öğretmeni ve yardımcısı görev yapmaktadır. İsviçre ulusal havayolları ise, dünyada 70 ülkeye ve 113 kente uçmaktadır⁸⁷.

İsviçre, kış turizmi turistik ürünlerinin yanında sağlık, yürüyüş ve tırmanış gibi birçok turistik ürünleri de sunmaktadır. Yukarıda değindiğimiz gibi kayak sonrası uzun saatler için özellikle kış turizm merkezlerinde diğer turizm

⁸⁶ y.a.g.e., s. 12.

⁸⁷ y.a.g.e., s. 15.

faaliyetlerinin de önemi artmaktadır. Bu konuda özellikle yiyecek içecek sektörü ülkenin en büyük sektörlerinden biridir.

1.2.5.3. Fransa

Alplerin batı kısmı Fransa'ya da kış turizmi imkanları sunar. Fransa'da genelde bütün turizm türleri dengeli bir biçimde geliştirilmiştir. Kayak merkezi sayısı, Avusturya ve İsviçre'den az olmasına karşılık, Fransa'nın toplam kış turizmi yatak kapasitesi, onlarınkinden daha fazladır.

Fransa'da uluslararası nitelikte 20 Kış sporları merkezinde toplam 33 ana istasyon bulunmaktadır. Bu merkezlerde yer alan yatak ise yaklaşık 550,000, mekanik tesis sayısı ise 1200 adettir⁸⁸.

Fransa'da kış turizmi merkezlerini yılda ortalama, 5 milyon kişinin ziyaret ettiği, bunların beşte birinin yabancı, geri kalanın yerli turistlerden oluştuğu belirtilmektedir. Buna göre, Fransa kış turizmi merkezlerinin yüksek yatak kapasitesinden daha ziyade yerli turizm talebinin yararlandığı söylenebilir⁸⁹. Fransa'ya kayak için gelenler arasında Alman turistler, Fransız, İngiliz ve İtalyan turistlerden sonra dördüncü sırayı almaktadır.

Fransa'nın önde gelen kayak merkezleri ve bu merkezlerde yer alan yatak ve mekanik tesis sayıları tablo 1.2.'de belirtilmiştir.

Tablo 1.2.: Fransa'nın Önde Gelen Kayak Merkezleri ve Bu Merkezlerde Yer Alan Yatak ve Mekanik Tesis Sayıları

Adı	Yatak sayısı	Mekanik tesisler	Taşıma kapasitesi
Megeve	43.030	62	60.845 saat/kişi
Chamonix	22.670	56	41.635 saat/kişi
Val d'Isere	42.000	131	91.000 saat/kişi

Kaynak: İsmet ÜLKER, **Dağlarımız**, T.C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s. 19.

⁸⁸ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 19.

⁸⁹ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 15.

Doğal pistler ve otantik ortamlar arayanlar için Alpler'den, Jura'dan, Massif Central ve Pirenelere'den seçilmiş 45 Fransız köyü, 1996 yılında belli kriterler altında "Les Villages de la Montagne" adı altında bir araya getirildiler. Özellikle aileler için ideal bir kış tatili sunuyorlar. Yıl boyu tarım, hayvancılık ve el sanatlarıyla yaşayan köyler en fazla 6500 yataklıdır. Köyün en yüksek noktaları çoğu zaman kilisenin çan kuleleridir. Şale ve köy evleri taş ve ahşap yapılarıyla buldukları bölgenin geleneksel çizgilerini koruyor. Çevrelerinde Alp Disiplini kayak, hedikli yürüyüşler, kızak gezileri yapılıyor. Bu köylerde kayak merkezlerinin renkli eğlencelerini bulamazsınız fakat, onların da kendilerine özgü renkleri var: geleneksel köy eğlenceleri, çiftlik gezileri, yerel köy pazarları ve akşamları kafelerde toplanılıp dinlenen efsaneler ve köy masalları gibi⁹⁰.

Pistleri ile kayakçıların beklentilerini karşılayan Megeve bugün Fransız aristokrasisi ile dünya ünlülerini süper lüks otellerinde ve restoranlarında ağırlayarak buluşturmaktadır. Kayak dışında spor olarak yamaç paraşütü ve birçok diğer aktiviteleri sunan Megeve aynı zamanda sevimli bir dağ köyü olmanın avantajlarını da yerel mutfak, yaşam biçimi ve güzel kar manzaralarıyla meşhurdur. Genelde yaya trafiğine ayrılan köy meydanı, kışın çiftçileri taşıyan atlı kızaklarla hareketlenmekte, aylıklığın tadını çıkartmaktadırlar. Çevresi gür çam ormanları ile kaplıdır ve güzel bir çekicilik yaratan kış turizm merkezlerdendir.

Fransa, ABD'den sonra en çok Kış Olimpiyatları oyunlarına ev sahipliği yapan ülkedir. ABD dört kere Fransa ise, 1924 yılında Chamonix, 1968 yılında Grenoble, 1992 yılında Albertville'de olmak üzere üç kere Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmıştır. Bu Olimpiyat oyunlarının ülkenin kış turizm merkezlerinin gelişmesinde ve tanıtımında sağladığı yararlar büyüktür.

Fransa'da bu yüzyılın başında harekete geçen kış turizmi aktiviteleri, işletmecilik, alt yapı, pazarlama alanında, önemli uygulama birikimleri elde ettiler. Diğer turizm türlerinin paralel gelişmesinin Fransa turizmine önemli avantajlar sağladığı görülmektedir.

⁹⁰ Aydan SÜMERCAN, **Alternatif Kış**, Voyager Seyahat Rehberi Dergisi, Sayı 27, Ocak, İstanbul, 2001, s. 127.

1.2.5.4. Türkiye

Kış turizmi turistik potansiyellerini değerlendirerek ve kış turizmi pazarından pay almaya çalışan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye'nin kış turizmi turistik arz potansiyeli çok zengindir. Fakat, alt yapı yetersizliği ve geçmişteki deneyim eksikliklerinden dolayı hak ettiği konuma gelememektedir.

Türkiye, Alp – Himalaya sıradağları üzerinde yüzölçümünün yaklaşık %55'i 1500-3000 m yükseklikte dağlık alanlarla kaplı bir ülkedir. Bu sıradağların ülkedeki uzantıları Beydağları, Toroslar, Balkanlar, Aladağlar, Munzurlar, Cilo ve Sat dağları ile Kaçkarlar, Avrupa'daki Alpler ile aynı zaman diliminde oluşmuşlardır. O sebeple aynı yüksekliğe ve aynı floraya sahiptirler. Ancak büyüklükleri bakımından Alplerin 2-3 katıdır. Üstelik ülke dağlarında Alplerde olmayan Nemrut, Süphan, Ağrı, Eriyes, Hasan dağı gibi volkanlar vardır. Batıdaki dağları tanrılar tanrısı Zeus, doğudaki dağları ise Nuh'un gemisinin indiği yerlerdir. Yüzyılların birikimi kültürel değerlerle de doludurlar⁹¹.

Türkiye'de son yıllarda pek çok yeni kış turizm merkezi açıldı. Bunlar arasında Palandöken, İlgaz, Erciyes ve Sarıkamış dikkat çekenler oldu. Palandöken'in ulusal pazardan önce basta Ruslar olmak üzere yabancı turistler tarafından ilgi görmesi tüm bu gelişmelerin en önemli odağını oluşturdu. Böylece, Doğu bölgelerimizde açılacak kış turizm merkezlerinin başarılı olabileceği kanıtlanmış oldu⁹².

Bir kaç yıl içinde konaklama yapılabilen kar merkezlerinin sayısı 2'den 16'e yükseldi. 1990'ların ortalarında klasik kar resortları olan Uludağ ve Kartalkaya'nın 3500 yatak kapasitesine hem bu merkezlerde hem de yeni açılan merkezlerde 5500 yeni yatak daha eklendi. Tablo 1.3.'de Türkiye'nin kış turizm merkezlerini ve bu merkezlerde mevcut yatak ve mekanik tesislerin sayısını görebiliriz.

Bununla beraber, bugün konaklama imkanları sunabilen 16 kar merkezimizin en büyüğü bile uluslararası pazarlarda Türkiye'nin ciddi bir pay sahip olmasına yetecek düzeyde değil. Uluslararası pazarlardan ciddi pay alabilecek merkezler

⁹¹ Ahmet İNCEKARA, a.g.e., s. 18.

⁹² Cengiz YÜCEL, **Dünyada Kar Turizmi ve Türkiye**, TÜRSAB AR-GE Departmanı, Aralık 2005, s. 3.

oluşturabilmek için belli bölgelere odaklanmış en az bir kaç yüz milyon dolarlık yatırım planlarından söz etmek gerekiyor⁹³.

Tablo 1.3.: Türkiye'nin Kış Turizmi Merkezleri

Kayak Merkezi	Mevcut Yatak	Mekanik Tesis
Bolu Kartalkaya	1223	9 Lift
Bolu Esentepe	155	6 Teleski, 2 Telesiyej
Bursa Uludağ	3000	7 Teleski, 5 Telesiyej, 1 Cablecar
Erzurum Palandöken	1800	2 Teleski, 5 Telesiyej, 1 Gondol Lift
Kayseri Erciyes	1147	2 Teleski, 4 Telesiyej
Kastamonu İlgaz	450	1 Teleski, 1 Telesiyej
Ağrı Bubi dağı	40	1 Teleski
Antalya Saklıkent	14	2 Teleski
Ankara Elmadağ		1 Teleski
Bitlis Merkez	40	1 Teleski
Bingöl Yolaçtı	50	1 Teleski
Gümüşhane Zigana	40	1 Teleski, 1 Babylift
Kars Cıbiltepe	154	2 Telesiyej
Erzincan Bolkar	85	1 Teleski
Aksaray		
Isparta Davraz	50	1 Telesiyej, 1 Baby Lift
İzmir Ödemiş Bozdağ	60	2 Teleski, 1 Telesiyej
Kocaeli – Kartepe	648	3 Telesiyej, 1 Teleski
TOPLAM	8956	32 Teleski, 18 Telesiyej, 11 Lift

Kaynak: TÜRSAB, İstatistikler, Erişim: 20.11.2008.,
<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/gostergeler/KAR.asp>

⁹³ y.a.g.e., s. 3.

Türkiye'nin kış turizminde yapması gereken çok iş var. Yapımı hala süren veya yapılması planlanan projelerle birlikte toplam yatak sayısının 20 binlere tırmandırılması düşünülse bile, bu rakamın toplam yatak sayısı içindeki oranı %6'lar civarında kalacak. Bu yatakların hepsi örneğin Avusturya'nın kış yatağı kapasitesinin sadece %4'üne ulaşabilmiş olacak⁹⁴.

Bu durum Türkiye'nin kış turizmine yönelik kapasitesini planlananın üstünde artırması gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak kapasite artırmanın da kar turizmini geliştirmek için yeterli olmadığını vurgulamakta yarar var.

Varolan kapasitenin uluslar arası hizmet verecek düzeye getirilmesi, tanıtılması ve pazarlanması en az yatak arzının geliştirilmesi kadar önemlidir. Artı daha da önemlisi kar turizmindeki yatırımların rantabilitesi açısından, iç talebin yükseltilmesi ve canlı tutulması gerekiyor.

Bu özel pazar segmentinde özel tanıtım ve imaj gereksinimi bulunmaktadır. Bu konuda hazırlanan tanıtım politikaları özellikle de kış turizminde çalışan seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile birlikte hazırlanmalıdır.

1.2.5.5. Diğer Ülkeler

Avusturya, Fransa, İsviçre, İtalya ve Andorra gibi Avrupa'nın başarılı kış turizmi merkezlerine sahip ülkelerinin yanısıra son yıllarda Romanya ve Bulgaristan da iddialı yatırımlarla uluslararası pazarlarda rekabet güçlerini artırıyor.

Dünyada kış sporları yapılabilen kış turizmi merkezlerinin sayısı yaklaşık 6000 civarında ve 64 milyon amatör ve profesyonel kayak sporcusu bulunuyor. Bu sporcuların 32 milyonu da Avrupa'da yaşıyor.

Dünyanın en büyük kış turizmi pazarlarından biri olan İngiltere'de 2003/2004 kış sezonunda kar sporu amacıyla yapılan seyahat sayısı 1 milyon 205 bine ulaşmıştı. Bu kayakseverlerin seyahatlerinin %80'i tur operatörleri tarafından organize ediliyor. Aynı ülkede yapılan araştırmalar bu spora meraklı seyahatçilerin %12'sinin seyahat organizasyonlarında kişiye özel seyahat paketleri talep ettiklerini ortaya koyuyor. Aynı araştırmalar %57'si erkek olan İngiliz kış turizmi severlerin seyahat rezervasyonlarında telefonu %36, uzman acenteleri %22 ve online rezervasyonları da

⁹⁴ S. Ünlü YÜCEL, **Kar Turizminde Yolun Başındayız**, TÜRSAB AR-GE Departmanı, Aralık 2001, s. 4.

%8 oranında kullandıklarını ortaya koyuyor. İngilizler kış turizm merkezlerine yaptıkları seyahatlerinde ortalama 1143 ABD doları harcama yapıyorlar ve toplam 1,4 milyar dolar harcıyorlar⁹⁵.

Avrupa'daki kış turizminin merkezi olan Alplerde söz sahibi olmak isteyen bir diğer ülke de İtalya'dır. İtalya, Güney Alplerde 1999 yılında %5 müşteri artışıyla, kış sporunun en önde gelen bölgelerinden biri olmuştur. İtalyan Turizm Dairesi (ENİT) Başkanı Dr. İtalo Somariello, özellikle Liretin dengeli bir kura oturtulmasından sonra, bu artışın gerçekleştiğini ifade ediyor, İtalyanlar, ürün olarak kış programlarının içerisinde kültürel programlara yer veriyorlar. Bu programların bir biriyle bağıntısını ise özel organizasyonlara bırakıyorlar. Örneğin, İtalyan Teleferik Birliği, Dolomiti Süper Ski "Ski Special for Kids" aksiyonu adı altında çocukları ve aileleri programa kazandırmaktadırlar⁹⁶.

Rusya Federasyonu uluslararası kar turizmi pastasında önemli bir yer işgal etmeye başlayan diğer bir büyük pazar. Bunda kayak sporunun Rusya çapında en sevilen spor dalı olmasının büyük etkisi bulunuyor. Ne de olsa, Rus sporcular son elli yıl içinde düzenlenen 18 dünya şampiyonasında ve 13 olimpiyat oyununda bu daldaki altın madalyaların 3'te birini ülkelerine kazandırmışlar. Ayrıca dünyanın 14. olimpiyat oyunu Rusya'nın Soçi kentinde geçirilecektir.

Ski Track of Russia Cross Country yarışları Rusya'da kayak sporunun sevilmesini sağlayan önemli bir organizasyon. 13 Şubat 2005 tarihinde yapılan yarışlara 300,000 kişi katılmıştı. Bu yarış, kendi dalında Avrupa'nın en büyük yarış organizasyonu ünvanına da sahiptir. Dolayısıyla da, bu pazarda kendisini göstermek isteyen kar destinasyonlarına da önemli tanıtım fırsatları yaratıyor⁹⁷.

Rus kayakseverlerin rağbet ettikleri bir web sitesi olan (2004/2005 kar sezonunda 450,000 site ziyaretçisi olmuştur) www.ski.ru'da yer alan bilgilere göre ülkede amatörler de dahil olmak üzere bir milyon civarında Alp disiplini kayak ve snowboard sporu yapan insan var. Aynı kaynakta, Rusya'nın başlıca kış turizm merkezleri olan Kafkaslar, Urallar ve St. Petersburg'daki merkezlerde teknik donanım ve konaklama imkanları düşük standartlarda olduğu için Rus kış

⁹⁵ Cengiz YÜCEL, a.g.e., s. 1.

⁹⁶ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 89.

⁹⁷ Cengiz YÜCEL, a.g.e., s. 1.

sporcularının %40'ının bu sporu icra etmek için yurtdışına çıktığı belirtiliyor. Yine bu web sitesinde yer alan habere göre Rus kar turizmi pazarının son beş yıllık veriler incelendiğinde her yıl %20 oranında büyüdüğü belirtiliyor.

Yurtdışına çıkan ABD'li seyahatçilerin %2'si seyahatlerinde en az bir defa kış sporu aktivitesine katılıyor. Bu oran her yıl 500,000 civarında ABD'linin yurtdışındaki bir kış turizm merkezine gittiğini gösteriyor⁹⁸.

Almanlar kış turizmi söz konusu olduğunda çoğunlukla karın garantili olduğu Avrupa'nın en yüksek bölgelerine sahip Avusturya ya da İsviçre'yi tercih ediyorlar. Almanya, bu ülkelerin sınırlarına yakın bölgedeki Bavaria Alpleri'nde de oldukça gelişmiş ve tatmin edici kış turizmi merkezlerine sahip. 117 km uzunluğundaki pistleriyle Almanya'nın önde gelen kış turizm merkezi olan Garmisch – Partenkirchen de bu bölgede bulunuyor. Garmisch – Partenkirchen, aynı zamanda SPA olanaklarıyla da ünlü⁹⁹.

Avrupa kış turizmi pazarından pay almak isteyen ülkelere bir diğeri de İsveç'tir. İsveç, kış turizminde hızlı bir gelişme gösteriyor. 145 km'e varan kayak pistleriyle İskandinavya'nın en önde gelen ülkesidir. Her geçen gün ziyaretçi turist sayısı artmaktadır. 1997-1998 sezonunda Norveç'e gelen Alman turist sayısı 50,000 ulaşmıştır. Ayrıca ren geyikleri ve safari turları da program içerisine dahil etmektedirler. Klasik Nordik kayak ülkesi olan Finlandiya, yıllardır bu statüsünü koruyor. Finlandiya'ya gelen turistlerin %90'ı Nordik disiplinde kayak yapmak isteyen turistlerdir. 1997 yılında Finlandiya'ya gelen Alman turist sayısı 450,000 kişidir¹⁰⁰.

Kuzey Amerika ülkeleri de çok güzel kayak merkezlerine sahiptirler. Özellikle Kanada'nın bazı eyaletlerinde nüfusunun %30'u kayakla uğraşmaktadırlar. Ülkede mükemmel bir şekilde kayak organizasyonları yapılmaktadır ve kayak sporu teşvik edilmektedir. Kanada'nın doğası gereği kış mevsimi ile bütünleşiyor ve kış sporları kentlere kadar girmektedir. Kayak pistleri kentlerin çevresine kadar uzanmaktadır ve kış sporlarının her türlü hayatin bir parçası haline gelmiştir. Kızak

⁹⁸ y.a.g.e., s. 2.

⁹⁹ Cengiz YÜCEL, a.g.e., s. 2.

¹⁰⁰ Nermin AKSOY, a.g.e., s. 49.

turları, buz pateni, kar motoru, hedikli kar yürüyüşleri ve kış karnavalları gibi her türlü faaliyetler yapılmaktadır¹⁰¹.

Avrupa kış turizmi pazarında klasik destinasyonlar olan Orta ve Batı Avrupa destinasyonları dışında son yıllarda Doğu Avrupa ve Balkanlar'da da bu turizm türünde dikkat çekici gelişmeler oluyor. Bulgaristan'ın, Bansko, Pamporovo ve Borovets kış turizmi merkezleri kış turizminde uzman önemli tur operatörlerinin kataloglarına girmeyi başarmış durumda.

Romanya ve Bulgaristan'ın kış turizmi merkezleri özellikle de uygun fiyatlarıyla Avrupalı kış tatilcilerini cezbediyor. Örneğin, Avusturya'nın ünlü kar merkezlerinden Ski Zillertal 3000'de, ya da İsviçre'nin Films'inde gerekli ekipman kiralrı ve kayak dersleriyle birlikte kişi başı 2300 Euro'ya mal olan 6 gecelik bir kış tatili, Romanya'nın Poiana Brasov'unda ekstralarla birlikte sadece 600-700 Euro civarındadır. Transilvanya'nın Karpat dağlarındaki Poiana Brasov aynı zamanda Drakula'nın evi olarak da bilinen Bran Castle'a da çok yakın. Civarında ayrıca değerli termal turizm merkezleri de olan bu kış turizm merkezi her yıl 3500 civarında İngiliz kayakseveri ağırlıyor. Romanya'nın en büyük turizm projesi de Transilvanya'nın bu bölgesinde gerçekleştirilecek. Drakula adını alacak bir temalı park projesi kış turizm merkezleri için de önemli potansiyel yaratacak¹⁰².

18,000 yatağı bulunan Bulgaristan'ın en büyük kış turizm merkezi Bansko'da 2014 kış olimhummalı bir yatırım faaliyeti var. Halen 38 otelde 5500 yatağı sahip Borovets'de ise devlet eliyle yapılacak 80 milyon dolar ve özel sektör eliyle yapılacak 200 milyon dolar tutarındaki yatırımlarla daha kaliteli bir alt ve üst yapı gelişimi planlanıyor. Bulgaristan'a kış turizmi için gelen yabancı ziyaretçiler içinde İngilizler ve Yunanlılar ağırlıkta. Ancak, son yıllarda İskandinavya'dan da gelenler oluyor.

Çek Cumhuriyeti'nin Polonya sınırı yakınlarındaki kış turizm merkezi Spindleruv Mlyn ise 2005 yılında Dünya Alp Disiplini Şampiyonasına ev sahipliği yaptı. Doğal güzellikleriyle ünlü Bohemya bölgesindeki Dev dağları üzerinde bulunan bu kar resortu her yıl 700,000 civarında kayak sever tarafından ziyaret ediliyor. Toplam 15 adet teleski ve telesiyej bulunan ve toplam 24 km uzunluğunda

¹⁰¹ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 89.

¹⁰² Cengiz YÜCEL, a.g.e., s. 3.

pistlere sahip bu merkezde yüzme havuzu, bowling salonları, gece kayak yapma imkanları bulunuyor. Alplerdeki rakiplerine kıyasla daha düşük rakımda olduğu için karsız sezon riski bulunan bu merkezde mevsimsel anormalliklere karşın pistler yapay karla kaplanıyor. Kar sporlarında hayli başarılı bir tarihe sahip Çek Cumhuriyeti'nde kış sporları ile ilgili kurslara katılım ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu tutuluyor¹⁰³.

Dünyanın önde geden turizm kentlerinden biri olan, Birleşik Arab Emirlikleri'n başkenti Dubai da ne kadar ilginç gelse de artık kış turizminde de ilk adımını attı. 2 Aralık 2005 tarihinde Dubai'da dünyanın en büyük yapay karlı kış turizmi merkezi, "Ski Dubai" açıldı. Ski Dubai kayak pistleri, paten, slalom ve telesyeji olan büyük bir karlı stadyumdur. Merkezdeki en büyük pistin uzunluğu 400 m'dir. Merkezin içinde sıcaklık her zaman -2'de tutulmaktadır. Kar örtüsünün kalınlığı 50 cm, artı üst 3 cm'lik kalınlığı her gün yenilenmektedir. Her gece merkezin yapay kar makineleri 30 tona kadar kar üretmektedir. "Mall of Emirates" adında büyük bir ticaret merkezinin yanında bulunan Merkezde aynı zamanda 1500 kişi kış sporları aktivitelerine katıla bilmektedir. Merkezin, biri 2006 yılında ve diğeri 2007 yılında faaliyete başlayan iki büyük oteli ve 6000 araçlık büyük bir park alanı vardır¹⁰⁴.

Yazın 40-50°C sıcaklığında, çölün ortasında yerleşen Ski Dubai'da kayak keyfini çıkarmak o kadar da pahalı değildir. Merkezin günübirlik (saat 10:00-22:00 arası) fiyatları kişi başına, büyükler için 220 dirham (93 TRY)¹⁰⁵, küçükler için 170 dirham (72 TRY) olarak belirlenmiştir. İsteyenler merkezde sadece iki saatlik de gire bilmektedir. İki saatlik girişin fiyatı kişi başına, büyükler için 130 dirham (55 TRY), küçükler için 110 dirham (47 TRY) olarak belirlenmiştir. Bu fiyatlar genelde hafta sonları ve bayramlarda uygulanmaktadır. Hafta içi 10-15 dirham kadar indirimli fiyatlar uygulanmaktadır¹⁰⁶.

¹⁰³ y.a.g.e., s. 3.

¹⁰⁴ Travel-news.ru Новости Туризма, Новости ОАЭ: Парк зимнего отдыха открыт в Дубае, Erişim: 25.11.2008., <http://www.travel-news.ru/nid/2220/>

¹⁰⁵ 21.06.2009 kuru ile **1.00 AED = 0.422899 TRY** <http://www.xe.com/ucc/convert.cgi>

¹⁰⁶ Travel-news.ru Новости Туризма, a.g.e., <http://www.travel-news.ru/nid/2220/>

1.2.6. Kış Sporları ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi

“Kış turizminin tanımına göre, kış turizmi, karlı ortamlarda yapılan ve kış sporları uygulamalarının ağırlıklı olarak geliştirildiği merkez ve alanlar üzerinde yoğunlaşan bir turizm hareketidir¹⁰⁷.” Anlaşılan bu ki kış turizminin temeli kış sporlarıdır.

1.2.6.1. Kış Sporları ve Türleri

Kış sporları karlı ve buzlu ortamlarda yapılan uygulamaları kapsar.

1.2.6.1.1. Kar Sporları (Kayak Sporları)

Kar üstünde yapılan sporların tamamı kayakla yapılmaktadır. Bu nedenle genelde kayak sporları olarak anılırlar. Kayak sporu kış turizminin de temel yapısında olan spor uygulamasıdır.

Kayağın ilk çıkış şekli, insanların karda batmamak için çeşitli ağaçlardan çeşitli şekilde parçalar yapması olarak düşünülür. Tarihçesi 5000 yıl öncesine ait ilk kayaklar, dişbudak, betula ve çam ağaçlarından yapılmış olup, bunların kayganlığını artırmak için çam ağacından yapılanların tabanları katranla, betuladan yapılan kayaklarda deriyle kaplanmıştır. Kayağın ilk ortaya çıktığı ve kullanıldığı bölgeler; Sibiryaya, Moğolistan ve Altaylar'dır. Daha sonra kullanım bölgeleri, Kuzey Amerika, Balkanlar, Anadolu ve Kuzey batı yönünde İskandinavyaya ile İzlanda'ya doğru yayılmıştır. 1921 yılında İsveç'te bulunan çam ağacından yapılmış ilkel kayağın (Hoting Ski) 4500 yaşında olduğu saptanmıştır. İlk defa bir ulaşım aracı olarak Norveç, İsveç, Finlandiya ve bazı Doğu Avrupa ülkelerinde kullanılan kayak, 15. yy'dan itibaren İsveç, Norveç, Polonya, ve Rusya tarafından askeri amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Zaman içinde gelişerek bir spor aracı olarak benimsenmesi sonucunda, 1866'da Cristina'da ilk kez kayak yarışmaları düzenlenmiş, bu karşılaşmaya gösterilen büyük ilgi üzerine, 1879'da Oslo'da daha büyük bir organizasyon gerçekleştirilerek kayakla atlama yarışmaları yapılmıştır. 1880'li yıllarda Norveç'li Fridtjof Nansen'in 6 kişilik ekibiyle Grönland'ın kuzey ucunu kayakla geçip, daha sonra “Grönland'da Kayakla Gezi” kitabını yayımlaması,

¹⁰⁷ Türkiye Kayak Federasyonu, Erişim: 25.11.2008., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

kayağa gösterilen ilginin daha da artmasına neden oldu. 1896 da Mathias Zdarsky, Alp Tekniği'nin temellerini oluşturan yeni teknikler bularak kayakta büyük bir devrim gerçekleştirmiştir. Dünyadaki ilk kayak kulübü 1877'de, Fridtjof Nansen'in girişimleriyle Norveç'te "Ski Club de Cristina" adıyla kurulmuş, bunu 1890'da Almanya, 1894'te Avusturya, 1901'de Fransa ve 1903'te İngiltere'de kurulan kayak kulüpleri izlemiştir. 1924'te merkezi Bern'de olan Uluslararası Kayak Federasyonu (Federation International de Ski) FIS'in kurulmasıyla birlikte kayak, aynı yıl kış olimpiyatları programına dahil edilmiştir. FIS'in ilk kez 1925'te düzenlediği "Alp Disiplini" ile 1931'de düzenlediği "Alp Disiplini" yarışları günümüzde her dört yılda bir, ayrı yerlerde ve birbirinden bağımsız olarak yapılmaktadır¹⁰⁸.

Bu arada uluslararası kayak yarışmalarını da belirtmekte yarar vardır. Uluslararası kayak yarışmaları;

1. Kış Olimpiyat Oyunları
2. Dünya Kayak Şampiyonası
3. Dünya Kayak Kupası
4. Kıtalar ve Bölgeler Kayak Yarışları
5. FIS Yarışmalar

olarak organize edilmektedir¹⁰⁹.

Kayak Malzemeleri;

Kayak ekipmanı seçimi temelde zor bir işlem olmasa da özellikle yeni başlayanların veya kayağa bir süre ara vermiş olanların kafası karmaşık gibi görünen seçenekler ve kulağa garip gelen kelimelerden karışabiliyor. Kendimize özel kayak ekipmanını seçim yapmamızı kolaylaştırmak için kayak malzemeleri ile ilgili temel bilgileri bilmemiz gerekmektedir.

Basın ve televizyonda gördüğümüz yarışçıların kullandığı malzemeler bizi yanıltabilir. Çünkü o malzemeler, yarışma türüne (slalom, iniş vd.) ve karın yapısına göre (ıslak, buz, toz vd.) değişiklik göstermelerinin yanısıra, profesyoneller için

¹⁰⁸ Netci, Kış Spor Çeşitleri, Erişim: 26.11.2008., <http://netci.iblog.com/post/218904/477082>

¹⁰⁹ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 57.

üretmişlerdir. Yine kayakların ayrı bir özelliği de boyları ile ilgilidir. Kayakların boyu uzadıkça, dengeyi sağlamak kolaylaşır, fakat dönüşler zorlaşır. Çünkü, uzun kayağın kar üzerindeki basıncı (cm²'e düşen ağırlık) az, kısa kayağın fazladır¹¹⁰.

Malzemelerimizin seviyemize uygun olması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle satıcıya fiziksel özelliklerimizi doğru bildirmemiz, alacağımız malzemenin niteliklerimize uygun olmasını sağlayacaktır.

Kayaklar; Kayaklar, boyları 200 cm'i bulan veya aşan 70 ile 90 mm eninde çeşitli maddelerle mukavemet kazandırılmış önu yukarı doğru kalkık, kenarları çelik döşenmiş ve altı kar üzerinde en az sürtünme yapabilen pürüzsüz polietilen vb. kaygan maddeler içeren malzemelerdir. Kayakçıların amacına göre çeşitli özelliklerde kayaklar geliştirilmiştir. Örneğin sürekli kayanlar için uzun, ağır, piste yapışan ve dönme yeteneği az fakat aynı doğrultuda istikrarını koruyan kayaklar geliştirilmiştir. Yavaş kayanlar ise hızlı kayanlara nazaran daha kolay dönebilen kayakları tercih etmelidirler. Bu kayaklar yumuşak kısa ve daha hafif olanlardır¹¹¹.

Kayaklarda erkek, bayan ve çocuk modelleri bulunabilmektedir. Bayan ve çocuk kayakları genellikle erkek kayaklarına göre daha hafif ve yumuşaktır.

Kayak Ayakkabıları; Kayak sporunda ayakkabı en önemli malzemedir. Ayağımıza uygun olmayan ayakkabı, bu spordan nefret etmemize, sakatlanmamıza ve ekonomik olarak da güç durumda kalmamıza neden olabilir. Bu olumsuzluklarla karşılaşmamak için rahat ve amaca uygun ayakkabı almak gerekir¹¹².

Bağlamalar; Güvenlik ve estetik açıdan önemli bir malzemedir. Bağlamalarda diğer malzemeler gibi seviyemize uygun olmalıdır. Bağlamaların kayma esnasında hiçbir etkinliği yoktur. Ancak kayakla ayakkabının birbirini tutmasını sağlar. Bağlama ve ayakkabı arasında uyumsuzluk ve boşluk olmamalıdır. Bağlama ile ayakkabı arasındaki 2 mm'lik bir boşluk, dizlerde 2-3 cm'lik hareketin boşa gitmesine neden olur. Ayrıca kenar hakimiyeti azaldığı için de yönlendirme zorlaşır¹¹³.

¹¹⁰ Yavuz TANYERİ, **Kayak Alp Disiplini**, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum, 2000, s. 17.

¹¹¹ y.a.g.e., s. 18.

¹¹² y.a.g.e., s. 22.

¹¹³ y.a.g.e., s. 24.

Sopalar – Batonlar; Baton olarak da bilinen sopaların kayağa görünmeyen bir katkısı varılır. Alacağımız sopa eli kavrayan, tutum yeri rahatsız etmeyen, kemeri yumuşak, hafif ve dayanıklı olmalıdır. Sopalarımızın da fiziksel özelliklerimize uygun olması gerekir. Uygun sopa kullanmayanlarda çeşitli teknik bozukluklar olacaktır¹¹⁴.

Kayak Giysileri;

- *Mont–Anorak;* Soğuk havalarda kayakçının korunması için özel sugeçirmez kumaştan üretilmiştir.
- *Kayak Pantolonu ve Salopeti;* Kayak için özel olarak, genelde sentetik kumaştan yapılmıştır.
- *Yekek;* Montla aynı özelliklere sahip, ancak kolsuzdur. Yağışsız, ısınının yüksek olduğu zamanlarda ve antrenmanlarda kullanılır.
- *Penye;* Kayak için özel olarak üretilmiş ter alıcı özelliğe sahip t-shirt'lerdir.
- *Diğer giyecekler;* Altan giyilen pamuklu ter çeken içlik, fazla rüzgar almayan bir kazak, çoraplar ise yün veya pamuklu olmalıdır.
- *İniş Tulumu;* Yarışlarda giyilir. Vücudu tam sarar ve tek parçadır. Dış yüzey, su ve rüzgar geçirmez kumaştan ve içi pamuklu veya yünlüdür.
- *Eldivenler;* Eldivenler kayakçıların en önemli malzemelerinden biridir. Kullanışlı deri veya goretex, su geçirmeyen, avuç içi çift katlı, özel kayak için yapılanlar tercih edilmelidir.
- *Şapka–Başlık;* Kulak, alın ve kafanın saç kısmını kapayacak şekilde, görüşümüzü engellemeyen kullanılmalıdır.
- *Maske;* Yüzü soğuk havadan ve güneşten korumak için hazırlanmıştır.
- *Kask;* Düşme ya da çarpma olasılığı dikkate alınarak imal edilmiş kafa koruyucudur. Bütün çocukların kullanması gerekir.
- *Gözlük;* İki çeşit gözlükler var; güneş ve kar gözlüğü. Metal çerçeveli gözlüklerden kaçınmak gerekir. Gözlüklerin yan kısımları rüzgar geçirmeyen cinsten olmalıdır. Gözlüksüz kayma sonucunda gözlerde hastalık oluşabilir.
- *Diğer Malzemeler;*
 - ✓ *Dudak Kremi*
 - ✓ *El ve Yüz Kremi*

¹¹⁴ y.a.g.e., s. 25.

✓ *Bel Çantası*

Kayak Teknikleri;

Kayakçılar bir zamanlar kayma tekniğini ve kıvraklığını göstermek için engebeli pistlerde kaymayı yeğliyordu. Bugün ise önemli olan mümkün olduğunca eğilip kara adeta yapışarak hız yapmaktır. Liftlerle ulaştığımız pistler dümdüz, her biri neredeyse bir bulvar genişliğinde ve kilometrelerce uzanıyor, üstelik her koşulda kayağa da elverişli olunca elbette heyecan bunun neresinde diyenler de oldu. Yeni pistler, yeni kayak teknikleri işte böyle doğdu, hatta sadece kayma teknikleri değil kayakların kendisi de değişti, giysilerinden gözlüğüne kadar her şey sürekli yenileniyor. Kayaklar çok değişince kayma teknikleri de gelişti. Şimdi kısaca onlara bir göz atalım.

- *Telemark;* İlk kayma tekniğine ve doğaya saygılı bir tavrı getiriyor. Ayaklar kayağa önden tutturulup topuklar serbest bırakılıyor. Böylece kayakçı viraj alırken dizler neredeyse kara değiyor. Pistlerde olduğu gibi toz karlı zeminlerde de, daha doğrusu her türlü karlı zeminde kaymayı mümkün kılıyor.
- *Monoski;* Bir tek, ama standart kayaklardan daha geniş tutulmuş kayak üzerine iki ayak sabitleştiriliyor. Monoski, özellikle sert pistlerde ve engebeli zeminlerde kaymak içindir.
- *Skwal;* Bir tür monoski, ama kayak daha uzun ve ince. Bir ayak ötekinin önünde tek bir kayak üzerinde pistten kayarak iniliyor.
- *Snowboard;* Amerika'da sörfçüler tarafından kış sporlarına uyarlanan bu teknik çok tutuldu. Zemine göre de birçok kayak modeli geliştirildi; toz karda, sert pistlerde ve doğal karlı ortamlarda kaymak üzere çeşitli modelleri var. Bütün kayak merkezlerinde yapılabilir. Snowboard özellikle heyecan arayan her yaşta gencin gözdesi, üstelik kendine göre bir giyim tarzı var.
- *Carving;* Bir adı da Parabolik ski. Carving geniş ve yuvarlak kenarlı, geniş topuklu kayaklarla kayılıyor. Bu kayaklarla keskin virajlar alınabiliyor, üzerinde eğilmek ve yokuşa yapışmak daha kolay. Pistlerde, az veya çok sert karlı zeminlerde kaymak için.

- *Kar bisikleti;* Henüz çok yaygınlaşamadı ama birçok kayak merkezinde bulunuyor. Bisikletin tekerlekleri yerine geniş bir kayak bulunuyor.
- *Kızak;* Modası hiç geçmeyecek olan kızaklar zamanla geliştirildi. Günümüzün kayak merkezlerinde eski ahşap kızakların yerini freni ve sert gövdesiyle ailece kaymanın tadını yaşatan hızlı araçlar aldı.
- *Free Style;* Kayaklar çeşit çeşit, kayak teknikleri de çok farklı. Ama heyecan arayanlar sınırları zorlamak istiyorlar. İşte bunun bir örneği Free Style. Engellerle çeşitli eğimlerin bulunduğu bir pistte adeta uçarcasına kayarak, tümseklerin üzerinden atlayarak çeşitli akrobatik figürler yapıyor. Bunun için de özel kar parkları (snowparc) yapıldı.
- *Boardercross;* Kayakçıların hep birlikte tepeler, çukurlar ve sert virajlar bulunan bir pistte kaymadır.
- *Free Ride;* Pist dışında, dağlarda, beyaz bir okyanusun ortasında, ayak basılmamış ortamlarda doğa ile baş başa kalarak kaymak isteyen usta kayakçılar ve snowboard'çular içindir. Dağları başka bir açıdan yaşamak ve tanımak, zirvelerden inmek, kar dalgaları üzerinden uçmak içindir.
- *Half pipe;* Snowboard'çuların engebelerden atlayarak ve havada çeşitli figürlerle gösteri yaparak özel pistlerden kaymadır.
- *Kar Raftingi;* Rafting botları altına kayganlığı artırıcı bir branda gerilerek kürek kullanmadan sadece bir görevlinin gerekli yerlerde alüminyum frenleyici çubukları kullandığı, belirli bir parkurda botun kaydığı alternatif bir kış sporu.
- *Tur Kayağı;* Usta kayakçı ve dağcılar için. Kayarak, yürüyerek, tırmanarak ve çadırlarda konaklanarak dağların aşılması.

Kayakla Yapılan Kış Spor Dalları;

Alp Disiplini Uygulamalar

“Bu daldaki öğretim, serbest kayma ve yarışmalar başlangıç ve bitiş noktaları arasında belirli yükseklik farkları, uzunluklar, eğim ve genişlikleri bulunan özel

hazırlanmış pistlerde yapılır. Bu tür uygulamalar yaygın olarak Alp dağlarında yapıldığı ve geliştirildiği için “Alp Disiplini” adı ile tanımlanır¹¹⁵.”

Alp disiplini kayak sporları şunlardır:

İniş; Tek iniş olarak düzenlenen bu yarışlarda, koruyucu başlık “kask” giyilmesi zorunludur. Derecelendirme, tek iniş sonucu elde edilen zamana göre yapılır.

İniş yarışlarında pistin belirlenmesi ve hız denetimi için yeterli sayıda, sopalar arası en az 8 m olan kapılar konur. Varış kapısı ise en az 15 m genişlikte düzenlenir. 70x100 cm ölçülerinde kırmızı renkli kapı bayrakları kullanılır. Kapı bayrakları aynı renkli iki kapı sopasına bağlanır. İniş pistleri için normal olarak 20 m genişlik aranır¹¹⁶.

Slalom; Bu daldaki yarışmalar, çift iniş olarak düzenlenir. Her iki iniş sırasında yapılan zaman toplamının yarısı derecelenme için esas alınır.

Slalom yarışlarında kapı araları 4-6 m, kar: uzaklığı en az 0,75 m, varış kapısı genişliği ise en az 10 m olarak düzenlenir. Küçük salınımlar “S”ler çizerek uzanan pistin genel olarak kullanım alanı (genişliği) 10 m dolayında bulunur¹¹⁷.

Büyük Slalom; Bu yarışlar erkekler çift iniş, bayanlar için yalnız tek iniş olarak düzenlenir. Derecelendirme zamanlamaya göre yapılır.

Bayraklar, aynı renkli iki kapı sopasına bağlanır. Bu yarışlarda kullanılan kapı sopaları arası 4-8 m, kapı uzaklıkları en az 10 m varış kapısı ise en az 10 m olarak düzenlenir. Büyük salınımlar “S”ler çizerek uzanan pistin genişliği 10-20 m arasında değişir¹¹⁸.

Süper Büyük Slalom; Son yıllarda FİS tarafından; dünya kupası ve şampiyonası ile olimpiyatlarda uygulanan bir yarış türüdür. Erkekler için 500-650 m, bayanlar için 350-500 m yükseklik farkı ve en az 30 kapı öngörülür. Bu yarışlar tek ayaklı olarak yapılır¹¹⁹.

¹¹⁵ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 22.

¹¹⁶ y.a.g.e., s. 25.

¹¹⁷ y.a.g.e., s. 24.

¹¹⁸ y.a.g.e., s. 25.

¹¹⁹ y.a.g.e., s. 25.

Paralel Kayak Yarışları; Bu yarışma türü de, son yıllarda FİS tarafından kabul görerek, dünya ve Kış olimpiyatları programına alınmıştır. Bu yarışlar; eşit uygunluk, eğitim ve kapı sayısına sahip iki pist üzerinde yapılır. Kayakçılar aynı anda çıkış yaparlar ve zamana karşı yarışılır¹²⁰.

Kuzey Disiplini Uygulamaları

“Bu daldaki öğretim ve yarışmaların yapıldığı alanlar ile yapılış biçimleri farklılıklar gösterirler. Bu uygulamalar daha çok Kuzey Avrupa ülkelerinde yapıldığı ve geliştirildiği için “Kuzey Disiplini” adı ile tanımlanır¹²¹.”

Kuzey disiplini kayak sporları şunlardır:

Kayaklı Koşular (Kros); Kayaklı koşularda klasik veya serbest teknikler kullanılır. Klasik teknikte kayaklar düz arazide paralel, yokuşlarda balık kılıçığı şeklinde kullanılır. Geri kaymaları önlemek için kayağın altının orta kısmına tutucu vaks (mum) sürülür.

Serbest teknikte her türlü kayakla kayış şekline izin verilir. Serbest teknik klasiğe nazaran daha hızlıdır ve fizik gücü gerektirir.

Ferdi yarışmalarda, kayakçılar genellikle her 30 saniyede bir start alır. Antrenörler yarışma boyunca koşuculara derecelerini ve zamanlarını bildirirler.

Bayrak yarışmalarında takımların ilk yarışçıların hep birlikte çıkış yaparlar. Bayrak değiştirme, gelen koşucunun bir sonraki yarışçıya el ile dokunmasıyla yapılır¹²².

Kayakla Atlama; Kayakla atlama sporunun kaynağı kuzey Avrupalı çocukların kayak atlama oyunlarıdır. Zamana seyircisi çoğalmıştır, cazip ve gösterişli spor dalı olmuştur.

Kayakla atlamada normları belirlenmiş trampelenler kullanılır. Kayakla Atlama ferdi yarışmaları, Normal Trampelen kritik atlama noktası 90 m ve Büyük Trampelen kritik atlama noktası 120 m olan trampelenlerde yapılmaktadır¹²³.

¹²⁰ y.a.g.e., s. 25.

¹²¹ y.a.g.e., s. 23.

¹²² Türkiye Kayak Federasyonu, a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

¹²³ y.a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

Kayaklı Koşu ve Atlama Kuzey Kombinesi; Kuzey kombinesi, fizik gücü ve teknik kontrolü gerektiren kayakla atlama ile dayanıklılık ve kuvvete ihtiyaç gösteren kayaklı koşu yarışmalarını birlikte içermektedir. Şöyle ki, kuzey kombinesi normal trampleden kayak atlamaları ile başlamakta ve sonraki gün 15 km. kayaklı koşu ile devam etmektedir¹²⁴.

Diğer Kayak Uygulamaları

Serbest Stil (Akrobatik) Kayak; Kayakçıların tümsekler üzerinde kaymaları, sıçrayarak çeşitli hareketler yapmaları (Moguls dalı) ve kar ile meydana getirilen kısa ve küçük trampleden fırlayarak takla atmaların (Aerials dalı) dallarından oluşan Akrobatik Kayak Yarışmaları 1988 de Calgary Olimpik Kış Oyunlarında gösteri sporu olarak yer almış, sonraki Albertville oyunlarında Moguls dalı ile, Lillehammer oyunlarında Aerials dalı ile ve 1998 Nagona Kış Olimpiyatlarında da her iki dalda Kış Oyunlarının programında yer almıştır¹²⁵.

Snowboard; Olimpik Kış Oyunlarının tarihinde Snowboard yarışmaları, ilk defa Nagona Oyunlarında ve Büyük Slalom ve Yarım silindir (Halfpipe) dalları ile resmi programda yer aldı.

Snowboard Büyük Slalom dalında Alp Disiplini kaideleri uygulanır ve kayakçılar tek tek zamana karşı yarışır. Bu yarışmada, Alp Disiplininden değişik ve tek kayak cinsi kullanılır.

Snowboard Yarım Silindir yarışmaları, uzunluğuna kesilmiş silindir şeklindeki pist üzerinde yapılır. Yarım silindir yarışmalarında kayakçılar 18 derece eğimli meyil üzerinde hız aldıktan sonra yarım silindir pisti kenarından sıçramalarında hava rotasyonu ve teknik bilgilerdeki diyagramda göreceğiniz diğer hareketleri yerine getirirler. Amaç zor hareketleri düzgün bir stille göstermektir¹²⁶.

Biathlon; Kuzey Avrupa ülkelerinin askeri eğitiminde esinlenen Olimpik Kış Oyunudur. Kayaklı Koşu ve hedefe tüfikle atışın birlikte yapıldığı bir yarışmadır. Yarışçılar, kayaklı koşuda serbest teknik uygulanır. Hedefe atış ise 5.5 mm'lik küçük kalibreli tüfikle sırasıyla yatarak ve ayakta yapılır. Hedefin uzaklığı 50 m'dir.

¹²⁴ y.a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

¹²⁵ y.a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

¹²⁶ y.a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

Büyüklüğü atış şekline göre değişmektedir. Ayakta atış pozisyonundaki hedef 5 adet 115 mm çapında disklerdir. Yatarak atışta disklerin çapı 45 mm'dir¹²⁷.

Helikopter Kayağı (Helicopter Skiing); Helikopter kayağında kayakçılar kayak pistinin en üst noktasına helikopter ile bırakılır. Burada helikopter mekanik tesislerin yerini almaktadır. Kayakçılar pist sonuna geldiklerinde tekrar helikopter ile yukarıya bırakılmaktadır. Helikopter kayağı geniş alanlarda yapılır ve bazı kazalardan korunmak için bir takım önlemler alınmış ve bazı emniyet kuralları hazırlanmıştır. Helikopter kayağı Kuzey Amerika ve Kanada'da çok popüler olup, çok pahalı bir kayak sporudur¹²⁸.

Çim Kayağı (Grass Skiing); Bu disiplin, Kurt Kaiser tarafından 1960'larda Almanya'da ilk defa ortaya çıkarılmıştır. Çim kayağı daha sonraları ABD ve Avrupa ülkelerinde yaygın hale gelmiştir. Özellikle İngiltere gibi karın fazla yağmadığı ülkelerde popüler olmuştur. Uluslar arası çim kayağı festivali ilk defa 1970 yılında İngiltere'nin Windermere şehrinde yapılmıştır¹²⁹.

1.2.6.1.2. Buz Sporları

Buz sporları belirli özellik ve ölçülerdeki buzlu alanlarda uygulanır. Bu uygulamalarda uygulama aracı patendir. Buz sporları şunlardır:

Artistik Patinaj;

Bu uygulamalar kapalı salonlar içerisinde düzenlenmiş bulunan buzlu zeminlerde yapılır. Bayanlar ve erkekler bireysel veya çiftler şeklinde yapılan bu yarışmalarda sportif etkinlik, bale, dans ve müzik olayı ile bütünleştirilmiştir. Bu nedenle çok yönlü çalışma ve uzun süreli eğitim esastır. Derecelendirmede; yapılan hareketlerin zorluk derecesi, artistik tavır ve uyum esas alınarak puanlama yapılır¹³⁰.

Artistik Patinaj, Artistik Buz Pateni veya Figür Pateni, müzik, dans ve sporu bünyesinde birleştirir. Bu unsurların bir arada olması nedeniyle son derece estetik ve rafine bir spor dalı olarak kabul edilir. Figür Pateni özellikle son 30 yılda teknik ve

¹²⁷ y.a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

¹²⁸ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 59.

¹²⁹ y.a.g.e., s. 59.

¹³⁰ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 24.

artistik planda büyük bir ilerleme gösterdiği için günümüzde bütün dünyada televizyon naklen yayınları açısından en çok ilgi çeken spor dalı olmuştur¹³¹.

Artistik Buz Pateni'nin öğrenilmesi, disiplinli ve uzun süreli çalışmayı gerektirir. Hemen hemen her gün antrenman yapılmasına ve iyi bir patenci olmak isteyen sporcu adaylarının bıkmadan, yılmadan çalışmasına ihtiyaç vardır. Buz patencilerinin teknik beceri kazanmak için iyi bir antrenöre olduğu kadar artistik yanlarını geliştirmek için iyi bir de koreografa ihtiyaçları vardır¹³².

Hız Pateni;

Özel olarak düzenlenmiş açık buzlu zeminler üzerinde yapılan bu uygulamalar, bayanlar ve erkekler yarışmalarını kapsar. Derecelendirmede esas olan zamandır. Bu daldaki yarışmalarda fizik, teknik ve zihinsel gelişim ile bunların uyumlu kullanımı çok büyük önem taşır ve uzun süreli çalışmaları gerektirir. Bu daldaki uygulamalar kısa ve uzun mesafeli hız pateni olarak ikiye ayrılır.

Buz Hokeyi;

Buz Hokeyi adından da anlaşılacağı gibi buzun üzerinde iki takım ile oynanan bir spor veya oyundur. Oyuncular hokeyi patenlerini giyip pak denilen hokeyi sopalarıyla diski (pakı) kontrol etmeye çalışırlar. Oyuncular diski (pakı) kaleye sokarak sayı bulurlar. Takımda biri kaleci olmak üzere altı oyuncu molasız oynar. Aslen bir takımda 20'den fazla oyuncu vardır. Bir oyuncu kuralları ihlal ederse hakem ceza olarak takımı bir süreliğine 5 kişiyle oynatır. 26x56 genişlikte bir alanda oynanır. 15 ya da 20 dakikalık üç devreden oluşur. Buz hokeyi konusunda Kanada, Rusya, İsveç, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Slovakya hakimdir. Dünyadaki en iyi oyuncuların çoğu NHL'dendir (Ulusal Hokeyi Ligi)¹³³.

¹³¹ Artistik Buz Pateni, Temel Bilgiler, Erişim: 27.11.2008., http://www.buzpateni.com/temel_bilgi.htm

¹³² y.a.g.e., http://www.buzpateni.com/temel_bilgi.htm

¹³³ Netci, a.g.e., <http://netci.iblog.com/post/218904/477082>

Kızak;

Kızak sporları yapılışına göre ikiye ayrılmaktadır¹³⁴:

- *Luge*; bu spor dalındaki kızaklarda fren ve dümen tertibatı yoktur. Pistin uzunluğu 1000 veya 2000 m arasındadır. Erkekler tek ve çift olmak üzere iki kategoride, bayanlar ise sadece tek olarak yarışır.
- *Bob*; bu spor türünde kızağın dümen ve fren tertibatı bulunur. Sadece erkekler arasında iki ve dört kişinin bulunduğu kızaklarda yarışılır. En önde bulunan sporcu dümeni, en arkadaki ise freni kullanır. Çelik ve alüminyumdan yapılan kızağın yarışma sırasında hızı saatte 160 km bulur.

Kaydırak (Curling);

Curling, 16 yy'dan beri İskoçya'da kış aylarında donan nehir ve havuzlarda oynanmaktadır. Son dört Olimpik Kış Oyunlarında gösteri sporu olarak yer alan Curling 1988'de Nagona'da resmi programa alınmıştır.

Curling yarışması 44.5 m uzunluğundaki buz bir alanda, 20 kilogram ağırlığındaki granit taştan yapılmış kaydıracağı (taş) 3.66 m çapındaki yuvaya (hedef) 28 m'den kaydırmak suretiyle oynanır. Her takım dört oyuncudan oluşur. Her oyuncu dört sefer oynar. Amaç kaydıracağı yuva (hedef) merkezine en yakın kaydırmaktır. Her 16 kaydırak atışından sonra yuva merkezine en yakın kaydırağı bulan takım kazanır¹³⁵.

Buz Yelkeni;

Yarışmalar kalın bir buz tabakası ile kaplanmış göllerde düzenlenir. Buz tabakasının kalınlığı, parkurun her yerinde en az 6 cm olmalıdır. Parkurun üzerinde tekneyi yönünden saptıracak ya da hasara uğramasına sebep olacak tipte çukur ve

¹³⁴ Coşkun ÇANKAYA, **Türkiye'de Kış Sporlarının Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul, 1993, s. 20.

¹³⁵ Türkiye Kayak Federasyonu, a.g.e., <http://kayak.org.tr/tur/default.asp>

tümsek engeller olmamalıdır. Sporcuların koruyucu başlık ve siperlik kullanması zorunludur¹³⁶.

1.2.6.2. Kış Sporlarının Turizm Sektöründeki Yeri ve Önemi

Kış sporları bütün dünyada önceleri zorlu kış şartları ile başa çıkma amaçlı gelişen dağ köylerine ait aktiviteler iken (kayak veya paten kullanarak bir yerden diğer yere ulaşma, kayakla atlama, kayakla avlanma, vb.) özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreği ve daha sonra ortalarından itibaren Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişen refah seviyesi, teknoloji, tasarım ve moda akımları ile birlikte çok önemli spor, turizm ve sanayi hareketi haline gelmiştir¹³⁷.

Kış turizmi, kış sporlarını yapabilmek olanağını sunan hizmetlerden oluşur. Kış turizmi, karlı ortamlara bağlı birtakım hareketleri ağırlıkla kapsadığı için belli yükseklik ve eğime sahip, kayak ve diğer yürüyüş, tırmanış gibi kış sporlarının yapılabilmesine imkan sağlayan yerlerin varlığını öncelikle gerekli kılar.

Kayak sporuna uygun kaliteli kar varlığı da kış turizminin en önemli bileşenleri arasındadır. Kış turizminin hizmet temelini kayak alışkanlığı oluşturmaktadır. Kayak hobisi insanlarda tutku derecesine varan alışkanlıklara ulaşabilmektedir. Kayak sporunun en önemli özelliği kayma sırasında her türlü problemin unutulması, stres atma ve dinlenme sağlamasıdır. Bu nedenle kış turizmi söylendikte birçok insanların aklına ilk gelen şey kayak sporudur.

Bütün bu söylenenlerden, kış sporları kış turizminin temel çekici unsurudur sonucuna varılabilmektedir. Bu nedenden dolayı kış turizm merkezleri çoğu zaman kış sporları merkezi olarak da anılmaktadır.

Önceki bölümlerde kış turizminin genel olarak yararlarını ve kış turizminin geliştiği ülkelerde ülkeye sağladığı katkıları da incelenmektedir. Bütün bunlar ele alındığında kış sporlarının genel olarak turizm açısından önemini göz önündedir.

¹³⁶ Murat İBRAGİMOV, a.g.e., s. 62.

¹³⁷ AGRER ve ortakları, **Pazarlama Araştırmaları Kış Sporları – TR72 Kayseri**, Kasım 2007, s. 13.

1.2.7. Kış Olimpiyatları ve Kış Turizmi ile İlişkisi

Birincisi 1924 yılında Fransa'nın Chamonix şehrinde yapılan Olimpik Kış Oyunlarının başlangıç yıllarında az sayıda spor dalları yer alırken geçen 75 yıl içinde oyunların yapıldığı süre ve programa alınan spor branşları yönünden değişiklik ve bunun yanında da gelişmeler göstermiştir¹³⁸.

1936'da Almanya'da Garmisch Partenkirchen'de yapılan oyunlardan sonra İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 12 yıl ara verilmiştir. 1948 de İsviçre'nin St.Moritz şehrindeki organizasyonla devam edilen oyunlar ikinci dünya savaşından sonra toplumun kış sporlarına ve kış turizmine gösterdiği ilgiye paralel olarak hızlı bir gelişme göstermiş ve televizyon yayınlarından sonra da organizasyonlar turizm endüstrisi haline dönüşmüştür.

Oyunlar süresince sergiler, kış sporları malzemelerini ve evrimini gösteren müzeler, konserler, konferanslar gibi sosyal ve kültürel etkinlikler tertip edilmektedir. Olimpik Kış Oyunlarının bir özelliği de açılış törenleridir. Açılış törenlerinde, organizatör ülkelerin ilginç şaşaalı gösterileri ve katılan ülkeler sporcuların cazip, renkli ve birbirinden güzel giysileri ile yıllarca hatırlarda kalacak güzellikler sergilenmektedir¹³⁹.

Tablo 1.4.'de görüleceği üzere, kış olimpiyatları organize edildiği ülkeler kış turizminin geliştiği ülkelerdir. ABD 4 kez, Fransa 3 kez, İsviçre, Norveç, İtalya, Avusturya ve Japonya ikişer kez düzenleme hakkını elde etmiştir. Almanya, Yugoslavya ve Kanada ise birer kez organizasyon üstlenmiştir.

Kış olimpiyatların organizesi için, kış turizminin geliştiği ülkelerin tercih olunmasının başlıca sebebi, kış turizminin kış olimpiyatları için bir alt yapı oluşturmasıdır. Kış turizmi merkezlerinde yer alan konaklama, yiyecek içecek işletmeleri, mekanik tesisler, kayak pistleri ve buz patenleri gibi alanları kış olimpiyatlarında geniş şekilde kullanılmaktadır.

¹³⁸ Tayfun Selçuk OK ve Tezer PALACIOĞLU, **Doğu Anadolu'da Kış Olimpiyatları**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2000/12, İstanbul, 2000, s. 4.

¹³⁹ y.a.g.e., s. 4.

Tablo 1.4.: Kış Olimpiyatları Tarihi

Sıra No	Şehir	Ülke	Yıl	Ülke Sayısı	Sporcu Sayısı	Müsabaka Sayısı
1	Chamonix	Fransa	1924	16	292	18
2	St.Moritz	İsviçre	1928	25	464	14
3	Lake Placid	ABD	1932	17	252	14
4	Garmisch Partenkirchen	Almanya	1936	28	668	17
5	St.Moritz	İsviçre	1948	28	669	22
6	Oslo	Norveç	1952	30	694	22
7	Cortina d' Ampezzo	İtalya	1956	32	820	24
8	Squaw Valley	ABD	1960	30	665	27
9	Innsbruck	Avusturya	1964	36	1091	34
10	Grenoble	Fransa	1968	37	1158	35
11	Sapporo	Japonya	1972	35	1006	35
12	Innsbruck	Avusturya	1976	37	1123	37
13	Lake Placid	ABD	1980	37	1072	38
14	Sarajevo	Yugoslavya	1984	49	1272	39
15	Calgary	Kanada	1988	57	1423	46
16	Albertville	Fransa	1992	64	1801	57
17	Lillehammer	Norveç	1994	67	1739	61
18	Nagana	Japonya	1998	72	2176	68
19	Salt Lake City	ABD	2002	77	2399	78
20	Torino	İtalya	2006	80	2663	78

Kaynak: Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, Kış Olimpiyatları, Erişimi 28.11.2008.,
http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1%C5%9F_Olimpiyatlar%C4%B1

Aynı zamanda kış olimpiyatları düzenlendiği ülkenin kış turizmüne büyük katkılar sağlamaktadır. Kış olimpiyatlarının düzenlenmesi, kış turizm merkezlerinin uluslar arası standartlara ulaşmasına ve kış turizmi turistik ürünlerin diğer turistik ürünler ile rekabet etmesine imkan vermektedir.

1.2.7.1. Olimpik Kış Spor Branşları

21 Branş içeren Olimpik Kış Oyunları 7 ana dalda toplanmaktadır¹⁴⁰:

1. Biathlon / Biatlon (Kros ve Nişancılık)
2. Sleigh / Kızak
 - a. Bobsleigh / 4'lü Kızak
 - b. Skeleton / Tekli Kızak (Yüzüstü)
3. Curling / Buz Üstünde Stratejik Disk Oyunu
4. Ice Hockey / Buz Hokeyi
5. Luge / Tekli ve Çiftli Frensiz Kızak
6. Skating / Buz Pateni
 - a. Figure Skating / Artistik Buz Pateni
 - i. Individual / Tek
 - ii. Pairs / Çiftler
 - iii. Ice Dancing / Çiftler Buz Dansı
 - b. Speed Skating / Sürat Pateni
 - c. Short Track Speed Skating / Kısa Pist Sürat Pateni
7. Skiing / Kayak
 - a. Nordic Combined / Kuzey Karışık Disiplini (Atlama ve Kros)
 - b. Ski Jumping / Kayakla Atlama
 - c. Freestyle Skiing / Serbest Stil
 - i. Moguls / Tümsekler
 - ii. Aerials / Akrobatik Atlayış
 - d. Alpine Skiing / Alp Disiplini
 - i. Downhill / İniş

¹⁴⁰ International Olympic Committee, Erişim: 28.11.2008.,
http://www.olympic.org/uk/sports/flash/index_uk.asp

- ii. Super-G / Süper-G (Yavaş İniş)
- iii. Slalom / Slalom
- iv. Giant Slalom / Büyük Slalom
- e. Cross Country Skiing / Kros Kayak
- f. Snowboarding / Snowboard
 - i. Half Pipe / Yarım Rampa
 - ii. Slalom / Slalom

Kış turizminde yapılan bu ve birçok başka spor branşlarının hepsi önceki bölümde daha detaylı ele alınmaktadır.

1.2.7.2. Kış Olimpiyatlarını Düzenlemenin Faydaları

Kış olimpiyatları düzenlendiği ülke bakımında çok büyük faydalar sağlamaktadır. Olimpiyatların ülkeye sağladığı faydaları şu şekilde başlıklar altında birleştirebiliriz:

- Tanıtım
- Bölge Altyapısının Gelişimi
- Turizm
- Ekonomiye Katkı
- Eğitim ve İşgücü
- Olimpiyat Sonrası Kullanım

1.2.7.2.1. Tanıtım

Telekomünikasyon alanında elde edilen gelişmeler ile medyanın kazandığı güce paralel olarak milyarlarca insana ulaşan televizyon yayınları ile Olimpiyatlar bir ülkenin tanıtımı için büyük olanaklardan biri olarak gözükmektedir. Bir anlamda bu dünyanın en fazla izlenen, dinlenen, konuşulan, yazılan olayı dolayısı ile Olimpiyatları düzenleyen ülke gerek yayın organları aracılığıyla, gerekse oyunlar nedeniyle ülkeye gelen sporcu, seyirci, idareci, basın mensupları ve benzeri katılanlar aracılığı ile görücüye çıkmaktadır¹⁴¹.

¹⁴¹ Tayfun Selçuk OK ve Tezer PALACIOĞLU, a.g.e., s. 13.

Elde edilen istatistiklere göre yalnızca Oyunlar süresince 15-20 gün boyunca dünya nüfusunun iki katı kadar insana ulaşan yayınlar “imaj yaratma”, kamuoyundaki olumsuz imajı yıkma açısından eşsiz fırsatlar sunduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca Oyunlar öncesinde ve sonrasındaki yayınların ise yıllar süren olumlu katkıları bulunmaktadır.

Örneğin 1964 yılında Tokyo’da yapılan Yaz Olimpiyatlarında Japonya bu fırsatı son derece uygun kullanmış ve o zamana kadar dünyaya yayılmış bulunan “taklit, kalitesiz mallar üreten Japonya” imajını yıkarak teknoloji yaratan, kaliteli mal üreten bir ülke imajına ulaşmayı başarmıştır.

1.2.7.2.2. Bölge Altyapısının Gelişimi

Bir Kış Olimpiyatı düzenlemek için aday olan bir ülke, bu organizasyonun en önemli koşullarından olan altyapının geliştirilmesi için daha adaylık öncesinden başlayarak yatırımlar yapmak durumundadır. Bu yatırımlar arasında; oyunların yapılacağı spor tesisleri, sporcuların ve seyircilerin tesislere ulaşımı için mekanik tesisler, başta havaalanı ve demiryolu olmak üzere ulaştırma yatırımları, gelen sporcu, seyirci ve görevliler için konaklama tesisleri, sağlık sorunlarının çözümü için sağlık tesisleri, basın yayın hizmetleri için son derece gelişmiş haberleşme sistemi altyapısı, kongre ve basın merkezleri ve bu arada sayılamayacak kadar çok altyapı yatırımı bölgenin çevresini değiştirecektir¹⁴².

Üstelik oldukça gelişmiş sponsorluk programları ile yatırımların önemli bir bölümü çok kısa bir sürede finansman imkanı bulabilmekte, devlet bütçesine fazla bir yük olmamaktadır.

Bunun dışında gerek Olimpiyat öncesi altyapı yatırımlarının, gerek Olimpiyat Oyunlarına bağlı aktivitelerin, gerekse Olimpiyatlar sonrasında başta turizm hareketleri olmak üzere gerçekleştirilecek muhtemel organizasyonlar ve kullanımlar ile bölge ve ülke ekonomisine muazzam bir kaynak sağlaması söz konusudur¹⁴³.

¹⁴² y.a.g.e., s. 14.

¹⁴³ y.a.g.e., s. 15.

1.2.7.2.3. Turizm

Televizyon yayınlarının da etkisi ile Kış Olimpiyatlarının gördüğü ilgi ve katılım her geçen dönem artmaktadır. Her yeni düzenlenen Olimpiyat bir öncekine göre yapılan yarışmalar, katılan sporcular, biletli izleyici, TV izleyicisi, basın ve yayın mensupları vb açısından gelişim göstermektedir¹⁴⁴.

Tablo 1.5.: Toplam Katılan Ülke, Akredite Katılımcı ve Oyun Sayısı

		Lillehammer 1994	Nagano 1998
Katılan Sporcular	Erkek sporcu	1.216	1.389
	Kadın Sporcu	522	788
	Toplam Sporcu	1.738	2.177
Katılan Ülkeler	Avrupa	42	45
	Amerika	11	12
	Asya	7	11
	Okyanusya	4	2
	Afrika	2	2
	Toplam	66	72
Olimpik Sporlar	Erkekler Yarışları	34	37
	Bayanlar Yarışları	25	29
	Erkek+Bayan Yarışları	2	2
	Toplam Yarışlar	61	68
Akredite Olanlar	Sporcular	1.821	2.302
	Takım İdarecileri	1.095	1.464
	Diğer İdareciler	726	869
	Yayıncılar	5.209	8.822
	Basın	2.679	2.566
	Toplam	43.163	84.367

Kaynak: Tayfun Selçuk OK ve Tezer PALACIOĞLU, **Doğu Anadolu'da Kış Olimpiyatları**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2000/12, İstanbul, 2000, s. 16.

¹⁴⁴ y.a.g.e., s. 15.

Toplam 70-80 ülkeden sporcuların yarıştığı Oyunlarda görevli personel, güvenlik vb. dahil akredite olarak Oyunlara katılanların sayısı dahi 50,000-80,000'lerle ifade edilmektedir. Sadece bu akredite olan insanların ve yakın çevresinin dahi ülkemizden örnek verecek olursak, Türkiye'nin doğa harikası adı sanı duyulmamış yörelerini öğrenmesinin bile ülkemizde eksikliği duyulan kış turizminin gelişimi için katkıları açıktır.

Oyunlar dolayısı ile ülkeye gelen akredite kişiler dışında sayılarının yine 100,000 civarında olduğu ifade edilen izleyicilerin konaklaması için yeni tesisler yapılması gerektiği bilinmektedir. Örneğin 8600 yatağa sahip Lillehammer ve çevresinde Oyunlar nedeni ile daimi yatak sayısında %75 artış yapılarak 15,000 dolayına ulaşılmıştır. Yapılacak olan tesislerle birlikte diğer mevcut tesislerin de elden geçirilmesi Olimpik bölgelerde çok büyük ve modern bir yatak varlığını da beraberinde getirmektedir. Bu son derece büyük kapasiteyi değerlendirebilmek bir sorun olarak ortaya çıksa da aslında Oyunların da getirdiği cazibe ile bölgedeki turizm hareketlerinin artması bu endişeyi giderici mahiyette olmaktadır. Örneğin Avrupa ve Dünyada pek bilinmemekle birlikte 1994 Kış Olimpiyatları düzenleyicisi olan Lillehammer'de 1989-1999 yılları arasında turist gecekalmeleri sayısında kaydedilen artışla 300,000 kişi/gece sayısından 800,000 kişi/gece sayısına ulaşılmış olması sektörde çok önemli bir gelişmeyi işaret etmektedir¹⁴⁵.

Turizm sektörünün bu "devasa organizasyon" dolayısı ile elde ettiği bilgi birikimi ve tecrübenin üzerinde ayrıca önemle durulmalıdır.

1.2.7.2.4. Ekonomiye Katkı

Gerçekleştirilen altyapı yatırımları çerçevesinde ekonomiye doğrudan giren kaynaklar dışında Olimpiyatların düzenlenmesi öncesi, sırası ve sonrasında yapılan faaliyetler yurt içi üretimi artırmakta ve gayri safi milli hasılaya çok olumlu katkılarda bulunmaktadır¹⁴⁶.

Olimpiyatların en önemli faydalarından birisi de kısa vadede yaratılan pazarın açılımlarını değerlendirmek üzere özellikle Olimpik bölgede girişimcilik ruhunu

¹⁴⁵ y.a.g.e., s. 17.

¹⁴⁶ y.a.g.e., s. 17.

ateşlemesidir. Sadece Oyunların getirdiği hareketlilik ile belki ülke geneli itibariyle önemsiz ancak bölge itibariyle çok önemli yeni girişimler ortaya çıkmaktadır.

Her şeyden önce Oyunlar öncesinde ihtiyaç duyulan altyapı düzenlemesi, yenilenmesi çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirilecek inşaat faaliyetleri lokomotif sektör olarak çok sayıda alt sektörü harekete geçirmektedir.

Oyunlar öncesinde başlatılan tanıtım kampanyaları ile ivme kazanan, oyunlar sırasında zirve noktasına çıkan ve oyunlar sonrasında da azalmakla beraber önceki senelerle kıyaslanmayacak şekilde performansını koruyan turizm ise Oyunlar sonrasında lokomotif sektör olarak aynı işlevi görmekte gıda, giyim, taşımacılık, hediyelik eşya gibi 10'larca sektör canlanmaktadır.

Oyunlar dolayısı ile yapılacak son derece büyük boyutlu ihaleler bölgede girişimciliği geliştirdiği gibi, yerli malların tercih edilmesi özellikle bölgede üretim kapasitesinin, kalitesinin ve teknolojisinin geliştirilmesi için fırsat yaratmaktadır. İhalelerde pay alabilmek için yabancı ulusal ve yerel şirketler arasında kurulan ortaklıklar da olimpiyatlar sonrasında da bölgedeki yatırımları özendirici yapısı nedeniyle sermaye oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Oldukça kapsamlı bir pazarlama stratejisi ile Olimpik organizasyonları gelir kaynağı haline getirmek için çok çeşitli yaratıcı kaynaklar ile mali destek sağlanmaktadır. Genel olarak olimpiyatlarda gelir kaynakları şunlardır:

- Televizyon,
- Sponsorluk,
- Bilet satışları,
- Diğer kaynaklar,
 - ✓ Hatıra pulu satışı,
 - ✓ Hediyelik eşya satışı,
 - ✓ Olimpiyatları yansıtan özellikte yalnızca sınırlı sayıda üretilen (bazı hallerde tek bir adet) ürünlerin ihale yolu ile satılması,
 - ✓ Fuar, sergi organizasyonları,
 - ✓ Manevi değeri bulunan Olimpik hisse satışları
 - ✓ Yazılı, görsel malzemelerin satışı vb.

1.2.7.2.5. Eğitim ve İşgücü

Oyunlar dolayısı ile yapılan maddi yatırımlar yanında insan kaynaklarında yatırım yapıldığı gerçeği unutulmamalıdır. Olimpiyatları düzenlemek gibi devasa boyutlardaki bir projeyi hayata geçirmek için organizasyonun evreleri içerisinde iniş çıkışlar gösteren 10,000-15,000 kişi civarında bir işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Önemli bir bölümü görevlendirildiği işle ilgili teknik eğitimden geçirilecek bu işgücüne “insan ilişkileri” açısından da temel eğitim, lisan eğitimi, davranış eğitimi vb. sağlanacak olması kalkınma hamlesi için önemli ve gerekli bir nitelikli işgücüne doğru bir adım olarak düşünülmektedir¹⁴⁷.

10,000-15,000 kişilik işgücü ihtiyacının çok büyük bir bölümü gönüllüler ve ordu mensuplarının katkısı ile sağlansa da binlerce kişiye iş imkanı sağlayan Oyunlar tamamlandıktan sonra da bölgede yapılan yatırımların Olimpiyat sonrasında akılcı kullanılması istihdam sorununa kalıcı bir çözüm olabilmektedir.

1.2.7.2.6. Olimpiyat Sonrası Kullanım

Altyapı yatırımları ile gelecek kuşaklara aktarılan çok önemli tesisler ve bilgi birikimi, tesislerin Oyunlar sonrası akılcı kullanımı ile birleşince sürekli bir kazanç kaynağı yaratılabileceği gibi bölgenin ve ülkenin değişik sorunlarına çözümler üretilmesi de mümkün olabilmektedir. Chamonix (Fransa), St. Moritz (İsviçre), Innsbrück (Avusturya) gibi kış tatil merkezleri olimpiyatlarla elde ettikleri ünlerini on yıllardır Avrupa'daki en çok tercih edilen kış tatil merkezleri olarak değerlendirilmektedir. Mevcut tesisler spor, eğitim, fuar sergi, öğrenci yurtları, turizm tesisleri, müze, kütüphane, kültürel etkinlikler ve hatta işyerleri için bir envanter oluşturmaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁷ y.a.g.e., s. 18.

¹⁴⁸ y.a.g.e., s. 18.

1.2.8. Kış Turizmi Merkezlerinde Yer Alan Başlıca Kullanımlar

Kış turizmi merkezlerinde yer alan başlıca yapı ve alanları aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür¹⁴⁹:

Kayak Alanları;

- *Alp disiplini kayak alanları;*
 - ✓ Öğretim alanları
 - ✓ Serbest kayma pistleri
 - ✓ Yarışma pistleri
 - ✓ Kayak mekanik tesisleri
 - ✓ Alt, ara ve üst istasyon sporcu barınma ve kafeterya tesisleri
- *Kuzey disiplini kayak alanları;*
 - ✓ Kayaklı gezi parkurları
 - ✓ Yarışma pistleri
 - ✓ Çıkış ve varış alanları

Konaklama Ve Diğer Spor Birimleri;

- Dağ ve kayak kulüpleri
- Dağ ve kayak evleri
- Kayak eğitim merkezleri
- Kayak okulları
- Açık ve kapalı buz pateni tesisleri
- Golf sahaları
- Açık satranç sahaları
- Bowling, mini golf alanları
- Gezi ve yürüyüş yolları
- Tenis sahaları
- Basketbol ve voleybol sahaları
- Futbol taktik uygulama sahaları

¹⁴⁹ İsmet ÜLKER, a.g.e., s. 33.

Konaklama Tesisleri;

- Otel, motel, oberj “gençlik yurtları”
- Gece kulübü ve diskotekler
- Lokanta, kafeterya, kır kahvesi
- Kayak odası ve kayak onarım yerleri
- Yüzme havuzu ve sauna

Kamu Ve Sosyal Amaçlı Hizmet Tesisleri;

- İlk yardım ve sağlık ocağı
- PTT
- Karakol
- Meteoroloji
- Karayolları bakımevi
- Turizm ve danışma
- Yarışma merkezi
- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait konaklama ve dinlenme tesisleri
- Orta ve yüksek öğrenim gençlik yurtları

Yaz Kullanımına Dönük Tesisleri;

- Kamping ve piknik yerleri
- Park ve tırmanma bahçesi

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN TURİZMİNİN GENEL DURUMU VE GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN KIŞ TURİZM ARZ POTANSİYELİ

2.1. AZERBAYCAN'IN FİZİKİ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Coğrafi Konumu

Azerbaycan Kafkasların güney doğusunda ve İran yaylasının kuzey batısında Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği bir bölgede yerleşen eski bir ülkedir. Azerbaycan topraklarında çok eski zamanlardan bugüne kadar birçok farklı devletler (Aratta, Manna, Midiya, Atropatena, Albaniya, Azerbaycan Sefevi İmparatorluğu, Azerbaycan Cumhuriyeti) mevcuttu¹⁵⁰.

Azerbaycan'nın coğrafi konumu, hem doğal ortam bakımından, hem de jeopolitik bakımdan oldukça elverişlidir. Bunlardan dolayı eski zamanlardan beri Orta ve Ön Asiya'nın, Avrupa'nın büyük imparatorlukları bizim topraklara büyük ilgi göstermişler.

Doğal bakımdan Azerbaycan'ın elverişli konuma sahip olmasını her şeyden önce, onun subtropik iklim koşullarında yerleşmesi, alanında bol ısı kaynakları, verimli toprakları olan büyük ovaların, oldukça zengin doğal ortama ve kaynaklara sahip olan dağlık alanlarının, nihai dünyanın en verimli ve en büyük gölü olan Hazar'ın mevcutluğu saptamaktadır.

Maalesef, bu kadar zengin doğal ortama ve kaynaklara, verimli topraklara, sağlıklı iklim koşulları ve sularımıza doğru değer veremedik, bugüne kadar onlardan akılla kullanamadık, zengin doğamızı çok fakirleştirdik.

¹⁵⁰ Müseyib MÜSEYİBOV, *Azerbaycanın Fiziki Coğrafyası*, "Maarif" Nəşriyyatı, Bakı, 1998, s. 5.

Azerbaycan'ın konumunun büyük jeopolitik yararı şudur ki, daha eski zamanlardan gündemde olan, uzak ve büyük devletleri birleştiren kervan yolları, aynı zamanda Çin'den Avrupa'ya giden ünlü "İpek yolu", aynı zamanda da bir sıra kuzey ülkelerini güney ülkeleri ile birleştiren en uygun yollar onun üzerinden geçmektedir. Azerbaycan'da antik, orta ve yeni çağ sivilizasyonları sanki kavuşmaktadır¹⁵¹.

Ülke 44°46' ve 50°50' doğu boylamında, 38°24' ve 41°54' kuzey enleminde yer almaktadır. Bakü 40° paralelin üzerindedir. Bakü'den Kuzey Kutbuna olan mesafe 5550 km ve Ekvatora olan mesafe ise 4440 km'dir.

Şekil 2.1.: Azerbaycan Haritası

Kaynak: Туристическая Корпорация В Мире Фантазий, **Карты Азербайджана**, Erişim: 24.12.2008., <http://azer.iwf.ru/main/bar14.htm>

Azerbaycan Cumhuriyeti Transkafkasya'da yer almaktadır. Ülkenin kuzeyinde Rusya, doğusunda Hazar denizi, güneyinde İran, batısında Ermenistan, kuzey batısında Gürcistan bulunmaktadır. Azerbaycan'ın güney batısındaki Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti (5500 km²), Azerbaycan'dan alınarak Ermenistan'a terkedilmiş bir toprak parçasıyla Azerbaycan topraklarından ayrılır ve Türkiye ile 11 km'lik bir

¹⁵¹ y.a.g.e., s. 5.

sınır sahiptir. Doğuda Türkmenistan'la Azerbaycan arasında Hazar denizinin tam ortasından geçen hattın batıda olan hissesi Azerbaycan'a aittir.

Azerbaycan'ın komşu ülkelerle sınırları çok yerde tarihi varisliye göre belirlenmiş ve nadiren doğal kıyılardan geçmektedir¹⁵². Kuzeyde Rusya'nın Dağıstan vilayeti ile sınır Hazar denizi kıyısında Samur nehri boyunca güney batı yönüne uzanmakta ve sonra Samurun sağ kolu Tahirçay nehri boyu ile Şahdağ dağlarına, oradan da Bazardüzü zirvesine doğru devam etmektedir. Bazardüzü zirvesinden sınır Baş Suayrıcı silsile ile Tinov Rosso zirvesine kadar kuzey batı yönüne uzanmaktadır. Rusya ile Azerbaycan sınırının toplam uzunluğu 289 km'dir.

Tinov Rosso zirvesinden sınır hattı yönünü keskin değişerek güneye doğru uzanmakta ve güney yamacı, Ganıh ovasını keserek, Ganıh nehrine varır ve bu nehir boyu Mingçeçevir gölünde Ganıh körfezinin zirvesine kadar uzanmaktadır. Daha sonra Gürcistanla sınır Eldar çölünün kuzey kenarı, Eldarovuğu, Çobandağ, Yaylacık, Udabno tireleri ile batı, kuzey batı yönünde devam etmekte, Garabığ tiresinden ise güney batı yönüne uzanarak, Kura nehrine varır ve Şıhlı köyünden batıda Ermenistan sınırına birleşmektedir. Azerbaycan'ın Gürcistan'la sınırının toplam uzunluğu 340 km'dir.

Azerbaycan'la Ermenistan arasında sınır Tovuzçay nehrine kadar kuzey batıdan güney doğuya uzanmakta ve Küçük Kafkas'ın kuzey alçak dağlık alanlardaki tirelerine köndelen yönünde geçmektedir. Daha sonra o Ahınca nehri ve Esrik nehri suayrıcısı ile güneye doğru devam etmekte ve Şahdağ, Doğu Göyçe silsileleri, Garabağ volkanik yaylasıda bir kaç defa yönünü değişerek Zengilan rayonunda Aras nehrine varmaktadır.

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Ermenistan arasında sınır Sederek rayonunda Aras nehrinden başlayarak Dereleyez, Zengezur silsileleri yönünde uzanmakta ve Ordubad rayonunda yeniden Aras'a birleşmektedir. Azerbaycan'ın Ermenistan'la sınırının toplam uzunluğu 766 km'dir. Bundan 224 km'i Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Ermenistan arasındaki sınırın payına düşmektedir.

Azerbaycan Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin Sederek rayonundan 11 km'lik mesafede Türkiye Cumhuriyeti ile sınırı vardır. Bu sınır Aras nehri boyunca

¹⁵² y.a.g.e., s. 6.

geçmektedir. Arasın iki sahilini birleştiren köprü (1992 yılı) iki kardeş milleti birbirlerine kavuşturmaktadır.

Güneyde Azerbaycan komşu İran İslam Cumhuriyeti ile sınırdadır. İran'la sınır Aras, Bolgarçay, Astaraçay nehirleri ve Talış silsilesinden, Behremetepeden Bilesuvar köyüne kadar 50 km uzaklıkta ise Güney Muğan ovasından geçmektedir. Azerbaycan'la İran arasında sınırın toplam uzunluğu 618 km'dir.

Doğu Hazar'ın Azerbaycan sahil hattının uzunluğu 800 km'den fazladır. Azerbaycan'ın sınırlarının toplam uzunluğu 2800 km'den fazladır.

Hazar denizinin batısında birçok adalar grubu ve tek adalar yerleşmektedir. Bunlardan en büyükleri Pirallahı, Büyük Zire, Çilov, Herezire, Bulla, Sengi Müzeffer, Garasu, Gilzire, San, Gumzire ve b. adalardır.

Azerbaycan Cumhuriyetinin yüzölçümü 86,600 km²'dir. Bundan 5500 km² Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin payına düşmektedir. Güney Azerbaycan'ın yüzölçümü 135,000 km²'dir.

Kuzey batıda güney doğuya alanının 600 km, batıdan doğuya 330 km mesafede uzanmaktadır.

Kuzeyden güneye Azerbaycan'ın maksimum eni 390 km'e, minimum eni 175 km'e, batıdan doğuya maksimum uzunluğu 470 km'e, minimum uzunluğu 300 km'e beraberdir.

Azerbaycan'da sovyetler kurulduktan önce Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin (1918—1920 yıllarında) yüzölçümü 114,000 km²'e beraberdi. Bütünüyle Dilican dağ boğazı (İcevan, Dilican ve Noemberyan rayonları), Şemseddin (Berd) rayonu ve Tersçay dağ boğazı (Çemberek rayonu) Gazah rayonuna aittir ve burada nüfusun büyük hissesi Azerbaycanlılardı. Güneyde ise en büyük toprak itkisi nüfusun büyük hissesi Azerbaycan'lılar olan Zengezur Mahalının Ermenistan'a verilmesi ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti blokadaya salınması oldu.

Azerbaycan'da kişi başına ortalama 1.2 ha'dan biraz fazla alan düşmektedir. Ama Azerbaycan'ın her yeri insanın yaşaması için elverişli değildir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Alp Himalay dağlık kuşağında yerleşmektedir. Cumhuriyet alanın büyük hissesini ovalar olsa da, o dağlık ülkelere ait edilmektedir. Azerbaycan'da yerleşen Büyük ve Küçük Kafkas silsileleri ve Talış dağları onun alanının 2/3 hissesini tutmaktadır.

Azerbaycan alanının hipsometrik amplitudası büyüktür. Hazar denizi kıyısında -26 m'le deniz seviyesinden 4466 m yüksekler kadar yükselen Bazardüzü zirvesi arasındaki yükseklik farkı 4492 m'e beraberdir.

Prof. Dr. R. H. PİRİYEVİN hesaplamalarına göre Azerbaycan alanının %42'si 200 m'e kadar yükseklikte, %31'i 200-1000 m yükseklikler arasında, %19.5'i 1000-2000 m yükseklikler arasında, %6.5'i 2000-3000 m yüksekliklerde ve %1'i 3000 m'den yüksekte yerleşmektedir.

2.1.2. Jeomorfolojik Özellikler

Azerbaycan genel olarak yer şekilleri ve jeolojik bakımdan çeşitlilik gösteren bir ülkedir. Azerbaycan'ın rölyef şekilleri çok karışıktır. Bu karışıklığın ilk nedeni ülkenin Alp – Himalay orogen bölgesinde, özellikle bu bölgenin daha değişik yapısı ve rölyefi ile seçilen Kafkaslar'da yerleştiğidir.

Ülke arazisi jeomorfolojik kuruluşuna göre üç dağlık bölgeye ve büyük bir Kura – Aras ovasına ayrılmaktadır. Dağlık bölgeler şunlardır:

- Büyük Kafkas Dağlık Bölgesi
- Küçük Kafkas Dağlık Bölgesi
- Talış Dağlık Bölgesi

2.1.2.1. Dağlar

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin arazi yapısının, yaklaşık olarak, %50'si dağlıktır. Bölgede, yüksekliği deniz seviyesinden 3000 m'e kadar çıkan sahalarda bulunmakta olup, %1'ini ise 3000 m'den yüksek olan alanlar kaplamaktadır. Ülkenin ortalama deniz seviyesinden yüksekliği 657 m'dir.

Azerbaycan'ın en önemli dağları Büyük Kafkas sıradağları (4000-5000 m) içinde yer alan Bazardüzü (4466 m), Şahdağ (4243 m), Pazaryurd (4126 m), Tufan (4191 m), Yarıdağ (4116 m), Ragdan (4020 m) dağları; Küçük Kafkas sıradağları içinde yer alan Kapıcık (3904 m), Gazangeldağ (3829 m), Biçenek Aşırımı (2346 m); Karabağ Volkanik Yaylasında yer alan Delidağ (3616 m); Murovdağ silsilesinde yer alan Kamışdağ (3724 m), Hinaldağ (3367 m), Kepez (3066 m); Zengezur sıradağları

içinde yer alan Büyük Işıklı (3550 m); Taliş sıradağları silsilesinde yer alan Kömürköy (2493 m) ve Kızıurdu (2433 m) dağlarıdır¹⁵³.

2.1.2.2. Ovalar

Azerbaycan arazisinin yaklaşık %40'ı yüksekliği 500 m'e kadar ulaşan ovalarla (en önemlisi Kura – Aras ovası'dır) ve %25'i yaylalar ile kaplıdır.

Ovalar, kıyı bölgeler ile Büyük ve Küçük Kafkas dağları arasındaki Kura – Aras depresyonunda yer almaktadır. Kura – Aras ovası, Lenkeran ovası ve Samur – Deveçi ovası Azerbaycan'da başlıca ovalardandır¹⁵⁴.

Deniz seviyesinden 1100 m yükseklikte bulunan Duzdağ Yaylası, 1200 m yükseklikte olan Darıdağ Yaylası ve Nehrem Yaylası Azerbaycan'da üç büyük yaylalardandır.

Toplam yüzölçümü 1.2 milyon ha olan ülkedeki ormanların %90'ı dağ ve alçak dağlık alanlarda, %10'u ise ovalarda yer almaktadır¹⁵⁵.

2.1.3. Hidrografik Özellikleri

2.1.3.1. Akarsular

Ülke coğrafyasında irili ufaklı 8400 civarında nehir vardır. Bunların toplam uzunluğu 33,665 km olup, uzunluğu 5 km'den fazla olan akarsuların sayısı 850, uzunluğu 100 km'den fazla olanların sayısı ise 21'dir¹⁵⁶. Akarsulardan en önemlisi Kura Nehri (1515 km olup, 906 km'i Azerbaycan topraklarından geçmektedir), Aras (1072 km), Samur (216 km), Terter (200 km), Ganlı (413 km) ve Gabırırnı'dır (389 km).

Azerbaycan nehirlerinin büyük bir oranı dağ nehridir. Bazı nehirlerin yatakları boyunca, uygun rölyef şartlarında şelaleler oluşmaktadır. Azerbaycan'da devamlı faaliyette olan (dağlık bölgelerde) ve geçici faaliyette olan olmak üzere iki

¹⁵³ y.a.g.e., s. 63.

¹⁵⁴ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, **Azərbaycan Respublikasının Fiziki Coğrafiyası**, Təhsil Nəşriyatı, Bakı, 2000, s.132.

¹⁵⁵ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 85.

¹⁵⁶ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s.51.

şelale şekli mevcuttur. Ülkenin en önemli şelaleleri şunlardır: Afurca (Velveliçay Nehri), Mıǵı (Demiraparañay), Hamzali (Hamzaliçay), Girintov ve Sarıgüney (Kışçay), İlisu (Kürmükçay) ve Kateh (Katehçay).

2.1.3.2. Göller

Azerbaycan'ın önemli gölleri arasında Mingeçevir Baraj Gölü (605 km²), Varvara Baraj Gölü (22.5 km²), Şemkir Baraj Gölü (116 km²), Serseng Baraj Gölü (14.2 km²), Ceyranbatan Baraj Gölü (13.9 km²), Ağstafa Baraj Gölü (6.3 km²), Arpaçay Baraj Gölü (6.3 km²), Hacıgabal Gölü (8.4 km²), Sarısu Gölü (15 km²), Candar Gölü (12.5 km²), Acmohur Gölü (11 km²), Büyükşor Gölü (10 km²), Masazır Gölü (10 km²), Karagöl (1.8 km²) ve doğal güzellikleri ile ünlü olan Göygöl (0.79 km²) sayılabilir. Bunun yanında, dünyanın en büyük gölü olan Hazar denizi Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Türkmenistan ve İran tarafından ortak uluslararası deniz niteliğinde kabul edilmekte olup, 400,000 km²'lik yüzölçümüne sahiptir. Hazar denizinin 78,800 km²'lik su havzası Azerbaycan'a ait olup, en derin bölgesi 1020 m'dir¹⁵⁷.

2.1.3.3. Yeraltı Suları

Azerbaycan'ın yeraltı sularının çok büyük tarımsal yararları vardır. Ülkenin su bilançosunun tahlilinde gösterilmiştir ki, Azerbaycan arazisinde yaranan şirin su kaynakları toplam 10,430 km³'dir. Bunun 5991 km³'ni tamamen Azerbaycan alanının içinde yerleşen nehirlerin suları, 4339 km³'ni yeraltı sular oluşturur¹⁵⁸. Böylece Azerbaycan'da yaranan şirin su kaynaklarının %58'i nehir sularının, %42'si yeraltı suların payına düşmektedir. Gösterilen bu rakamları ve Azerbaycan'da su çatışmazlığını göz önünde tutarsak, yeraltı suların ülkede ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu görebiliriz.

¹⁵⁷ y.a.g.e., s.70.

¹⁵⁸ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 195.

2.1.4. İklim Özellikleri

Ülkenin coğrafi yapısı engebeli olduğundan, bölgeden bölgeye çok önemli ısı ve iklim farklılıkları mevcuttur. Azerbaycan iklimini, Büyük Kafkas dağlarının kuzeyden gelen soğuk hava kitleleri, Küçük Kafkas dağlarının güneyden gelen sıcak ve tropik hava akımları ile Hazar denizi etkilemektedir. Dünyada bulunan on bir iklim kuşağından dokuzuna Azerbaycan'da rastlamak mümkündür.

Ülkenin doğu ve iç kısımları alçak ve düzlük olduğundan dolayı kışlar ılık, yazlar ise çok sıcak geçmektedir. En çok yağış alan, narenciye ve çay üretiminin yapıldığı güney doğu bölgesi ise, nemli ve subtropikal iklime sahiptir. Diğer bölgeler ise genellikle kuraktır.

Başkent Bakü'ye halk arasında "rüzgarlar şehri" denmektedir. Bütün mevsimlerde görülen rüzgar, özellikle kış aylarında zaman zaman sokakta yürümeyi bile imkansız hale getirebilmektedir. Bakü ılıman bir iklime sahip olup, kış döneminde kısa süreli soğuklar görülebilmekte, fakat kar çok nadiren yağmaktadır.

2.1.5. Toprak Özellikleri

Azerbaycan'ın toprakları oldukça değişik ve rengarenktir. Toprak özelliklerinin büyük değişikliği ilk önce cumhuriyet arazisinin ikliminin ve jeomorfoloji kuruluşunun değişikliği ile bağlıdır. Manzaranın bu iki önde geden faktörü Azerbaycan'da toprak oluşma sürecinde etkin olmakla beraber, onların verimliliğine büyük etki gösteren doğal bitki örtüsünün seciyesini, yayılma özelliklerini, aynı zamanda toprakların ekolojik vasatını belirler¹⁵⁹.

Günümüzde Azerbaycan'ın toprak özellikleri ile onların yayıldığı bölgeler arasında çelişki var. Bu durum antropolojik etki altında birçok bölgelerde doğal bitki örtüsünün tamamen değiştirilmesi ve değişik tarım bitkileri ile değiştirildiği bölgelerde daha çok görülmektedir. Manzara araştırmaları sonuçlarına göre son yüzyıllara kadar Azerbaycan arazisinin %50'den çoğu değişik türlü ormanlarla kapalı olduğu belirlendi. Demek ki bu arazilerde değişik orman toprakları oluşmuş ve bu ormanlar kesilene kadar onlar orman toprakları olarak gelişmekte idi. Acınohur alçak dağlığında, Şamahı yaylasında, Küçük Kafkas'ın orta dağlık

¹⁵⁹ y.a.g.e., s.220.

kuşağında, Kura – Aras ovasının ve Küçük Kafkas'ın etek ovalarının bazı bölgelerinde, Ceyrançöl'ün kuzey batı ve kuzey bölgelerinde ormanların kesilmesi değişik zamanlarda olmuştur. Bununla ilgili, değişik orman formasyonu altında oluşmuş toprakların transformasyon derecesi aynı olmamaktadır.

2.1.6. Doğal Bitki Örtüsü

Birçok araştırmacılar Azerbaycan'ın bitki örtüsünün değişik türlerini, tedavi bitkilerini, orman bitkilerini, çöl ve yarı çöl bitkilerini, arid seyrek orman ve çalılarını, bozkır bitkilerini, onların ekoloji, botaniği, fizyoloji ve coğrafi yayılma özelliklerini öğrenmişler.

Azerbaycan'ın, aynı zamanda bütün Kafkaslar bölgesinin bitki örtüsünün gelişme tarihine ait çok kıymetli sonuçlar elde edilmiş, birçok relikt bitkilerin ilk konutu, evrimi, ekolojisi öğrenilmiştir. Azerbaycan'da 4200'den fazla bitki türü belirlenmiştir. Bu bütün Kafkaslar bölgesinde mevcut bitki türlerinin (6000'den fazla) %70'dir. Gösterilen birçok bitki türleri 125 sınıfa, 930 cinse aittir ki, bu da muvafık olarak Kafkaslar'da yayılmış bitki sınıflarının %80'ne, cinslerinin %72'ne beraberdir¹⁶⁰.

Azerbaycan arazisinde birçok endemik bitki türleri de tespit edilmiştir. Bunlar bitki örtüsünün %9'nu oluşturur. Azerbaycan'ın flöresi terkinde mevcut olan relikt bitkiler de geniş şekilde araştırılmış ve onlar daha çok Talış bölgesinde, kısmen Orta Kura çukurunda, Büyük Kafkas'ın güney eteklerinde yayıldığı belirlenmiştir.

2.1.7. Hayvan Toplulukları

Azerbaycan'ın röllyef ve doğal bitki örtüsünün rengarenkliğine bağımlı olarak hayvanlar toplulukları da çok değişik ve zengindir. Azerbaycan'da 15,000'den fazla hayvan türü mevcuttur. Bunların %95'e kadarını sadece haşaratlar oluştursa da, bitki örtüsüne kıyasla (4500 tür) hayvan toplulukları daha zengin olması görünmektedir. Bu türlerden sadece 92 türü yerli memeliler sınıfına aittir (5 türü getirilme türlerdendir), 343 türü ise kuşlar oluşturur¹⁶¹.

¹⁶⁰ y.a.g.e., s.257.

¹⁶¹ y.a.g.e., s.291.

Azerbaycan'ın suları da faunasının zenginliği ile bazı komşu devletlerin doğal sularından çok değişiktir. Hazar denizi ve onun Azerbaycan'ın su alanı, Kura, Aras nehirleri, Kura – Aras ovasındaki göller, dağ nehirleri faunasına göre birbirinden çok değişiktir.

Hazar denizinde belirlenmiş 300'e kadar fauna cinsinden (540 türden) 80 cins (325 tür) Pont Hazar endemiği, 40 cins (231 tür) ise Hazarın kendi endemiğidir. Bu fauna cinsinden sadece 38'i, veya 74 tür balıklar, 1 türü memeliler (deniz ayısı), diğerleri ise değişik salyangozlardır (foraminiferler, radiolyariler, ostrakodlar, yanüzgeçliler ve d.)¹⁶².

Azerbaycan'ın tatlı suları da faunasının zenginliği ile seçilmektedir. Bu bakımdan Kura – Aras ovasındaki nehirler ve göller daha ilginçtir. Tatlı sularımızda 252 fauna cinsi (535 tür) belirlenmiştir. Bunlardan 38 cins (57 tür) balıklardır.

2.1.8. Çevre ve Çevre Sorunları

Azerbaycan'da çevre yönetiminden sorumlu kuruluş Ekoloji Bakanlığı'dır. Bakanlık, ülkenin mevcut sorunlarının büyüklüğü ve temel tercihlerin (tarımsal üretimin artırılması, petrol gelinine ve sanayileşmeye duyulan ihtiyaçlar) yol açtığı etkiler nedeniyle çevre sorunlarının giderilmesinde etkili olamamaktadır. Bakanlığın taşra düzeyindeki örgütlenmesi ise, nitelik ve nicelik açısından yetersiz olup, halen Ermenistan ile fiili savaş durumunda bulunulması nedeniyle kalifiye personel ve finansal kaynak sorunları had safhadadır¹⁶³.

Günümüzde Azerbaycan'ın önemli çevre sorunları arasında aşağıdakiler sayılabilir¹⁶⁴:

1. Her yıl 3 milyon m³ civarında çeşitli kimyasal maddeler içeren kanalizasyon suları ve 100,000 ton civarındaki petrol ürünü atıkları Azerbaycan'ın Sumgayıt (bu şehrin çevresel rehabilitasyonu açısından BM Gelişme Programı çerçevesinde

¹⁶² y.a.g.e., s.294.

¹⁶³ Recep SANAL, **Türk Cumhuriyetlerindeki Çevre Sorunları Üzerine Bir İnceleme**, TİKA, Ankara, 2001, s. 33

¹⁶⁴ Şahin PENAHOV, "Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki Varolan Ekolojik Durum ve Sürdürülebilir Kalkınma Sorunları", **Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı**, Türkiye Çevre Vakfı, Ankara, 1994, s. 50-51.

472,608 ABD doları tutarında bir proje hazırlanmıştır) ve Bakü şehirlerinden Hazar denizine akmaktadır;

2. Petrol, gaz ve diğer yeraltı maden kaynaklarından elde edilen hammaddelerin işlenmesi sonucunda çıkan atıklar herhangi bir geri kazanım veya rafinasyon işlemine tabi tutulmadan doğaya verilmektedir. Örneğin, demir cevheri çıkarılan maden ocaklarından elde edilen cevherin %40'ı atık olarak doğaya geri dönmektedir. 260 taşkömürü üretim sahası ve 236 muhtelif maden sahalarından elde edilen cevherlerdeki atık oranı ise %60 civarındadır;

3. Tarıma elverişli toprakların, yoğun kullanımı ve yanlış tarım teknikleri yüzünden kalite ve verimliliği düşmektedir. Bu durum, kimyasal gübre ve pestisid kullanımını arttırmış, bunun doğal sonucu olarak toprak ve su kaynakları ile ürün sağlığı önemli ölçüde risk edilmiştir;

4. Ormanlık alanlar; halkın yakacak odun ihtiyacı, hayvancılık faaliyetleri, devam eden savaş durumu ve yangınlar nedeniyle gün geçtikçe azalmaktadır. 1994 yılı rakamlarıyla kişi başına 19 m³ olan orman varlığı, Kura Nehri kıyısındaki gibi, gerek yok olan bitki örtüsünün yağış rejiminde bozulmalara yol açması nedeniyle, gerekse halkın koruma önlemlerine uymaması sonucunda azalış yoluna gitmiştir;

5. Ülkenin su havzaları önemli bir çevresel tehdit altındadır. Tüm nehirlerin yıllık debisi 29 km³ olup, bunun 27 km³'ünü Kura Nehri oluşturmaktadır. Ancak Kura Nehri kenarındaki sanayi tesisleri tarafından bu suyun 10 km³'ü kullanılmakta ve artırılmadan Hazar denizine bırakılmaktadır. Gürcistan ve Ermenistan'dan geçerek Azerbaycan'a ulaşan nehirlerdeki kirlilik oranı çok yüksek olduğundan tarımsal sulamada ve evsel ihtiyaçlarda kullanılması olanağı azalmaktadır;

6. Hava kirliliği açısından ise, alansal, noktasal ve çizgisel kaynaklardan yayılan emisyonlar önemli bir sorun oluşturmaktadır. 1991'de atmosfere bırakılan gaz ve partikül madde miktarı 2.6 milyon ton civarında hesaplanmıştır. Bakü, Sumgayıt, Ali Bayramlı ve Gence'deki metalürji ve enerji tesislerinden kaynaklanan hava kirliliği, özellikle kış aylarında, artmaktadır;

7. Radyoaktif kirlilik de önemli bir sorun kaynağıdır. Örneğin, Gebele rayonunda bulunan Rusya'ya ait stratejik tesisten yayılan radyoaktivite bir türlü önlenememiştir. Şamahı, Zagatala ve Balaken bölgeleri ile Apşeron yarımadasında

bulunan petrol sondaj kuleleri civarındaki radyasyon miktarları normal değerlerin üzerinde ölçülmüştür.

Tüm bu sorunlar Azerbaycan'ın bağımsızlık sonrasında yaşadığı geçiş dönemi nedeniyle ağırlığını gittikçe arttırmaktadır. Bunun yanısıra, piyasa ekonomisi kurallarının tutucu iç dinamikleri nedeniyle işletilememesi, yeterli sermaye birikimi oluşmasını engellemekte, finansman sıkıntısı ve üretim teknolojilerini yenileyememesi nedeniyle çevresel kirliliğe yol açan atıkların arıtılması, geri kazanılması, zararsız hale getirilmesi olanakları kısıtlanmaktadır.

2.1.9. Doğayı Koruma Alanları

Tablo 2.1.: Azerbaycan'daki Doğayı Koruma Alanları

Doğayı Koruma Alanı	Kuruluş Tarihi	Alanı (bin ha)	Korunan Türler ve Sayıları			
			bitkiler	hayvanlar	kuşlar	Bahıklar
Bakü ve Apşeron yarımadasının çamur volkanlar grubu	2007	1.0
Basıçay	1974	0.1
Eldar şamı	2004	1.7	12	13	12	3
Karagöl	1987	0.2
Karayazı	1978	9.7	450	15	61	8
Kızılağaç	1929	88.4	310	24	270	47
İlisu	1987	17.4	500	35	90	1
Göygöl	1965	6.7	416	12	5	1
Şahbuz	2003	3.1	2800	280	217	15
Şirvan	1969	4.7	80	12	50	-
Türyançay	1958	22.5	865	11	95	-
Zagatala	1929	23.8	979	36	103	1

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Doğayı Koruma Alanı, bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan ender, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri içeren ve mutlak korunması gerekli olup salt bilim ve eğitim amaçları ile kullanılmak üzere ayrılmış doğa parçalarıdır. Doğa Parkı ise, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun doğa parçalarıdır¹⁶⁵.

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi'nin 2007 yılında verdiği bilgilere göre Azerbaycan'da Devlet Ekoloji Komitesi'ne bağlı 12 doğayı koruma alanı ve 8 doğa parkı bulunmaktadır. Ülkede bulunan doğayı koruma alanları aşağıda tablo 2.1'de ve doğa parkları tablo 2.2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2.: Azerbaycan'daki Doğa Parkları

Doğa Parkı	Kuruluş Tarihi	Alanı (bin ha)
Apşeron	2005	0.8
Ağgöl	2003	17.9
Altağac	2004	11.0
Denizkenarı	1998	0.07
Hirkan	2004	21.5
Ordubad	2003	12.1
Şahdağ	2006	115.9
Şirvan	2003	54.4

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

¹⁶⁵ Öcal USTA, **Turizm**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s.134.

2.2. AZERBAJCAN'DA TURİZM

Azerbaycan'da dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen 11 iklim tipinden 9'nun bulunması, dinlenme ve sağlık turizmi için en iyi koşulları hazırlamıştır. Azerbaycan aynı zamanda Kafkaslar bölgesinde yıllık güneşlenme süresi en uzun ülkedir. Bununla beraber Azerbaycan'ın yüzey şekilleri de çok farklılık göstermekte olup, yükselti basamakları -26 m ile 4466 m arasında değişmektedir. Böylece ülkenin farklı rölyef şekillerine sahip olması da, turizm açısından çok çeşitli doğal rezervler barındırmaktadır¹⁶⁶. Bunlara örnek olarak, paleontolojik bakımdan önemli fosilli kayalar, yüksek şelaleler, nadir ağaç türleri, relik ve endemik bitki türleri, göçmen kuşların kışlak alanları gösterilebilir. Ayrıca Azerbaycan'da 1000 kadar mineral su kaynağı vardır. Bu şifalı sular yanında volkan çamurları, tuzlu göl tedavi çamurları, tedavi özellikli petroler (Naftalan), tedavi olmak, sağlığını korumak veya dinlenmek isteyenlere bu olanağı sunmaktadır.

Öte yandan, Azerbaycan'ın yüksek rölyef alanlarına (Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış dağları) sahip olması dağ, kış ve av turizmi yönünden yüksek potansiyel arz etmektedir. Kısacası Azerbaycan'da turizm etkinlikleri oldukça çeşitlidir. Bu çeşitliliğin etkin bir şekilde kullanılarak ülke ekonomisine katkı sağlayabilen bir sektör haline getirilmesi gerekmektedir.

2.2.1. Azerbaycan Turizminin Tarihsel Gelişimi

Azerbaycan'da Turizmin tarihi 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. 1908 yılında Kırım Kafkas dağ kulübünün bir bölmesi Bakü'de yaratılmıştır. Bu bölmenin başlıca görevi Kafkaslar'da turizmle ilgili araştırmaların yapılması ve seyahatlerin düzenlenmesi idi. 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlangıcı Bakü kervansarayları otel olarak kullanılmağa başlatılmıştır. Rusya Turist Topluluğu 1910 yılından Kafkaslar'da ilk gezileri düzenlemeye başlamıştır.

20. yüzyılın başlarında Bakü'de ilk geziler, 1922 yılında ise ilk gezi dernekleri düzenlenmiştir. Alpinist, bisiklet ve yaya olarak yapılan gezilerin geniş

¹⁶⁶ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, **Azerbaycan'ın Turizm Potansiyeli ve Turizm Etkinliklerinin Değerlendirilmesi**, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 20. sayı, Güz 2006, s. 257.

şekilde yayılması bu alana ilginin artmasına, amatörlerin branşlaşmış cemiyetlerde birleşmesine neden olmuştur.

Organize edilmiş turizm ve seyahatlerin tarihi 1932 yılına dayanmaktadır. O günlerde, adı, şimdi bir kadar acayip gözükse de, “Proleter Turizmin ve Seyahatlerin Umum İttifak Gönüllü Cemiyeti” adlanan turizm örgütünün Bakü’deki şubesi işe başlamıştır. Bu şubenin yaratılmasındaki amaç, köylü ve işçi kitleleri arasında turizm ve seyahat faaliyetlerini geliştirmekle beraber, onun siyasi önderliğini güçlendirmekti¹⁶⁷.

1934 yılında Bakü’de “İnturist” otelinin faaliyete başlaması ile ilgili Umum İttifak İnturist Hissedar Cemiyeti’nin (A.Ş.) Bakü şubesi de faaliyete başlamıştır. SSCB’nin Merkezi İcra Komitesininin 7 Nisan 1936 tarihli kararına dayanarak, ülkede turizm ve seyahat faaliyetleri Umum İttifak Hemkarlar İttifakının (Sendika) Merkezi Şurası’na devredilmiştir. Buna bağlı olarak Azerbaycan Merkezi İcra Komitesi’nin Proleter Turizmi ve Seyahat Dairesi’nin yerine Azerbaycan Hemkarlar İttifakları Şurasının Turizm ve Seyahat Dairesi yaratılmıştır.

1937 yılında Azerbaycan Hemkarlar İttifakları Şurasının Turizm ve Seyahat Dairesi’nin yerine, Umumittifak Hemkarlar İttifakları Merkezi Şurası’nın Azerbaycan yetkili temsilciliği yaranmıştır. Bakü’de bir turist kampı, Hacıkend’de “Turist Evi” ve Göygöl kıyısındaki turistik kamp ona verilmiştir.

UHİMŞ sekreterliğinin 23 Aralık 1957 tarihli 20 sayılı kararına dayanarak 1958 yılında “Azerbaycan Turizm ve Seyahat Dairesi” yaratılmıştır. Yeni daire, turizmin tanıtımı, seyahatlerin düzenlenmesi, turistik tesislerin kurulması ve mevcut olan tesislerde yatak sayısının artırılması, turistik araç ve gereçlerin kiralama noktalarının artırılması, turistik ulaşım sisteminin düzenlenmesi, turistik literatürün basılması ve turizm çalışanlarına eğitim kurslarının düzenlenmesi gibi birçok görevleri üstlenmiştir. Azerbaycan Turizm ve Seyahat Dairesi 1962 yılından itibaren Azerbaycan Cumhuriyeti Turizm Şurası, 1969 yılından sonra ise Azerbaycan Cumhuriyeti Turizm ve Seyahat Şurası olarak adlandırılmıştır¹⁶⁸.

1963 yılında Bakü’de bir turistik kulüp, Nabran’da “Hazar” turist kampı, 1965 yılında Bakü’de, iki yıl sonra ise Gence, Sumgayıt, Naftalan ve Bakü’nün

¹⁶⁷ Cabir MƏMMƏDOV və Sabir RƏHİMOV, **Turizm və Onunla Əlaqəli Sahələrdə İşlənən Termin və Anlayışların İzahlı Lüğəti**, Qanun Nəşriyati, Bakı, 2000, s. 7.

¹⁶⁸ y.a.g.e., s. 17.

Merdekan kasabasında seyahat büroları yaratılmıştır. 1970 yılında Zagatala’da, 1972 yılında Şuşa’da, 1975 yılında Gebele’de ve Haçmaz rayonunun Nabran kasabasında “Dostluk” adında turistik kamplar, Bakü’de ise “Karabağ” oteli açılmıştır. Bundan biraz önce ise Hankendi (1971) ve Mingeçevir’de (1972) seyahat büroları açılmıştır.

Bu yıllarda iç turizm ile beraber dış turizmin genişlendirilmesine de önem verilmekteydi. Dış turizmin maddi ve teknik tabanının genişlendirilmesi amacı ile 1973 yılında Bakü’de 1042 yatak kapasiteli “Azerbaycan” oteli açılmıştır. 1978 yılında İnturist Hissedar Cemiyeti’ne 200 yataklık konforlu odalara sahip “Moskova” oteli de eklenmiştir.

Diğer ülkelerde faaliyette bulunan gençler örgütleri ile turist değişimini genişlendirmek amacı ile 1959 yılında Bakü’de “Sputnik” (Uydu) adlanan uluslararası gençlik turizm bürosu yaratılmıştır. Bir süre sonra Bakü’nün Zugulba kasabasındaki gençlik kampı “Sputnik” gençlik örgütüne verildi ve kamp modernleştirilerek Uluslararası Gençlik Turizmi Merkezi’ne çevrilmiştir. Yabancı turistlerin ağırlanması için 1978 yılında Şeki’de 17. yüzyıla ait kervansarayda çalışmalar yapılmış ve orası 100 yataklık turistik tesis haline getirilmiştir.

1980 yılında Azerbaycan’a gelen yabancı turistlere kaliteli hizmet sunmak amacıyla Bakü Dış Turizm Bürosu yaratılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti’nin turizm gelişim tarihinde 1983 senesi hiç unutulmayanlardan olmuştur. Çünkü o yıl, zamanenin SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı’nın baş yardımcısı görevinde çalışmakta olan Haydar ALİYEV’in teşebbüsü ve önderliği altında SSCB Bakanlar Kurulu 28 Nisan 1983 tarihli ve 375 sayılı kararı ile “Hazar denizinin Azerbaycan Kıyısında Umum İttifak Önemine Sahip Tatil Bölgesinin Yaratılması” konusunda karar kabul etmiştir. Daha sonra, Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu’nun 2 Ekim 1984 tarihli ve 381 sayılı kararına dayanarak “Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde 2000 Yılına Kadar Turizm Geliştirilmesi Programı” kabul edilmiştir¹⁶⁹.

Kabul edilen programa dayanarak 1990 yılına kadar 7700, 2000 yılına kadar ise 21,300 yatak kapasiteli çeşitli turistik tesis yapılıp kullanılmaya başlatılmalıydı. İlk aşamada yapılması düşünülen tesislerin %70’i (5300 yatak) Hazar kıyılarında,

¹⁶⁹ Абулфез КАРАЕВ, **Туризм в Азербайджане: Политика Развития**, Бакинский Рабочий, Номер: 156 (24086), Баку, 18.08.2001, s. 3.

%30'u ise (2400 yatak) Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde yaratılmalydı. Geniş ve kapsamlı turizm programına göre, Hazar kıyılarında, daha doğrusu, Kuzey Apşeron'da Nardaran kasabası ve Haçmaz rayonunun Nizoba köyünün yakınlarında, Gilezi – Zarat bölgesinde yeni turistik kamp ve tesisler yapılmalıydı¹⁷⁰.

Ne yazık ki, hem objektif, hem de sübjektif etkiler bu projelerin uygulanmalarına engel oldu. Eğer programlanmış faaliyetler uygulanmış olsaydı, Azerbaycan Cumhuriyeti tam anlamda gelişmiş turizm ülkesi olabilirdi. Doğal olarak, on yıldan fazla savaş halinde olan ülkede bu programın uygulanması için maddi imkanlar kısıtlıdır. Azerbaycan Ermenistan ihtilafı başka sektörlere olduğu gibi, turizme de büyük zarar vermiştir.

Turizm sektörü uzmanların düşüncesine göre, Azerbaycan turizmi en yüksek gelişme seviyesine 1987 yılında ulaşmıştır. O yıl içinde Azerbaycan'a dış ülkelerden 50,000, Sovyetler Birliği'nin değişik bölgelerinden ise 250,000 yakın turist gelmiştir. Turizm ve Seyahat Bürolarının düzenledikleri turlara ise 2.5 milyondan fazla insan katılmıştır. Aynı yıl içinde Azerbaycan vatandaşlarından 10,000 kişi yurtdışında, 300,000 kişi ise SSCB'nin sınırları dahilinde turizm amaçlı seyahatlere katılmıştır.

1988 yılında Dağlık Karabağ zerk Vilayeti'nde ve onun çevresinde çıkan olaylar sonucunda Azerbaycan'a yerli (SSCB vatandaşları) ve yabancı turistlerin akını bir hayli azalmıştır. Hankendi, şuşa, Sumgayıt ve Bak'de olağanüstü halin uygulanması, bu bölgelerde bulunan turizm örgütleri faaliyetlerinin dondurulmasına neden olmuştur. Ermenilerin, Azeri Türklerine karşı uyguladıkları düşmanlık siyaseti Azerbaycan'a yüz binlerce mültecinin gelmesi ile sonuçlanmıştır. Azerbaycan hkmetinin 16 Aralık 1988 tarihli kararı ile, Ermenistan'dan kovulmuş Azeri Türklerinin, ülkenin turistik tesislerine yerleştirilmesi başlatılmıştır.

Azerbaycan'da 1988 ve 1989 yıllarındaki olayların sosyal ve siyasi çevrede negatif etkilerine rağmen, Azerbaycan'ın turizm ve seyahat rgtleri SSCB'nin turizm ve seyahat örgütleri ile önceleri mevcut olan karşılıklı ilişkilerin korunması ve devam etmesi için büyük çabalar harcasalar da, Azerbaycan da dahil olmak üzere, bütünlükle Kafkaslar bölgesinde siyasi durumun belirsiz olması, turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir. 1990 yılının ilk çeyreğinden itibaren Azerbaycan'dan geçen uluslararası turistik güzergahlar iptal edilmiştir.

¹⁷⁰ Cabir MMMDOV v Sabir RHİMOV, a.g.e., s. 10.

Dış turizmin devlet tarafından düzenlenmesini, ülke vatandaşlarının turistik amaçla yurtdışına gitmelerini ve yabancıların Azerbaycan'a gelmelerini; bakanlık, idare ve büroların dış turizm alanında işbirliği çerçevesinde faaliyetlerini sürdürebilmeleri amacı ile 1991 yılının Eylül ayında Dış Turizm Baş Dairesi faaliyetini bitirmiş, onun yerine ise faaliyetini Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'na bağlı yürüten Dış Turizm Şurası yaratılmıştır.

Avrupa ve Asya'nın kesiştiği bir yerde yerleşmesine ve turizm potansiyelinin büyük olmasına rağmen, Azerbaycan bu dönemde dünya turizm pazarından küçücük bir pay almaktaydı. Ülkenin payına düşen turist sayısı 1995 yılında dünya turist akınının %0,007, 1996 yılında %0,003, 1997 yılında %0,004, 1998 yılında %0,003 ve 1999 yılında %0,002 olarak gerçekleşmiştir¹⁷¹.

1992 yılından başlayarak, Azerbaycan, başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere, Büyük Britanya, Çin, Pakistan, Polonya, Avusturya, İspanya, İtalya, Bulgaristan, Yunanistan, Fransa, Romanya, İran ve BDT ülkeleri ile turizm alanında işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar, ortak proje, personel eğitimi, sergi, kongre, konferans ve diğer etkinlikleri kapsamaktadır¹⁷².

1993 yılında Ermenistan ile geçici ateşkes anlaşması yapılmıştır. Bunun sayesinde ülkenin ekonomik durumu stabilize edilebilmiştir. 1993 yılından başlayarak gelişmiş ülkelerin birçok sanayi grubu kendi ilgilerini Azerbaycan'a yöneltmeye başlamış ve ülkeye yabancı işadamları akımı başlamıştır. Başkent Bakü'de devamlı olarak uluslararası konferans, sempozyum ve sergiler yapılmaya başlatılmıştır. Ülkenin yüksek eğitim kurumlarında yabancı öğrencilerin sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır.

Azerbaycan Milli Meclisi tarafından 4 Haziran 1999 tarihinde "Azerbaycan Cumhuriyeti Turizm Kanunu" kabul edilmiştir. Ülke Cumhur Başkanı 18 Nisan 2001 tarihli ve 464 sayılı kararı ile Bakanlar Kurulu'na bağlı Dış Turizm Şurası'nın faaliyeti sona erdirilmiş, turizm hizmetleri ise Gençler ve Spor Bakanlığı'na bağlanarak Azerbaycan Cumhuriyeti Gençler, Spor ve Turizm Bakanlığı yaratılmıştır. Çok kısa bir sürede bütün formaliteler yerine getirilmiş ve 25 Eylül

¹⁷¹ DTÖ, **International Tourist Arrivals by Country of Destination**, Erişim: 30.01 03, http://www.world-tourism.org/market_research/facts&figures/statistics/ita00country.pdf

¹⁷² GSTB, **Azerbaycan'ın Turizm Sazişleri**, Turizm Yenilikleri Gazetesi, Sayı: 01 (44) (6411), Bakü, 2001, s. 8.

2001 tarihinde Güney Kore'nin Seul kentinde düzenlenen Dünya Turizm Örgütü'nün 14. Genel Kurulu'nda Azerbaycan bu örgütün üyesi olmuştur.

Azerbaycan Cumhurbaşkanının 27 ağustos 2002 tarihinde 1029 sayılı kararı ile "Azerbaycan Cumhuriyetinde 2002-2005 yıllarında turizmin gelişmesine dair Devlet Programı" kabul edilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanının 30 ocak 2006 tarihinde 359 sayılı kararı ile Azerbaycan Cumhuriyetinin Gençler, Spor ve Turizm Bakanlığı feshedilmiş ve aynı kararın ikinci hissesine göre turizm hizmetleri Azerbaycan Kültür Bakanlığı'na bağlanarak Azerbaycan Cumhuriyetinin Kültür ve Turizm Bakanlığı yaratılmıştır.

13 şubat 2006 tarihinde Bakanlar Kurulu personel çatışmamazlığının aradan kaldırılması amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığının "Turizm Enstitüsü"nü ve "Mingeçevir Turizm Koleji"nin kurulması kararı kabul edilmiştir.

Azerbaycan'da turizmi geliştirmek amacıyla Bakü, Haçmaz, Şamahı, Nahçıvan, Gence, Şeki, Guba şehirlerinde ve Lahıc kasabasında turist enformasyon merkezleri yaratılmıştır.

2.2.2. Azerbaycan Turizminin Mevcut Durumu

Azerbaycan'da turizmin geliştirilmesi için avantaj sağlayan birçok unsurlar mevcuttur. Bu unsurlardan birincisi ülkenin kuzey yarım küresinin güney enlemlerinde elverişli coğrafi konumunda yerleştiğidir.

Azerbaycan doğasının kendine özgü güzelliği de burada turizmin geliştirilmesine avantaj sağlayan başka bir unsurdur. Sıcaklık rejimi ve yağışların ülke arazisinde dağılmasına göre Azerbaycan'da 9 ana iklim tipi mevcuttur. Onlardan 3'ü turizm açısından daha uygundur:

- 1) kış mevsimi kurak geçen ılıman sıcak iklim;
- 2) yaz mevsimi kurak geçen ılıman sıcak iklim;
- 3) kış mevsimi kuru ve soğuk geçen iklim.

Ormanların neredeyse denizle kavuşan Hudat – Yalama ve Lenkeran – Astara bölgeleri kendine özgü doğasıyla da turizmin geliştirilmesi için çok elverişlidir. Kumsal plajlara sahip olan bu bölgelerde deniz suyunun harareti beş aydan fazla bir

sürede 22-26°C olmaktadır ki, bu da yaz mevsiminin uzun süreli olmasına vasat yaratmaktadır.

Azerbaycan'ın arazisinin üçte ikisi dağlardır. Ormanlar arazinin toplam %10 kadarını tutmaktadır. Ormanlar dağ yamaçlarında, alçak dağlık alanlarda ve dağ vadilerinde, aynı zamanda ovalar boyunca akan nehirlerin kıyılarında rast gelmektedir¹⁷³.

Turizmin geliştirilmesine avantaj sağlayan başka bir unsur da Azerbaycan arazisindeki çok sayıdaki mineral su kaynaklarıdır. Bu kaynaklarla Nahçıvan, genellikle Küçük Kafkas ve Talış bölgeleri daha zengindir. Dünyada benzeri olmayan tedavi petrol yatağının yerleştiği Naftalan, özellikle eşsizdir.

Turizmin gelişmesine avantaj sağlayan diğer bir unsurlardan biri de güneş ışınlarının bolluğudur. Azerbaycan arazisinde güneş ısısının ve güneş ışımının orta yıllık miktarı uzun süreli tatil, turist gezintileri ve değişik amaçlı seyahatler için çok uygundur.

Azerbaycan'da turizmin geliştirilmesine yardım eden unsurlardan biri de ülkedeki antik tarihi, arkeolojik abidelerdir. Ülkenin arazisinde 6000'den fazla tarihi mimari abide vardır¹⁷⁴.

Azerbaycan kendi milli mutfağı ile de şöhret kazanmaktadır. Bu gelenekler halkın uzak geçmişi ile bağlıdır. Bu memlekete ilk defa gelen herkes ülkenin zengin milli mutfağının yemeklerine hayran kalır. Bunları göz önüne alarak Azerbaycan'da turizmi geliştirmek mümkündür.

Zengin ve eşsiz doğaya, elverişli iklime, 600 km'lik turizm için yararlı olan deniz kıyısına rağmen, günümüzde Azerbaycan ne kadar tuhaf gözükse de, çok az turist karşılamaktadır.

Azerbaycan'a tatil amaçlı gelen kayda değer sayıda yabancı turist bulunmamaktadır. Bunda tatil turizmine imkan sağlayacak tesislerin az miktarda bulunmasının yanında hizmet kalitesinin düşüklüğü de etkili olmaktadır. Ayrıca Azerbaycan'da yerli ve yabancı turistlerin dinlenebileceği, tatil yapabileceği, doğadan, denizden ve güneşten istifade edebileceği modern tesisler çok azdır. Ancak

¹⁷³ Sabir RƏHİMOV, **Turizm – Ekskursiya İşinin Təşkili (Dərs Vəsaiti)**, Mütərcim, Bakı, 2004, s. 264.

¹⁷⁴ y.a.g.e., s. 265.

son yıllarda yapılan bir takım modern kamp ve tesisler sayesinde, turist sayısında az da olsa artışlar görülmeye başlanmıştır. Şöyle ki, 2001 yılında 766,992 kadar olan turist sayısı yükselerek 2003 sonrası 1 milyonu aşmıştır (Tablo 2.3.). Önümüzdeki yıllarda hedeflenen turist sayısı ise 2 milyon dolaylarındadır.

Tablo 2.3.: Azerbaycan Turizmindeki Gelişmeler

Yıllar	Gelen Turist Sayısı	Turizm Geliri (mln. \$)
2001	766,992	42.6
2002	793,345	51.1
2003	1,037,990	57.7
2004	1,279,378	65.9
2005	1,282,143	77.7
2006	1,261,961	116.9
2007	1,332,701	177.8

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Özellikle son yıllarda turist sayısında gözlenen artışa paralel olarak turizm gelirleri de artmıştır. Şöyle ki, 2001 yılında 42 milyon dolar olan turizm geliri, 2003'de 57 milyon dolara, 2005'de 77 milyon dolara, 2006'da 116 milyon dolara, 2007'de ise 177 milyon dolara yükselmiştir. Önümüzdeki yıllarda turizmden daha fazla gelir beklenmektedir. Ancak, bu gelirlerin önemli bir kısmını Azerbaycan'a turistik amaçtan çok, iş imkanlarını yerinde görmek, tespit etmek amacıyla gelen yabancıların (iş adamlarının) bıraktığı dövizler oluşturmaktadır.

Azerbaycan'a gelen ve giden turistlerin ülkelerine göre dağılımını incelediğimizde; BDT kapsamında olan ülkelerle, komşu ülkeler olan Türkiye ve İran'dan gelenler ve bu ülkelere gidenler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (Tablo 2.4. ve 2.5.).

Bunları 2007 yılında gelen turistler bakımından sırasıyla Birleşik Krallık, ABD, Almanya, Fransa, Çin, Hindistan ve Kanada izlemektedir. Gelecek yıllarda bu

ülkelerden ve aynı zamanda diğer ülkelerden yeni gelecek olan turistlerle toplam turist sayısının artacağı düşünülebilir.

Tablo 2.4.: Azerbaycan'a Gelen Turist Sayısı (2003-2007)

	2003	2004	2005	2006	2007
BDT	628,299	743,068	809,172	776,674	947,944
ABD	40	29	125	239	9,037
Almanya	16	16	61	90	6,909
Birleşik Krallık	50	29	120	239	18,854
İran	267,796	286,178	210,616	167,815	201,109
Türkiye	14,589	22,829	17,841	17,360	101,537
Çin	-	41	140	119	2,458
Fransa	-	1	22	31	2,911
Kanada	-	-	12	24	1,319
Hindistan	-	5	2	6	2,110
Diğer Ülkeler	127,200	227,182	244,032	299,364	38,513
Toplam	1,037,990	1,279,378	1,282,143	1,261,961	1,332,701

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Tablo 2.5.: Azerbaycan'dan Giden Turist Sayısı (2005-2007)

	2005	2006	2007
BDT	1,104,995	1,249,385	933,212
İran	215,833	199,810	200,658
Türkiye	154,359	154,751	98,718
Diğer Ülkeler	354,578	231,982	398,760
Toplam	1,829,765	1,835,928	1,631,348

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Önümüzdeki yıllarda turist sayısının artacağını düşünürsek, bu durum sonucunda turizmin ülke ekonomisine büyük katkı sağlayacak bir sektör haline gelmesi beklenmektedir.

2.2.3. Azerbaycan Turizminin Başlıca Sorunları

Daha önce denildiği gibi, Azerbaycan'ın turizm ihtiyatları devletimizde aktif turizmin güçlenmesi için yeterli olsa da bu ihtiyatlardan doğru ve karlı bir şekilde kullanabilmek için çok daha işlerin yapılması gerekmektedir. Dış ülkelerin, en azından yakın komşu ülkelerin bu alanda sahip olduğu deneyimi kullanarak günümüzün taleplerine cevap verebilecek turizm merkezlerini yaratmak gerekmektedir.

Uluslararası turizm hareketleri incelendiğinde ve çeşitli ülkelere gelen turist sayıları, bu ülkelerdeki konaklama kapasiteleri ve sağlanan turizm gelirleri ile karşılaştırıldığında, Azerbaycan'da, turizmin arzulanan ve olması gereken düzeyin çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Azerbaycan'ın, uluslararası turizm olayı içinde önemli bir yere sahip olmadığı açıktır. Turizmin, ekonomik ve sosyal açılardan yarattığı olumlu etkilerden Azerbaycan ekonomisinin ve sosyal yaşamının tam anlamı ile yararlanamadığı da bilinen bir gerçektir. Tüm bunlar, Azerbaycan'da turizmin çeşitli sorunlarının bulunduğu ve bugüne kadar izlenen turizm politikalarının tam anlamı ile başarılı olamadığının göstergeleridir. Bu sorunların ve başarısızlığın, ülke içinden ve dışından kaynaklanan ve dolayısı ile, denetim altına alınabilme olanağı bulunan ve bulunmayan çeşitli nedenleri söz konusudur.

2.2.3.1. Dış Etkenlerden Kaynaklanan Sorunlar

Azerbaycan dışındaki olayların, uluslararası turizm hareketlerinin ve bazı turizm dışı alanlardaki gelişmelerin Azerbaycan turizmini etkilemesi son derece doğaldır. Hatta bazı durumlarda bu dış etkenler, iç etkenlerden de önemli olmakta ve çok daha ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Azerbaycan turizmini etkileyen en önemli dış etken, uluslararası politik sorunlardır. Azerbaycan Ermenistan ilişkileri, Dağlık Karabağ sorunu ve Kafkaslar ülkelerinin buldukları siyasi istikrarsızlık durumu gibi Azerbaycan'ın taraf olduğu

veya olmadığı uluslararası siyasi gerginlikler ve savaş tehlikesi, turizm talebini büyük ölçüde düşürmekte ve Azerbaycan turizmini büyük ölçüde etkilemektedir.

Ayrıca, turizm sektörü dışında, ülkede çıkan sosyal gerginlikler, 1992-1993 yıllarında genel asayişin bozulması, can ve mal güvenliğinin zayıflaması gibi ürkütücü sorunlar, Ermenistan'ın yaptığı olumsuz propaganda ve Azerbaycan'ın dış imajının olumsuz yönde oluşması, diğer dış etkenler arasında sayılabilir.

Bunların büyük bir kısmı, denetim dışı olmakla beraber, izlenecek başarılı bir turizm politikası ile en azından olumsuz etkilerinin azaltılması sağlanabilir.

2.2.3.2. Doğrudan Turizme İlişkin Sorunlar

Azerbaycan'da turizmin istenilen düzeyde gelişmesini engelleyen çeşitli iç etkenler bulunmaktadır? Bunlar, Azerbaycan'ın izlediği turizm politikalarından turizm sektörünün yapısal özelliklerinden ve Azerbaycan'ın sosyoekonomik yapısından kaynaklanan sorunlardır. Bu sorunların en önemlilerini yedi ana başlık altında toplanmıştır:

Turizme Gereken Önemin Verilmemesi ve İnanç Eksikliği;

Azerbaycan'da turizme ilk yaklaşım 1930'lu yıllarda başlamış ve kamu örgütü içinde yerini almasından bu yana her dönemde turizm ile ilgilenilmiştir. Ancak, gösterilen ilgi ile uygulama birbirini tutmamış, turizme gereken önem inançlı bir biçimde verilememiştir. Hükümet programlarında, turizm sektörüne, genellikle, çok kısa değinilmekte, turizm hedef ve politikaları genel ifadelerle bir iki sayfayı geçmemiştir. Kanımızca, inanç olmadan yürütülen politikaların başarıya ulaşması da beklenmemelidir.

Örgütlenme ve Koordinasyon Yetersizliği;

Turizm sektörü içinde özel ve kamu kesimleri arasında ve sektörü oluşturan işletmeler arasında da koordinasyon büyük önem taşır. Turizm açısından Azerbaycan kamu örgütü içinde en üst kuruluş olan Kültür ve Turizm Bakanlığı, ilgili diğer kuruluşların turizme yönelik faaliyetleri arasında koordinasyon sağlama yetkisine sahip bulunmadığından, turizmde yetki ve sorumluluklar dağınıklıktan kurtulamamıştır.

Azerbaycan'ın turistik bölgelerinde turistik tesislerin inşaatı ile ilgili “Baş Tasarım”ın olmamasından yararlanan bazı şahıslar, son yıllarda en güzel alanlarda özel kullanım amacıyla toprak alanları almaktadırlar. Örneğin Yalama – Nabran bölgesinde deniz kıyısında boş alan bile kalmadı. Doğrudur, hazırda bu bölgelerde çağdaş tesislerin inşaatı için devlet finansal güce sahip değil. Buna rağmen bu bölgelerdeki boş toprak alanlarının turizm yönlü kullanılma amacıyla ihtiyatta kalmalıdır.

Ülkede turizmin geliştirilmesine dair “Baş Tasarım”ın hazırlanmalı ve yeni inşa edilen turizm tesisleri sadece buna uygun şekilde inşa edilmelidir. Turizm tesisleri istenilen alanda istenildiği gibi değil, ayrılmış alanlarda ve yetkili makamlarda onaylandıktan sonra inşa edilmelidir.

Altyapı Eksiklikleri ve Kentleşme Sorunları;

Son yıllar Azerbaycan iş adamları turizm tesislerinin: pansiyonların, tatil köylerinin, otellerin inşaatı yönündeki faaliyetlerinde hızlanma duyulmaktadır. Ama turizm sektörünün daha hızlı gelişimi için gerekli altyapı hizmetleri yetersizdir. Örneğin, Azerbaycan'ın, Nabran gibi turistik bölgelerinde, hızlı ve plansız sanayileşme ve kentleşme sonucunda ortaya çıkan altyapı eksiklikleri, turizm açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Özellikle Azerbaycan'ın kırsal kesimlerinde elektrik, su, doğal gaz, kanalizasyon, ulaşım ve haberleşme gibi temel altyapı hizmetlerinin yetersizliği, çevre, hava ve su kirliliği sorunlarının çözülememesi, turizmin gelişmesini, kurulan turizm işletmelerinin verimli çalışmasını ve yeni işletmelerin kurulmasını engellemektedir.

Günümüzde Azerbaycan'ın iş adamları kendi başına tüm altyapını yaratmak imkanına sahip değiller. Turizm sektöründe gelişmiş ülkelerin deneyimi göstermektedir ki, devlet turizmin gelişmesi için yararlı olan bölgeleri ayırt ederek, önce orada gerekli altyapıyı yaratır, sonra ise özel işletmeler bu bölgelerde turistik tesisler yaratır. Bu tür karşılıklı işbirliği yapılırsa Azerbaycan turizm sektörü de aktif hale gelebilir.

Psikolojik Faktörlerin ve Sosyal Yapının Dikkate Alınmaması;

Kırsal yerleşim ve yaşam düzeninin egemen olduğu, basit ve ilkel yaşam koşullarının kolaylıkla kabullenildiği, umursamazlık, sorumsuzluk, aşırı hoşgörü ve disiplinsizlik gibi huy ve alışkanlıkların yaygın bulunduğu Azeri Türkleri toplumunda, turizm bilincinin yaratılmasının çok önemli ve aynı zamanda çok güç bir görev olduğu açıktır. Bu görev yerine getirilmeden, Azerbaycan'da turizme uygun, diğer bir ifade ile, turist kabul etmeye hazır bir ortamın varlığından söz edilemez. Bu ortamın yaratılması için ise, kapsamlı, ciddi ve sürekli çalışmaları içerecek bir planlama zorunlu olmaktadır.

Nitelikli Yönetici ve İşgören Sorunu;

Turizm, hizmet üreten ve pazarlayan bir sektördür. Bu alanda başarı, büyük ölçüde hizmetin kalitesine bağlıdır. Bu nedenle, Azerbaycan'da, turizmin uluslararası pazarlarda başarı sağlayabilmesi için, her şeyden önce kaliteli hizmet sunacak yönetici ve işgörelere gereksinim vardır. Günümüzde, Azerbaycan'ın turizm işletmelerinde görev alacak yönetici ve işgörelere sayı ve nitelik açısından yetersizliği, bir darboğaz olarak ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan'da gerek kamu kesiminde, gerekse özel kesimde turizm işletmeciliği ve otel yöneticiliği geleneği henüz oluşmamıştır. Bu sorunun çözümü, Azerbaycan'da turizmin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Tanıtım Yetersizliği;

Rekabet koşullarının geçerli bulunduğu ekonomik düzenlerde reklam ve tanıtımın çok önemli bir etken olduğu, inkar edilmez bir gerçektir. Zamanımızda, bilgi sahibi olunmayan bir mal veya hizmetin sürüm şansı, o mal veya hizmet, hangi ölçüde değerli olursa olsun, bilinen ve tanınanlara oranla çok zayıf ve tesadüfi olmaktadır. Özellikle turizm alanında reklam ve tanıtım, iyi bir teknik ve mükemmel organizasyon isteyen, çok masraflı bir iştir. Azerbaycan'ın turistik zenginlikleri yurtdışında yetersiz tanıtılmakta, hatta 3-4 yıl önce hiç tanınmamaktaydı.

Günümüzde Azerbaycan'da turizm faaliyeti ile uğraşan teşkilatların sayısı 120'den fazla olmasına rağmen turizm sektörü hala çok zayıf bir gelişim

sergilemektedir. Seyahat işletmeleri, önce pasif turizmini üstün tutmaya başladı. Çünkü, pasif turizm'de büyük tanıtıma ihtiyaç olmadığından, bu turizm türü ile uğraşmak aktif turizmden daha kolay ve işletme bakımında karlıdır. Reklamla ilgili karşılayan taraf düşünmektedir. Güçlü reklam olmadan dünya turizm pazarında rekabet aparmak mümkün değildir.

Azerbaycan'daki seyahat işletmeleri daha çok dış ülkelerinin turizm imkanlarının propagandasını yapmaktadırlar. Bundan dolayı Azerbaycan'daki seyahat işletmeleri ulusal turizm sergilerinde iştirak etmekten kaçınmaktadırlar. Çünkü sergi stendlerinde ülkemiz hakkında sergileyebilecek günümüze uyumlu turizm reklamı bulunmamaktadır.

Turistik Tesislerde Servis ve Standart Düşüklüğü;

Büyük ölçüde kitle turizmini meydana getiren batı ülkelerine mensup turistler, çeşitli amaçlarla seyahat ettikleri yerlerde, kendi ülkelerinde alışmış oldukları belli ölçülerdeki tesis ve hizmet standartlarını aramaktadır. Azerbaycan'da, bazı lüks tesisler dışında, yabancı turistleri tatmin edecek düzeyde tesis ve hizmet standardı bulmak mümkün olamamaktadır. Konaklama tesislerinde su kayağı, tenis, mini golf, masa tenisi gibi, vakit geçirme, eğlence ve spor yapma olanakları da yetersizdir.

2.2.4. Azerbaycan'da Turizm İşletmeleri

Turizm işletmeleri, geçici bir süre için yer değiştirme olayının doğurduğu seyahat ve konaklama gereksinimlerinin ve buna bağlı diğer gereksinimlerin tatminine yarayan mal ve hizmetleri üreten ve bunları turistlere sunan ekonomik birimlerdir. Bu işletmeler, turizm olayının gelişmesi ile birlikte çoğalmakta, büyümekte ve çeşitlilik kazanmaktadır. Turizm işletmelerinin sayı ve nitelikleri açısından yeterli düzeyde bulunması, bir ülkenin, turizmden, ekonomik anlamda yarar sağlayabilmesinin temel koşuludur¹⁷⁵.

Turizm endüstrisini oluşturan temel üç unsur vardır:

- Konaklama İşletmeleri

¹⁷⁵ İsmet BARUTÇUGİL, **Turizm** İşletmeciliği, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1982, s.221.

- Ulaştırma İşletmeleri
- Seyahat İşletmeleri

Azerbaycan’da turizmin arzulanan düzeyde gelişmemesinin ve ülke turizminin dünya turizmi içindeki yeri ve öneminin son derece zayıf kalmasının önemli bir nedeni olarak turizm işletmelerinin yetersizliği gösterilebilmektedir.

2.2.4.1. Konaklama İşletmeleri

Konaklama işletmeleri turizm sektörünün önemli dalını oluşturmaktadır. Seyahat eden insanların başta barınma olmak üzere yeme içme, eğlenme vb. gereksinmelerini karşılama üzere yapılan konaklama işletmelerinin tarihsel geçmişi yüzlerce yıl öncesine dayanır. Günümüzde konaklama endüstrisi dünyanın en önemli iş kollarından birisi haline gelmiş durumdadır.

Konaklama işletmeciliğinde kira esasına dayalı olarak sunulan konaklama hizmetleri, misafirhaneler ve diğer benzeri mekanlar arasında bir çizgi çekmek zordur ancak, otel işletmeleri, sundukları hizmetleri belli bir ticari anlayış, kural ve uygulamalar çerçevesinde yerine getiren işletmelerdir. “Seyahat eden insanların başta konaklama olmak üzere, yeme içme, eğlenme gibi ihtiyaçlarını yerine dönük olarak yapılandırılmış, personeli, mimarisi, uygulamaları ve müşteriyle olan bütün ilişkileri belli kurallara ve standartlara bağlanmış olan işletmeler. Diğer bir deyişle; Asıl fonksiyonları müşterilerin geceleme gereksinmelerini karşılamayan, bu hizmetin yanında, yeme içme, eğlence için yardımcı ve tamamlayıcı birimleri de bünyelerinde bulundurabilen tesislerdir¹⁷⁶.”

Günümüzde, konaklama işletmesi denildiğinde, ilk akla gelen çoğunlukla otellerdir. Ancak konaklama işletmesi deyişimi, otellerin yanısıra motel, pansiyon, oberj, kaplıca, tatil köyü, kamping ve dinlenme tesisleri gibi çeşitli kuruluş ve yapıları da kapsayan genel bir deyimdir.

Azerbaycan’da oteller, sahip oldukları nitelikler ve sundukları hizmetler dikkate alınarak bir yıldızdan beş yıldız kadar değişik sınıflara ayrılmaktadır. Azerbaycan’daki dört ve beş yıldızlı oteller genellikle yerli ve yabancı ortaklıklar tarafından işletilmektedir. Bu otellerin bir kısmının binaları ortaklığa ait bulunmakta,

¹⁷⁶ Nazmi KOZAK, **Otel İşletmeleri**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2002.

bazıları ise kamu veya özel kuruluşlardan kiralanmaktadır. Ülkedeki otellerin önemli bir özelliği, yıldız sayısının değişmesiyle konfor, temizlik ve hizmet kalitesinin çok daha belirgin bir biçimde değişmesidir¹⁷⁷.

Tablo 2.6.: Azerbaycan'da Konaklama İşletmeleri ve Kapasiteleri (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Konaklama İşletmesi sayısı	93	94	96	238	262	285	320
Oda sayısı	5259	5300	5034	9827	10661	11403	11829
Yatak sayısı	9403	9591	9569	21144	22492	24706	25483

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Tablo 2.6'da gördüğümüz gibi 2003 yılından sonra Azerbaycan'ın Konaklama kapasitesi her yıl hızla artmaktadır. Aynı zamanda günümüzde de durmadan yeni konaklama işletmeleri açılmakta ve yeni büyük projeler hazırlanmaktadır.

Azerbaycan'da turistler için kurulmuş konaklama işletmeleri çeşitli bölgelerde dağılışı gösterir. Bunlar arasında özellikle; Bakü, Haçmaz, Naftalan, Nahçıvan, Mingçeçevir, Lenkeran'dakiler büyük önem taşır. Azerbaycan'daki Konaklama işletmelerinin ülke çapında dağılımı tablo 2.7.'de gösterilmektedir.

Azerbaycan'da turizm mevsimi daha çok Mayıs'tan Ekime kadar maksimum 6 ay devam eder. Buna karşılık, Yalama, Zagatala, Şuşa ve Bakü'deki turist kampları ise bütün yıl hizmete açıktır¹⁷⁸.

Konaklama kolaylıkları bakımından en iyi durumda olan bölgeler, ülkenin gelişmiş bölgeleridir. Azerbaycan'da bulunan beş yıldızlı otellerin tümü ve dört yıldızlı otellerin %90 gibi büyük bir oranı başkent Bakü'de toplanmıştır. Genelde turizm açısından daha esnek bir müşteri kitlesine hitap edebilen ve iç turizmdeki talebi kısmen karşılayan üç, iki ve bir yıldızlı oteller ise ülke çapında biraz daha yaygın bir dağılışı kalıbına sahiptir. Konaklama işletmelerinden sağlanan gelirin

¹⁷⁷ İlham JAFAROV, *Azerbaycan'ın Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Turistik Ürün Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2003, s. 56.

¹⁷⁸ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 261.

büyük bir oranının (%94) beş yıldızlı tesislerden geldiği görünmektedir¹⁷⁹. Bu durum, ülkeye gelen yabancıların yüksek seviyede hizmet sunan tesisleri tercih edip, onlara daha fazla rağbet göstermeleri ile açıklanabilir. Ayrıca, Azerbaycan'a gelen yabancıların büyük bir oranı başkent Bakü'ye gelip kaliteli hizmet aradığı için, beş yıldızlı konaklama tesisleri doluluk oranlarında sıkıntı çekmemektedir.

Tablo 2.7.: Azerbaycan'daki Konaklama İşletmelerinin Ülke Çapında Dağılımı

Kent	İşletme sayısı	Oda sayısı
Bakü	73	4342
Nahçıvan ÖC	22	516
Gence	5	265
Haçmaz	26	1360
Guba	11	207
Sumgayıt	7	223
Gah	7	159
Gebele	10	232
Şeki	7	188
Şamahı	17	252
Naftalan	6	1387
Lenkeran	13	213
Masallı	21	398
Mingeçevir	8	276
Diğer	87	1811
TOPLAM	320	11829

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 14.04.2009., www.azstat.org

Azerbaycan konaklama endüstrisinde karşılaşılan sorunların çözümü ve konaklama işletmelerinde nitelik ve nicelik yönünden beklenen gelişmelerin

¹⁷⁹ İlham JAFAROV, a.g.e., s. 57.

sağlanabilmesi için, belirli bir konfor düzeyinde orta ölçekli bir konaklama tesisi prototipi geliştirilerek, bunun turizm bölgelerinde yaygın olarak benimsenmesi ve uygulanması sağlanmalıdır. Böylece, bir taraftan yatırım sorunlarının ve maliyetinin azalması sonucunda yatak kapasitesi artacak, diğer taraftan da standart ve ekonomik bir konaklama hizmeti sunularak kitle turizminin gelişmesine katkı sağlanacaktır.

2.2.4.2. Ulaşım İşletmeleri

“Ulaştırma; bir yarar sağlamak üzere kişi ve eşyanın ekonomik, hızlı ve güvenli olarak yerlerini değiştirmesi olarak ifade edilebilir. Ulaştırma, talebi başka sektörler tarafından yaratılan bir hizmet etkinliği olup, sanayi, ticaret, tarım ve turizm bu anlamda talep doğuran en önemli sektörlerdir¹⁸⁰.”

Ulaştırma ve turizm bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Turizmin değer kazanabilmesi için ulaşım araçlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Turizmin ihtiyaç haline getiren ve seyahati endüstri haline getiren ona değer veren nedenlerden en önemlisi ulaştırmadır. Ulaşım imkanı bulunmayan yörelerin turistik açıdan değerlendirilmesi mümkün değildir. Ulaştırma endüstrisinin yanında ulaştırma araçlarının hız, güvenlik, konfor ve ucuzluk bakımlarından gelişmiş olması gerekmektedir. Ulaştırma alanları şunlardır:

- Demiryolu Ulaştırması
- Karayolu Ulaştırması
- Denizyolu Ulaştırması
- Havayolu Ulaştırması

Azerbaycan’da, günümüzde, ulaştırma alanında devlet ve özel kesim, karma ekonomik düzen içinde birlikte faaliyet göstermektedir. Ülke, gelişmiş bir ulaşım sistemine sahip olmamakla birlikte, altyapısı ve ekipmanları genelde kötü bir durumdadır. Devlet politikaları ve organizasyonunda birçok yetersizlikler bulunmakta olup,

¹⁸⁰ Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Planlama ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği (Mevzuatı İzleme, Değerlendirme ve Ekonomik Araştırmalar Yönetmenliği) **Sektör Araştırmaları Serisi/No:24, Ulaştırma Sektörü**, Ağustos 2001.

yakın gelecekte ulaşım talebinde kayda değer değişikliklerin olması beklenmektedir¹⁸¹.

Şekil 2.2.: Azerbaycan'ın Ulaşım Haritası

Каянак: Туристическая Корпорация В Мире Фантазий, **Карты Азербайджана**, Еришим: 24.12.2008., <http://azer.iwf.ru/main/bar14.htm>

Azerbaycan'da ulaşım işletmelerinin çoğu özelleştirildiğinden dolayı işletmeler gidiş fiyatlarını kendileri belirlemektedirler. Seyahat ve ulaşım işletmeleri arası ilişkiler devlet tarafından ayarlanmamaktadır. Ulaşım işletmelerinin kendi hizmetlerin yüksek fiyatlandırmaları, genelde, turist seyahatlerini geniş turist kitleleri için erişilmez duruma getirmektedir. Bunun sonucu olarak da konaklama işletmeleri doluluk oranları ve turizmin gelişim hızı düşmektedir¹⁸².

¹⁸¹ TİKA, Azerbaycan Ülke Raporu, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 1996, s. 30.

¹⁸² Siyavuş YEGANLI, Emin HACIYEV, **Turizm (Dərs Vəsaiti)**, "Beynəlxalq Universitet" nəşriyat və poliqrafiya mərkəzi, Bakı, 2006, s. 108.

Kamu ulaşım servislerinde, net fiyatlama politikalarının olmadığı görülmektedir. Genel olarak, ülkede, ulaşım fiyatları işletme masraflarını karşılayacak kadar ayarlanmıştır. Bu nedenle, son yıllarda çok az ekipman değişimi yapılmıştır.

Azerbaycan'da ulaşım işletmelerinin yolcu taşımacılığına göre istatistiği tablo 2.8.'de gösterilmektedir.

Tablo 2.8.: Azerbaycan'da Ulaşım İşletmelerinin Yolcu Taşımacılığı (1000 Kişi)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Karayolu	768,159	785,566	809,725	845,910	894,973	964,501
Demiryolu	4,442	4,736	5,241	5,492	5,824	6,598
Havayolu	732	867	109,4	121,1	133,2	152,6
Denizyolu	14	13	20	17	17	14

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

Azerbaycan'a giriş yapan turistler:

- Rusya ve İran'dan; karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolu ulaştırması ile;
- Türkiye'den; karayolu ve havayolu ulaştırması ile;
- Gürcüstan'dan; karayolu, demiryolu ve havayolu ulaştırması ile;
- Kazakistan ve Türkmenistan'dan; denizyolu ve havayolu ulaştırması ile;
- Diğer ülkelerden; sadece havayolu ulaştırması aracılığı ile gelebilmektedirler¹⁸³.

2.2.4.2.1. Demiryolu Ulaştırması

Günümüzde, Azerbaycan'ın sosyoekonomik yaşamın omurgasını oluşturan Azerbaycan demiryollarının kullanılmakta olan toplam uzunluğu 2099 km'dir (Şekil 2.2.). Ülkedeki demiryollarının 1271 km'inde elektrifikasyon yapılmış olup, 1126 km'i de otomatik kilitleme sistemi ile donatılmıştır.

¹⁸³ Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 284.

Tablo 2.9.: Azerbaycan'da Demiryolu Ulaştırmasında Temel Göstericileri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Demiryollarının uzunluğu (km)	2,122	2,122	2,122	2,122	2,122	2,099
Elektrifikasyon yapılmış yollar (km)	1,270	1,270	1,270	1,270	1,270	1,271
Yolcu taşımacılığı (bin yolcu)	4,442	4,736	5,241	5,492	5,824	6,598
Yük taşımacılığı (bin ton)	17,464	20,345	20,671	26,522	30,205	28,276
Yolcu taşımacılığından gelen gelir (bin manat¹⁸⁴)	6,859	9,751	14,070	17,282	21,901	26,545
Yük taşımacılığından gelen gelir (bin manat)	87,202	109,586	104,553	131,239	147,210	151,629

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

Azerbaycan'daki demiryollarının hemen hemen tümü, demiryolu yapımına büyük önem verilen Sovyetler Birliği döneminde yapılmıştır. Ülkedeki demiryollarının 815 km'inde çiftyönlü ulaşım sağlanmaktadır. Azerbaycan'da toplam 176 demiryolu istasyonu bulunmakta olup, bunların ikisi (şirvan ve Bileceri) büyük tren garlarına sahiptir. Azerbaycan Devlet Demiryolları toplam 234 lokomotif ve 278 trene sahiptir. Demiryolu, Azerbaycan turizminde pek tercih edilen ulaştırma sistemi sayılmamaktadır.

2.2.4.2.2. Karayolu Ulaştırması

Azerbaycan'ın açık denizlere ulaşan sekiz karayolu bağlantısı vardır. Bunlar; Gürcistan üzerinden Karadeniz'e, İran üzerinden Basra körfezine ve Türkiye üzerinden Akdeniz'e ulaşan yollardır.

Ülkede yaklaşık 25,000 km'lik bir karayolu ağı bulunmaktadır. Bunun çoğunluğu stabilize ve toprak yollardan oluşmaktadır.

Karayolu ulaşımı, havayolu ulaşımından sonra, Azerbaycan'a gelen turistler tarafından en çok tercih edilen ulaşım türüdür. Fakat, ikinci olmasına rağmen, %3'ü geçmeyen bir oran ile hem ülkeye giriş yapan hem de ülkeden çıkış yapan turistler

¹⁸⁴ 21.06.2009 kuru ile **1.00 AZM = 1.93085 TRY** <http://www.xe.com/ucc/convert.cgi>

tarafından pek rağbet görememektedir¹⁸⁵. İç turizm hareketlerinde ise, karayolu ulaşımı turistler tarafından kullanılan ulaşım türlerinin en yayılmış olanıdır.

Tablo 2.10.: Azerbaycan'da Karayolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Karayollarının uzunluğu (km)	18,791	18,799	18,799	18,799	18,823	18,823
Köprülerin sayısı	1,321	1,328	1,328	1,328	1,367	1,353
Yolcu taşımacılığı (bin yolcu)	768,158	785,566	809,726	845,910	894,973	964,501
Yük taşımacılığı (bin ton)	53,738	59,070	65,214	69,518	74,384	81,623
Yolcu taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	97,291	102,713	111,373	118,724	130,003	167,704
Yük taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	65,004	68,645	80,409	101,284	121,642	164,217

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

Başkent Bakü'nün ülkenin bütün şehir ve kasabaları ile birleştiren otoyollar ile bağlanması, turizm gelişmesine yardımcı unsurlardan biri olarak sayılmaktadır. Potansiyel turistlerin %50'sinden fazlası bulunduğu Bakü'nü ülkenin turistik yöreleri ile bağlayan temel yollar aşağıdakilerdir: Bakü – Sumgayıt – Deveçi – Haçmaz, Bakü – Elet – Yevlah – Gence – Gazah, Bakü – Yevlah – Şeki – Beylagan, Bakü – Şamahı – Aksu, Bakü – Yevlah – Şuşa, Bakü – Salyan – Astara.

2.2.4.2.3. Denizyolu Ulaştırması

Azerbaycan'ın Hazar denizinde yüzlerce km'lik bir kıyı şeridi bulunmasına karşın, ülkede sadece biri büyük olmak üzere irili ufaklı 15 liman bulunmaktadır.

Deniz taşımacılığı, özellikle Ermenistan geçişli demiryolu hatlarının, Ermenistan'a uygulanan yaptırım nedeni ile kapatılması üzerine önem kazanmıştır. Denizyolu ile, Orta Asya ülkeleri, İran ve Rusya ile yolcu ve yük taşımacılığı yürütülmektedir.

¹⁸⁵ İlham JAFAROV, a.g.e., s. 63.

Tablo 2.11.: Azerbaycan'da Denizyolu Ulaştırmasında Temel Göstericileri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Yolcu taşımacılığı (bin yolcu)	14.0	13.4	19.5	16.9	17.5	14.4
Yük taşımacılığı (bin ton)	11,381.1	13,272.3	13,208.7	13,680	13,506.1	10,173.2
Yolcu taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	514.8	455	703.6	684.9	730.9	624.8
Yük taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	83,313	89,318.8	99,743	95,708	110,047	99,658

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

28 Kasım 1994 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararı ile Bakü Deniz Limanı “uluslararası liman” statüsünü almıştır.

Hazar denizinde en büyük denizcilik işletmesi olan Azerbaycan Devlet Hazar Denizciliğı toplam 70 gemiye sahip bulunmaktadır. Buradan, Volga nehri üzerinden Karadeniz, Marmara denizi ve Akdeniz'e çıkış yapılabilmektedir.

Denizyolu ulaştırması, Azerbaycan'da turizm açısından önemi en az olan ulaştırma türlerinden biridir. Ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin yalnız %0,37'si gemi ile seyahati tercih etmektedir¹⁸⁶. Hazar denizinin açık denizlere direk çıkışının olmaması ve Volga nehri üzerinden yapılan yolculuğun uzun sürmesi, denizyolu ulaştırmasının pek tercih edilmemesinin nedenlerinin en önemlileridir.

2.2.4.2.4. Havayolu Ulaştırması

Azerbaycan'da gelişen havayolu bağlantıları dünyanın hemen her yerinden ülkeyi erişebilir kılmıştır. Bakü'de uluslararası standartlara uygun, modern havaalanının olması, dünyanın birçok büyük kentine direkt uçuşların yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ülkede üçü yerli olmak üzere toplam 23 havayolu şirketi faaliyet göstermektedir.

Azerbaycan'da toplam 27 adet havaalanı bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece beşi normal yolcu uçakları trafiğine açık olan alanlardır. Bakü, Gence ve Nahçıvan havaalanları uluslararası trafiğe açık olup, diğeri havaalanları ise

¹⁸⁶ y.a.g.e., s. 62.

şehirlerarası taşımacılıkta kullanılmaktadır. Azerbaycan'ın ulusal havayolları AHY, dünyanın 56 havaalanına uçuş yapmaktadır¹⁸⁷.

Tablo 2.12.: Azerbaycan'da Havayolu Ulaştırmasında Temel Göstercileri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Yurtdışı Yolcu taşımacılığı (bin yolcu)	404	439	508	566	648	680
Yurtdışı Yolcu taşımacılığı (bin yolcu)	327	428	586	645	684	846
Yük taşımacılığı (bin ton)	31	52	75	74	75	52
Yolcu taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	44,222	60,794	83,282	96,680	113,440	153,614
Yük taşımacılığında gelen gelir (bin manat)	29,891	71,976	77,791	82,847	109,586	172,768

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

Havayolu ulaşımı Azerbaycan turizminde büyük öneme sahiptir. Zira, ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin %96,3'lük gibi büyük bir oranı bu ulaşım türünü tercih etmektedir. Yabancı ziyaretçiler gibi, Azerbaycan vatandaşları da yurtdışı çıkışlarında %95'lik bir oran ile en fazla havayollarını tercih etmektedir¹⁸⁸.

2.2.4.3. Seyahat İşletmeleri

Seyahat İşletmeleri, seyahat ve tatil üreten ulaştırma, konaklama, ağırlama, eğlence ve diğer turizm işletmelerinin ürünlerini olduğu gibi, ya da bu ürünleri, hizmetleri birleştirerek, düzenlenmiş olarak tüketiciye özel tekniklerle pazarlayan, geliştirilmiş satış yöntemleri ile sunan, satan ticari kuruluşlardır¹⁸⁹.

Günümüzde, Azerbaycan'ın turizm sektöründe devlet tarafından verilen özel çalışma iznine sahip olan 117 seyahat işletmesi faaliyet göstermektedir. Bu seyahat işletmelerinde 1115 kişi çalışmaktadır (Tablo 2.13). Seyahat acentelerinin yerine

¹⁸⁷ Юсасиф ЗЕЙНАЛЛЫ, *Экономико – Географические Проблемы Функционирования и Управления Туристической Системой Азербайджана*, Типография Геологического Института Академии Наук Азербайджана, Баку, 1998, s. 66.

¹⁸⁸ İlham JAFAROV, a.g.e., s. 61.

¹⁸⁹ Orhan İÇÖZ, a.g.e., s. 42.

getirdikleri hizmetlere bağılı olmayarak, tüm seyahat acentelerine verilen çalışma izni belgesi aynıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bu belge ile seyahat acenteleri, yurtdışından Azerbaycan'a ve Azerbaycan'dan yurtdışına yapılacak turları düzenleyebilme yetkisine sahip olmaktadır.

Tablo 2.13.: Azerbaycan'daki Seyahat İşletmelerinin Temel Göstercileri

	2003	2004	2005	2006	2007
Seyahat işletmelerinin sayısı	50	58	81	96	117
Seyahat işletmelerinde çalışanların sayısı	356	475	646	779	1,115
Seyahat işletmelerinin elde ettiği gelir (bin manat)	2,248	4,129.8	6,020.9	8,480	15,966.6
Seyahat işletmeleri tarafından kabul edilen turistlerin sayısı	12,105	11,592	16,858	14,472	12,356
Seyahat işletmeleri tarafından gönderilen turistlerin sayısı	12,536	17,790	23,150	31,133	43,934

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 15.04.2009., www.azstat.org

Azerbaycan'daki seyahat işletmelerinin maddi ve teknik altyapıların zayıf olmasından dolayı, onlardan yalnız birkaçı yabancı turistlerin kabulü ile uğraşmaktadır. Bu seyahat işletmelerinin çoğu dış pazarı için çalışmaktadırlar. İç pazara çalışmak karlı sayılmamaktadır. Bu yüzden, bu işletmelerin çoğunluğu pasif dış turizme yönelmiştir.

Yerli turistlerin alıcılık imkanları aşağıdır. Diğer taraftan, ülkedeki hizmet düzeyi aşağı, fiyatlar ise yüksektir. Azerbaycan seyahat işletmeleri genellikle yerli turistleri dış ülkelere göndermektedirler, bu da dövizin ülkeden çıkışı ile sonuçlanmaktadır. Ülke vatandaşları gittikleri dış ülkelerin turizmüne sermaye yatırmakla birlikte bizim ülkenin sermaye yatırmalarına ihtiyacı daha da büyümektedir. Bazı Azerbaycan seyahat işletmeleri dış ülkelerin seyahat işletmeleri ile işbirliği kurmuş ve ülkeye turist getirmektedirler. Ama onlar da çok büyük zorluklarla yüzleşmektedirler. Azerbaycan'da faaliyet gösteren ve aynı zamanda, turizmle de uğraşan dış şirketlerinin rekabetine dayanamamaktadırlar. Dış şirketleri güçlü finansal desteğe, kendilerine bağılı ulaşım araçlarına, kendi devletleri

tarafından vize işlemlerinin hızlı ve kolay çözümlenme desteğine sahiptirler. Yerli şirketler için ise turistik vize almak büyük bir zorluktur¹⁹⁰.

Yurtdışına çıkan yerli turistlerin büyük oranı alışveriş turlarını tercih etmektedir, yani bu turlara, genellikle, bavul turizmi ile uğraşan insanlar katılmaktadır¹⁹¹.

2.2.5. Azərbaycan'nin Turizm Bölgeleri

Azərbaycan 8 turizm bölgəsinə ayrılmaktadır¹⁹²:

- Bakü – Apşeron Turizm Bölgəsi
- Şirvan Turizm Bölgəsi
- Gence – Gazah Turizm Bölgəsi
- Şeki – Zagatala Turizm Bölgəsi
- Guba – Haçmaz Turizm Bölgəsi
- Lenkeran – Astara Turizm Bölgəsi
- Karabağ Turizm Bölgəsi
- Nahçıvan Turizm Bölgəsi

Bu bölgələrin hepsində kendinə özgü doğal güzellikləri, tarixi mimari abidələri, yerli sakinlərin misafirpəverliđi ilə turizm için büyük olanaklar sağlamaktadır.

2.2.5.1. Bakü – Apşeron Turizm Bölgəsi

Bakü – Apşeron turizm bölgəsi Azərbaycan'ın turizm açısından en önemli bölgəsidir. Azərbaycan'ın başkenti Bakü dünyada önəm taşıyan sənayi, ilim və kəltür mərkəzləndir.

Doğal şəşulları, dinlənməyə uyğun iqlimi, ılık və berrək dənizi, incə kumlu plajları, tədavi amaçlı kullanılan çamuru və şifalı suları, ulaşım və altyapı bəkimindən gelişmişliği göz önünə alınırsa, ülkədə rekreasyonel dinlənmə

¹⁹⁰ Siyavuş YEGANLI, Emin HACIYEV, a.g.e., s. 109.

¹⁹¹ Cabir MƏMMƏDOV və Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s.17.

¹⁹² Cabir Məmmədov, Həbibə Soltanova, Sabir Rəhimov, **Benəlxalq Turizmin Coğrafiyası (Dərs Vəsaiti)**, R. N. Novruz-94, Bakı, 2002, s. 474.

komplekslerinin yaratılabileceği en önemli bölgelerden biridir. Zaten Azerbaycan'daki tedavi nitelikli sanatoryumların çoğu buradadır. Şöyle ki, kalp damar, sinir sistemi, mide bağırsak hastalıkları üzerine, birçok büyük dinlenme merkezi bulunmaktadır. Öte yandan bu yarımada, Azerbaycan'ın çocuk gençlik parklarının en yoğun olduğu bir kampçılık merkezidir. Son yıllarda buradaki sağlık yurtlarının iyileştirilmesi ve yenilerinin yapılması konusunda girişimler başlatılmıştır. Apşeron yarımadasının termal turizminde; Surahanı, Şıh, Bilgeh, Buzovna, Pirşaha ve Merdekan'da hidrojen sülfürlü su kaynakları büyük önem taşımaktadır¹⁹³.

Bakü – Apşeron turizm bölgesi Azerbaycan'daki bütün turizm bölgeleri içinde en fazla oda kapasitesine sahip olan bölgedir (Tablo 2.14.). Bakü'de çağdaş düzeyine uygun olan birçok oteller mevcuttur. Bunların içinde “Grand Hotel Europe”, “Hyatt Regency”, “Park Hyatt”, “Ekzelsor”, “Ambassador”, “Radisson Sas Plaza”, “Holiday Inn Baku Airport” en büyükleri ve en çok ün kazananlarıdır.

Tablo 2.14.: Bakü – Apşeron Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi

Bölge	Konaklama İşletmesinin sayısı	Mevcut oda kapasitesi
Bakü	73	4342
Sumgayıt	7	223
Apşeron	2	67
Hızı	1	141
TOPLAM	83	4773

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

Bakü'de ve onun etrafı bölgelerde birçok tarihi mimari abideler mevcuttur. Bakü'nün en önemli tarihi abidesi “İçerişehir”dir (Bakü kalesi). İçerişehir, kendinin ensiz, dolambaçlı sokaklarıyla, o kadar da büyük değişikliye uğramadan bizim günümüze kadar gelmiştir. İçerişehir açık hava müzesi, orta yüzyıllıklar mimarisinin nadir hatırasıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti Başkanlar Kurulunun 27 nisan 1988 tarihindeki 145 sayılı kararıyla İçerişehirin 350'den fazla abidesi devlet tarafından

¹⁹³ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 259.

muhafazaya alınmıştır. Bu abideler arasında mimari inci olan “Kız kalesi” (6-12. yüzyıllar), Şirvanşahlar sarayı (13-15. yüzyıllar), ve birçok mescitler, kervansaralar, doğu hamamları ve d. yapıtlar da vardır¹⁹⁴.

Şirvanşahlar sarayı Şirvan hükümdarı 1. Halilullah (1417-1462) ve onun oğlu Ferruh Yaser (1462-1501) tarafından İçerişehirin en yüksek noktasında inşa ettirilmiştir. Saray kompleksine: “Divanhane”, “Şah mescidi”, “Key Gubad mescidi”, gökbilimci Seyid Yahya Baküvi’nin türbesi, “Murad dervazesi”, “Şirvanşahlar türbesi”, hamam ve su ambarı vardır¹⁹⁵.

Şirvanşahlar sarayı 1921 yılından müze olarak faaliyet etmektedir. İçerişehirde yerleşen Cüme mescidi (14. yüzyıl), Mescit Medrese (14. yüzyıl), Hacı Bani mescidi (16. yüzyıl), Medrese “Multani” (12-14. yüzyıllar), “Buhara” kervansaralar (15. yüzyıl), Ağa Mikayıl hamamı (18. yüzyıl) da çok önemli mimari abidelerdir¹⁹⁶.

Bakü’den 70 km güneyde yerleşen Gobustan Devlet Tarihi Sanatsal Koruğu, eskiçağ dünya kültürü hazinesinde değerli bir yere sahiptir. Burada kayalar üzerinde 4 binden fazla eskiçağ resimleri bulunmuştur. En eski resimlerin ortalama yaşı 10,000 yıldan fazladır. Paleolit devrinin sonu Neolit devrinin başlarına ait edilen bu eşsiz kaya resimleri UNESCO’nun evrensel kültür ve doğa abideleri listesinde hakkettiği yere sahiptir.

2.2.5.2. Şirvan Turizm Bölgesi

Bu turizm bölgesi, Büyük Kafkas’ın güney doğu yamaçlarında olup, konaklama yerleri Şamahı’daki turistik otel ve Pirgulu köyündeki ağaç evlerdir. Şamahı, birçok tarihsel eserlere ve eski yerleşme kalıntılarına sahip bir rayon merkezi olup, yakınlarındaki Pirgulu ise, bol su kaynakları, yeşil çayırları ile kırsal bir dinlenme ortamıdır. Astronomi gözlemevi, buraya bir çekicilik yaratmıştır. Gözlemevinin aynalı teleskopu büyüklüğüne göre (çapı 2 m) Avrupa’da ikincidir. Teleskop alman mühendisleri tarafından hazırlanmıştır. Kış aylarında kar yağışı alan yöre, kayak yapmaya elverişlidir. Çeşitli turlar düzenlenir ve basit dağ evlerinde konaklama yapılabilir.

¹⁹⁴ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 476.

¹⁹⁵ y.a.g.e., s. 476.

¹⁹⁶ y.a.g.e., s. 477.

Girdmançay nehrinin sol sahilinde, deniz seviyesinden 1200 m yükseklikte yerleşen Lahıc kasabası devlet tarafından tarihi kültürel koruk ilan edilmiştir. Bu küçük kasabanın yerli sakinleri bakırdan ve deriden birçok yaşam eşyalarının hazırlanması, halıcılık ve tarımla uğraşmaktadırlar. Lahıc'daki minareli mescit ve yaşayış evleri 18-19. yüzyıllara aittir. Kasaba her zaman yabancı turistler tarafından ziyaret edilen yerlerdendir.

Bölgenin tarihi anıtlarına örnek olarak; 15. yüzyıla ait iki katlı “Diri Baba” türbesi, “Şeyh Dursun” türbesi (13. yüzyıl), “Cavaşır” kalesi (7. yüzyıl), Basgal köyündeki hamam ve mescit (17. yüzyıl), Lahıc kasabasındaki Girdman kalesi (18. yüzyıl) ve d. göstere biliriz¹⁹⁷.

Bölge çok büyük turizm potansiyeline sahip olsa da alt yapısı çok büyük yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Bölgenin oda kapasitesi çok düşüktür (Tablo 2.15.).

Tablo 2.15.: Şirvan Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi

Bölge	Konaklama İşletmesinin sayısı	Mevcut oda kapasitesi
Şamahı	17	252
Şirvan	2	56
Ağsu	1	40
İsmayılı	4	84
TOPLAM	24	432

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

2.2.5.3. Gence – Gazah Turizm Bölgesi

Bu bölgenin turistik çekiciliklerin başında, Gence'nin tarihsel zenginliği kadar, Göygöl gölünün varlığı olmuştur. Yakın dönemde oluşan heyelan setti bu göl 1566 m yüksekliktedir. 1139 yılında meydana gelen büyük deprem, Aksu nehrine kaya bloklarının düşmesine yol açmış, dolayısıyla oluşan heyelan settinin ardında Göygöl oluşmuştur. Bu çevrede, içinde kıymetli hayvanların (ceylan vb.) barındığı

¹⁹⁷ y.a.g.e., s. 480.

bir de milli park bulunur. Gence'den buraya virajlı dağ yoluyla ulaşılır ki, burada küçük bir dinlenme tesisi de mevcuttur.

Küçük Kafkas dağları eteklerinde yer alan Naftalan kentinde dünyada tek olan tedavi amaçlı çamur petrolü vardır. Ayrıca bu kentte 1500 yataklı ve tüm yıl hizmet veren sağlık ocağı bulunmaktadır.

Tablo 2.16.: Gence – Gazah Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi

Bölge	Konaklama İşletmesinin sayısı	Mevcut oda kapasitesi
Gence	5	265
Naftalan	6	1387
Mingeçevir	8	276
Gazah	7	97
Ağstafa	3	27
Şemkir	2	52
Gedebey	3	38
Göygöl	2	31
TOPLAM	36	2173

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

Naftalan tedavi petrolü, Strabon'dan alınan bilgilere göre çok eski dönemlerde bile yara tedavisinde kullanılmıştır. Bu nedenle bahsedilen dönemlerde Anadolu'dan, Kafkaslar bölgesinden, İran'dan ve Hindistan'dan tedavi için gelen pek çok kişi dönüşlerinde bu petrolü çamur halinde yanlarında götürüyorlarmış. 19. yüzyılın ikinci yarısında Naftalan batı ülkelerinin dikkatini çekti ve 1887 yılında bir Alman mühendisin petrol sondaj kuyusundan aldığı numuneden Almanya'da merhem üretilmişti. Bugün çeşitli hastalıkların (bel, omirilik, eklem, kas, sinir

sistemi, damar, karaciğer ve jinekolojik hastalıklar) doktor kontrolünde tedavisi için Naftalan'daki tesislere binlerce yerli ve yabancı turist gelmektedir¹⁹⁸.

Bölgenin tarihi anıtlarına örnek olarak; “Nizami türbesi” (14. yüzyıl), “Gence dervazesi” (18. yüzyıl), Hramçay nehri üzerindeki “Kırmızı” veya “Sınık köprü” (12. yüzyıl), 17. yüzyıla ait kervansara ve d. abidelerini gösterebiliriz¹⁹⁹.

Gence – Gazah turizm bölgesi oda kapasitesine göre Azerbaycan'da ikinci en büyük turizm bölgesidir (Tablo 2.16.).

Bölgenin oda kapasitesinde en önemli yeri Naftalan'daki tedavi sanatoryumları (%63) almaktadır. Toplam 2173 oda kapasitesine sahip olan bölgenin 1387 oda kapasitesi Naftalan'daki sanatoryumlardadır.

2.2.5.4. Şeki – Zagatala Turizm Bölgesi

Büyük Kafkas'ın güney eteklerinde yerleşen bu bölge iklimik açıdan dinlenme potansiyeli yüksek, değerli tarihsel ve kültürel kaynaklara sahiptir. Bölgenin en güzel kentlerinden biri olan Gebele'de, Göy ve Güllüburun dağlarının arasındaki güzel manzaralı Nohur gölü, 50 m yükseklikten düşen Mıçih şelalesi, Kemervan köyündeki isti kükürtlü kaynaklar, Enginca köyündeki kükürtlü soğuk kaynaklar bölgenin turistik çekiciliklerdendir.

Azerbaycan'ın en eski kentlerinden biri olan Şeki de bu bölgede yerleşmektedir. Bu kentin çok eski zamanlara dayanan tarihi vardır. Şeki yeşillikler ve çiçekler kentidir. Onun doğası ve iklimi, dinlenme için çok elverişlidir. Şeki, becerikli sanatkarları ve neşeli yerli sakinleri ile de ün kazanmıştır. Her yıl 1 nisanda burada “Gülüş günü” geçirilmektedir.

Bölgede birçok tarihi anıtlar vardır. Gebele'nin 20 km dışında eski Gebele kentinin kale kalıntıları (Kafkas Albaniyası'nın başkentine ait, MS 6-7. yüzyıllar), Hezreköy'de 15. yüzyıla ait 2 anıt mezar ve MÖ 1-3. binlere ait mezarlar dikkat çekmektedir²⁰⁰.

¹⁹⁸ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 260.

¹⁹⁹ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 482.

²⁰⁰ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 264.

Şeki'deki "Şeki Han sarayı" (18. yüzyıl) da bölgede en önemli tarihi anıtlardandır. Bu saray 1762-1797 yıllarda Mehemmed Hasan Han Müştak tarafından inşa ettirilmiştir²⁰¹.

Tablo 2.17.: Şeki – Zagatala Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi

Bölge	Konaklama İşletmesinin sayısı	Mevcut oda kapasitesi
Şeki	7	188
Gebele	10	232
Zagatala	9	79
Gah	7	159
Balaken	1	24
TOPLAM	34	682

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

Bunlardan başka bölgede Kiş nehrinin batı sahilinde, Karatepe dağının zirvesinde, deniz seviyesinden 850 m yükseklikte yerleşen "Gelersen – Görersen" kalesi de turistik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Bölgede birçok dinlenme tesisleri faaliyet göstermektedir. Bunlardan en ünlüleri; Gebele'deki 400 kişilik "Kafkas" turizm merkezi, bundan başka "Sahil", "Gebele" ve "Dağ" tatil köyleri, Şeki'deki "Kervansara" ve "Şeki" otelleri, "Gelersen – Görersen", "Seadet", "Marhal" tatil köyleridir.

2.2.5.5. Guba – Haçmaz Turizm Bölgesi

Guba – Haçmaz turizm bölgesi ilerdeki bölümlerde daha detaylı olarak ele alınmaktadır.

2.2.5.6. Lenkeran – Astara Turizm Bölgesi

Hazar denizi kıyısındaki Lenkeran – Astara turizm bölgesi gelecek için değer taşıyan rekreasyonel kullanım alanlarından biridir. Bölgenin güneyi; subtropikal

²⁰¹ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 487.

iklimi, kumlu plajları ve güzel manzaralı siteleri, gelişmiş altyapısı, bütün yıl sebze meyve yetiştiren tarım sektörü, bol işgücü, mineral su kaynakları, rekreasyon, turizm komplekslerinin oluşturulmasına olanak verir.

Bölgenin Lenkeran rayonunda Meşesu ve İbadı mineral su kaynağı vardır. Bileşiminde azot ve metan olan bu sulardan banyo alınarak, eklem, kadın hastalıkları, deri, kalp damar hastalıkları tedavi edilmektedir. Ayrıca bu bölgenin batısında ve güney batısında Talış dağları, doğusunda ise Hazar denizi ile çevrelenmesi dolayısıyla önemli turistik yörelerden biridir²⁰².

Bu arazide 800'den fazla bitki türüne rast gelinbilir. Bölgede yerleşen Celilabad kenti üzüm üretiminde Azerbaycan'da büyük merkezlerdendir.

Tablo 2.18.: Lenkeran – Astara Turizm Bölgesinin Oda Kapasitesi

Bölge	Konaklama İşletmesinin sayısı	Mevcut oda kapasitesi
Lenkeran	13	213
Masallı	21	398
Celilabad	3	66
Astara	7	92
Yardımlı	1	10
Lerik	5	61
TOPLAM	50	840

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

Bölgenin başka bir kenti olan Masallı yakınlarında güzel doğal manzaralı bir yerde, Erkivan köyünde İstisu mineral su kaynağı vardır. İstisu, birçok yerli ve yabancı turistleri ve romatizma hastalarını kendine çekmektedir.

Bölgenin güney batısında, Talış dağlarında Azerbaycan'da “Uzunömürlüler Diyarı” olarak tanınan Lerik rayonu yerleşmektedir. Mahmud Eyvazov (1808-1958),

²⁰² Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 260.

Şireli Müslümov (1812-1975) burada doğmuş ve yaşamışlar. Günümüzde de bu rayonda yaşları yüzü geçen sakinlerin sayısı az değildir²⁰³.

Bölgede mevcut olan oda kapasitesi Tablo 2.18.'de gösterilmektedir. Burada yerleşen “Hanbulançay” tatil köyü, “İstisu” sağlık turizmi merkezi, “Daşvend”, “Türkan”, “Rasim” motelleri bölgede en önemli konaklama işletmelerdendir.

2.2.5.7. Garabağ Turizm Bölgesi

Garabağ turizm bölgesinde en görkemli kent 1750 yılında Penah han tarafından, deniz seviyesinden 1800 m yükseklikte inşa ettirilmiş kalenin yerinde salınmış Şuşa kentidir. Şuşa, balneoloji iklim tedavi merkezi olarak Azerbaycan'da çok ünlüdür. Kentin, kuru ve temiz havasına, ultraviyole ışınların tedavi edici özelliğine bağlı olarak İsviçre'nin Davos sağlık merkezinden daha üstün olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan, Şuşa'da Turşsu ve Şırlan karbon hidrojenli mineral sular, eşsiz dağ manzaraları rekreasyonel potansiyelini arttırıcı etken olmuştur. 1977 yılında Şuşa “koruk kent” ilan edilmiştir.

Terter çayı vadisinde 2100-2200 m'lerdeki İstisu mineral su kaynakları, bileşimi ve tedavi edici niteliği itibariyle dünyaca tanınmış Çek Cumhuriyeti'nin Karlovary termal sularıyla aynı özellikleri paylaşmaktadır. İstisu sağlık ocağında mide, bağırsak, sinir sistemi, jinekolojik ve ürolojik hastalıklar tedavi edilmektedir. Buraya en çok yaz aylarında gelinmekte olup, kiralık evler ve çadırlar konaklamaya uygundur²⁰⁴.

Bölgede birçok tarihi anıt bulunmaktadır. Bunlardan “Molla Penah Vagif türbesi” (18. yüzyıl) “Hanoğlan türbesi” (17. yüzyıl), “Gence dervazesi” (1754), İbrahim Halil hanın ve onun kızı Kara Büyükhanımın şatoları, iki minareli “Gövherağa mescidi” (1768-1769), “Hacıgulular sarayı” (18. yüzyıl) ve d. çok büyük önem taşımaktadırlar²⁰⁵.

Ancak bu turizm bölgesi Ağdam'ın bir hissesi ve Terter'den başka tamamen Ermenistan'ın işgalindedir. Bundan dolayı günümüzde bu bölgede turizmin geliştirilmesi hakta düşünmek olası değildir. Bölgenin oda kapasitesi sadece Terter

²⁰³ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 492.

²⁰⁴ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 261.

²⁰⁵ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 495.

rayonunda yerleşen otelin 15 odasından oluşmaktadır. Daha önce adı anılan abidelerin birçoğu, aynı zamanda bölgedeki kentler de ermeniler tarafından işgal edilerek dağıtılmıştır. Ermeniler işgal ettikleri arazilerde olan eski Alban kiliselerini Ermeni kiliseleri olarak tanıtmakta, tarihi Azerbaycan, Türk mescitlerini dağıtmaktadırlar.

2.2.5.8. Nahçıvan Turizm Bölgesi

Eski Nahçıvan diyarının zengin doğası ve tarihi mimarisi bu bölgede temel çekiciliklerdendir. Nahçıvan kenti Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin başkentidir.

Bu bölge mineral su kaynaklarıyla zengindir. Bunlardan Badamlı ve Sirab daha çok ün kazanmıştır. Bu suların temelinde su doldurma fabrikaları faaliyet göstermektedir. Bölgenin en güzel yerlerinden biri de Batabat gölüdür. Batabat gölünün kıyısında dinlenme yerleri yaratılmış, pansiyon, tatil köyleri ve d. tesisler inşa edilmiştir.

Bölgede toplam 22 konaklama işletmesi faaliyet göstermektedir. Toplam oda kapasitesi 516 odadır. Bölgenin en büyük ve en ünlü oteli Duzdağ otelidir. Ünlü sanatçılara yüzyıllar boyu ilham kaynağı olmuş eşsiz manzarasıyla Duzdağ otel, çağdaş havasıyla şehrin gerçek cazibesine kapılacağımız bir mekandır. Tesise 1,5 km uzaklıkta Duzdağ'da yıl boyu sıcaklığın 18-20°C olduğu 3 tünelin birinde astım hastaları için hizmet veren 22 yataklı tedavi merkezi bulunmakta.

Nahçıvan turizm bölgesinin tarihi anıtlarından; “Mömine Hatun türbesi” (1186-1187), “Elince kalesi” (12. yüzyıl), Yusif İbn Küseyr'in mezar türbesi (1161-1162), Gozbel köprü (1551), Cüme mescidi (1607-1608) ve d. turistik açıdan büyük önem taşımaktadır²⁰⁶.

2.2.6. Azerbaycan'da Gelişmekte Olan Turistik Ürün Çeşitleri

Ülkede turizm faaliyetleri daha çok dinlenmeye yönelik olup Hazar denizi kıyıları ile kaplıcaların bulunduğu yerleri içine almaktadır. Bu durumda rekreasyona dayalı iç turizmin üstünlük taşıdığı ve deniz turizmi ile kaplıca turizminin yaygınlık kazandığını söyleyebiliriz. Ayrıca Azerbaycan'ın yüksek rölyefinde bazı dağlık

²⁰⁶ y.a.g.e., s. 497.

alanlar dağ ve av turizmi yönünden yüksek potansiyele sahiptir. Ülkedeki bu turizm etkinliklerini organizeli bir şekilde açıklamak için aşağıdaki alt başlıklar çerçevesinde konuyu değerlendirebiliriz.

2.2.6.1. Deniz Turizmi

Bilindiği gibi, Azerbaycan'ın doğusu tamamıyla Hazar denizi ile (825 km'lik kıyı şeridi ile) kaplıdır. Bundan dolayı da ülkenin, deniz turizmi yüksek potansiyele sahiptir ve yerli turistlerde yaz aylarında tatil yapmak için buraları tercih etmektedir. Özellikle Bilgeh ve civarı kilometrelerce uzayan plajlara sahiptir. Bu plaj bölgelerinin varlığı, Azerbaycan'ın turizm potansiyeline büyük bir katkı sağlayacaktır.

Ormanların neredeyse denizle kavuşan Hudat – Yalama ve Lenkeran – Astara bölgeleri kendine özgü doğasıyla turizmin geliştirilmesi için çok elverişlidir. Kumsal plajlara sahip olan bu bölgelerde deniz suyunun harareti beş aydan fazla bir sürede 22-26°C olmaktadır ki, bu da yaz mevsiminin uzun süreli olmasına vasat yaratmaktadır.

2.2.6.2. Av Turizmi

Ülkenin yüksek rölyefinde bazı dağlık alanlar (Guba – Haçmaz, Şeki – Zagatala, Dağlık Karabağ, Nahçıvan yöreleri gibi) av turizmi yönünden yüksek potansiyele sahiptir. Nitekim SSCB zamanında "Intourist" turizm teşkilatı, batılı ülkelere, av turizmi konusunda Azerbaycan dağlarında çeşitli turlar düzenlenmekteydi. Bugün için de bu dağlık alanlarda zengin ormanlar, gerek av hayvanları gerekse doğal güzellikleri ve temiz havasıyla değerlendirilmeyi beklemektedir.

Ayrıca ülkede evcil ve yabani olmak üzere toplam 97 çeşit memeli hayvan, 346 çeşit kuş ve 95 çeşit balık bulunmaktadır²⁰⁷. Av tüfeği kullanmak ruhsata tabidir ve her tüfek sahibi avcılar derneğine üye olmak zorundadır. Organizasyon ve gerekli kanuni altyapının yoksulluğundan av turizmi yeterince gelişmemiştir.

²⁰⁷ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 263.

Azerbaycan'da birçok avcılık çiftliği bulunmaktadır. Ülkenin, yabancı turistler ile çalışma tecrübesi olan avcılık çiftliklerinden aşağıdakileri sayabiliriz: Oğuz, İsmayılı, Gebele, Seki, Gah, Zagatala, Uludüz, Gence, Şemkir, Eldar, Mingəçevir, Varvar.

2.2.6.3. Sağlık Turizmi

Azerbaycan'da 1000 kadar mineral su vardır²⁰⁸. Ülke sınırları içinde, toplam debisi 100 milyon litre/günden fazla su veren, 1000'den fazla şifalı su kaynağı vardır. Zenginliğine göre Azerbaycan arazisi "mineral sular müzesi" olarak adlandırılmaktadır. Burada, kimyasal içeriğine göre, birbirinden farklı olan ondan fazla mineral su çeşidi mevcuttur. Söz konusu mineral sular mide bağırsak, romatizma, karaciğer, deri ve sinir hastalıklarının tedavisinde geniş kullanım bulmaktadır²⁰⁹.

Özellikle "Naftalan" denilen ve dünyada sadece Azerbaycan'da bulunan petrol karışımı çamurlu su başta sinir sistemi olmak üzere deri, cilt, kadın hastalıkları ve daha birçok hastalığa iyi gelmektedir. Öte yandan, Azerbaycan'da tedavi nitelikli sanatoryumların çoğu Apşeron yarımadasındadır. Bu sanatoryumlarda toplam yatak sayısı 5000 dolayındadır²¹⁰. Sağlık merkezinde tedavi ücretinin 200-300 ABD doları olduğu dikkate alınırsa, sadece Naftalan'ın yılda 3.6 milyon ABD doları gelir getirebileceği görülmektedir²¹¹.

Günümüzde, şifalı çamuru olan çamur volkanları ile bir tek jeologlar değil, turistler de ilgilenmektedir. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi'nin Jeoloji Enstitüsü tarafından yapılan değişik analizlerin sonuçları, Azerbaycan volkanik çamurunun kalite açısından diğer ülkelerdekinden oldukça yüksek olup, ülkenin çamur kaynaklarının çok zengin olduğunu göstermektedir.

Bütün bu olumlu özelliklere rağmen termal tesis ve üst yapının eksik oluşu, termal turizm konusunda eğitilmiş personelin bulunmaması gibi nedenlerle ülke tesisleri dünya standartlarının gerisinde kalmıştır. Termal su, tesislerde bilinçsiz şekilde

²⁰⁸ y.a.g.e., s. 263.

²⁰⁹ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s. 31.

²¹⁰ Rehman SEFEROV ve Tapdıg HESENOV, a.g.e., s. 263.

²¹¹ İlham JAFAROV, a.g.e., s. 83.

kullanıldığından, Azerbaycan, Avrupa ülkelerindeki tesis ve uygulamalarla karşılaştırıldığında, geri kalmış bir ülke görünümündedir.

Cumhurbaşkanının “Azerbaycan Kurortları” Devlet Programıyla ilgili (27 şubat 2007) kararnamesinde eskide sağlık turizm imkanları zengin olan bölgelerin bugünkü durumu, bununla ilgili problemler de yerini almaktadır. Azerbaycan’ın zengin sağlık kaynaklarının nüfusun sağlamlığının korunmasında büyük önemi göz önünde tutularak karar imzalanmıştır. Bu aynı zamanda nüfusun dinlenmesi, tedavisi ve istihdam sorununun kısmen çözülmesine sebep olacaktır.

2.2.6.4. Kültür Turizmi

Azerbaycan, kültür turizminin uygulanabileceği değerli kültürel varlıklara ve tarihsel eserlere sahip bir ülkedir. Ülkenin arazisinde 6000’den fazla tarihi mimari abide vardır. Ancak ülkede bazı müzeler, birkaç prehistorik ve arkeolojik sitelerin ziyareti dışında, kültürel amaçlı turizm pek gelişmemiştir. Halbuki eski geleneksel dokusuyla halen yaşayan kentleri, el sanatlarıyla ünlü merkezleri, dünyada en eski yerleşim yerlerinden örnekleri, bu ülkede bulmak mümkündür.

Azerbaycan kendi milli mutfağı ile de şöhret kazanmaktadır. Bu gelenekler halkın uzak geçmişi ile bağlıdır. Bu memlekete ilk defa gelen herkes ülkenin zengin milli mutfağının yemeklerine hayran kalmaktadır.

2.2.6.5. Ekoturizm

Günümüzde, Azerbaycan’da, turizm talebinin geleneksel deniz güneş kum tatillerinden ekoturizme doğru yönlendirerek geriye kalan doğal özelliklerin korunması Turizm Geliştirilmesi Devlet Programınca öngörülmüştür. Belli başlı turizm pazarları olan gelişmiş ülkelerdeki potansiyel turistlerin çevreye daha duyarlı hale gelmesi de ekoturizmin önemini arttırmaktadır. Bilim adamları, eğitim koruma amaçlı ziyaretçiler hiçbir lüks aramadan seyahatlerini gerçekleştirenlerdendir. Doğaya kendini adanmış turistler de lüks konaklama, yiyecek ve eğlenceyi daha az talep eden, yerel ikramları ve yiyecekleri daha çok kabul eden, tipik üniversite mezunu, gelirleri ortalamanın üzerinde ve işlerinde profesyonel olanlardır.

Ekoturizm faaliyetlerinde doğayı koruma alanlarının ve doğa parklarının da kullanımı düşünülmektedir. Dünyanın birçok köşesinde doğayı koruma alanları

yaratılmaktadır. Fakat hiçbir ülkede km²'ye düşen koruma alanı oranı Azerbaycan'daki kadar yüksek değildir²¹². Azerbaycan'ın elinde olan bu servet sadece kendi vatandaşları için değil, yabancıların da belirli bir ücret karşılığında faydalanmalarına açık olmalıdır. Doğayı koruma alanlarına ücret ödeyerek erişmek, bunların korunmasına mali katkı sağlayacaktır.

Azerbaycan turizm işletmelerindeki mevcut durum, onlarda sunulan hizmet kalitesi ve fiyat uyumsuzluğu gibi çok önemli faktörler dikkate alınırca, önümüzdeki birkaç yıl içinde ekoturizm, Azerbaycan turizminde en hızlı geliştirilebilecek turizm çeşitlerinden biri olabilir.

2.2.6.6. Kış Turizmi

Azerbaycan'da kış turizmi potansiyeli konusu bir sonraki bölümde detaylı şekilde ele alınmaktadır.

²¹² Айдын АХМЕДОВ, Елдар ГАДЖЫЕВ, Заман Заманов, **Международный Туризм**, Типография Седа, Баку, 2000, s.76.

2.3. AZERBAJCAN'DA KIŞ TURİZMİ VE GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN KIŞ TURİZMİ ARZ POTANSİYELİ

2.3.1. Azerbaycan'da Kış Turizmi

Turizmin ayrı ayrı bölgelerin ve ülkelerin sosyal ekonomik durumuna etkisi çok yönlüdür. Turizmin gelişmesi sadece gelir kaynağı olarak değil, aynı zamanda sosyal problemlerin çözülmesinde, özellikle istihdamın artırılmasında, nüfusun refah seviyesinin ve manevi zenginliğinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan Azerbaycan Cumhurbaşkanının 24 Kasım 2003 yılında “Azerbaycan Cumhuriyetinin sosyal ekonomik gelişmesinin hızlandırılması tedbirleriyle ilgili” ve 11 Şubat 2004 yılında “Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin 2004-2008 yıllarında gelişmesinin Devlet programı” kararlarında tam olarak ülke ekonomisinin gelişmesi için başlıca yönlerini anlatılmaktadır.

Bölgelerin sosyal ekonomik gelişmesiyle ilgili devlet programında Azerbaycan'ın ayrı ayrı bölgelerinde turizmin potansiyel imkanları göz önünde tutularak tedbirlerin gerçekleştirilmesi gösterilir. Azerbaycan'ın zengin turizm, rekreasyon kaynaklarına sahip olan bölgeleri Apşeron (Hızı), Gence – Gazah, Şeki – Zagatala, Lenkeran, Guba – Haçmaz, Nahçıvan'da (Batabat) gerçekleştirilecek bu tedbirlerin en önemlisi turistik tesislerin inşa edilmesidir. Devlet Programında bölgelerde (Gusar, Deveçi, Şamahı, Lerik, Zagatala ve d.) dağ ve kış turizminin geliştirilmesi de önemle vurgulanmaktadır.

“Azerbaycan'da 2007-2016 yılları için turizmin gelişmesine dair Devlet Programı” projesinde de bir sıra önemli konularla yanısıra turizmin çeşitlendirmesi amaç edilmiştir.

Turizm çeşitlendirmesinde kış turizmi özel ilgi çekmektedir. Bu doğaldır, çünkü Azerbaycan'ın dağlık bölgeleri kış turizminin yaratılması için gereken potansiyele sahiptir. Azerbaycan'la çok yakın ulusal ilişkisi olan Avusturya ve komşu Türkiye ülkelerinde kış turizmi geliştirilmektedir. Bu bakımdan bu ülkelerin tecrübesinden yararlanarak Azerbaycan'da da bu turizm çeşidini yaratmak ve geliştirmek olanağı vazgeçilmezdir.

Azerbaycan'da kış turizminin geliştirilmesi için doğal imkanlar mevcuttur. Çünkü, Azerbaycan alanının 2/3 hissesi dağlardan oluşmaktadır. Daha önce

söylediğim gibi, Azerbaycan'ın %31'i 200-1000 m yükseklikler arasında, %19.5'i 1000-2000 m yükseklikler arasında, %6.5'i 2000-3000 m yüksekliklerde ve %1'i 3000 m'den yüksekte yerleşmektedir.

Diğer taraftan kış turizminin geliştirilmesinde iklimin büyük önemi vardır. Dağlık alanları sağlık, dinlenme, kayak amaçlı turizm açısından kaynakları genel şekilde değerlendirilmiştir. Burada ilgi çekici yönlerden biri dağlık alanlarında kar örtüsünün kalınlığı ve devamlılığıdır. Çünkü, kış turizmi için kar örtüsünün kalınlığı ve devamlılığı önemli şarttır. Büyük Kafkas'ın orta dağlık alanında (1000-2000m) kar örtüsünün kalınlığı 20-50 cm, yüksek dağlık alanlarda (2000-3000m) 70 cm'den fazla, güney yamacında 1.5 m'e ulaşmaktadır. Küçük Kafkas'da orta dağlıkta bu gösterici 20-30 cm'e, yüksek dağlık alanlarda ise 40-50 cm'e kadar ulaşmaktadır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde ve Lenkeran bölgesinin dağlık arazilerinde kar örtüsünün kalınlığı 20-30 cm'dir. 1300-1500 m yükseklikten yukarıda yerleşen devamlı kar örtüsü bölgesinde maksimum kalınlığı Büyük Kafkas'ın güney yamacında 1.5 m, Küçük Kafkas'da 70-80 cm'e varır.

Kar örtüsünün devamlılığı alçak dağlık bölgelerde 20 gün, orta dağlık bölgelerde 80-120, yüksek dağlık bölgelerde ise 160-250 günden fazladır. Büyük Kafkas'ın 3900 m'den yüksek dağlarında kar örtüsü yıl boyu devamlıdır. Küçük Kafkas'ın yüksek dağlık bölgesinde kar örtüsünün devamlılığı daha azdır.

Kış turizmi için Büyük ve Küçük Kafkas'ın orta dağlık bölgeleri elverişlidir. Bu bölgelerde kayak pistleri yaratmak imkanı daha fazladır (kar örtüsünün devamlılığı 90-120 gündür).

Doğal ve rekreasyon bakımında çok elverişli olan Gusar rayonunda şu anda kış turizmi merkezlerinin yaratılması yönünde işlere start verilmiştir. Bu amaçla kanat yolunun çekilmesi, çevrenin ekolojik korunması ve diğer tedbirler amaçlanmıştır.

Dağ turizminin geliştirilmesi için potansiyele sahip rayonlardan olan Şamahı'nın rekreasyon kaynaklarında şu anda hem yaz, hem de kış mevsiminde insanların kısa süreli dinlenmesinde kullanılmaktadır. Kış mevsiminde Pirgulu'ya dinlenmeye gelenlerin (özellikle Bakü'den) sayısı gittikçe artmaktadır. Pirgulu'da kış mevsiminde dinlenme için imkanlar yaratılmıştır. Ama, kış sporlarının geliştirilmesi için alt yapının geliştirilmesine halen ihtiyaç duyulmaktadır.

Kış turizm kaynaklarına göre Zagatala'nın olduğu Balaken – Gebele rayonu İsviçre'nin ünlü Montre turizm merkezi ile benzer özelliklere sahiptir. Zagatala'nın ikliminin özelliği rayonda hem dağ turizmi, hem de kış turizminin yaratılması için çok elverişli olmasıdır. Bu rayonda yağışlar özellikle geceler düşer ve öylen havalar açıktır. Bu da rayonun turistik kaynaklardan yararlanma imkanını kolaylaştırır.

Şu anda Balaken'de de kanat yolunun ve konaklama tesislerinin inşası gitmektedir. Gahda ise yerli iş adamları kış turizminin yaratılması için ilk adımlar atmışlar. Turistler için kayaklar alınıp, küçük pistler hazırlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise kış turizmi ile bağlı dikkatini ilk olarak Guba – Haçmaz bölgesine ayırdıklarını, diğer bölgelere yayılması için ise daha çok zaman gerektiğini bildirmektedir.

2.3.2. Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Kış Turizmi Arz Potansiyeli

Guba – Haçmaz bölgesinin yüzölçümü 7000 km², nüfusu 460,300 kişidir. Azerbaycan'ın kuzey doğusunda yerleşen bu bölge turizm açısından büyük potansiyele sahip olan bir bölgedir. Bölgenin doğal güzellikleri çok eski zamanlardan, Sovyetler devrinden turizm açısından temel çekici unsur olarak her zaman turistleri kendine çekmekteydi. Azerbaycan'ın en eski dinlenme tesisleri ve tatil köylerinde bu bölgede yerleşmektedir. Günümüzde bu bölgede birçok yatırımlar gerçekleşmekte ve turizm açısından hızla gelişmektedir.

2.3.2.1. Bölgenin Fiziki Coğrafi Özellikleri

Bölge arazisinin yüksekliği Hazar denizi kıyısında -26 m'den Bazardüzü dağında 4466 m'e kadar artmaktadır. Bundan dolayı bu bölgenin doğal koşulları dikey olarak değişmektedir. Bunun sonucu olarak bölge birbirinden çok farklı özelliğe sahip dört yükseklik alanına; ova, alçak dağlık, orta dağlık ve yüksek dağlık alanlarına ayrılmaktadır²¹³.

²¹³ Şövqi GÖYÇAYLI, Nizami ƏYYUBOV, Nizaməddin Allahverdiyev, *Azərbaycan Respublikasının İqtisadi və Sosial Coğrafiyası (Dərs Vəsaiti)*, Xəzər Nəşriyyatı, Bakı, 2007, s. 62.

Bölge fiziki coğrafi özelliklerine göre iki rayona; Samur – Deveçi ve Gonagkend rayonlarına ayrılmaktadır. Bu rayonlar jeomorfolojik kuruluşlarına ve iklimine göre çok farklı özelliklere sahiptirler²¹⁴.

2.3.2.1.1. Jeomorfolojik ve Hidrografik Özellikleri

Samur – Deveçi rayonu Büyük Kafkas'ın kuzey doğu yamacında Hazar denizi ile alçak dağlık alanlar arasındaki ovaları kapsamaktadır. Ovanın kuzey hissesinde eni 25-30 km, Beşparmak dağından doğuda ise 3-4 km'dir.

Ova aluvyal ve deniz çöküntülerinden oluşmuştur. Batısı nehir, doğusu ise deniz çöküntülerinden oluşmaktadır. Ovanın yüzeyi batısında deniz seviyesinden 200 m ve daha yüksek olduğu halde, Hazar kıyısında -26 m'e kadar aşağıya inmektedir. Ovanın yüzeyi nehir dereleriyle parçalanmıştır.

Ova zengin yeraltı su kaynaklarına sahiptir. Alçak dağlık alanda yeraltı su kaynakları çeşme şeklinde yeryüzüne çıkmaktadır. Şollar düzlüğünden uzatılmış su boru hattının suları Bakü'de temel su kaynaklardandır.

Gonagkend rayonu Samur – Deveçi ovasından yüksekliği 4000 m'den fazla olan Baş Kafkas dağlarının su ayırım hattına kadar yükselmektedir. Azerbaycan'ın en yüksek noktası olan Bazardüzü dağı (4466 m) bu bölgede yerleşmektedir.

Burada Tufan, Şahdağ – Hızı, Tengi – Beşparmak ve d. büyük tektonik strüktürleri vardır. Rayonun yüksek ve orta dağlık alanlarında 7 bal, alçak dağlık alanlarda ise 6 bal gücünde depremler meydana gelebilmektedir²¹⁵.

Rayonun rölyefi suayırım hattına kadar basamalar şeklinde gittikçe yükselmektedir. Birbirine paralel uzanan sıradağlar nehirlerle keskin parçalanmıştır. Alçak dağlık alanlarda Samur ve Gudyalçay nehirleri arasında Büyük Suval ve Küçük Suval sıradağları ve Gusar ovası yerleşmektedir. Batıdan doğuya doğru ovalar yelpaze şeklinde genişlenmektedirler. Onların yüzeyi 200 m yükseklikten 1800-1900 m'e kadar yükselmektedir.

Bu rayonda yağışların bol olması ve killi toprakların geniş yayılmasına göre sık sık toprak sürüşmeleri meydana gelmektedir. Buradaki Haltan, Cimi, Haşı kükürtlü, sıcak maden suları tedavi açısından çok önemlidir²¹⁶.

²¹⁴ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s. 135.

²¹⁵ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 150.

Guba – Haçmaz bölgəsi sık nehir şəbəkəsinə və bol su ehtiyatlarına sahiptir. Nehirlərdən çoğu Baş su ayırım hattından başlayaraq Hazar dənizinə dökülməkdədir. Bu nehirlerin suları genəldə yağmur, kar və yeraltı su kaynaklarının sularıdır. Bölgədə sık sık seller meydana gəlməkdədir. En böyük nehirleri Samur, Gudyalçay, Garaçay və Velveleçay nehirleridir. Azərbaycan'ın en böyük su yolu olan Samur – Apşeron su yolu da bu bölgədən gəçməkdədir. Bu su yolu Azərbaycan'da tarım sektoründə və aynı zamanda Bakü'nün su donatımında böyük önəmə sahiptir.

2.3.2.1.2. İklım Özellikləri

Guba – Haçmaz bölgəsi diğer bölgələrə kıyasla daha çok arktik soğuk hava kütlələrinin və Orta Asya antisiklonunun təsirinə uğramaktadır. Tropik antisiklonun təsiri burada olduğca az hissedilməkdədir. Dəniz hava kütləsi buraya sadəcə kuzey batıdan gəlməkdədir. Bölge iklım özelliklərinə göre 3 rayona bölünür²¹⁷.

Dəniz sahili rayonun iklımı yazı kurak geçen ılıman sıcak iklım ve kuru stepler iklımı, kışı kurak geçen ılıman sıcak iklım tiplerinə aittir. Burada kış ılıman, yaz ise sıcak ve kuru gəçməkdədir.

Dəniz sahili rayonun ortalama yıllık sıcaklığı 12-13°C, ocak ayının ortalama sıcaklığı 1-2°C, temmuz ayının ortalama sıcaklığı 24-25°C, yıllık yağışlar 300-400 mm, maksimum yağışlar sonbaharda düşməkdədir²¹⁸.

Kar az yağmakta ve devamlı kar örtüsü oluşturmamaktadır. Toplam karlı günlerin sayısı 10-30 gün arasında deęişməkdədir. Kar örtüsünün kalınlığı 1-3 cm'dir²¹⁹.

Ortalama güneş ışınımı yıllık 120-130 kkal/cm², ortalama ışınım bilançosu yıllık 40-50 kkal/cm²'dir.

²¹⁶ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s. 137.

²¹⁷ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 152.

²¹⁸ y.a.g.e., s. 152.

²¹⁹ Hacıyev QƏMBƏR, Rəhimov VƏKİL, *Azərbaycan SSR İnzibati Rayonlarının İqlım Səciyəsi*, "Elm" Nəşriyyatı, Bakı, 1977. s. 202.

Bölgede genelde Briz rüzgarları karakteriktir. Rüzgarların ortalama yıllık hızı 3-5 m/san'den fazla olmamaktadır. Güçlü rüzgarların (15 m/san'den fazla) yıllık sayısı 20-50 gün olmaktadır.

Alçak dağlık rayonun iklimi yazı ılıman geçen sıcak iklim, kışı kurak geçen soğuk iklimdir. Alçak dağlık rayonun ortalama yıllık sıcaklığı 8-10°C, ocak ayının ortalama sıcaklığı -2-3°C, temmuz ayının ortalama sıcaklığı 20-22°C, yıllık yağışlar 500-600 mm, maksimum yağışlar sonbaharda düşmektedir²²⁰.

Devamlı kar örtüsü mevcuttur. Toplam karlı günlerin sayısı 80-120 gündür. Kar örtüsünün kalınlığı 30-50 cm arası değişmektedir. Bölgede kar örtüsü kasım aylarında yaranmakta ve mart ayının ortalarına kadar devam etmektedir²²¹.

Ortalama güneş ışınımı yıllık 120-148 kkal/cm², ortalama ışınım bilançosu yıllık 20-46 kkal/cm²'dir.

Bölgede genelde batı ve doğu yönlerinde esen dağ dere rüzgarları karakteriktir. Rüzgarların ortalama yıllık hızı 1-2 m/san'dır. Güçlü rüzgarlı günlerin sayısı (15 m/san'den fazla) 6 günden fazla olmamaktadır.

Dağlık rayonun iklimi yazı ılıman geçen sıcak iklim, kışı kurak geçen soğuk iklimdir. Dağlık rayonun ortalama yıllık sıcaklığı 5-7°C kadar, ocak ayının ortalama sıcaklığı -4-6°C, temmuz ayının ortalama sıcaklığı 14-15°C, yıllık yağışlar 400-600 mm, maksimum yağışlar ilkbaharın sonları ve yazın başlarında düşmektedir²²².

Kar örtüsü sabit ve devamlı olmaktadır. Toplam karlı günlerin sayısı 120-160 gündür. Karın ortalama kalınlığı 70 cm ve daha fazladır. Bölgede kar örtüsü ekim ayında yaranmakta ve nisan ayının sonlarına kadar devam etmektedir. 3900 m'den daha yüksek bölgelerde kar örtüsü yıl boyunca devamlı kalmaktadır²²³.

Ortalama güneş ışınımı yıllık 115-148 kkal/cm², ortalama ışınım bilançosu yıllık 20-46 kkal/cm²'dir.

Bölgede genellikle batı ve doğu yönlerinde rüzgarlar esmektedir. Rüzgarların ortalama yıllık hızı 1-2 m/san'dir. Güçlü rüzgarları günlerin sayısı 2'den fazla olmamaktadır.

²²⁰ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 152.

²²¹ Hacıyev QƏMBƏR, Rəhimov VƏKİL, a.g.e., s. 68.

²²² Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 152.

²²³ Hacıyev QƏMBƏR, Rəhimov VƏKİL, a.g.e., s.78.

2.3.2.1.3. Toprak, Bitki Örtüsü ve Hayvan Toplulukları

Guba – Haçmaz bölgesinin arazisinin %10-11'i ormanlarla örtülüdür. Ormanlar genellikle 500-600 m'den 1800-2000 m'dek olan bölgelerde yayılmaktadır. Haçmaz bölgesinde, özellikle Nabran köyünde ormanlar daha sık yayılmakta ve Hazar denizine kadar ulaşmaktadır²²⁴.

Samur – Deveçi ovasında yeraltı suların yüzeye yakınlığı toprak ve bitki örtüsünün gelişiminde büyük önem taşımaktadır. Burada oluşan çayır, sincabi, çayır boz topraklar sebzeçilik, üzümçülük, bağcılık için yararlıdır.

Şollar düzlüğünün doğusunda gelişen çukurel ormanlar özellikle meşe ağacı, karaağaç, gürgen ağaçlarından oluşmaktadır.

Yalama ormanlarındaki sık sarmaşıklar bazen ormanları geçilmez hale getirmektedir. Ovanın batısında çalılar, seyrek ormanlar, çayırlar daha çok yer tutmaktadır.

Gonagkend rayonunda dağ kahverengi, dağ orman, dağ çayır topraklarında çalılar, ormanlar, dağ çayırları gelişmektedir. Bu araziler meyvecilik ve sebzeçilik için yararlıdır. Yüksek zirvelerde de subalp çayırlar, merkezde kayın, gürgen, meşe ağacı ormanları, alçak alanlarda ise arit çalılar ve ormanlarla örtülmüştür.

Bölgenin hayvan toplulukları da çok zengindir. Bu bölgede hayvanlardan ayı, kafkas maralı, dağ keçisi, vahşi donuz, karaca, porsuk, çakal, vaşak, sincap, fare, köstebek, kuşlardan baştankara, sülün, sarıasma v d. örnek göstermek olar²²⁵.

2.3.2.2. Bölgenin İdari Bölgeleri

Guba – Haçmaz bölgesi 5 rayona ayrılmaktadır. Bunlardan üçü; Siyezen, Deveçi ve Haçmaz rayonları bölgenin ova alanında, Hazar denizi kıyısında, diğer ikisi ise; Guba ve Gusar rayonları bölgenin dağlık alanında yerleşmektedir.

²²⁴ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s. 134.

²²⁵ y.a.g.e., s. 97.

2.3.2.2.1. Siyezen Rayonu

Siyezen rayonu ülke başkenti Bakü'den kuzeyde, 103 km aralıda, Hazar denizinin kıyısında yerleşmektedir. Rayonun arazisinden Gilgilçay ve Ataçay nehirleri geçmektedirler. Rayonun nüfusu 34,500 kişidir²²⁶.

Şekil 2.3.: Siyezen Rayonunun Haritası

Kaynak: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

Siyezen çok eski bir tarihe sahiptir. Günümüzde birçokları, eski zamanlarda Azerbaycan'da da Büyük Çin Seddine benzer bir seddin olduğunu bilmemektedirler. Deniz kıyısından başlayan bu sedd ovardan geçerek dağlara kadar uzanmaktaydı. Bir zamanlar büyük bir yapıım olan bu sedden günümüze sadece bazı kuleleri kalmıştır.

Rayonda halıcılık, ağaç üzerinde kesme, bezek yapma, çalgı aletlerinin, metal ürünlerinin yapılması gibi halk sanatları gelişmiştir.

2.3.2.2.2. Deveçi Rayonu

Deveçi rayonu Bakü'den kuzeyde, 122 km aralıda yerleşmektedir. Rayonun nüfusu 47,200 kişidir²²⁷.

Rayonun arazisi doğuda Hazar denizinin kıyısına kavuşmaktadır. Rolyefi çok değişiktir. Deniz kıyısından başlayan ovalar gittikçe tepelere, daha sonra ormanlara, kayalara ve dağlara geçit yapmaktadır. Ormanlı alanların toplam yüzölçümü 21,500

²²⁶ Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

²²⁷ y.a.g.e., Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

ha'dır. Liman gölü bu rayondadır. Nohurlar köyünden biraz aralıda ise birbirinden güzel 7 dağ gölü yerleşmektedir.

Şekil 2.4.: Deveçi Rayonunun Haritası

Kaynak: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

Deveçi pazarları çok ünlüdür. Yöredeki birçok bölgelerin sakinleri alışveriş için buraya gelmektedirler. Pazarlarda büyük baş hayvan, kuş, bal, yağ, peynir, halı, ipek, yün, teneke ürünleri ve diğer ürünler satılmaktadır.

Rayonda geleneksel halk sanatı olan halıcılık eski geleneğini günümüzde de korumaktadır. “Pirebedil”, “Gollu Çiçi”, “Heyratı” yerli halı türleri geniş şöhret kazanmıştır.

2.3.2.2.3. Haçmaz Rayonu

Haçmaz rayonu Bakü'den kuzey doğuda, 157 km aralıda, Hazar denizinin kıyısında yerleşmektedir. Samur – Deveçi ovasının büyük hissesi bu rayondadır. Rayonun nüfusu 148,400 kişidir²²⁸.

Haçmaz rayonu kuzeyden Rusya sınırıyla birleşmektedir. Rayon arazisinin 20,800 ha ormanlarla örtülmüştür. Burada 8 nehir ve 3 suni göl vardır.

Eski kaleli kentlerden biri olan Hudat da Haçmaz rayonunda yerleşmektedir. Hudat'da birçok tatlı su kaynakları vardır. 1917 yılında faaliyete başlayan ve

²²⁸ y.a.g.e., Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

günümüzde de Bakü'nü tatlı suyla temin edilmesinde büyük öneme sahip olan Şollar su boru hattı Hudat yakınlarındaki Şollar köyünden çıkmaktadır.

Şekil 2.5.: Haçmaz Rayonunun Haritası

Kaynak: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

Rayonda geleneksel halk sanatlarından halıcılık geniş şekilde geliştirilmiştir. Haçmaz lisesinde halıcılık bölümü faaliyet göstermektedir. Büyük ve küçük ölçülerde halı dokuyan ustaları iş başında izlemek turistler tarafından büyük ilgiyle karşılanmaktadır.

Ülkede çok popüler olan Nabran dinlenme bölgesi Haçmaz rayonundadır. Burada ince kumlu plajların sık ve güzel manzaralı ormanlarla kavuştuğu şifalı yerlerde birçok turizm merkezleri, pansiyonlar ve diğer turizm tesisleri mevcuttur.

2.3.2.2.4. Guba Rayonu

Guba rayonu Bakü'den 168 km aralıda, Büyük Kafkas dağlarının kuzey doğu yamaçlarından başlayarak, Samur – Deveçi ovasına kadar uzanmaktadır. Rayonun nüfusu 140,000 kişidir²²⁹.

Rayonun idari merkezi Guba kenti Büyük Kafkas silsilesine ait Şahdağ'ın kuzey doğu yamaçlarında, deniz seviyesinden 600 m yükseklikte, Gudyalçay nehrinin kıyısında yerleşmektedir. Guba'da üniversite ve halıcılık merkezi faaliyet

²²⁹ y.a.g.e., Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

göstermektedir. Guba'da dokunan “Çiçi”, “Ağgül” ve “Pirebedil” halıları Azerbaycan'da en güzel halı türlerdendir. 1712 yılında dokunmuş “Gollu Çiçi” halısı günümüzde New York'daki “Metropolitan” müzesinde korunmaktadır.

Şekil 2.6.: Guba Rayonunun Haritası

Kaynak: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

Guba'da ticaret, ilim, aydınlatma, tıp ve kültür yaşam tesislerinin geniş şebekesi mevcuttur. Rayonun temiz havası, geleneksel ticareti, sanat merkezi olması, ana karayolunun üzerinde yerleşmesi onu bölgenin en önemli merkezlerden birine çevirmiştir. Guba'nın güzel manzaralı doğası Bakü ve Sumgayıt kentlerinden gelen yerli turistler için en sevimli dinlenme bölgelerdendir.

2.3.2.2.5. Gusar Rayonu

Gusar rayonu Bakü'den 180 km aralıda, Büyük Kafkas dağlarının kuzey doğu yamaçlarında yerleşmektedir. Rayonun nüfusu 83,000 kişidir²³⁰.

Rayonun idari merkezi Gusar kentidir. Dağlar ve vadiler diyarı olan bu rayonun arazisindeki Bazardüzü dağı (4466 m) Azerbaycan'ın en yüksek noktasıdır.

Gusar rayonunda geleneksel halk sanatı türlerinden halıcılık, dikme, ağaç üzerinde kesme sanatları geliştirilmiştir.

Gusar son yıllar iç turizme dönük bölgelerden biri olarak tanınmaktadır. Hazırda burada faaliyet gösteren Suvar dağ turizm merkezi ve Karabulak tatil köyü

²³⁰ y.a.g.e., Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

ülke çapında ün kazanmış yerlerdendir. Ama bu merkezler ne kadar ünlü olsalar da sadece mevsimlik faaliyet göstermektedirler. Yeni projelenmiş ve inşaat işleri başlatılmış “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” sayesinde ise yılın bütün mevsimlerinde ülkemizin kapıları turistler için açık olacaktır.

Şekil 2.7.: Gusar Rayonunun Haritası

Kaynak: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, Erişim: 03.05.2009., <http://regionaldepartment.info/new/qubxacmaz/>

2.3.2.3. Bölgenin Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

Tarım sektörünün branşlaşması ve nüfusun yerleşmesi rölyef ve iklim özelliklerine çok bağlıdır. Ovada sebze, üzüm ve tahıl, alçak dağlık alanlarda meyve ve tahıl bitkileri yetiştirilmekte, dağlık alanlarda ise tahılcılık ve hayvancılık sektörleri gelişmektedir.

Guba – Haçmaz bölgesi sık nehir şebekesine ve bol su kaynaklarına sahiptir. Sulama ekinciliği geliştirilmiştir. Samur – Apşeron kanalı ve nehirlerden götürülmüş arklarla 100,000 ha'dan fazla toprak sulanmaktadır. Bakü ve Sumgayıt kentlerini suyla temin eden Şollar su boru hattı Haçmaz rayonundan başlamaktadır. Bölge arazisinin %10-11'i ormanlardır. Kayın ormanları ziraat açısından daha önemlidir²³¹.

Guba – Haçmaz bölgesi arazisinde birçok doğal kaynaklar vardır. Bunlardan Siyezen petrolü, çakıl, kum, kil daha çok kullanılan kaynaklardır.

Bölgenin ekonomisinde tarım sanayi sektörü, özellikle ziraat büyük önem taşımaktadır. Tarımda toplam üretimin %75'i sebzeçilik ve meyveciliğin payına

²³¹ Şövqi GÖYÇAYLI, Nizami ƏYYUBOV, a.g.e., s. 63.

düşmektedir. Aynı zamanda, Haçmaz ve Deveçi rayonlarında üzüm, Gusar'da patates, bütün rayonlarda tahıl becerilmektedir. Sütlük etlik hayvancılık (ova alanlarda) ve koyunculuk (alçak dağlık ve dağlık alanlarda) geliştirilmiştir. Siyezen, Deveçi ve Çarhıda kuşçuluk fabrikleri yaratılmıştır. Bunlardan en büyüğü Siyezen fabriğidir²³².

Bölge sanayisinin temelini yiyinti ve hafif endüstri oluşturmaktadır. Başlıca olarak meyve sebze, şarap ve süt ürünleri üretilir. Burada aynı zamanda büyük tahıl üreten kombinalar (Haçmaz, Deveçi) ve balık imalı fabrikleri ulusal öneme sahiptir. Hafif endüstri Pirebedil, Guba, Gonakkend, Haçmaz ve Gusar'da yerleşen halı fabrikleri ve yerli öneme sahip küçük dikiş tesislerinden oluşmaktadır. Bölgenin köylerinde halıcılık geleneksel sanatkarlık türü olarak geliştirilmektedir. Güzel çeşitli Guba halıları dünyada şöhret kazanmıştır.

Bölgenin ağır endüstrisine Siyezen'in petrol ve doğal gaz üretimi, Guba elektroteknik fabriği ve Haçmaz'da yeni yaratılmış demir imalı fabriği aittir. İnşaat malzemeleri sanayisi tesislerinde Gilgilçay kum ve kil imalathanesi, Guba ve Haçmaz tuğla fabrikleri ve diğer inşaat malzemeleri tesisleri bölgenin ihtiyaçlarını tamamen karşılayamamaktadır.

Bölgede sanayi üretim hacmine göre Haçmaz rayonu bölgenin diğer rayonlarından seçilmektedir. Kent sanayisinin temelini yiyinti ürünleri sanayisi oluşturur. Burada büyük konserve kombinaları, bira fabriği, plastik ürünler fabriği ve d. vardır.

Guba – Haçmaz bölgesinde son zamanlar turizm sektörü hızla geliştirilmektedir. Günümüzde turizm açısından büyük potansiyele sahip olan bu bölgeye devlet gözetimi altında büyük yatırımlar yapılmaktadır. İlk olarak alt yapıda yeniden kurma işleri yapılmakta Sovyetler devrinden kalan eski konaklama işletmeleri tamir olunmaktadır. 2007 – 2016 Turizm Geliştirilmesinin Devlet Programında bu bölge ile ilgili birçok önemli kararlar mevcuttur. Bölgede turizmin gelişme hızı günümüzdeki gibi devam ederse yakın zamanlar bu bölge Hazar havzasında en önde geden turistik bölgesine çevrilebilecektir. Bu durumda bölge ekonomisinde turizm sektörü başlıca sektör olarak görülebilecektir.

²³² y.a.g.e., s. 63.

Guba – Haçmaz bölgesi ulaşım açısında çok önemli coğrafi konumda yerleşmektedir. Bölgeden geçen Bakü – Rostov demiryolu ve karayolları, petrol, doğal gaz ve su boru hatları, iletişim hatları ülkenin ve bölgenin dış ulaşımında önemli yere sahiptir.

2.3.2.4. Ulaşım Olanakları

Ülke çapında önem taşıyan ana demiryolu hattı Bakü – Haçmaz – Ereblinka ve aynı yönde ana karayolu Guba – Haçmaz bölgesinin arazisinden geçmektedir. Guba – Haçmaz bölgesinin iç ve dış ekonomik ilişkilerinde önemli yere sahip olmakla yanısıra, bu ana yollar Rusya'nın önemli kentleri ve bölgeleri ile ülkenin ekonomik ilişkilerini sağlamaktadır.

2.3.2.4.1. Demiryolu

Bakü – Ereblinka Elektrifikasyon yapılmış demiryolunun 123 km'i Guba – Haçmaz bölgesinin arazisinden geçmektedir. Bölgenin içinde toplam demiryolunun 62 km'i veya %51'i Deveçi ve Siyezen, 61 km'i veya %49'u Haçmaz rayonunun payına düşmektedir²³³.

Demiryolu bölgenin tüm rayonlarında aynı şekilde gelişmediğinden merkezleştirilmiş şekilde yük ve yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Demiryolunun tarihen bu bölgeden geçmesi ekonomik sektörlerin gelişmesine ve nüfusun yerleşmesine etki bırakmıştır. Demiryolu aracılığıyla yük taşımacılığının yoğunluğuna göre ülkenin diğer bölgelerinden daha aktiftir.

Guba – Haçmaz bölgesinde turizm sektörünün hızla geliştirilmesi, aynı zamanda Avrupa – Kafkaslar – Asya ana ulaşım hattının bu bölgeye açılması yakın gelecekte yük ve yolcu taşımacılığında daha büyük bir yoğunluğa neden olacaktır. Kuşkusuz, yaranacak talebi karşılamak için Haçmaz demiryolu istasyonunda iç yolların artırılması ve makineleştirme işlerinin uygulanması çok önemlidir. Verimsiz ulaşım harçlarını aradan kaldırmak amacıyla Haçmaz istasyonundan 30 km uzunluğunda Guba rayonuna yardımcı demiryolunun salınması planlanmıştır.

²³³ Zahid MƏMMƏDOV, XXI Əsr: İqtisadi İnkişafın Nəqliyyat Faktorı, Azərneşr, Bakı, 2002, s. 199.

2.3.2.4.2. Karayolu

Guba – Haçmaz bölgesinde yük ve yolcu taşımacılığında önem taşıyan diğer bir ulaştırma forması karayolu ulaştırmasıdır. Ülkenin toplam karayollarının %7.5'i bu bölgenin payına düşmektedir. Bölgede toplam karayollarının uzunluğu 1883 km'dir. Bunun %35.3'ü Guba, %25.2'si Haçmaz, %22.3'ü Gusar, %10.8'i Deveçi, %6.6'sı Siyezen rayonlarının payına düşmektedir (Tablo 2.19.). Taşınan yükün %27'si ve yolcuların %50'si Guba, yükün %23'ü ve yolcuların %25'i Haçmaz, yükün %20'si ve yolcuların %10'u Gusar, yükün %30'u ve yolcuların %15'i Deveçi rayonlarının payına düşmektedir. Bölge içinde ülke ve bölge çapında önem taşıyan karayolları faaliyet göstermektedir. Ülke çapında önem taşıyan karayollarının toplam uzunluğu 871 km'dir. Bunlar Gendab – Hudat – Yalama (65 km), Haçmaz – Nizovaya (14 km), Galacık – Gusar (15 km), Galacık – Şirvanovka (17 km), Hudat – Nabran – Yalama (40 km), Guba – Gusar – Hazri (36km), Guba – Gonagkend (46 km), Guba – Gaşreş (12 km), Deveçi – Guşçu (16 km) ve d. karayolları yolcu ve yük taşımacılığında, aynı zamanda diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin oluşmasında olumlu katkılar sağlamaktadır.

Tablo 2.19.: Guba – Haçmaz Bölgesinde Karayollarının Uzunluğu (2007 yılı)

Rayonlar	Toplam Karayollarının Uzunluğu (km)	Karayollarının Oranla Uzunluğu
Guba	664	35,3
Gusar	420	22,3
Haçmaz	475	25,2
Deveçi	200	10,6
Siyezen	124	6,6
TOPLAM	1883	100

Kaynak: Zahid Məmmədov, XXI Əsr: İqtisadi İnkişafın Nəqliyyat Faktoru, Azərənəşr, Bakı, 2002, s. 202.

Yapılan araştırmalara göre, Guba – Haçmaz bölgesinde olan köylerin büyük kısmı rayon merkezlerinden çok aralıda yerleşmektedir. Bundan dolayı bu rayonun yerli sakinleri rayon merkezleriyle bağıntı sağlamakta zorluk çekmektedirler.

Azerbaycan’da rayon içi ekonomik bağıntıların verimliliğini sağlamak için dağlık araziye sahip olan rayonların coğrafi konumu rayon merkeziyle en uzak köyler arasındaki uzaklık 20-25 km’den fazla olmamalıdır. Aynı zamanda yolcular bir saat içinde yaşadıkları bölge ile rayon merkezleri arasında bağıntı kurabilmek imkanına sahip olmalıdırlar. Bu şekilde rayonun iş gücünden daha verimli kullanılabilme olasılığı sağlanabilir.

Guba – Haçmaz bölgesinde havayolu ve denizyolu ulaştırması bugüne kadar geliştirilmemiştir. Bölge güney doğudan kuzey doğuya kadar Hazar denizi boyunca uzun bir sahil hattına sahip olsa bile bu bölgede yk ve yolcu taşımacılığında kullanılabilen hiç bir deniz limanı faaliyet göstermemektedir. Bölgeye en yakın olan hava limanı Bakü’deki Haydar ALİYEV adına hava limanıdır.

2.3.2.5. Turizm Endüstrisi Durumu

Guba – Haçmaz bölgesi Azerbaycan’ın turizm açısında en büyük potansiyele sahip olan bölgelerinden biridir. Bölgenin yıl boyu çekiciliğe sahip olan doğasına yanısıra tarihi ve kültürü de çok zengindir.

2.3.2.5.1. Doğal ekicilikler

Guba – Haçmaz bölgesi eşsiz doğa güzelliklerine sahiptir. Bölge doğusunda Hazar denizinin bol güneşlenen, ince kumlu kıyılarıyla, batısında yüksekliliği 4000 m’den fazla olan başı karlı dağlarıyla, merkezinde ise geçilmez sık ormanlarıyla çok ünlüdür. Büyük Kafkas’ın yüksek dağlarından sayılan Bazardüzü (4466 m), şahdağ (4243 m), Tufandağ (4206 m), Babadağ (3629 m) bu bölgede yerleşmektedir. Bu dağların zirveleri yıl boyu karla örtülüdür. Guba – Haçmaz bölgesinde birçok nehirler vardır. Onlardan en büyükleri Samur, Gusaray, Karaçay, Velveleay, Gudyalçay ve Gilgilçay nehirleridir²³⁴.

²³⁴ Budaq BUDAQOV v Yaqub QRİBLİ, a.g.e., s. 124.

Yerli sakinler tarafından “Keçi kayası” olarak anılan, güzel manzarası olan Deveçi turizm açısından büyük potansiyele sahiptir. Burada sık ormanlar ve dik kayalar arasından akan nehir ve tedavi açısından önem taşıyan kükürtlü su çeşmeleri vardır. Burada Hazar denizi kıyılarından 12 km aralıda, 1180 ha’lık arazide yerleşen avcılık alanı vardır. Bu alanın arazisinde birbirleriyle temasta olan 3 göl vardır. Göllerde değişik nehir ve deniz balıkları yaşamaktadır. Göllerin denize çıkışları vardır. Sonbahar ve kışın gazlar, ördekler, kuğular, su tavukları ve başka tür kuşlar buraya gelmektedirler. Göllerin yakınlarında değişik yerlerde bir kaç avcı kulübeleri yerleşir. Güzel manzaralı bu göllerde kayak ve küçük teknelerle gezintiler yapılmaktadır²³⁵.

Deveçi rayonunun merkezinden biraz aralıda, Büyük Kafkas’ın eteklerinde Galaaltı maden su kaynağı vardır. Bu su kaynağı Ukrayna’nın ünlü “Naftusi” suyuna benzer terkiye sahiptir. Galaaltı tedavi edici maden suyunun temelinde burada “Çıraggala” üroloji sanatoryum faaliyet göstermektedir. Burada tedavi alanlar veya sadece dinlenme amacıyla gelenler eski Çıraggala kulesinin harabeliklerini gezmek imkanına da sahiptirler.

Haçmaz rayonunda birçok maden su kaynakları mevcuttur. Rayonun florasında kuşburnu, çit sarmaşığı, dazı otu, yağ otu, ballı nane ve d. tedavi bitkileri geniş yayılmaktadır.

Haçmaz rayonunun kuzeyinde, Yalama – Nabran tatil bölgesinde deniz sahilleri boyunca ince kumlu plajlar uzanmaktadır. Yalama – Nabran tatil bölgesi Hazar denizi kıyılarında eşsiz doğal manzaralı arazilerdendir. Bu bölge doğal iklim şartlarıyla, denizle ormanın kavuşmasıyla, ince kumlu plajlarıyla, yerli ve Azerbaycan’a gelen yabancı turistlerin en çok tercih edilen dinlenme yerine çevrilmiştir.

Guba rayonu da turizm açısından büyük potansiyele sahiptir. Rayonda turistik açıdan çekiciliğe sahip yerler çoktur. Örneğin Balbulak, Kızbenövşe, Geçreş, derinliği 400-600 m olan Tengealtı uçurumu, Afurca nehrinin yakınlarındaki, yüksekliği 75-80 m varan azametli şelale ve d. Eşsiz Pirbenövşe şelalesi de bu rayondadır. Bu şelalenin suyu doğal levhalar yaratmıştır. Buradaki doğal mucizelerden biri de suyun etkisiyle kayada oyulmuş Minare şeklinde figürdür.

²³⁵ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 489.

Ülkenin tarım merkezlerinden biri olan Guba rayonu elma bağlarıyla da ünlüdür. İlbaharda, elma ağaçları çiçek açtığında, bu çiçeklerin kokusu tüm rayona yayılır. Guba bazen “Elma Bağı” da olarak anılmaktadır.

Guba rayonunda, Gonagkend köyünden biraz yukarıda, Haçınçay kıyısında kükürtlü su kaynakları vardır. Buradaki dar sel yarığında çıkan sıcak su kaynakları tedavi edici özelliğe sahiptir. Burada kayalarda oyulmuş 3 küvetten oluşan eski sanatoryuma benzer bir tesisin kim tarafından inşa edildiği günümüzde bile kimse tarafından hatırlanamamaktadır. Her birinin ölçüsü 2x3 m olan bu küvetlerin yöresine taştan duvar örülmüş, üzeri ise ağaçtan düzeltilmiş sundurmayla kapatılmıştır. Bu taş küvetleri çok büyük tedavi özelliklerine sahiptirler.

Genellikle, Guba rayonunda 70 civarında doğa abidesi mevcuttur. Bunlardan “Gelin kayası”, “Kızıl kaya”, “Gülcahan taşı”, “Hatadere”, “Cefer deresi”, “Ninehuy deresi”, “Han çeşmesi”, “Taş gelinler”, “Ağacda Ev”, “Ateşgah”, “Haltan suyu”, “Haşi sıcak suyu”, “Sona çeşmesi”, “Gırhbulak”, “Han çinar”, “Yol gözetçisi”, “Pirit çukuru”, Meşe ormanı, Kızılağac ormanı ve d. doğa mucizelerini örnek getirebiliriz. Burada yaşayan akbaş kartallar Azerbaycan’ın Kırmızı kitabına salınmıştır²³⁶.

Azerbaycan’ın kuzey batısında başı karlı Şahdağ’ın eteğinde yerleşen vadiler diyarı Gusar rayonu turizm açısından çok büyük doğal potansiyele sahiptir. Rayonun arazisindeki Bazardüzü dağı (4466 m) Azerbaycan’ın en yüksek noktasıdır. Zengin flora ile seçilen rayon arazisinin %20’si ormanlarla örtülmektedir²³⁷. Nehirlerin sahilleri boyunca genellikle geniş yapraklı ağaçlardan; gergen, meşe ve kayın ağaçlarından oluşan tuğay ormanları uzanmaktadır. Bu ormanlar sumah, ezgil, yemişan, kızılıcak, kuşburnu, yabanmersini bitmekte, tedavi bitkileri ve kendibiten meyveler geniş yayılmaktadır. Rayonun faunası da zengindir. Burada ayı, gurd, gaban, dağ keçisi, kuşlardan doğan ve diğerleri geniş yayılmaktadır. Gusar rayonunun arazisinde yüzölçümü 15,000 ha olan devlet yasaklık bölgesi yaratılmıştır. Urva köyünün yakınlarında yerleşen, yüzölçümü 7 ha olan “Alistan baba” adlı kayın ormanı özellikle korunmaktadır. Şahnabaz ve Leze şelaleleri rayonun fahridir. Bu şelalelerin olağanüstü manzarası ve güneşte parlayan damlaları insanları hayran bırakmaktadır.

²³⁶ Şövqi GÖYÇAYLI, Nizami ƏYYUBOV, a.g.e., s. 87.

²³⁷ Müseyib MÜSEYİBOV, a.g.e., s. 143.

2.3.2.5.2. Kültürel Çekicilikler ve Tarihi Anıtlar

Guba – Haçmaz bölgesinde nüfusun %77.5'ini Azerbaycanlılar oluşturmaktadır. Burada Lezgiler (genellikle Gusar rayonunda), Ruslar, Tatlar ve Yahudiler de yaşamaktadırlar²³⁸.

Halıcılık bu bölgenin geleneksel sanat sektörüdür. Bölge dokunan halıların sayısına ve kalitesine göre ülkede birinci yere sahiptir. 1772 yılında dokunmuş “Goldu Çiçi” halısı New York’un “Metropolitan” kültür müzesinde korunmakta ve müze ekspozisyonunun incilerinden biri sayılmaktadır. Haçmaz lisesinde halıcılık bölümü faaliyet göstermektedir. Büyük ve küçük ölçülerde halı dokuyan ustaları iş başında izlemek turistler tarafından büyük ilgiyle karşılanmaktadır.

Bölgede tarihen en çok ün kazanmış kent 15. yüzyılda kurulmuş Guba kentidir. 1744-1789 yıllarda bu kentte Guba hanlarının ikametgahı yerleşmiştir. Guba hanlığı 18. yüzyılda Azerbaycan arazisinde mevcut olan nispeten büyük hanlıklardan biri olmuştur. Guba hanlığı 1806 yılında Rusya imparatorluğuna birleştirilmiştir. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Guba, sakin taşra kenti olarak kalmış, günümüzde ise ülkenin büyük bağıcılık ve halıcılık merkezine çevrilmiştir. Kentte ve onun yöresinde birçok mimari ve arkeolojik abideler vardır.

20. yüzyılın 60. yıllarında Utug köyünün yöresinde bulunmuş darphane 12-13. yıllara ait olduğu tespit edilmiştir. Burada bulunan paralar Şirvanşahlar'ın hüküm sürdükleri devre aittir. Utugda 19. yüzyıla ait bir kaç ev ve eşsiz mimarlığa sahip olan mescit bugünüme kadar gelmiştir.

Guba'da uca dağlar koynunda yerleşen Hınalık köyü eşsiz özelliklere sahiptir. Bu köy rayon merkezinden 65 km aralıda, deniz seviyesinden 2500 m yükseklikte yerleşmektedir. 380 evden oluşan Hınalık'da 3000 kişilik bir nüfus yaşamaktadır. Köy nüfusunu değişik bir etnografik grup oluşturur. Onların kendi dilleri vardır. Bu dilde dünyanın başka hiç bir yerinde konuşulmamaktadır. Burada yaşayan yerli sakinlerin dilleri gibi, kendilerine ait eski gelenekleri de korunmaktadır. Hınalık Guba rayonun parlak yüzünü oluşturan en ilgi çekici bileşenlerinden biridir²³⁹.

²³⁸ Zahid MƏMMƏDOV, a.g.e., s. 200.

²³⁹ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 488.

Hınalık köyünde ateşperestler tapınağı (9. yüzyıl), Ağbil köyündeki sekiz köşeli türbe (16. yüzyıl), yerli sakinler arasında kutsal sayılan Pirbenövşe mabedi de turistlerin ilgisini çekmektedir.

Bunlardan başka kent yöresinde Eski yaşayış evleri (18-19. yüzyıllar), tanınmış Azerbaycan tarihçisi ve yazarı Abbaskulu ağa Bakıhanov'un (19. yüzyıl) ev müzesi, Cüme mescidi, Sekine hanım mescidi (19. yüzyıl) gibi tarihi anıtları da vardır²⁴⁰.

Kendi tarihi ve kültürü ile ilgi doğuran diğer bir bölge Gusar rayon merkezidir. Rayonun görmeli yerleri arasında, Hezre köyündeki eski mescit ve Şeyh Cüneyd türbesi (1544 yılı) özellikle ilgi çekmektedir. Şeyh Cüneyd, Sefeviler devletinin kurucusu, şair Şah İsmayıl Hatai'nin dedesidir. Günümüzde burada onun adını taşıyan müze de vardır.

Bölgede olan diğer tarihi anıtlara örnek olarak, Eniğ köyü yakınlarında 13. yüzyıla ait kule duvarlarının kalıntıları, Hil, Eniğ, Balagusar, Yasab, Eski Hudat, Gündüzgala ve diğer köylerdeki eski mescitleri göstermek olur. Rayon merkezinde kültür ve dinlenme parkı da vardır.

Bölgenin diğer büyük bir kenti olan Haçmaz'da arkeolojik kazı işleri zamanı bakır çağına ait mezarlar bulunmuştur. Bu, Apşeron yarımadasından Derbend'e kadar olan Hazar denizi kıyısında eski çağ insanların 2000 yıl MÖ yaşadıklarının göstergesidir.

MÖ 8-6. yüzyıllarda inşa edilmiş ünlü "Baba el Ebvab" ("Derbend kapıları") kalesi bölgeye gelen istilacıların yolunda geçilmez bir engel olarak dayanmıştır. 5. yüzyılda Sasani padişahı Yezdigerd'in devrinde Derbend'de istilacıların karşısını almak amacıyla azametli taş sedd inşa edilmiştir. Haçmaz rayonundaki arkeolojik kazı işleri zamanı bakır çağına ait mezarlarla birlikte iş ve av aletleri ve yaşam eşyaları da bulunmuştur²⁴¹.

Toplam Haçmaz rayonunda 60'dan fazla tarihi ve kültürel anıt korunmaktadır. Morug oba, Galağan, Uzun oba, Tağar oba köylerinde 20. yüzyılda inşa edilmiş mescitler, Gragurtlu köyünde 15-16. yüzyıla ait Şah Abbas mescit medresesi, Şıhlar köyünde Şeyh Yusif mescidi (15. yüzyıl) korunmaktadır. 20.

²⁴⁰ Şövqi GÖYÇAYLI, Nizami ƏYYUBOV, a.g.e., s. 89.

²⁴¹ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 490.

yüzyılın başlarında (1900-1903 yıllar) inşa edilmiş demiryolu istasyonu da mimarisiyle seçilmekte ve günümüzde de faaliyet göstermektedir.

Bölgenin kuzey batısında, Haçmaz rayonunun arazisinde eski kentlerden biri olan Hudat yerleşmektedir. Hudat 18. yüzyılın başlarında, Feteli hanın babası tarafından kurulan Guba hanlığının başkenti olmuştur. 1735 yılında Feteli han başkenti Guba kentine geçirdikten sonra, Hudat kendi önemini kaybetmiştir. Hudat yakınlarında yerli sakinlerin tapma yeri olan Velemir piri yerleşmektedir²⁴².

Deveçi ve Siyezen rayonlarında da tarihi ve kültürel anıtları vardır. Deveçi kentinden 15 km aralıda, Şahnezerli köyünde orta çağlar abidesi olan “Şabran” kentinin, Padar köyünde “Gülüstani İrem” kentinin, Saadan köyünde “Dindar kalesi”nin kalıntıları büyük ilgi doğurmaktadır. 5. yüzyılda kurulmuş Şabran kenti dünyanın en ilgi çekici tarihi abideleri içinde yer almaktadır.

Deniz seviyesinden 1200 m yükseklikte, Gilgilçay deresinin üzerinde yükselen dağın zirvesinde “Çıraggala”nın (5. yüzyıl) kalıntıları korunmaktadır. Kafkaslar’ın içlerine doğru giden yol üzerinde duran Çıraggala, kervanların korunması ve yol gösteren fener kulesi amacıyla kullanılmaktaydı. Çıraggala’nın üzerinde yakılmış ateşin alevi 100 km uzaklıktan görülebilir. Deveçi kentinde ülke coğrafyası müzesi vardır²⁴³.

Siyezen rayonunda Zarat köyünün yakınlarında “Hızırzinde baba” anılan Beşparmak kalesinin harabeleri, Sedan köyünün yakınlarında “Kara Dundur” kalesinin harabeleri vardır. Burada Şıhlar köyünün yakınlarında 15. yüzyılda inşa edilmiş “Şeyh Haydar türbesi” ve 18. yüzyılda inşa edilmiş “Pir Halil türbesi” de yerleşmektedir.

2.3.2.5.3. Konaklama İşletmeleri

Guba – Haçmaz bölgesi daha önce söylendiği gibi büyük turistik potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin bir kısmı çok eski zamanlardan, Sovyetler devrinden kullanılmağa başlatılmıştır. Bu bölgede o devirlerden bazı konaklama işletmeleri inşa edilerek faaliyete başlatılmıştır. Bölgenin eşsiz doğası Sovyetler mekanının her

²⁴² y.a.g.e., s. 491.

²⁴³ Budaq BUDAQOV və Yaqub QƏRİBLİ, a.g.e., s. 133.

yerinden kendine turist çekmekteydi. O zamanlar en çok misafir ağırlayan bölge Haçmaz rayonunun kuzeyinde yerleşen Nabran köyündeki konaklama işletmeleriydi.

Nabran, Hazar denizi kıyısında çok büyük doğal güzelliklere sahip olan bir köydür. Bu köyün mükemmel doğal iklim şartları, denizle ormanın kavuşması, ince kumlu plajları yerli ve yabancı turistlerin en sevimli dinlenme yerine çevrilmesine neden olmuştur. Güney Kafkas’da en eski ve en büyük turistik tesislerinden olan “Hazar” ve “Dostluk” tatil köyleri bu bölgede yerleşmektedir. Her iki tatil köyü Azerbaycan Sendikalar Örgütüne aittir.

“Hazar” tatil köyü 1963 yılında kurulmuş, bölgenin en birinci konaklama işletmesidir. “Dostluk” tatil köyü 1975 yılında kurulmuştur. Bu tatil köylerinin her biri aynı zamanda 600’den fazla misafir ağırlayabilmektedir²⁴⁴. “Hazar” ve “Dostluk” tatil köylerinin arasında “Şahdağ” dinlenme evi de Sovyetler devrinden kurulan konaklama işletmelerdendir. Son yıllar Nabran’ın kıyı bölgesinde konuk ağırlama ve dinlenme amaçlı tesislerin sayısı çok artmıştır. Onlardan “Palma”, “Atlant”, “Orman”, “Hazar”, “Nabran”, ve d. örnek göstermek olar (Tablo 2.20.).

Günümüzde bölgede toplam 48 Konaklama işletmesi faaliyet göstermektedir. Bunların içinde 3 ve 4 yıldızlı oteller, tatil köyleri, sanatoryumlar, pansiyonlar, firma ve şirketlere bağımlı olan dinlenme evleri ve d. türden konaklama tesisleri vardır. Bu tesislerin toplam oda kapasitesi 1784 odadır.

Tablo 2.20.: Guba – Haçmaz Bölgesindeki Konaklama Tesisleri ve Rayonlara Göre Dağılımı

Bölge	Konaklama Tesisinin Adı	Toplam Oda Sayısı	Lüks Odaların Sayısı
Gusar	Şah Bulak	3	-
	Gayı Bulak	20	-
	Gara Bulak 2	10	-
	Gaya Bulak	17	-
	Yurd	13	-
	Pioner	8	-
	Suvar	9	-
	Stargusar	18	-
	TOPLAM	98	0

²⁴⁴ Cabir MƏMMƏDOV, Həbibə SOLTANOVA, Sabir RƏHİMOV, a.g.e., s. 489.

Haçmaz	Haçmaz	27	2
	Alinka	28	-
	Asiman	66	6
	Atlant	165	40
	Atobba	12	-
	Bata Bat	10	4
	Bizim Dünya	5	-
	Bulak	4	-
	Dostluk	392	-
	Elay	24	-
	Flamingo	8	-
	Genclik	69	-
	Kervan	21	-
	Mirvari	20	-
	Nabran	57	-
	Naneli	14	6
	Nişane	50	20
	Orman	24	-
	Palma	93	28
	Şahdağ	41	14
	Şahdağ	30	9
	Sahil	15	-
	Şahin	30	-
	CTF	31	-
Hazar	116	-	
Çenlibel	8	-	
TOPLAM	1360	129	
Guba	Semed	10	7
	Menecer	4	-
	Şahdağ	46	-
	Bal Bulak	18	-
	Aynur	14	-
	Guba Olimpiya Kompleksi	58	10
	Hınalık	16	-
	Tengealtı	3	-
	Guba	11	-
	Geçreş	18	-
	Avand	9	4
	TOPLAM	207	21
Siyezen	Siyezenneft	90	-

Deveçi	Mehmanhane İcare Podratı	22	2
	Gala Altı sanatoryumsı	7	-
	TOPLAM	29	2

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Erişim: 25.04.2009., www.azstat.org

Bölgedeki konaklama tesisleri genellikle yerli ve yabancı ortaklıklar tarafından işletilmektedir. Bu tesislerin bir kısmının binaları ortaklığa ait bulunmakta, bazıları ise kamu veya özel kuruluşlardan kiralanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIŞ TURİZMİ AÇISINDAN GUBA – HAÇMAZ TURİZM BÖLGESİNİN ANALİZİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Günümüzde, çalışan insanların tatil yapma ve dinlenme ihtiyaçları giderek artmaktadır. Yaşam standardının yükselmesi ile birlikte tatillerini yaz mevsiminde geçiren insanların, kışın da tatile çıkmaya başlamaları ile birlikte, kış turizmi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan kış turizmi, turizm faaliyetinin 12 aya yayılma çabasına önemli açılımlar sağlamaktadır. Kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanısıra, ayrıca turizm çeşitliliğini artırmak, turizm mevsimini uzatmak ve vasıflı turizm personel istihdamını yıl boyu sürekli kılmak amacıyla birçok ülkeler sahip oldukları kış turizm olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanma yoluna girmişlerdir.

Daha önceki bölümlerde söylendiği üzere kış turizmi devlete hem ekonomik hem de toplumsal yararlar sağlamaktadır. Avrupa'nın bazı ülkelerinin pratiğinde görüldüğü gibi, ekonomik açıdan geliştirilmesi zor olan dağlık bölgelerde, kış turizminin geliştirilmesiyle beraber ekonomik açıdan büyük bir canlanma görülmüştür.

Bütün bunlar göz önüne alınarak araştırmada temel amaç; Azerbaycan turizminin gelişimi açısından dünya turizm pazarında giderek önemi artan kış turizminin yararlarını ve bu konuda Azerbaycan'ın sahip olduğu birtakım bölgesel avantajları vurgulamak, Azerbaycan'ın Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizmi arz potansiyelini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bu bölümünde, Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizmi olanakları değerlendirilmeye ve mevcut durumu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma öncelikle literatür taramasına dayanmaktadır. Konu ile ilgili yabancı makaleler, bu konu üzerinde yapılmış çeşitli çalışmalar ve kitaplar incelenmiştir. Araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin toplanması için deneyimlerden doğan anlamların sistematik olarak incelenmesinde tercih edilen bir teknik olması, araştırmacının katılımcı rolünün olması, bütüncül bir yaklaşıma ulaşılması, algı ve tutumların ortaya konması ve araştırmanın esnekliğine olanak tanınması açısından “nitel araştırma” yöntemi kullanılmıştır.

Nitel yöntem, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, görüş, tutum ve davranışların ve bunların olası nedenlerinin görsel, sözlü iletişim raporları ya da dokümanların incelenmesi yoluyla araştırılmasıdır. Genellikle yüzyüze görüşme tekniği kullanılmakla beraber, gözlem ve içerik analizi de nitel yöntemler arasında yer almaktadır. “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel yöntem, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir²⁴⁵.”

Bu araştırmada veriler bir hipotezi kabul etmek ya da reddetmek amacıyla toplanmamış, elde edilen veriler sayılarla ve rakamlarla değil sözlerle ve betimlemelerle ifade edilmiştir. Buradaki temel amaç insanların düşüncelerini ve bu düşüncelerini nasıl açıkladıklarını anlamaya çalışmaktır. Dolayısıyla gözlemsel analiz ve dil vurgusu ön planda tutulmuştur.

3.2.1. Verilerinin Toplanması

Araştırma verileri nitel araştırma tekniklerinden “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama²⁴⁶” tarzına dayalı etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanan “mülakat yöntemi” (görüşme) ile toplanmıştır.

²⁴⁵ AtilaYÜKSEL ve Fisun YÜKSEL, **Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 149.

²⁴⁶ Kukul M. ve Akdeniz A.R., Fiziksel Bilimlerin Öğrenimi ve Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Marmara Üniversitesi, 18–20 Eylül 1996, İstanbul, s. 141.

Mülakat, insanların bir konu hakkında neyi ve neden düşündüklerini anlamak için onlarla sözlü iletişime girmektir. Mülakatın asıl amacı, iletişim kurulan kişinin konu hakkında duygu, düşünce ve inançlarının neler olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Mülakat nitel araştırmada kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden biridir. Bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyimlerini ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü bir yöntem olan mülakat, iletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı temel almaktadır. Bu yönüyle yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ya da anketlerde var olan sınırlılığı ve yapaylığı ortadan kaldırmaktadır²⁴⁷.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak mülakat kullanılmış, görüşmeler sırasında soruların açık uçlu olması temel alınmıştır. Bu sayede yüzyüze bilgi toplamak ve sorular sorarak görüşmeyi derinleştirmek amaçlanmıştır. Böylece önceden hazırlanmış soru setine verilecek cevapların dışında, görüşme yapılan kişilerin verdiği cevaplara bağlı olarak konuyu aydınlatması ve genişletmesi için ilave sorular da sorulabilmektedir. Bu yöntem özellikle katılımcıların beden dili ve motivasyonları dikkate alınarak elde edilen geri dönüşüm ile ilave yeni soruların sorulabilmesine katkı sağlamaktadır. Görüşmeler randevu alma usulüne göre yürütülmüş ve alınan cevaplar not tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcıların seslerinin kayıt altına alınma kaygısı izlenimi yaratmamak için bu konuya açıklık getirilmiş, bu sayede uygun görüşme ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler katılımcıların kendi ofis ve birimlerinde gerçekleştirilmiş ve görüşmeler süresi ortalama 20-40 dakika sürmüştür.

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini Azerbaycan'da turizm sektöründe görev yapmakta olan 7 kişi oluşturmaktadır. Görüşmeler; Azerbaycan'da Turizm alanında öğretmenlik yapan akademisyenleri ve bu alanda hizmet gösteren insanları kapsamaktadır. Bunlardan 6 erkek, 1 kadındır. Görüşme yapılan kişilerle ilgili ayrıntılı bilgi Ek 2'de Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi'nde görülmektedir.

²⁴⁷ Nurten Özdemir, **İlköğretim II. Kademedeki Fen Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2006, s. 64.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler iki şekilde gruplandırılmıştır. Bunlardan birincisi, görüşme yapılan kişilere ilişkin soruların yer aldığı Ek 1'deki Görüşme Formu'dur. İkincisi katılımcılara ilişkin bilgilerin tablo haline getirildiğini gösteren Ek'2 deki Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi'dir.

3.2.3. Analiz

Elde edilen verilerde kullanılan sorular “içerik analizi” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bütün nitel veri analizi işlemleri aslında içerik analizi anlamına gelir²⁴⁸. Veriler görüşme formunda yer alan sorular doğrultusunda oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular katılımcılar tarafından değerlendirilmiş ve nitel araştırma bulguları olarak ilişkilendirilmiştir.

3.2.4. Sınırlılık

Araştırma sırasında birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Karşılaşılan en büyük zorluk Azerbaycan'da olan kaynak yetersizliğidir. Mevcut kaynakların çoğu Sovyetler devrinde yazılmış ve günümüzde pek geçerli sayılmayan kaynaklardır. İlk başta “Bir Turistik Ürün Çeşidi Olarak Kış Turizmi ve Azerbaycan'da Kış Turizmi Potansiyeli” olarak belirlenen tez araştırmasının konusu, sonradan Guba – Haçmaz turizm bölgesi hariç diğer turizm bölgeleriyle ilgili bilgi yetersizliğinden dolayı değiştirilerek şu anki hale gelmiştir.

Araştırma sırasında karşılaşılan diğer zorluklar veri toplama zamanında olmuştur. Yaklaşık 2 yıl bundan önce Azerbaycan'da kış turizminin yaratılması ve geliştirilmesine dair fikir bile söylenmemekteydi. Bundan dolayı günümüzde Azerbaycan'da kış turizm potansiyeli ile ilgili düşünce veya fikir söyleyebilen kişilerin sayısı çok kısıtlıdır. Bu konuda uzmanlaşmış kimse bulunmamaktadır. Konuyla ilgili görüştüğüm birçok kişi bana gereken bilgileri veremediğinden dolayı mülakatı kabul etmemiştir. Diğer taraftan bazı kişiler yoğun iş temposu nedeniyle görüşmeni kabul etmemiş, bazıları ise randevu saatini bir kaç kere değiştirmiştir. Bu zorluklardan dolayı sadece 7 kişiyle yapılan görüşmeler geçerli sayılarak araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

²⁴⁸ Merriam B.S., **Qualitative Research and Case Study Applications in Education**. Jossey Bass Publishers, San Francisco, 1998.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bulguları üç grupta kategorize edilmiştir. Birinci grup Azerbaycan'ın kış turizm potansiyeline ilişkin bulguları kapsamaktadır. İkinci grup Guba – Haçmaz bölgesinin kış turizm potansiyeline ilişkin bulgulardır. Üçüncü grup ise günümüzde Azerbaycan'ın en büyük turizm projesi olan “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” projesiyle ilgili oluşan bulgulardır.

3.3.1. Azerbaycan'ın Kış Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular

Azerbaycan'ın kış turizm potansiyeline ilişkin bulgular, görüşme formunda yer alan 1, 2 ve 9 sorularına alınan yanıtlardan oluşmuştur.

“Günümüzde Azerbaycan turizmi pasif olsa da yakın gelecekte bu durumun değişeceği beklenmektedir”

Görüşme yapılan kişilerden hepsi %100 oranla Azerbaycan'ın çok büyük turistik potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir. Ama turizm sektöründe yaşanan çok büyük kadro yetersizliği ve bu sektöre olan ilgisizlikten dolayı Azerbaycan'da mevcut olan bu potansiyel yeterince değerlendirilmemektedir. Günümüzde Azerbaycan'dan giden turistlerin sayısı ve yabancı ülkelerde yaptıkları harcamalar Azerbaycan'a gelen turistlerden ve onların Azerbaycan'da yaptıkları harcamalardan yüksektir. Bu yüzden günümüzde Azerbaycan turizmi pasif turizm olarak görülmektedir.

Ama son birkaç yılda Azerbaycan'da olan gelişmelerden sonra turizm sektörüne ilgi çok büyük oranda artmıştır. Pasif turizmin aktif turizme geçişinde sadece birkaç yıl söz konusudur. Sektörde profesyonel kadro hazırlığı amacıyla 2000 yılından sonra Azerbaycan'ın birçok öncül Üniversitelerinde (Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan Ekonomi Üniversitesi, Azerbaycan Uluslararası Üniversitesi) turizmle ilgili çeşitli bölümler açılmıştır. Bundan sonra 2006 yılında Azerbaycan Turizm Enstitüsü büyük bir amaçla faaliyete başlatılmıştır.

Bakü Devlet Üniversitesi “Turizm ve Sosyal Hizmetler” bölüm başkanının ve “Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”nun İdari ve hukuki işler müdür yardımcısının görüşlerde belirttikleri üzere, turizm sektörü Azerbaycan'da şu

anki hızla gelişmeye devam ederse, petrol sektöründen sonra 2. en büyük ve en gelirli sektör haline gelebilecektir. “Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”nun müdürünün belirttiği gibi 2007 yılında devlet, ekonominin enerji sektöründen bağımlılığını azaltmak amacıyla tedbirler planı hayata geçirmeye başlamıştır. Bu tedbirler planından en önemlisi Azerbaycan’da turizm sektörünün geliştirilmesidir. 2007-2016 yıllarını kapsayan bu planda temel konu turizm sektörünün Azerbaycan ekonomisinde önemli sektörlerden biri durumuna getirilmesidir. Gayri üretim sektörü olan turizm ülkenin güzelleşmesine, tanıtımına ve ekonomisine çok büyük etkiler göstermektedir.

“Günümüzde Azerbaycan’da dünyaya göz açan birçok yeni turizm projeleri gelecekte Azerbaycan’ı dünyanın en büyük turizm merkezilerinden birine dönüştürebilecektir”.²⁴⁹

“Azerbaycan çok büyük kış turizm potansiyeline sahiptir”

Azerbaycan çok büyük kış turizmi potansiyeline sahiptir. Ülkenin dağlık bölgelerinde hem jeolojik, hem iklimi açısından buna olanak sağlayan birçok unsurlar vardır. Yapılan görüşmeler zamanı görüşme yapılan kişilere sorulan ikinci soru; “Azerbaycan’da hangi turistik ürün çeşitlerinin geliştirilmesini önerirseniz?” sorusuna alınan yanıtlarda şu turistik ürün çeşitlerinin adları çekilmiştir:

- Kış Turizmi; 7 katılımcıdan 6’sı,
- Deniz Turizmi; 7 katılımcıdan 5’i,
- Kültür Turizmi; 7 katılımcıdan 5’i,
- Av Turizmi; 7 katılımcıdan 3’ü,
- Ekoturizm; 7 katılımcıdan 3’ü,
- Dağ Turizmi; 7 katılımcıdan 1’i,
- Kongre Turizmi; 7 katılımcıdan 1’i,

²⁴⁹ “Şahdağ Kış Turizm Merkezinin Yönetim Kurulu”nun Teknik ve mühendislik işleri müdür yardımcısı.

- Mağara Turizmi; 7 katılımcıdan 1'i,
- Sağlık Turizmi; 7 katılımcıdan 1'i,

bu turistik ürünün geliştirilmesini önermiştir.

Görüldüğü gibi en büyük oranla önerilen turistik ürün çeşidi kış turizmdir. Bunun nedeni sorulduğunda ise alınan yanıtlar;

- Kış turizminin geliştirilmesi için gereken kaynaklar boldur;
- Kapılarımız yıl boyu turistlere açık kalacaktır;
- Gerileyen dağlık yörelerin geliştirilmesi bakımında çok önemlidir;
- Dağlarımız bugüne kadar daha dokunulmamış ve doğasını olduğu gibi tüm güzellikleriyle koruduğundan yabancılar için daha ilgi çekici olacaktır;
- Azerbaycan için yeni bir çeşittir, yeniliğe ihtiyacımız vardır;

şeklinde olmuştur.

“Yakın gelecekte Azerbaycan’da kış turizmi birincil turistik ürün çeşidi olarak görülecektir”

Günümüzdeki dünya ekonomik krizine rağmen, Azerbaycan ekonomisinde birçok sektörler gibi turizm sektörü de aynı hızla gelişmeye devam etmektedir. Kış turizmi Azerbaycan için yeni bir turistik ürün çeşididir. Bu çeşidi doğru geliştirmek için görüşme katılımcılarının, özellikle Azerbaycan Uluslararası Üniversitesi “Turizm ve Bölge Etnografyası” anabilim dalı başkanı öncelikle Avusturya, İsviçre, Almanya, Türkiye gibi ülkelerin deneyimlerinden yararlanılması gerektiğini önermiştir.

Genel olarak görüşme yapılan kişiler, gelecekte Azerbaycan’da sadece kış turizminin değil tüm turistik ürün çeşitlerin gelişeceğini savunmuşlardır. Günümüzde kış turizminin gelişmesi yolunda çok sağlam temeller atılmıştır. Bu yüzden Azerbaycan’ın turizm sektöründe kış turizmi yakın gelecekte birincil turistik ürün çeşidi olarak ortaya çıkabilecektir.

Her gün bir adım daha ileri giden, daha hızlı gelişen Azerbaycan’ının tüm dünyada tanınması kış turizminin geleceğinin de sağlam beklentileri olmasının

göstergesidir. “Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”nun teknik ve mühendislik işleri müdür yardımcısının söylediği gibi, kış turizminin gelişmesi için yapılan projelere destek vermemiz, bölgenin tanıtılması, bölgeye sahip çıkmamız ve değerini bilmemiz gerekmektedir.

“Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”nun müdürü, Azerbaycan’da kış turizminin geliştirilmesinde devletin büyük desteği olduğunu, “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” gibi yeni büyük projeler hazırlandığını ve devlet yapılan yatırımlarla yetinmediğini, yapılacak hizmetin kalitesinin de yüksek olması için kadroların yetiştirildiğini defalarca vurgulamıştır.

Kadro hazırlığı konusunda Bakü Devlet Üniversitesi Turizm ve Sosyal Hizmetler bölümünün başkanı, Azerbaycan Turizm Enstitüsü “Turizm İşletmeciliği” anabilim dalı başkanı ve Azerbaycan Uluslararası Üniversitesi “Turizm ve Bölge Etnografyası” anabilim dalı başkanı da devletin kaygısını ve günümüzde büyük gelişmelerin olduğunu görüşmeler zamanı belirtmişlerdir. Bu bölümde okuyan gençler günden güne daha da bilinçlenmektedirler. Yaz aylarında “Kültür ve Turizm Bakanlığı”nın aracılığıyla birçok öğrenciler, turizmin yüksek seviyede geliştiği dış ülkelere staja gönderilmektedirler. Bütün bunlar doğal olarak Turizm sektörünün geleceğini etkisiz bırakmayacaktır.

3.3.2. Guba – Haçmaz Bölgesinin Kış Turizm Potansiyeline İlişkin Bulgular

Guba – Haçmaz turizm bölgesinin kış turizm potansiyeline ilişkin bulgular, görüşme formunda yer alan 3, 4, 5, 6 ve 7 sorularına alınan yanıtlardan oluşmuştur.

“Guba – Haçmaz bölgesi, Azerbaycan’da, turizm açısından en büyük potansiyele sahip olan bölgelerdendir”

Görüşme yapılan kişilerin çoğu Guba – Haçmaz bölgesi, Azerbaycan’ın turizm açısından en büyük potansiyele sahip olan bölge olduğunu kanısındadırlar. Görüşme yapılan kişiler %100 oranla “bölgenin turizm açısından potansiyeli oldukça zengindir” cümlesini defalarca kullanmışlardır. Bölge yüksek dağlarla denizin sentezinden oluşan bir arazide yerleşmektedir. Peyzaj rengarenkliği, iklim özellikleri,

ince kumlu deniz kıyısı, yüksek karlı dağları, zengin fauna ve florası, mineral çeşmeleri burada çok büyük doğal çekicilik oluşturmaktadır. Tengealtı deresi, Afurca şelalesi, Geçreş, Şahdağ doğal parkı gibi füsunkar güzelliğe sahip yerler her zaman turistlerin ilgisini çekecek potansiyele sahiptir.

Diğer taraftan bölgenin başkente yakın yerleşmesi, kuzeye giden ana yollarının üzerinde yerleşmesi ve bölgenin çok eskilere dayanan tarihi mirasları gibi potansiyel kaynakları da vardır.

“Azerbaycan’da kış turizminin beşiği Guba – Haçmaz bölgesidir”

Bu bulguya, görüş formunda yer alan 3. ve 5. sorulara gelen yanıtlardan varılmıştır. Görüşme formunda yer alan “Sizce kış turizm açısından Azerbaycan’ın en büyük potansiyele sahip olan bölgesi hangisidir?” sorusuna alınan cevaplardan şöyle bir tablo oluşmuştur:

Tablo 3.1: Kış Turizm Açısından Geliştirilmesi Önerilen Bölgeler

Önerilen Bölgeler	Öneren Kişilerin sayısı	Öneren Kişilerin Oranı
Guba – Haçmaz Bölgesi	7	%100
Garabağ Bölgesi	4	%57
Şeki – Zagatala Bölgesi	3	%43
Şirvan Bölgesi	3	%43

Tablodan gördüğümüz gibi Azerbaycan’da kış turizminin geliştirilmesi için öncül görünen bölge Guba – Haçmaz bölgesidir.

“Guba – Haçmaz bölgesinde hangi turistik ürün çeşitlerinin geliştirilmesi daha yararlı olacağını düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda ise aşağıdaki turistik ürün çeşitlerinin adları çekildi:

- Kış Turizmi; 7 katılımcıdan hepsi,
- Deniz Turizmi; 7 katılımcıdan hepsi,
- Dağ turizmi; 7 katılımcıdan 3’ü,

- Ekoturizm; 7 katılımcıdan 2'si,
- Av turizmi; 7 katılımcıdan 2'si,
- Kültür Turizmi; 7 katılımcıdan 2'si,

bu turistik ürünün geliştirilmesini önermiştir.

Anlaşıldığı gibi Guba – Haçmaz bölgesi kış turizminin geliştirilmesi için ülkenin en yararlı bölgesidir. Aynı zamanda bölgenin kendi kaynaklarını değerlendirecek olursak burada öncelikle geliştirilmesi gereken turistik ürün çeşitleri dağlarında kış turizmi, kıyılarında ise deniz turizmidir.

Kış turizmi açısından Guba – Haçmaz bölgesinin potansiyeline dair görüşme yapılan kişilerin fikirleri hemen hemen aynı olmuştur. Bölgede kış turizminin yaratılması için gereken jeolojik ve iklim özellikleri çok uygundur ve günümüzde de kış turizmi Gusar rayonunda geliştirilmektedir. Rayonun arazisinde inşaat işleri başlatılan “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”nin adı çok büyük umutlarla anılmaktadır. Bu projeye ilgili ilerdeki bölümde daha detaylı bilgiler verilmektedir.

“Guba – Haçmaz bölgesinde kış turizminin gelişimi, bölgede ekonomik ve sosyal uyanışa neden olacaktır”

Günümüzde Guba – Haçmaz bölgesinde kış turizmi geliştirilmektedir. Bunun en güzel örneği çağdaş dünya standartlarına uygun inşa edilen “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”dir. Ekonomik açıdan durumu pek de iyi sayılmayan Guba – Haçmaz bölgesinde kış turizminin geliştirilmesi hem ekonomik, hem sosyal, hem de siyasal açıdan birçok yararlar sağlayacağı beklenmektedir. Yapılan görüşmeler zamanı söylenen beklentiler aşağıdaki alt başlıklarda birleştirilmiştir.

Bölgeye ekonomik katkılar sağlayacaktır;

Kış turizminin gelişmesi bölgeye çok büyük ekonomik katkılar sağlayacaktır. Kış turizmi geliştikçe bölgeye yapılan yatırımlar da artacaktır. Turizm sektörü ile beraber bölgede hem tarım, hem de sanayi sektörünün gelişmesine geniş imkanlar sağlanacaktır.

Diğer taraftan bölgede küçük ve orta büyüklükte işletmelerin gelişmesi için olumlu ortam sağlanacaktır. Merkezin faaliyeti için, yeterince, turizm olgusuyla sık bağlı olan, çamaşırhane, teknik servis ve d. gibi hizmet veren işletmelere de büyük ihtiyaçlar duyulacaktır.

Artı kış turizminin gelişmesi ekonomik gerekçelerle nüfusun Bakü ve çevresinde toplanmasının karşısını alabileceği konusunda da düşünceler vardır.

Bölgede istihdamı artıracak, işsizlik oranını düşürecektir;

Bölgede kış turizminin geliştirilmesi bölge istihdamına büyük yararları beklenmektedir. Örneğin, inşaatı başlatılan “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”, ilkel bilgilere göre, tam faaliyete başladıktan sonra ortalama 5000 kişiye istihdam olanağı sunacaktır. Aynı zamanda yakın yörelerde yaşayan yerli sakinlerin kendi tarım ürünlerinin satmasına büyük olanaklar sağlanacaktır.

Bölge sosyal açıdan gelişecektir;

Bölgede hızla gelişen kış turizmi yüksek kalitede hizmet verebilecek personel ihtiyacını artırmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla bölgede Bakü Devlet Pedagojik Kolejinin Gusar şubesi açılacaktır. Bu şubede turizm hizmeti için zorunlu olan ihtisaslarda kurslar açılacaktır. Bundan ilave bölgede sosyal açıdan daha yüksek gelişme sağlamak amacıyla yeni okullar, sağlık ocakları ve diğer sosyal işletmelerin açılması da planlanmaktadır.

Bölgenin altyapısını yenileyecektir;

Bölgede en son standartlara uygun inşa edilen “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”nin sayesinde, bütün Gusar rayonunun altyapısına birçok yatırımlar yapılmaktadır. Bölgede olan köylerin elektrik ve doğal gaz donatım hatları yenileştirilmekte, karayollarının kalitesi yükseltilmekte ve yeni yollar çekilmektedir. Aynı zamanda sovyetler döneminde kurulan ve şu anda faaliyet göstermeyen Guba rayonundaki hava limanının yeniden kurulması da sık sık gündeme gelmektedir.

Ülke tanıtımında yararlar sağlayacaktır;

Yukarıda anlatılan bütün yararlarla yanısıra, yabancı turistlerin mükemmel dinlenme şartlarının yaratılmasıyla ülkenin dünya çapında daha iyi tanınması gibi çok önemli yarar da sağlanacaktır.

Diğer taraftan birçok tarihi sanatları kendilerinde yaşatan yerli sakinler yaptıkları bakır kaplar, ördükleri halılar ve diğer el yapımı sanat eserlerini turistlere satarak, hem sanatlarını yaşatarak geliştirecek, hem kendilerine ekonomik katkı sağlayacak, hem de Azerbaycan kültürünü ve sanatını dış ülkelere tanıtacaktır.

3.3.3. “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” Projesi

Araştırmanın bu kısmında, örnekleme oluşturan kişilerden görüşme zamanı elde edilen verilerin analizi yanısıra, Kültür ve Turizm Bakanlığının bünyesinde faaliyet gösteren “Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”ndan, projeye ilgili elde edilen birçok bilgi ve kaynaklardan kullanılmış, aynı zamanda Gusar rayonunun yerli sakinleri ve Gusar Rayonu İcra Makamlarının başkan yardımcısıyla yapılan kısa görüşmeler zamanı elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

Azerbaycan’ın kuzey batısında başı karlı Şahdağ’ın eteğinde yerleşen vadiler diyarı Gusar rayonu turizm açısından çok büyük doğal potansiyele sahiptir. Rayonun arazisindeki Bazardüzü dağı (4466 m) Azerbaycan’ın en yüksek noktasıdır. Zengin flora ile seçilen rayon arazisinin %20’si ormanlarla örtülmektedir. Nehirlerin sahili boyunca genellikle geniş yapraklı ağaçlardan; gergen, meşe ve kayın ağaçlarından oluşan tuğay ormanları uzanmaktadır. Bu ormanlarda sumah, ezgil, yemişan, kızılıcak, kuşburnu, yabanmersini bitmekte, tedavi bitkileri ve kendibiten meyveler geniş yayılmaktadır. Rayonun faunası da zengindir. Burada ayı, kurt, yaban domuzu, dağ keçisi, kuşlardan doğan ve diğerleri geniş yayılmaktadır. Gusar rayonunun arazisinde yüzölçümü 15,000 ha olan devlet yasaklık bölgesi yaratılmıştır. Urva köyünün yakınlarında yerleşen, yüzölçümü 7 ha olan “Alistan baba” adlı kayın ormanı özellikle korunmaktadır. Şahnabaz ve Leze şelaleleri rayonun fahridir. Bu şelalelerin olağanüstü manzarası ve güneşte parlayan damlaları insanları hayran bırakmaktadır.

Yıl boyu karla örtülü olan kocaman Şahdağ uzmanlar tarafından kış turizmi için çok uygun yer olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı, burada Kış Sporları ve Turizm Merkezi yaratmak fikri ortaya koyulmuştur.

2006 yılında Gusar'da "Şahdağ" kış turizm merkezinin yaratılması çalışmalarına start verilmiştir. Merkez Gusar Rayonunun Leze ve Aladaş köylerinin arazisinde, Büyük Kafkas'ın yüksekliği 4243 m olan Şahdağ'ın yüksekliğine kadar olan arazilerde yerleşecektir.

Gusar son yıllar iç turizme dönük bölgelerden biri olarak tanınmaktadır. Hazırda burada faaliyet gösteren Suvar dağ turizm merkezi ve Karabulak tatil köyü ülke çapında ün kazanmış yerlerdendir. Ama bu merkezler ne kadar ünlü olsalar da sadece mevsimlik faaliyet göstermektedirler. Gusar kış turizm merkezi sayesinde ise yılın bütün mevsimlerinde ülkemizin kapıları turistlere açık olacaktır.

3.3.3.1. Projenin Amaçları

Turizmin geliştirilmesine yönelik devlet programını gerçekleştirmek amacıyla, Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ülkenin kuzey bölgesinde, dünya standartlarına uyarlı, çapına göre en büyük merkezlerden olacak kış turizm merkezinin yaratılması teşebbüsünü kendi üzerine almıştır. Projenin birincil amacı ülkede turizmin ve kış sporlarının gelişmesinden, yerli ve yabancı turistlerin mükemmel dinlenme şartlarının yaratılmasından oluşmaktadır.

Günümüzde Gusar rayonunun merkezinden 32 km kuzeyde, "Şahdağ" zirvesinin eteğinde Azerbaycan'ın turizm sektöründe en önemli projesi olan "Şahdağ Kış Turizm Merkezi"nin temel tesislerinin inşaatına start verilmiştir. Kayakçılık ve diğer kış sporları burada temel aktiviteler olsa da, aynı zamanda yaz mevsiminde de turistlere hizmet sunabilecek tenis, futbol, basketbol, voleybol ve golf sahaları, kapalı spor salonları, akvapark ve havuzlar, eğlence ve oyun merkezleri, atçılık çiftliği ve d. aktiviteler de yer alacaktır. Ama öncelikle kış sporlarının yapılması için gereken altyapının yaratılması amaçlanmıştır.

3.3.3.2. Arazinin Jeolojik Özellikleri

Şahdağ Kış Turizm Merkezi Azerbaycan'ın Gusar rayonunun Leze ve Aladaş köylerinin yakınlarında, güneyde Mihtöken dağının (yüksekliği 3270 m) eteğinden,

kuzey batıdan Leze köyüne geden yol boyunca, doğuda ise uçurumların yöresinde yerleşmektedir. Arazinin rölyefi diklik ve yumuşak meyilliklerden, bir kaç eski çağ toprak kayması alanlardan oluşmaktadır.

Şekil 3.1.: Şahdağ Kış Turizm Merkezi İçin Ayrılan Alan

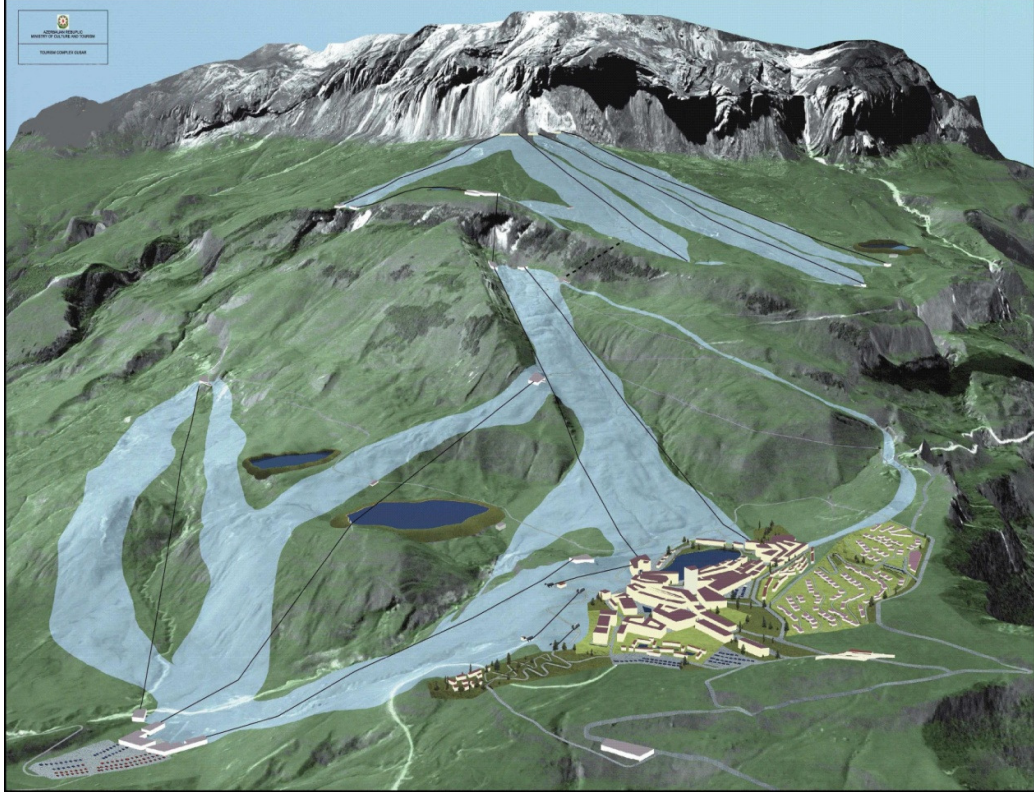

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

Planlanan inşaat alanı, dokunulmamış fauna ve florası, temiz ekolojisiyle tanınan Şahdağ milli parkının alanında yerleşecektir. Merkez deniz seviyesinden 1425 m'le 2520 m arasındaki yükseklik alanlarda yerleşecektir. Turizm merkezinin göbeği, deniz seviyesinden 1640 m yükseklikte olan göletten, 1655 m yüksekliğe kadar uzanan yaylada yerleşecektir. Merkezin yerleşeceği alanın yüzölçümü 1700

ha'dır. Merkez kararlaştırılmış 3 bölgeye ayrılmıştır. Bölgelerin sınırları rölyefi dik olan arazilerden geçmektedir.

Şekil 3.2.: "Şahdağ Kış Turizm Merkezi" Projesi

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

1. bölge rölyefi yumuşak meyilli, güneyde eski çağ toprak kaymalarından oluşan, sol ve sağ taraftan ise dik rölyeften oluşmaktadır. 1. bölgenin kuzeyinde yerleşen, derinliği 1,5 m'e varan, yarısı kamışlı bataklıktan oluşan, yüzölçümü 2 ha olan göl mevcuttur. Göl suyunu yöresinde küçük çeşmelerden almaktadır. 1. bölgenin arazisinde 7 çeşme, kuzeyinde dağınık olarak dikilen 1-4 m yüksekliğindeki taşlı alan, güneyinde ormanlık, az taşlı alanlar var. 1. bölgenin en alçak yerin yüksekliği 1640 m en yüksek yerin yüksekliği 2310 m'dir.

2. bölge güneyden Mihtöken dağının eteğinde yumuşak meyilli kuzey batı ve kuzey doğusunda orta boyut çıkıntılardan, oluşan rölyefe sahiptir.

Alanın en yüksek yeri Mihtöken dağının altı 2550 m, kuzey batısında en alçak yerinin yüksekliği 2010 m, kuzey doğusunda ise 2070 m'dir. Arazide güneyi dağdan

kopmuş seyrek taşlardan, ortası topraktan dikilen kaya taşlardan oluşan alanlar, Mıhtöken dağından, Leze şelalesine doğru uzanan nehir ve küçük çeşmelerden oluşan su arkı, yağışlar sonucunda oluşan derinliği 3-10 m olan su akaçlarından oluşan alanlar mevcuttur. Bölgede 27 tane küçük çeşme vardır.

3. bölge dik rölyefe sahip olan güney doğu yönünde uzanan ufak ormanlıktan, dik inişlerden, küçük çeşmelerden, su akaçlarından küçük taşlı alanlardan oluşmaktadır. Ormanlar genellikle kuz alanlarda yüksekliği 2-3 m, dik rölyefli arazilerdedir. Bölgede eski çağ toprak kaymalarından oluşan dik rölyefe sahip uçurumlara benzer yükseklik arasındaki farkı 70-100 m olan alanlar mevcuttur. 3. bölgenin en yüksek yeri 2357 m en alçak yeri ise 1608 m'dir. Arazinin doğusu uçurumlarla çevrilmiştir.

3.3.3.3. Projenin Gelişmesi

“Şahdağ Kış Turizm Merkezinin inşaatına 2009 yılında start verilmiştir. Çağdaş dünya standartlarına uygun olan bu merkez deniz seviyesinden 1425 – 2520 m yükseklikler arasındaki alanda yerleşecektir. Toplam yüzölçümü 1700 ha olan bu kocaman merkezinin tam kurulma süresi ortalama 8-10 yıl olarak planlanmaktadır. Bu süre genel 3 aşamaya ayrılmaktadır.

Artık gerçekleştirme işleri başlatılmış birinci aşama aşağıdaki işleri kapsamaktadır;

- Bütün önemli komünikasyonlar; elektrik, su ve doğal gaz hatlarının, kanalizasyon, iletişim hatlarının, Gusar rayonunun merkezini turizm merkeziyle birleştiren 32 km uzunluğundaki karayolunun uzatılması, dağ nehirleri üzerinden köprülerin örülmesi planlanmaktadır. Dağ rölyefiyle kesişen yol, uluslararası kalite ve güvenlik standartlarına uygun olarak, yılın bütün mevsimlerinde karayolu ulaştırma araçlarının serbest gidişini sağlayacaktır. Küçük eğilimi sağlamakla, yolu uzatan “Azeravtoyolservis” şirketinin uzmanları tüm bu talepleri göz önüne almışlardır.
- 10 tane mekanik tesisinin ve suni kar makinelerinin kurulması, pistlerin hazırlanması, akvaparkın mühendislik işlerinin tamamlanması planlanmaktadır.

- 340 kişilik “Aile” oteli, 180 kişilik “Wellness” apart otelinin, 250 kişilik “Beauty Hotel”, 350 kişilik “Wellness” oteli, hizmet kompleksi, yangın söndürme teçhizatı, sağlık istasyonu, otomobil parkları, komün hizmetleri inşa edilmesi planlanmaktadır.

Birinci aşama 2009 yılının sonlarına doğru biteceği planlanmaktadır.

İkinci aşamada mekanik tesisler ağının ve sportif tesislerin genişlendirilmesi planlanmaktadır.

Üçüncü aşama yeni pistlerin hazırlanması ve konaklama kapasitesinin artırılmasını kapsamaktadır.

En son aşamada turistlerin ulaştırma servisinin kalitesini artırmak ve ulaşım harcını azaltmak amacıyla küçük ve orta boyutlu uçakları kabul edebilecek hava limanının inşaatı planlanmaktadır. Aynı zamanda sovyetler döneminde kurulan ve şu anda faaliyet göstermeyen Guba rayonundaki hava limanının yeniden kurulması da sık sık gündeme gelmektedir.

Devlet tarafından projeye büyük ilgi ve kaygı gösterilmektedir. Bütün gereken altyapının yaratılmasıyla bağlı işler, örneğin, yolların çekilmesi, elektrik ve doğal gaz hatlarının, su ve kanalizasyon sistemlerinin çekilmesi, devlet tarafından maliyeleştirilmektedir. Merkezin elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla Guba rayonunun Hucbala köyünde 110 kvt gücünde yardımcı elektrik santrali kuruldu. Diğer çalışmalar; otellerin, sportif, eğlence ve diğer ticari tesislerin inşaatı, açık tender usulü ile seçilen, özel sektörler tarafından gerçekleştirilecektir.

Merkez inşaatını kontrol etmek amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 19 Mayıs 2008 tarihindeki 116 sayılı kararıyla Kültür ve Turizm Bakanlığının bünyesinde “Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu” yaratılmıştır.

Bu turizm merkezinin hem ekonomik, hem sosyal, hem de siyasal açıdan birçok yararlar sağlayacağı beklenmektedir. Ülkede turizmin ve kış sporlarının gelişmesi, yabancı turistlerin mükemmel dinlenme şartlarının yaratılmasıyla ülkenin dünya çapında daha iyi tanınması, yeni istihdam yerlerinin yaratılması ve d. büyük avantajlar sağlayacaktır.

3.3.3.4. Merkezde Yer Alacak Başlıca Kullanımlar

Temeli kayakçılık ve diğer kış sporları üzerinde kurulacak Şahdağ kış turizm merkezinde yaz aylarında ve kar olamayan diğer dönemlerde de dinlenme olanaklarını sağlayan birçok tesisler de faaliyet gösterecektir. Bu bölümde merkezde yer alacak tüm başlıca tesisler ve kullanımlarla ilgili kısa bilgiler yer almaktadır.

3.3.3.4.1. Kayak Alanları

Merkezde, bazıları ikiye ayrılmakla toplam 13 tane pist bulunacaktır. Kayak pistleri 3 düzeyde; profesyonel, amatör, yeni başlayan ve çocuklar için olacaktır. Bütün pistler boyunca suni kar makinelerinin yerleştirilmesi öngörülmüştür. Bu makineler kar yağışlarının niceliğinden bağımsız bütün kış mevsiminde kayak pistlerinin kullanılabilir olmasına olasılık yaratmaktadır.

Tablo 3.2.: Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Kayak Alanları

Pist Numarası	Pistin uzunluğu (m)	Pistin yüzölçümü (ha)
I	1,960	51.9
II	220	34.7
IIa	730	7.2
III	1,900	34.4
IV	2,440	7.6
V	760	10.7
IX	1,940	49.9
IXa	660	1.9
X	2,400	59.1
XI	2,150	41.9
XII	1,230	25.1
XVI	2,030	39.2
XVIa	1,340	14.0
TOTAL	19,760	377.6

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

Bunun yanısıra merkezde sadece snowbord severler için ayrılmış pistler ve daha çok adrenalin hissetmek isteyenler için kaydıraklı ve trampolenli pistler de yer alacaktır. Bu pistlerde değişik şekilde yarışmalar da organize edilebilecektir. Merkezde en büyük pistin uzunluğu 2440 m, çocuklar ve yeni başlayanlar için düşünülmüş en küçük pistin uzunluğu ise 220 m'dir. Toplam pistlerin uzunluğu 19,760 m, yüzölçümü ise 377.6 ha'dır (Tablo 3.2.).

3.3.3.4.2. Kayak Mekanik Tesisleri

Şahdağ kış turizm merkezinde en büyük önem kış sporlarının, özellikle kayakçılık sporunun geliştirilmesine verilmektedir. Kış sporlarının geliştirilmesi için en önemli unsurlardan biri de kayakçıları pistin başlangıcına kaldıran mekanik tesislerdir.

Tablo 3.3.: Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Kayak Mekanik Tesisleri

No	Mekanik Tesisin Türü	Hızı (m/san)	Yükseklik Farkı (m)	Uzunluğu (m)
1	8 Kişilik Gondol Lift	6	456	1,871
2	6 Kişilik Gondol Lift	5	240	982
3	6 Kişilik Gondol Lift	5	362	1,484
4	6 Kişilik Gondol Lift	5	87	662
5	8 Kişilik Gondol Lift	6	254	499
6	4 Kişilik Telesiyej	1.8	37	382
7	Çift Kişilik Teleski	2	22	181
8	Tek Kişilik Baby Lift	0.1-0.6	8.1	55
9	Çift Kişilik Teleski	2	16	190
10	Tek Kişilik Baby Lift	0.1-0.6	6	100

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

Merkezin arazisinde değişik uzunlukta 15 tane mekanik tesis kurulacaktır. Burada 6-8 kişilik gondol liftler, telesyej, teleski ve baby liftler kurulacaktır. Kurulması planlanan 15 tane mekanik tesisten 10 tanesi mevcut projenin birinci aşamasında kurulacaktır. Bunlardan en uzak mesafeye giden 8 kişilik Gondol liftinin (telekabin) uzunluğu 1871 m olacaktır. En küçük mesafeye giden mekanik tesis ise 55 m uzunluğunda olan baby lift olacaktır.

Tablo 3.3.'de ilk aşamada merkezde kurulacak 10 tane mekanik tesisin türleri, hızı, yükseleceği yükseklik arasındaki fark ve uzunluğu gösterilmektedir. Sonraki aşamalarda kurulacak diğer 5 mekanik tesisin yukarıda saydığım özellikleri daha açıklanmadığı için onlar tabloda gösterilmemektedir. Tabladaki mekanik tesisler planlanan kurulma sırasına göre verilmektedir.

3.3.3.4.3. Yerleşim Alanları

Daha önce söylediğim gibi, temeli kayakçılık ve diğer kış sporları üzerinde kurulacak Şahdağ kış turizm merkezinde yaz aylarında ve kar olamayan diğer dönemlerde de dinlenme olanaklarını sağlayan birçok tesisler de faaliyet gösterecektir. Bu da merkezde yıl boyu turistleri ağırlayabilecek konaklama işletmelerinin kurulmasını da gerektirmektedir.

Tablo 3.4.'de merkezde yer alacak yerleşim alanları, kapasiteleri ve kurulacak aşaması gösterilmektedir.

Konaklama işletmelerinin kapasitesi açıklanma durumuna bağlı olarak bazısı oda sayısına, bazısı yatak sayısına göre gösterilmekte, bazısı ise daha açıklanmadığı için gösterilmemektedir.

Merkezde çok değişik konaklama tesisleri olacaktır. Merkezin kuzey batısında değişik ölçü ve tutumlarda üç, dört, beş yıldızlı oteller, değişik ölçüde apart evleri ve kotejler ve diğer konaklama tesisleri yer alacaktır. Aynı zamanda burada alışveriş merkezleri, restoranlar, eğlence merkezleri, yeraltı ve yerüstü otomobil parkları da yer alacaktır. Projeye göre bu bölge uzun süreli dinlenme için ayrılmıştır.

Merkezin doğusunda, bir iki günlük veya günübirlik turistler için düşünölmüş kampinglerin yerleştiği bir tane daha dinlenme bölgesi kurulacaktır. Bu şekilde, kişi fazlalığının ve izdihamın karşıısı alınacak, turistlerin yerleştirilmesini kolay ve hızlı yapılacak, merkezin ana bölgesindeki otoparkların dolması önlenecektir.

Merkezde yer alacak konaklama işletmelerinin inşaatı, açık tender usulü ile seçilen, özel sektörler tarafından gerçekleştirilecektir.

Tablo 3.4.: Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Yer Alacak Yerleşim Alanları

Tesisin Adı ve Türü	Kapasitesi	Kurulacak Aşama
Beauty Hotel 5*	250 yatak	1
Grand Hotel 5*	600 oda	1;2
Park Hotel 5*	350 oda	2;3
Lifestyle Hotel 5*	60 oda	3
Wellness Hotel 4*	350 yatak	1
Vip Hotel 4*	250 oda	2
Sport Hotel 4*	430 oda	3
Stadium Hotel 4*	–	3
Ailevi Hotel 3*	340 yatak	1.1
Mountain Hotel 3*	400 oda	2
Wellcome Plaza	–	1
Wellness Apart Hotel	180 yatak	1
Kubşekilli apartlar	–	3
Sporcu apartları	240 oda	3
Şehir Loftları	384 yatak	1
Kayakçılar için kotejler	–	1;2;3
Vip kotejler 4*	100 apart	2;3

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

Bütün tesisler kurulduktan sonra merkezde günlük ortalama 5000 turist ağırlanabilecektir.

3.3.3.4.4. Diğer Kullanımlar

Şahdağ kış turizm merkezinin temelinde kış sporları, özellikle kayakçılık olsa da merkezin arazisinde tenis, futbol, basketbol, voleybol ve golf sahaları, kapalı spor salonları, akvapark ve havuzlar, eğlence ve oyun merkezleri, atçılık çiftliği ve d. aktiviteleri sunan tesisler de yerleşecektir. Bu da merkezin sadece kış mevsiminde

değil, yaz mevsiminde de turistlere hizmet verebilecek ve Azerbaycan'da turizm faaliyetlerini yıl boyu aktif olmasına olanak sağlayacaktır.

Tablo 3.5.: Şahdağ Kış Turizm Merkezinde Hizmet Verecek Diğer Kullanımlar

Kullanımlar	Kurulacak Aşama
Kayak Kulüpleri	1;2;3
Kayak Eğitim Merkezleri	1;2;3
Kayak Kiralama ve Onarım Merkezleri	1;2;3
Açık Buz Pateni	1
Kapalı Buz Pateni	3
Atçılık Çiftliği	1
Futbol Sahaları	3
Basketbol Sahaları	3
Voleybol Sahaları	2;3
Tenis Kortları	2;3
Açık ve Kapalı Spor Alanları	1;2
Spor Kulüpleri	2;3
Gezi ve Yürüyüş Yolları	1
Golf Kulübü	1
Golf Sahası	1
Tırmanma ve Alpinizm Duvarları	3
Curling Sahası	1
Akvapark	1
Bowling ve Diğer Kapalı Oyun Salonları	1;2
Restoranlar, Kafeler, Barlar, Pablar ve d. yiyecek içecek işletmeleri	1;2;3
Değişik Amaçlı Dükkanlar	1;2;3
Dağüstü Alışveriş Merkezi	3
Yangın Söndürme Teçhizatı	1
Sağlık İstasyonu	1
Yerüstü ve Yeraltı Otomobil Parkları	1;2;3
Modalar Evi	1
Tünel	1
Değişik Amaçlı Depolar	1;2;3

Kaynak: Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu

Tablo 3.5.'de merkezde yer alacak diğerkullanım ve tesisler ve planlamaya göre onların kurulacak aşaması gösterilmektedir. Tabloda gösterilen kullanımlar şu anda projede adı çekilen kullanımlardır. Merkezin inşaatı ve sonraki faaliyeti zamanı birçok yeni kullanımlar da ilave edilebilecektir.

Birinci aşamada kurulacak en önemli kullanımlardan yangın söndürme teçhizatının, sağlık istasyonunun, otomobil parklarının, komün hizmetlerinin inşa edilmesi planlanmaktadır. En son aşamada ise ulaşırmada hizmet kalitesini artırmak ve ulaşım harcını azaltmak amacıyla küçük ve orta boyutlu uçakları kabul edebilecek hava limanının inşaatı da sık sık gündeme gelen konulardandır.

3.3.3.5. Ekolojik Etkiler

Şahdağ kış turizm merkezinin yararlarından başka bazı yan etkilerin de olabileceği istisna edilememektedir. Projenin inşaatı zamanı ve merkezin faaliyeti zamanı yaranabilecek yan etkileri hesaplamak ve bölgede ekolojik durumun bozulmasına karşın önlem almak amacıyla, bölgede uzun süre araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların sonuçları değerlendirilerek evraklara toplanmış ve Azerbaycan'ın Ekoloji Bakanlığına sunulmuştur. Bu evraklarda, turizm merkezinin inşaatı ve faaliyeti zamanı yaranabilecek ekolojik sorunlar ve onlara karşı nasıl önlemler alınacağı gösterilmiştir.

Şahdağ kış turizm merkezinin normal şartlarda, inşaatı ve faaliyeti zamanı yaranabilecek yan etkileri şunlardır:

- Merkezin elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla bölgede kurulan yardımcı elektrik santralının hava kirliliğine neden olabilecek atıkları;
- Merkezin faaliyeti zamanı hava kirliliğine neden olabilecek atıkları;
- Merkezin ve turistler tarafından atılan, yörenin ekolojisine zarar getirebilecek sert atıkları;
- Merkezin, bölge sularının ekolojisine zarar getirebilecek çirkef ve bulaşık suları;
- Merkezin inşaatı ve faaliyeti zamanı daha önce bu yörelerde alışılık olan sessizliğin bozulması;

gibi yan etkiler olabilecektir.

3.3.3.6. Yerli Nüfusun Tepkisi

Bölgede yapılan kısa soruşturma sonucunda yerli sakinlerin bu projeden oldukça memnun oldukları açık görülmektedir. Bunu aynı zamanda Rayon icra makamlarının başkan yardımcısı da onunla yapılan görüşme zamanı belirtmiştir. Sayın başkan yardımcısının söylediği üzere, tüm işler önce kış turizm merkezinin inşaatı için öngörülen alan Kuzun, Aladaş, Leze köyleri yönünde geniş asfalt yolunun çekilmesiyle başlamıştır. Dağlara doğru ortalama 30 km uzanan bu yolun uzatılmasıyla beraber doğal gaz, elektrik, su donatım işlerinde de uzmanlar kendi işlerini yapmaktadırlar.

Daha önce söylendiği gibi, rayonun yerli sakinleri bu tedbirden oldukça memnundur. Çünkü son derece büyük ekonomik ve toplumsal yararları olan merkezin Gusar rayonunda inşa edilmesi bu bölgede yerli sakinlerin yaşamını ve istihdamını çok olumlu etkileyecektir. Zindanmuruk, Leze gibi kenar dağ köylerinin sosyal statüsü, toplumsal manzarası anında tamamen değişecek, çağdaş altyapı kurulacak, özel sektör gelişecek, yeni meslek ve ihtisas hazırlığı talep eden çalışma alanları yaranacaktır. Rayon icra makamları bu zorunluğu ve ihtiyacı dikkate alarak Bakü Devlet Pedagojik Kolejinin Gusar şubesinde turizm hizmeti için zorunlu olan ihtisaslarda kursların açılmasını önermiştir.

“Bir düşünün, Gusar kış turizm kompleksi tamamen çalışmaya başladıktan sonra günlük toplam 5000’e yakın turiste hizmet gösterebilecektir. Bu, bizim bölge için halis bir mucizedir ve onun hayata geçmesi, ülke başkanının söylediği gibi, Azerbaycan’ı Kafkaslar bölgesinde lüks bir kış turizm merkezine çevirebilecektir²⁵⁰”!

²⁵⁰ Rayon icra makamlarının başkan yardımcısı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri durumuna gelmiştir. Turizm, çoğu zaman diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm sektörü, yaygın biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada rol oynayan önemli bir faktör olarak yerini almıştır.

Turistik ürün tüketicilerin yer değiştirmelerine ve tatil yapmalarına imkan veren tüm hizmetler, başka bir deyişle bir paket turu oluşturan turistik hizmetlerin tümüdür. Turizm sektöründe üretilen ürün somut değil, elde tutulmaz ve üretilen yerde tüketilir. Turizm ürününün üretiminde her hangi bir somut veya tükenbilir kaynaklar kullanılmamaktadır. Üretilen ve satılan sadece hizmetlerdir. Bu açıdan turizm dünyada en karlı sektörlerdendir.

Kuşkusuz bu sektörü geliştirmeye potansiyele sahip ülkeler, ekonomik politikalarında öncelikle bunu düşünmelidirler. Azerbaycan'da eski tarihe dayanan petrol sektörü çok yüksek seviyede gelişmiştir. Ama, petrol tükenen bir kaynaktır ve günümüzde devletin en büyük amacı, ekonominin bu sektörden bağımlılığını azaltmak, petrol dışı yeni sektörleri geliştirmek olmalıdır. Azerbaycan'ın sahip olduğu turizm potansiyeli göz önüne alınarak günümüzde Azerbaycan'da öncelikle geliştirilmesi gereken sektör turizm sektörü olmalıdır. Azerbaycan'da birçok turistik ürün çeşidinin gelişmesine potansiyel imkanlar var. Bunlardan en geniş kaynak potansiyeline sahip olanlardan biri de kış turizmi turistik ürün çeşididir.

Turizm geliştirmek amacıyla günümüze kadar iki devlet programı kabul edilmiş ve birçok gelişmeler yapılmıştır. Şu anda turizm sektörü çok büyük bir hızla gelişmektedir. Birçok yatırımlar yapılmakta büyük projeler hazırlanmaktadır. Ama, günümüzde Azerbaycan turizminin durumundan memnun musunuz sorusuna kesin bir cevap "hayır"dır. Büyük potansiyel imkanlarımıza ve gelişme hızına rağmen bu sektörün istenilen duruma gelmesi için daha çok gelişmelere ihtiyacımız vardır. Bundan dolayı bu çalışmada daha çok mevcut durumdan değil, Azerbaycan'ın gerçek potansiyelinden ve turizm sektöründe ulaşabileceği yerinden bahsedilmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, Guba – Haçmaz bölgesinin, Azerbaycan'ın turizm açısından en büyük potansiyele sahip bölgelerden biri olduğuna, kış turizmi açısından ise en büyük potansiyele sahip bölge olduğuna varılmıştır.

Günümüzde bu bölgede deniz turizmi hızla gelişmektedir. Bölgenin bazı yerlerinde bu turistik ürün çeşidi yüksek, bazı yerlerde zayıf gelişmiştir. Ama yapılan araştırmadan sonra, bu bölgenin potansiyel kaynakları mevcut durumdan kaç misli fazlasına ulaşmak mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

Bölgede devlet tarafından deniz turizminden daha çok, kış turizmine önem verilmelidir. Çünkü deniz turizminin bu bölgede alt yapısı var ve devlet desteği olmadan, özel işletmeler tarafından geliştirilmektedir. Bölge açısından daha önemli olan kış turizm potansiyelini değerlendirmek ve turistik mevsimi artırmaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yapılan analizlere göre Guba – Haçmaz bölgesinde kış turizminin geliştirilmesi hem ekonomik, hem sosyal, hem de siyasal açıdan birçok yararlar sağlayacağı sonucuna varılmıştır ve beklenen yararlar alt başlıklar içinde detaylı anlatılmıştır. Bu konuda, bölgede çağdaş dünya standartlarına uygun inşa edilen “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”ne çok büyük umutlar vardır.

Ama öncelikle kış turizmini Azerbaycan'da daha yeni bir turistik ürün çeşidi olduğuna göre ilk aşamalarda birçok zorlukların çıkabileceği kaçınılmaz olduğu da bir gerçektir. Merkez faaliyete başladıktan sonra ilk zamanlar istenilen sonuçlara varılamayabilir. Bunun bazı nedenleri vardır.

Azerbaycan'da yerli turistlerin kış turizmine ilgisi çok düşüktür. Çünkü kış turizmi Azerbaycan'da yakın zamanlara kadar konuşulan bir konu bile değildir ve birçokları kayakçılık sporu ile ilgili hiç bir bilgiye sahip değildir. Diğer taraftan Azerbaycan'da kış aylarında tatil yapma, dinlenme anlayışı yerleşmemiştir.

Bunlardan dolaya Azerbaycan'da bu konuda tanıtım işleri yapılmalı insanlar bilinçlendirilmelidir. Devlet tarafından teşvik tedbirleri yapılmalı, okullarda spor derslerinde kış sporları ile ilgili bilgiler verilmeli bu sporların insan sağlığına olan yararları ve ne kadar zevkli bir spor dalı olduğu anlatılmalıdır. Ayrıca “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” faaliyete başladıktan sonra yerli turistler için promosyonlar ve indirimler yapılmalı, tanıtım sadece televizyon reklamıyla değil ülkenin her yerinde sıklıkla propaganda edilmelidir.

Diğer taraftan “Şahdağ Kış Turizm Merkezi”nin projesini gözden geçirdiğimizde merkezde yaz aylarında da faaliyet gösterecek birçok aktivitelerin mevcut olacağı da görülmektedir. Bu da kendiliğinde risk oranını hayli azaltmaktadır.

Kış turizminin geliştirilmesinde, en birincil öneri, bu sektörde ileri düzeyde gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden ve yardımlarından yararlanmaktır. Diğer taraftan ülke içinde yerli kadroların hazırlanmasına da çok önem verilmelidir. Bu sektörde faaliyete başlamak isteyen sahipkarlara devlet tarafından bazı özel özendirme önlemleri yapılmalı ve teşvikler edilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKTAŞ, Ahmet (1989), **Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi**, Ofset Repromat Matbaacılık Tic. San. Ltd. Şti., Ankara.

AVŞAR, B. Zakir ve F. Solak (1998), **Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri**, Vadi Yayınları, Ankara.

BARUTÇUGİL, İsmet (1982), **Turizm İşletmeciliği**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

BEREKET, Cevdet (1997), **İstatistiklerle Kayak Sporunu**, Türk Kayak Vakfı Yıllığı, Ankara.

BONİFACE, G. Brian and Chris Cooper (1994), **The Geography of Travel & Tourism**, Second Edition, Butterworth – Heinemann Ltd. Linacre House, Jordan Hill, Oxford.

BUDAQOV, Budaq və Yaqub Qəribli (2000), **Azərbaycan Respublikasının Fiziki Coğrafiyası**, Təhsil Nəşriyatı, Bakı.

ÇEÇEN, Anıl (2003), **Türk Devletleri**, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara.

DEMİR, Abdullah (1998), **Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

DOĞANAY, Hayati (1987), **Erzurum'da Kayak Sporunu Turizmi ve Başlıca Sorunları**, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı, Ankara.

EMEKLİ, Gözde (2002), **Turistik Ürün Çeşitlendirmesinde Termal Turizm Örneği ve İzmir**, 3. Ulusal Turizm Sempozyumu, İzmir.

ERDOĞAN, Harun (1995), **Uluslar Arası Turizm**, İkinci Baskı, Bursa.

GÖYÇAYLI, Şövqi, Nizami Əyyubov və Nizaməddin Allahverdiyev (2007), **Azərbaycan Respublikasının İqtisadi Və Sosial Coğrafiyası** (Dərs Vəsaiti), Xəzər Nəşriyyatı, Bakı.

HACIOĞLU, Necder (2000), **Turizm Pazarlaması**, 4. Baskı, Bursa.

İÇÖZ, Orhan (2001), **Turizm İşletmelerinde Pazarlama**, Turhan Kitabevi, Ankara.

İNCEKARA, Ahmet (1998), **Doğu Anadolu'da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1998-18, İstanbul.

KOZAK, Nazmi (2002), **Otel İşletmeleri**, Detay Yayıncılık, Ankara.

KOZAK, Nazmi, Meryem Akoğlan ve Metin Kozak (2000), **Genel Turizm: İlkeler – Kavramlar**, Geliştirilmiş 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

KUKUL, M. ve Akdeniz A.R. (1996), **Fiziksel Bilimlerin Öğrenimi ve Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım**, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Marmara Üniversitesi, 18–20 Eylül, İstanbul.

MERRIAM B.S. (1998), **Qualitative Research and Case Study Applications in Education**, Jossey Bass Publishers, San Francisco.

MÜSEYİBOV, Müseyib (1998), **Azərbaycanın Fiziki Coğrafiyası, "Maarif" Nəşriyyatı**, Bakı.

MƏMMƏDOV, Cabir və Sabir Rəhimov (2000), **Turizm və Onunla Əlaqəli Sahələrdə İşlədilən Termin və Anlayışların İzahlı Lüğəti**, Qanun Nəşriyyatı, Bakı.

MƏMMƏDOV, Cabir, Həbibə Soltanova və Sabir Rəhimov (2002), **Benəlxalq Turizmin Coğrafiyası** (Dərs Vəsaiti), R. N. Novruz-94, Bakı.

MƏMMƏDOV, Zahid (2002), **XXI əsr: İqtisadi inkişafın nəqliyyat faktorı**, Azər nəşr, Bakı.

OK, Tayfun Selçuk ve Tezer Palacıoğlu (2000), **Doğu Anadolu'da Kış Olimpiyatları**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2000/12, İstanbul.

- OLALI, Hasan (1990), **Turizm Politikası ve Planlaması**, Yön Ajans, İstanbul.
- ORAL, Saime (1988), **Türk Turizm Pazarlamasında Dağıtım – Fiyat Politikaları ve Turist Profili Analizi**, İstiklal Matbaası, İzmir.
- ÖZGÜÇ, Nazmiye (1998), **Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- PENAHOV, Şahin (1994), **Azerbaycan Cumhuriyeti’ndeki Varolan Ekolojik Durum ve Sürdürülebilir Kalkınma Sorunları**, Orta Asya ve Karadeniz Çevre Konferansı, Türkiye Çevre Vakfı, Ankara.
- RƏHİMOV, Sabir (2004), **Turizm – Ekskursiya İşinin Təşkili** (Dərs Vəsaiti), Mütərcim, Bakı.
- SANAL, Recep (2001), **Türk Cumhuriyetlerindeki Çevre Sorunları Üzerine Bir İnceleme**, TİKA, Ankara.
- TANYERİ, Yavuz (2000), **Kayak Alp Disiplini**, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum.
- TİMUR, Alp (1999), **Turistik Ürün Politikaları, Yayınlanmamış Doktora Ders Notları**, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Programı, İzmir.
- TUNÇ, Azize ve Firuzan Saç (1998), **Genel Turizm: Gelişimi Geleceği**, Detay Yayın Evi, Ankara.
- TURİZM BAKANLIĞI (1997), **Türkiye’de Turizm Yatırım Olanakları Ve Yatırım Süreci**, T.C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- UÇAR, Fuat (2007), **Dış Türkler**, Fark Yayınları, Ankara.
- USTA, Öcal (1993), **Turizm, Altın Kitaplar Yayınevi**, İstanbul.
- ÜLKER, İsmet (2006), **Dağlarımız**, T.C. Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÜLKER, İsmet (1992), **Dağ Turizmi**, T.C. Turizm Bakanlığı, Devran Matbaacılık, Ankara.

YEGANLI, Siyavuş ve Emin Hacıyev (2006), **Turizm** (Dərs Vəsaiti), “Beynəlxalq Universitet” nəşriyat və poliqrafiya mərkəzi, Bakı.

YÜKSEL, Atila ve Fisun Yüksel (2004), **Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Turhan Kitabevi, Ankara.

QƏMBƏR, Hacıyev ve Rəhimov Vəkil (1977), **Azərbaycan SSR İnzibati Rayonlarının İqlim Səciyəsi**, “Elm” Nəşriyyatı, Bakı.

WILLIAMS, M. Allan and Gareth Shaw (1988), **Tourism and Economic Development**, Western European Experiences, Pinter Publishers Limited, London.

AXMEDOV, Айдын, Елдар Гаджиев и Заман Заманов (2000), **Международный Туризм**, Типография Седа, Баку.

ЗЕЙНАЛЛЫ, Юсасиф (1998), **Экономико – Географические Проблемы Функционирования и Управления Туристической Системой Азербайджана**, Типография Геологического Института Академии Наук Азербайджана, Баку.

MAKALELER

AGRER ve Ortakları, **Pazarlama Araştırmaları Kış Sporları – TR72 Kayseri**, Kasım 2007.

AKSOY, Nermin, Kış Turizminde Bu Yıl Alplerin Yüzü Gülüyor, **TÜRSAB, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Yayını**, Ocak, Sayı 180, 1999.

DEMİRHAN, Gıyasettin, Dağcılıkta Spor – Turizm – Çevre İlişkisi, **Anatolia Aylık Turizm ve Kültür Sanat Dergisi**, 3(3), 1992.

GSTB, Azərbaycan'ın Turizm Sazişləri, **Turizm Yenilikleri Gazetesi**, Sayı: 01 (44) (6411), Bakü, 2001.

İLKİN, Akın ve M. Zeki Dinçer, Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, **Ekonomik ve Sosyal Sorunlar – Çözüm Önerileri Dizisi (2)**, TOBB Yayını No 217, Ankara, 1991.

SEFEROV, Rehman ve Tapdıg HESENOV, Azerbaycan'ın Turizm Potansiyeli ve Turizm Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 20. sayı, Güz 2006.

SÜMERCAN, Aydan, **Alternatif Kış, Voyager Seyahat Rehberi Dergisi**, Sayı 27, Ocak, İstanbul, 2001.

Türkiye Vakıflar Bankası TAO Planlama ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği (Mevzuatı İzleme, Değerlendirme ve Ekonomik Araştırmalar Yönetmenliği) Sektör Araştırmaları Serisi/No:24, Ulaştırma Sektörü, Ağustos 2001.

YÜCEL, Cengiz, Dünyada Kar Turizmi ve Türkiye, **TÜRSAB AR-GE Departmanı Dergisi**, Aralık 2005.

YÜCEL, S. Ünlü, Kar Turizminde Yolun Başındayız, **TÜRSAB AR-GE Departmanı Dergisi**, Aralık 2001.

КАРАЕВ Абулфез, Туризм в Азербайджане: Политика Развития, **Бакинский Рабочий**, Номер: 156 (24086), Баку, 18.08.2001.

TEZLER

ADAN, Özge (2004), **Bir Turistik Ürün Çeşidi Olarak Termal Turizm ve Ege Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÇANKAYA, Coşkun (1993), **Türkiye'de Kış Sporlarının Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul.

EGE, Zehra (1996), **Bir Rekreasyon Türü Olarak Av Turizmi ve Türkiye'de Av Turizminin Geliştirilmesi ile İlgili Bir Model Önerisi**, Doktora Tezi, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

İBRAGİMOV, Murat (2001), **Ürün Çeşitlendirmesi Açısından Kış Turizmi ve Almatı Çimbulak – Medeu Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

JAFAROV, İlham (2003), **Azerbaycan'ın Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Turistik Ürün Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KOŞAN, Abdülkadir (1994), **Turizm Faktörünün Bölgeler Arası Dengesizliği Gidermede Etkisi Ve Erzurum Palandöken Kış Sporları Turizm Merkezi Projesi**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KULU, Osman (1994), **Turizmde Arz Kaynaklarının Çeşitlendirmesi ve Ege Bölgesinde Alternatif Turizm Potansiyeli**, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZDEMİR, Nurten (2006), **İlköğretim II. Kademedeki Fen Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

RAPORLAR

DPT, Erzurum – Palandöken Kış Sporları Merkezi Ve Turizm Master Plan Çalışması: Nihai Rapor, (DPT için hazırlayan: DELCAN İNT: CO, Temel Mühendislik A.Ş.) Ankara, 1993.

TİKA, Azerbaycan Ülke Raporu, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 1996.

İNTERNET KAYNAKLARI

Artistik Buz Pateni, Temel Bilgiler, www.buzpateni.com

Azeri Evi, www.azerievi.com

Azerbaycan Respublikasi Dövlət Statistikasi Komitəsi, www.azstat.org

Azerbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Quba – Xaçmaz İqtisadi Rayonu Üzrə Regional Şöbə, www.regionaldepartment.info

Coğrafya Dünyası, Azerbaycan, www.cografya.gen.tr

DTÖ, International Tourist Arrivals by Country of Destination, www.world-tourism.org

International Olympic Committee, www.olympic.org

Netci, www.netci.iblog.com

Türkiye Kayak Federasyonu, www.kayak.org.tr

TUSİAB, www.tusiab.com

Vikipedi, www.tr.wikipedia.org

Народ, www.m-galereyasi.narod.ru

Новости Туризма, www.travel-news.ru

Первый Канал, Форум Азербайджан, www.forum.1tv.ru

Туристическая Корпорация В Мире Фантазий, www.azer.iwf.ru

EKLER

EK 1. Görüşme Formu

Merhaba ben Mirza MURSALOV.

Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Fakültesinin yüksek lisans öğrencisiyim. Azerbaycan'ın kış turizm potansiyelini belirlemek amacıyla bir araştırma yapıyorum. Bu araştırmamın Azerbaycan'da gelecekte kış turizminin geliştirilmesine bir yardımcı unsur olabileceğine ümit ediyorum.

Bu araştırma için Azerbaycan'da Turizm sektörü ile yakından ilgilenen ve uğraşan insanlarla görüşmeler yapıyorum. Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Görüşmenin yaklaşık bir saat süreceğini tahmin ediyorum. Bütün önerilerinizi vurgularsınız sevinirim.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Eğer sizin bana görüşmeye başlamadan sormak istediğiniz bir soru varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. İzin vererseniz sorulara başlamak istiyorum.

- 1) Turizm sektörünün Azerbaycan ekonomisindeki yerini nasıl görüyorsunuz?
- 2) Azerbaycan'da hangi turistik ürün çeşitlerinin geliştirilmesini önerirsiniz?
- 3) Sizce kış turizm açısından Azerbaycan'ın en büyük potansiyele sahip olan bölgesi hangisidir?
- 4) Guba – Haçmaz bölgesinin Turizm açısından potansiyeli hakta neler söyleyebilirsiniz?
- 5) Guba – Haçmaz bölgesinde hangi turistik ürün çeşitlerinin geliştirilmesi daha yararlı olacağını düşünüyorsunuz?
- 6) Kış turizmi açısından Guba – Haçmaz bölgesinin potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 7) Guba – Haçmaz bölgesinde kış turizminin geliştirilmesi sizce bölgeye ne tür yararlar sağlayabilir?
- 8) “Şahdağ Kış Turizm Merkezi” projesiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?
- 9) Azerbaycan'da kış turizminin geleceğini nasıl görüyorsunuz ve bu turizm türünün gelişmesi için neler önerirsiniz?

EK 2. Görüşme Yapılan Kişilerin Listesi

Çalıştığı Yer	Pozisyon	Cinsiyeti	Yaş	Görüşme Tarihi
“Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”	Müdür	Erkek	46	15.04.2009
“Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”	Teknik ve mühendislik işleri müdür yardımcısı	Erkek	42	13.04.2009
“Şahdağ Kış Turizm Merkezi Projesinin Yönetim Kurulu”	İdari ve hukuki işleri müdür yardımcısı	Erkek	38	13.04.2009
Bakü Devlet Üniversitesi	“Turizm ve Sosyal Hizmetler” bölümünün başkanı	Kadın	61	16.04.2009
1. Azerbaycan Turizm Enstitüsü, 2. “SEVGÜN” Seyahat Acentesi	1. “Turizm İşletmeciliği” anabilim dalı başkanı 2. Müdür	Erkek	54	20.04.2009
Azerbaycan Uluslararası Üniversitesi	“Turizm ve Bölge Etnografyası” anabilim dalı başkanı	Erkek	71	20.04.2009
Azerbaycan Genç Turizm Kulübü	Kurucu üyesi	Erkek	23	11.04.2009